

**T.C. KOCAELİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İÇ MİMARLIK ANASANAT DALI
İÇ MİMARLIK SANAT DALI**

**MISIR'DA İSLAMİ DÖNEM KONUT VE DONATI
TASARIMLARININ İNCELENMESİ: KAHİRE EVLERİ**

(YÜKSEK LİSANS TEZİ)

Esra ABDELHAMİD HOSNY

KOCAELİ 2020

**T.C. KOCAELİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İÇ MİMARLIK ANASANAT DALI
İÇ MİMARLIK SANAT DALI**

**MISIR'DA İSLAMİ DÖNEM KONUT VE DONATI
TASARIMLARININ İNCELENMESİ: KAHİRE EVLERİ**

(YÜKSEK LİSANS TEZİ)

Esra ABDELHAMİD HOSNY

Danışman: Doç. Dr. Deniz DEMİRARSLAN

Tezin Kabul Edildiği Enstitü Yönetim Kurulu Karar ve No: 08.07.2020/16

KOCAELİ 2020

ÖNSÖZ VE TEŞEKKÜR

Öncelikle tez çalışması süresince engin bilgilerini benimle paylaşan ve bana destek olan değerli hocam Doç. Dr. Deniz DEMİRARSLAN'a teşekkürü bir borç bilirim.

Ayrıca her zaman yanımda olan, bana inanan ve beni teşvik eden sevgili annem Naime ÇELİK ve ağabeyim Hasan HOSNY'ye çok teşekkür ederim.

Esra ABDELHAMİD HOSNY

Temmuz 2020

İÇİNDEKİLER

Sayfa

ÖNSÖZ VE TEŞEKKÜR.....	i
İÇİNDEKİLER	ii
ÖZET	v
ABSTRACT	vi
GÖRSELLER LİSTESİ	vii
TABLolar LİSTESİ.....	xii
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

1. KONUT VE KÜLTÜR KAVRAMI	5
1.1. KONUT KAVRAMI	5
1.2. KÜLTÜR KAVRAMI.....	6
1.3. KONUT VE KÜLTÜR ARASINDAKİ İLİŞKİ	8

İKİNCİ BÖLÜM

2. MISIR HAKKINDA GENEL BİLGİLER:	16
2.1. MISIR'IN KONUMU VE YAPISI	16
2.1.1. Coğrafya	17
2.1.2. Demografik Yapı.....	19
2.1.3. Ekonomi.....	19
2.1.4. Ticaret.....	20
2.2. MISIR'IN TARİHİ	20
2.2.1. İslamiyet Öncesi Tarih	20
2.2.1.1. Eski Mısır Dönemi (MÖ 3100- MÖ 332).....	21
2.2.1.2. Ptolemaioslar Dönemi (MÖ 332- MÖ 30).....	22
2.2.1.3. Roma Dönemi (MÖ 30- MS 395)	23
2.2.1.4. Bizans Dönemi (MS 395- MS 640).....	23
2.2.2. İslamiyet Sonrası Tarih.....	23
2.2.2.1. Raşid Halifeler Dönemi (MS 640- 661)- Emeviler Dönemi (MS 661-750)-Abbasiler Dönemi (MS 750 – 868).....	24
2.2.2.2. Tulonoğulları Dönemi (MS 868- 905).....	24
2.2.2.3. İhşidiler Dönemi (MS 935-969).....	24
2.2.2.4. Fatımiler Dönemi (MS 969- 1171)	25
2.2.2.5. Eyyubiler Dönemi (MS 1171- 1250)	26
2.2.2.6. Memlükler Dönemi (MS 1250-1517)	27
2.2.2.7. Osmanlı Dönemi (MS 1517- 1798).....	28
2.2.2.8. Mısır Napolyon çıkarması (MS 1798-1801).....	29
2.2.2.9. Mehmed Ali Paşa Dönemi ve ailesi (Kavalalılar Hanedanı) (MS 1805-1952) ve Cumhuriyetin ilanı	29

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. MISIR'DA KONUT TASARIMI	31
3.1. İSLAMİYET ÖNCESİ KONUT TASARIMI	31
3.1.1. Hanedanlık Öncesi Dönem	37
3.1.2. Arkaik Dönemi (Hanedanlığın Başlangıcı)	41
3.1.3. Eski Krallık Dönemi ve Birinci Ara Dönem	42
3.1.4. Orta Krallık Dönemi	44
3.1.5. Yeni Krallık Dönemi	50
3.1.6. Ptolemaios, Roma ve Bizans Dönemleri	64

3.2. İSLAMİYET SONRASI KONUT TASARIMI.....	68
3.2.1. Raşid Halifeler Dönemi'nden Memlük Dönem öncesine Kadar Konut Mimarisi.....	70
3.2.2. Memlük ve Osmanlı Dönem Konut Mimarisi.....	82
3.2.3. Mehmet Ali Paşa Dönemi'nden Günümüze Kadar Konut Mimarisi ..	84
DÖRDÜNCÜ BÖLÜM	
4. KAHİRE İSLAMİ DÖNEM KONUTLARI:	94
4.1. KONUTLARIN BİÇİMLENDİRME ŞEKLİNİ ETKİLEYEN UNSURLAR	96
4.1.1. Birincil Etkenler	96
4.1.1.1. İklimlendirme	97
4.1.1.1.1. Malzeme	98
4.1.1.1.2. İç Avlu	100
4.1.1.1.3. Malkaf	101
4.1.1.1.4. Maşrabeya	102
4.1.1.1.5. El Qa'a	105
4.1.1.1.6. Şohşeha.....	107
4.1.1.2. Dini Değerler-Mahremiyet.....	108
4.1.1.2.1. Dış Cephe	111
4.1.1.2.2. Giriş.....	112
4.1.1.2.3. Selamlık Alanları	114
4.1.1.2.3.1. El Mandara (Alt El Qa'a).....	114
4.1.1.2.3.2. Mkad	115
4.1.1.2.3.3. Takhtaboş (Takhtabush).....	116
4.1.1.2.4. Harem Alanı	117
4.1.1.2.5. Hamam ve Tuvaletler	118
4.1.2. İkincil Etkenler	119
4.2. GÜNÜMÜZE KADAR ULAŞAN KONUT ÖRNEKLER	122
4.2.1. Emir Beştek'in Sarayı (MS 1334-1339)	124
4.2.2. Emir Taz'ın Sarayı (MS 1352)	128
4.2.3. Zeynep Hatun'un Evi (MS 1468).....	136
4.2.4. El Razzaz Evi (MS 1485)	146
4.2.5. Gayer Anderson Müzesi/ El Keritleya Evi (1540-1631MS)	161
4.2.6. Gamal El Din El Zahaby Evi (1638 MS)	173
4.2.7. El Sehemiy Evi (1647-1796 MS)	183
4.2.8. El Saadat Evi (1659-1754 MS).....	198
4.2.9. El Set Wasila Evi (1664 MS)	205
4.2.10. EL Şebşery Evi (17. yy.)	214
4.2.11. Mustafa Gafar El Selehdar Evi (1713 MS)	222
4.2.12. El Harawy Evi-El Oud Evi (1731MS).....	227
4.2.13. El Senary Evi (1794 MS)	237
4.2.14. Ali Labib-El Memar El Masry'nin Evi (18. yy. sonu).....	246
4.3. DONATI ÖRNEKLERİ	257
4.3.1. Konutlarda Donatı Örnekler	262
4.3.1.1. Pencere Türleri	262
4.3.1.2. Kapı Örnekleri ve Süslemeleri.....	265
4.3.1.3. Depolama Alanları ve Donatıları.....	268
4.3.1.4. Yatay ve Düşey Düzeylerde Süslemeleri.....	269

4.3.1.5. Oturma Donatıları ve Diğer Mobilyalar	273
4.3.1.6. Aydınlatma	279
4.3.2. Kahire Evlerindeki Örneklerden Etkilenerek Oluşan Günümüz Mobilya Örnekleri	280
DEĞERLENDİRME VE SONUÇ	284
KAYNAKLAR	287
ÖZGEÇMİŞ.....	297

ÖZET

İnsanoğlu barınmak için ilk önce çevresinde bulunan doğal oluşumları kullanarak daha sonra strüktürler inşa ederek ihtiyaçlarını karşılayacak daha konforlu mekânlar oluşturmuştur. Mimari yapılar sayesinde, yapıldığı döneme ait siyasi, kültürel, sosyal ve inançlar hakkında bilgi edinilmektedir. Ancak bir dönemin kültürünü, gelenek göreneklerini ve yaşam tarzlarının öğrenilmesini sağlayan en önemli yapı konuttur. Mısır'ın; Eski Mısır, Antik Yunan ve Antik Roma gibi farklı uygarlıklar, farklı İslami devletler ve Kavalalılar Hanedanlık Dönemi gibi farklı kültürlerden geçmesi, doğal olarak zengin kültürel geçmişe sahip olmasına neden olmuştur. Bu kültürel zenginlik geçmişten geriye kalan mimari yapılara yansımıştır. Ancak sivil mimariye daha fazla önem verildiğinden dolayı konut mimarisinden geriye çok fazla örnek kalmamıştır. Bu durumda konutların incelenmesinin önemini artırmaktadır. Eski Mısır Dönemi'nden İslami dönemlerin başlarına kadarki sürede inşa edilen konutlardan geriye kalan kalıntılar ve anlatımlardan faydalanarak ilgili bilgilere ulaşılmaktadır. Ancak Memlük Dönemi'nden sonra geriye kalan bütün ya da kısmi konutlar sayesinde iç mekânı duyuşlar ile deneyimleme şansını sunmaktadır.

Bu tez çalışmasında, öncelikle Mısır hakkında genel bir bilgi verilmiş ve konut geçmişi incelendikten sonra, Kahire şehrinde bulunan ve günümüze kadar ulaşan 14. yy. ile 18. yy. arasında zengin tabakaya ait konutlar irdelenmektedir. Bu konutlarda yapılan yerinde inceleme ve literatür çalışmalarından yola çıkılarak, temel olarak dini değerler ve iklimsel faktörlerden etkilenerek biçimlendiği görülmektedir. Eski Mısır Dönemi'nden Osmanlı Dönemi'ne kadar yapılan konutlar insan odaklıyken, maalesef 19. yy.'ın başlarında başlayan ve dış etkenlerden kaynaklanan batılılaşma çalışmaları iklimine ve kültürüne uygun olmayan yapıların oluşmasına neden olup, Mısır'ın mimari özgünlüğünü zedelemiştir. Günümüzde hala Batıdaki çalışmalardan etkilenilmektedir. Bu sebepten dolayı bu çalışmanın amacı odak noktası olan İslami Dönem konutlarının incelenmesi, yapılan çözümler ve kullanılan yöntemlerin tespit edilip; Mısır'ın kültürel geçmişine ve iklimine uygun ergonomik ve ekolojik yapıların inşa edilmesi gerektiğini vurgulamaktır. Bu çalışmanın, Mısır'ın İslami Dönem konut özellikleri ve yeni yapım teknolojisini birleştirerek günümüzde yapılması gereken konut mimarisine ışık tutması beklenmektedir.

Anahtar Kelimeler: Mısır, İslami Dönem, Geleneksel Konut, Mimari çözümler

ABSTRACT

Initially humankind used natural formations which exist around to take a shelter. But by time to correspond to his needs and to create a more comfortable zone, suitable structures have been constructed. Architectural structures give information about politics, social life, culture and beliefs regarding the period in which it was built. The most important structure which reflects the culture, traditions and the lifestyle of a group of people, is dwellings. Egypt, passing through different cultures such as ancient Egypt, ancient Greek, ancient Rome, different Islamic periods and Muhammad Ali Dynasty, gave it the opportunity to have a rich cultural and architectural heritage. But due to the importance given to the civil architecture, there aren't many examples left from residential architecture and this increases the importance of analyzing it. From the Pharaohs period till the beginning of the Islamic periods, the remains of the dwellings and the narrations give us the necessary information. But especially after the Mamluk era, the remaining partial or complete dwellings give us the opportunity to experience the interior space with our senses.

Within the scope of this thesis, after giving general information about Egypt and examining the dwelling history, Cairene houses remaining from 14th century to 18th century, which belongs to the upper class society, have been examined. After the literature studies and the on-site examination of Cairene houses, it is observed that they are shaped and influenced mainly by religious values and climatic factors. The dwellings built in Egypt from the Pharaohs period till the Ottoman period is designed to be human oriented. Unfortunately, the westernization which began in the early 19th century caused the formation of structures unsuitable for the climate and culture of Egypt which harmed its architectural originality. Until today the influence of the Western architecture is still ongoing. For this reason, the aim of this study is to examine the dwellings of the Islamic era and to determine the architectural solutions implemented, to emphasize the importance of building ergonomic and ecological structures which is formed in accordance with the cultural history and the climate of Egypt. In addition, it is expected to shed light on the importance of finding a way to use Islamic era solutions by benefiting from the new construction technology.

Keywords: Egypt, Islamic Era, Traditional Dwellings, Structural Solutions.

GÖRSELLER LİSTESİ

Görsel 1. Kültürü iki ayrı parçalama işlemi ile çevre (konut) ile olan ilişkisi ve olabilirlik oranı okların genişliği ile açıklanmaktadır	12
Görsel 2. Mısır haritası	18
Görsel 3. Nil Nehri'nin Kahire şehrinde panoramik görünümü	18
Görsel 4. El Muiz Sokağı	26
Görsel 5. Salah El Din Kalesi (Kahire Kalesi) ve sonradan içine inşa edilen Mehmet Ali Camii (1830-1848)	27
Görsel 6. Edfu Tapınağı'nın giriş kapısı (Pylon) Ptolemaios Hanedanlık Dönemi-(Tanrı Tapınağı)	34
Görsel 7. Hatshepsut Tapınağı- Yeni Krallık Dönemi (Mezar Tapınağı)	35
Görsel 8. Keops piramidi- Üç piramitten oluşan Giza Piramitleri'nin en büyü ve en eskisidir (Eski Krallık Dönemi)	35
Görsel 9. IV. Ramses'in Mezarlığı (Yeni Krallık Döneminden).....	36
Görsel 10. Çamur temelli barakalar.....	38
Görsel 11. Çamur temelli barakalar.....	39
Görsel 12. Konut örneği.....	39
Görsel 13. Shunet El Zebib.....	42
Görsel 14. Hierakonpolis'te konut örneği.....	43
Görsel 15. Birinci Ara Dönemin sonuna ait Ruh evleri.....	44
Görsel 16. Konut örneği.....	45
Görsel 17. Orta Krallık Dönemi'nden Ruh Evi örnekleri.....	46
Görsel 18. El Lahun şehrinin planı, sol tarafta alt tabaka plan örnekleri ve sağ tarafta zengin konut örneği.....	48
Görsel 19. Kralın sarayı ve etrafındaki yapılar.....	52
Görsel 20. Kralın sarayı.....	53
Görsel 21. Merkezi şehirdeki Saray kompleksinin ana bölümleri	55
Görsel 22. Kralın özel sarayı.....	55
Görsel 23. Saray Kompleksi ve en iç kısımda Kralın özel sarayı	56
Görsel 24. Amarna şehrinin Kuzey Saray'ı.....	57
Görsel 25. Amarna şehrinin Kuzey Saray'ına ait duvar resimleri- Sol fotoğraf yenilenmiştir, sağ fotoğrafta duvar resmindeki çizimlerin sulu boya kopyası... 57	57
Görsel 26. Kuzey Saray.....	58
Görsel 27. Tel El Amarna şehrinde üst tabakaya ait konut örneği-plan ve perspektif	60
Görsel 28. Çiftlik ev örnekleri.....	62
Görsel 29. Şehir içi konut örneği Yeni Krallık Dönemi	63
Görsel 30. İşçi tabakasına ait konutlar	64
Görsel 31. Grekoromen avlu merkezli konut örneği	65
Görsel 32. Hz. Muhammed'in eşi Mariye'nin doğdu ev.....	67
Görsel 33. Amr bin As camisinin günümüzdeki görünümü.....	71
Görsel 34. İbn Tulon camisi	73
Görsel 35. Fustat konutlarının şemasal formu ve Samarra şehrindeki örnek ...	77
Görsel 36. Fatımiler Dönemi'nden Kahire şehri (El Muiz Kahiresi)	79
Görsel 37. El Derdir El Qa'a alanı	81
Görsel 38. Eyyubiler Dönemi'nden El Rawda adasında bulunan El Qa'a alanının anlatımlardan yola çıkarak tahmini bir çizim	82
Görsel 39. Mehmet Ali Paşa Dönemi'nden modern konut örnekleri.....	85

Görsel 40. Shepheards otelinin dış görünümü.....	86
Görsel 41. Altı katlı bir yapı 1924 yılında Mimar A. Castaman tarafından Klasik ve Art Deco tarzında inşa edilmiştir.....	88
Görsel 42.Talat Harb Meydanında bulunan 20. yy. başında inşa edilen konutlar- Art Deco tarzında.....	89
Görsel 43. 1907 yılında İtalyan mimar tarafından tasarlanmış müstakil bir saray'ın iç mekândan görünümü (Ayşe Fahmy Sarayı).....	89
Görsel 44. El Ghandur Evi, taşıyıcı duvar yapım sistemiyle yaklaşık 1880 yılında inşa edilmiştir (yüksek orta sınıf konut tipi).....	91
Görsel 45. El Ghandur Evi planı	92
Görsel 46. 19.yy. başında eski Kahire'nin genel bir görünümü	94
Görsel 47. Taş ve tuğla duvar detayları	99
Görsel 48. Konutlardan taş ve tuğla detayları.....	99
Görsel 49.El Sehemy Evi'ne ait iç avlu ve kuzeyden esen havanın avludan iç mekânlara girişi ve açıklıklardan çıkışı.....	100
Görsel 50. Malkaf'in iç ve dış görünüşü	101
Görsel 51. Sol görsel: kuzeyden gelen rüzgârın Malkaf'tan girişi ve açıklıklardan (Şohşeha ve Maşrabeya) çıkışı	102
Görsel 52. Maşrabeya pencerelerinde kullanılan geniş ve dar aralıklı torna işi çubuklar	104
Görsel 53. El Saadat Evi'ne ait Maşrabeya'nın iç ve dış görünümü.....	104
Görsel 54. El Qa'a'yı oluşturan alanlar (El Dorkaa- İwan) ve Malkaf- Şohşeha gibi havalandırma yöntemleri- Moheb El Din Qa'a'sı.....	106
Görsel 55. El Sehemy Evi'nden El Qa'a salonları.....	107
Görsel 56. Şohşeha'nın iç ve dış görünüşü.....	108
Görsel 57. El Keritleya Evi'ne ait harem alanındaki Al Aghany alanı ve El Qa'a salonu. Planda mavi ile işaretli alan Al Aghany bölümüdür o bölümden Ana El Qa'a alanına bakılmaktadır	111
Görsel 58.Eski Kahire sokakları ve konutların cepheleri	112
Görsel 59. Dolaylı giriş- 1-Ana giriş kapısı 2-giriş alanı 3- dolaylı giriş/ koridor 4- iç avlu	114
Görsel 60. Emir Mamay'ın Sarayı'ndan geriye kalan Mkad alanı	116
Görsel 61.El Sehemy Evi'ne ait Takhtaboş	117
Görsel 62. El Sehemy Evi'ne ait hamam ve tuvalet alanı.....	119
Görsel 63. İslami Dönem Kahire evlerinin bulunduğu bölge.....	122
Görsel 64. İslami Dönem Kahire evlerinin birbirleri ile ilişkisi ve etrafında yer alan önemli camii ve mekânlar	123
Görsel 65. Beştekin sarayın konumu ve çevredeki tarihi yapılar	125
Görsel 66. Beştekin Sarayı- giriş katı	126
Görsel 67. Beştekin Sarayı- Birinci kat	127
Görsel 68. Ana El Qa'a ve El Dorkaa'nın tavanı	127
Görsel 69. Al Aghany alanının iç -dış görünümü ve Sedelle alanı.....	128
Görsel 70. Taz Sarayı'nın konumu ve etrafındaki önemli konut ve camiler....	132
Görsel 71. Emir Taz Sarayı- Giriş katı	133
Görsel 72. İç Avlu ve Mkad alanı	133
Görsel 73. Taz Sarayı –Birinci kat	134
Görsel 74. Mkad'ın taçkapısı	134
Görsel 75. Ana El Qa'a	135
Görsel 76. Mkad'ın tavanı.....	135

Görsel 77. El Qa'a'dan geriye kalan duvar süslemesi	136
Görsel 78. El Qa'a'ya bağlı odanın oymalı tavan süslemesi	136
Görsel 79: El Ezher (Al Azhar) camisinin arkasında ve El Darb El Ahmar Bölgesinden günümüze ulaşan tarihi evler (Zeynep Hatun'un Evi- El Set Wasila Evi –El Oud Evi)	137
Görsel 80. Zeynep Hatun'un Evi-Dış cephe.....	143
Görsel 81. Zeynep Hatun'un Evi- El Qa'a ve Mkad bölümü.....	143
Görsel 82. Zeynep Hatun'un Evi- giriş katı.....	144
Görsel 83. Zeynep Hatun'un Evi- birinci kat	144
Görsel 84. Zeynep Hatun'un Evi- ikinci kat.....	145
Görsel 85. Sol fotoğrafta El Qa'a.....	145
Görsel 86. Fotoğrafta Mkad ve iç Avlu	145
Görsel 87. El Razzaz Evi, Ali Labib Evi ve Taz Sarayı ve önemli konumlar ile ilişkisi.....	147
Görsel 88. İki evden oluşan El Razzaz Evi ve sokaklarla bağlantısı	147
Görsel 89. Ev 1- 16 numaralı kapı- Sultan Kayıtbay'ın adını taşıyan iç merdivenin kapısı.....	158
Görsel 90. El Razzaz Evi – Ev 1- giriş katı	158
Görsel 91. El Razzaz Evi – Ev 1- Birinci kat	159
Görsel 92. El Razzaz Evi – Ev 1- İkinci kat	159
Görsel 93. El Razzaz Evi – Ev 2- Giriş kat	160
Görsel 94. El Razzaz Evi – Ev 2- Birinci kat	160
Görsel 95. -İkinci kata ait harem El Qa'a alanına ait Maşrabeya ve Sedelle (Ev 1-35)	161
Görsel 96. Gayer Anderson Müzesi'nin konumu ve etrafındaki önemli yerler	163
Görsel 97. İki evi C2 cephesi- iki evi birleştiren Kantara gözükmektedir.....	168
Görsel 98.Gayer Anderson Müzesi-Giriş katı	169
Görsel 99. Gayer Anderson Müzesi-Kat1	170
Görsel 100. Gayer Anderson Müzesi-Kat2	171
Görsel 101. Gayer Anderson Müzesi-Kat3	172
Görsel 102. Mkad, avlu ve taçkapı (Ev 1).....	173
Görsel 103. Harem El Q'aa (Ev 1).....	173
Görsel 104. El Qa'a ve harem alanından Al Aghany alanı (Ev2)	173
Görsel 105. Evin haritada konumu ve etrafındaki önemli yerler	174
Görsel 106. Gamal El Din Evi'nin dış cephesi ve ana giriş kapısı	181
Görsel 107. Gamal El Din El Zahaby Evi- Giriş katı	181
Görsel 108. Gamal El Din El Zahaby Evi- Birinci kat	182
Görsel 109: Gamal El Din El Zahaby Evi- Üst El Qa'a kesit	182
Görsel 110.Günümüzde restorasyonda olan evin iç avlusu.....	183
Görsel 111. Mkad'ın tavan detayları.....	183
Görsel 112. Tarihi sokak olan El Muiz Sokağına yakın El Sehemy Evi	185
Görsel 113. El Sehemy Evi- giriş katı	195
Görsel 114. El Sehemy Evi- birinci katı	196
Görsel 115. El Sehemy Evi- Sol fotoğrafta avlunun KD yönündeki Takhtaboş ve çinili El Qa'a alanına ait Maşrabeya gözükmektedir. Sağ fotoğraf avlunun diğer iç cephelerini ve Mkad'ı göstermektedir.....	197
Görsel 116. Çinili El Qa'a alanına ait İwan	197
Görsel 117.Maşrabeya ve gömme dolapları ile harem El Qa'a'nın İwan alanı	198
Görsel 118. El Saadat Evi'nin konumu ve yakınlarda bulunan tarihi yerler ..	199

Görsel 119. El Saadat Evi- Giriş kat	203
Görsel 120. El Saadat Evi- Birinci kat	203
Görsel 121. El Sadaat Evi- Ana giriş kapısı –Cephe 2	204
Görsel 122. ElQa'a- El Mandara	204
Görsel 123. El Saadat Evi- Harem El Qa'a'dan Maşrabeya ve süslemeli kubbe	204
Görsel 124. Harem, İngiliz oryantalist ressam Frank Dillon tarafından 1870 yılında çizilmiştir	204
Görsel 125. El Set Wasila Evi- Giriş kat	210
Görsel 126. El Set Wasila Evi- birinci kat.....	211
Görsel 127. El Set Wasila Evi- ikinci kat	211
Görsel 128. El Set Wasila Evi- perspektif	212
Görsel 129: El Set Wasila Evi- Mkad ve Avlu alanı	212
Görsel 130. El Set Wasila Evi – Mkad'a bağlı tek İwan'li El Qa'a alanı (kat 1- 21)	213
Görsel 131. El Set Wasila Evi- Harem El Qa'a	213
Görsel 132. Ana giriş kapısı ve ana cephenin bulunduğu ara sokak.....	219
Görsel 133. El Şebşery Evi giriş katı	219
Görsel 134. El Şebşery Evi birinci katı	220
Görsel 135. El Şebşery Evi ikinci katı	220
Görsel 136. El Şebşery Evi üçüncü katı	221
Görsel 137. El Şebşery Evinin perspektifi	221
Görsel 138. El Şebşery Evi- sağ taraftaki fotoğraf ana El Qa'a alanıdır, karşı duvarda görünen torna işi pencere ise Al Aghany odasına aittir /Sol tarftaki fotoğraflar EL Mkad cephesine aittir	222
Görsel 139. Mustafa Gafar Evi'nin dış cephesi ve El Muiz Sokağı.....	225
Görsel 140. Mustafa Gafar Evi- giriş katı.....	225
Görsel 141: Mustafa Gafar Evi- birinci katı	226
Görsel 142. Mustafa Gafar Evi- El Mandara-El Dorkaa'nın mermer zemini, Saffa, İwan ve Al Aghany gibi öğeler gözükmemektedir	227
Görsel 143. El Hawary Evi'nin KD yönü.....	234
Görsel 144. El Hawary Evi- giriş katı.....	234
Görsel 145. El Hawary Evi- ara kat	235
Görsel 146. El Hawary Evi- birinci katı.....	235
Görsel 147. El Hawary Evi- İzometri	236
Görsel 148. El Hawary Evii- Mkad-Takhtaboş.....	236
Görsel 149. El Hawary Evi- El Mandara ve ona ait Şohşeha-giriş katı	237
Görsel 150: El Hawary Evi- El Qa'a, depolama alanları, Mermer Saffa ve Al Aghany'ye ait torna işi pencere-birinci kat	237
Görsel 151. El Senary Evinin konumu	243
Görsel 152. El Senary Evi- Ana giriş kapısı (C1)	243
Görsel 153. El Senary Evi- Giriş katı	244
Görsel 154. El Senary Evi- Birinci katı	244
Görsel 155. El Senary Evi- ikinci katı	245
Görsel 156. El Senary Evi- Mkad, Üst el Qa'a'yi ve ona ait Malkaf- şohşeha- saffa- Maşrabeya gibi öğeleri gösteren kesit.....	245
Görsel 157. El Senary Evi-Sol fotoğraf taçkapı- Sağ fotoğraf Takhtaboş ve Mkad alanını göstermektedir	246
Görsel 158. El Senary Evi- Üst El Dorkaa'nın tavanı.....	246

Görsel 159. Ali Labib Evi- Dış cephe.....	247
Görsel 160. Ali Labib Evi- giriş katı.....	253
Görsel 161. Ali Labib Evi- birinci katı.....	254
Görsel 162. Ali Labib Evi- Mkad'in krokisi.....	254
Görsel 163. Ali Labib Evi- Mkad'in merdivenleri ve dış cepheye bakan Maşrabeya.....	255
Görsel 164. Ali Labib Evi- Sağ görsel ikinci avluyu ve Takhtaboş'u göstermektedir- Sol taraftaki görsel El Mandara alanına aittir.....	255
Görsel 165. Ali Labib Evi- El Qa'a alanına ait duvar resmi.....	255
Görsel 166. Ali Labib Evi- Üst EL Qa'a'ya ait Şohşeha.....	256
Görsel 167. Ali Labib Evi- Hassan Fathy'nin oturma odası.....	256
Görsel 168. El Qa'a alanından günlük hayatı yansıtan bir çizim.....	261
Görsel 169. Oryantalist John Frederick Lewis tarafından resmedilen “öğle yemeği, Kahire” adlı tablosu (1875).....	261
Görsel 170. Zeynep Hatun Evi'nden Maşrabeya kesitleri.....	263
Görsel 171. Sol görsel: Gamal El Din Evi'nden torna işi detayları ve ölçüleri. Bu bir örnektir, ölçüler işleve ve arzuya göre değişmektedir.....	264
Görsel 172. Torna işi, Maşrabeya, ahşap parmaklıklar ve üst alçı cam pencereler.....	264
Görsel 173. Kilit örnekleri (Anderson Müzesi).....	266
Görsel 174. Fildişi işlemeli ahşap kapı pano detayı.....	266
Görsel 175. Osmanlı Dönemi'nden kapı örnekleri (Anderson Müzesi).....	267
Görsel 176. Kapı detayı.....	267
Görsel 177. El Oud Evi'nde bulunan farklı gömme dolaplar ve süslemeler	268
Görsel 178. Taz Sarayından Mkad alanına bağlı odanın ahşap düz tavan üzerine yapılan çıtıkari çalışması.....	271
Görsel 179. El Set Wasila Evi'nden Mkad tavanı.....	271
Görsel 180. Ana El Qa'a alanından Torna işi pencere ve sedelle'nin geometrik tavan detayı-El Oud Evi.....	272
Görsel 181. Mukarnas süslemesi- El Oud Evi.....	272
Görsel 182. Ablak tekniği ile giriş cephesi ve kapının yan taraflarındaki taş platform- Anderson Müzesi.....	275
Görsel 183. Ahşap bank (Anderson Müzesi).....	276
Görsel 184. Torna işi ve bakır yer sofrası-El Sehemiy Evi.....	277
Görsel 185. Memlükler Dönemi'nden fildişi ve abanoz işlemeli ahşap sehpa.....	277
Görsel 186. Memlükler Dönemi'nden gümüş işlemeli bakır sehpa.....	278
Görsel 187. Sol görsel El Sehemiy Evi'nde bulunan sandalye – sağ görsel oryantalist Ludwig Deutsch'in tablosu (1894).....	278
Görsel 188. Damat ve gelin sandalyeleri sedef işlemeli ahşap ve hasır malzemelerinden yapılmıştır- Anderson Müzesi.....	279
Görsel 189. Sehpa örnekleri.....	279
Görsel 190. Memlük Dönemi'nden gümüş işlemeli Bakır aydınlatma öğeleri.....	280
Görsel 191. 19. yy. ait mobilya örnekleri, torna işi ve sedefkar süslemeli- Anderson Müzesi.....	281
Görsel 192. Han Halili Çarşısı.....	281
Görsel 193. Günümüzden Sedefkâr ve torna işi işlemleri ile tekli koltuk ve sehpa örneği.....	282
Görsel 194. Bakır ya da demir ayaklı üst tablası bakır sehpa –Han Halili.....	282
Görsel 195. Maşrabeya ve Mukarnas'tan ilham alınarak modern bar örneği.....	283

TABLÖLAR LİSTESİ

Tablo 1. Konut formunu etkileyen faktörler	9
---	----------

GİRİŞ

Mısır, dünyanın önemli uygarlıklarından biri olan ve birçok uygarlığa öncülük etmiş Eski Mısır uygarlığının doğuş yeridir. Mısır toprakları yüzyıllar boyunca farklı kültürlerle şahitlik etmiştir. Geriye kalan mimari yapılar bu dönemlerin ve uygarlıkların varoluşunun temel kanıtıdır. Her ülke kendi özgünlüğünü ve kültürünü ya da belirli bir dönemi yansıtan birden fazla yerel mimari yapılara sahiptir. Yerel mimari aslında kullanıcıların sosyal yaşamlarını, dini inançlarını, gelenek-göreneklerini dolayısıyla kültürlerini yansıtmaktadır. Geleneksel mimari, insan-çevre-mekân ilişkisinin ele alınarak incelenmesi gerekmektedir. İnsan çevreyi etkiler, çevre ise insanı etkilemektedir yani yaşam boyunca geçmişten günümüze kadar insan çevre ilişkisi var olmuştur. Mimari yapılar bir ülkenin ve belirli bir zamanın yansıması olarak görülmektedir.

Mimarlık her zaman bir ülkenin bilim açısından gelişip gelişmediğini gösteren en önemli öğelerden biridir aynı zamanda devletin gücünü de temsil etmektedir. Konut tasarımı bir ülkenin kültürünü yansıtmakla birlikte kişilerin sosyal statülerinin ve ekonomik güçlerinin bir göstergesidir. “İnsan, biyolojik uyum gücüyle değil, kültürüyle dünyaya egemen olmuş; varlığını kültürüyle sürdürmüştür.” (Güvenç, 2004: s. 10).

İlk önce mağaraları mesken olarak kullanan insanoğlu yaşam biçimine göre konut tarzını geliştirmiştir. İspanya’da bulunan Altamira mağarası, Fransa’daki Lascaux mağarası, Brezilya’daki Serra da Capivara mağarası, Türkiye’nin Kars ilçesinde ya da Baltalin ve İnkaya mağaralarındaki gibi taş devrinden günümüze ulaşan mağaralarda duvarlara resmedilmiş av, insan ve hayvan figürlerinden yola çıkarak kültürlerini, inançlarını ve yaşam tarzlarını anlamamız için olumlu bir etken olmuştur. Konut kavramı ve oluşumu birçok faktörden etkilenerek oluşmaktadır, konut barınma ihtiyacından daha öte anlamları da yansıtmaktadır. Konut sadece barınmak hedefiyle değil aynı zamanda kullanıcının günün farklı zamanlarında eylemlerini karşılama amacıyla tasarlanmaktadır. Bu olgu incelenerek belirli bir dönem kullanıcılarının yaşam tarzlarını, ihtiyaçlarını, dini değerlerini, gelenek-göreneklerini, ekonomik durumlarını, aile olgusunu, sosyal yaşamlarını belirlemekle beraber ulaşılan yapım teknolojisini, kullanılan malzemeler ve ülkenin coğrafi yapısına karşı üretilen çözümler tespit edilmektedir. Yani yapıların oluşumunu

etkileyen faktörleri belirlemek için ait olduğu ülkenin hem fiziksel hem de sosyokültürel etkenlerinin incelemesi gerekmektedir.

Kültürel miras olarak adlandırılan ve bizlere atalarımızdan geriye kalan sanatsal öz-bilinçli tasarımcıların müdahalesi olmadan ilkel ve endüstri öncesi binalarda; insanların ihtiyaçlarını, isteklerini, kültürel ve fiziksel ortamın gereksinimlerini yansıtan konutları incelemek önemli bir detaydır. Yapıların oluşumu insan (doğası, sosyal organizasyonu, dünya görüşü, yaşam tarzı, psikolojik ihtiyaçlar, kişilik...) ve Doğa (iklim, konum, malzeme, yapım şartları, manzara...) etkileşimin sonucu olarak kabul edilirse, ilkel ve yerel mimari yapılarda insan kişiliğinin etkisinin az olduğu ve var olan etkinin aslında şahsi değil gruplara ait olduğu görülmektedir. Bu yapılar doğaya hükmetmek yerine, doğa ile denge kurmaktadır (Rapoport, 1969: s. 13). Bektaş'e göre (2013: s. 37-47) geleneksel evlerin özellikleri ve ilkeleri bu şekilde sıralanmaktadır; yaşama ve doğaya uygunluk, komşuya saygı, odaların yerleşim şeklinin iklime göre ayarlanması, gerçeklik, yapım tekniğinin zorlanmadan yapılması, içten dışa çözüm (önce işlev çözümleniyor), iç dış oylumların uyumu, tutumsallık (gerekli işlev ve mahremiyet sağlandıktan sonra kullanılmayan bir oylumun olmaması, boşa harcama yapılmaması), yapım yöntemi kolaylık ilkesine dayanması, ölçüler insan vücudunu temel alması, çevrede bulunan doğal malzemelerin kullanılması ve esnekliğin esas alındığı görülmektedir (evlerin ailenin genişlemesine uyarlanarak birim birim büyütülebiliyor ya da bölünebiliyor olması).

Çalışma kapsamı:

Daha önce vurgulandığı üzere, ülkelerin sahip olduğu farklı yerel mimari yapılar kültürel bir mirastır, bu ekolojik ergonomik yapıları tanıyarak gelecek için ekolojik yaşama doğru bizleri teşvik edecek yeni akımların oluşmasında yol göstereceği düşünülmektedir.

Mısır'ın güneyinde Nubi halkı tarafından inşa edilmiş geleneksel evler, çölde yaşayan Bedeviler tarafından kurulan çadırlar, köylüler tarafından inşa edilen yöresel evler, İslami Dönem evleri, Batıdan etkilenen Kraliyet dönemine ait ev-köşkler ve günümüz betonarme binaları gibi farklı incelenmeye değer konut tipleri mevcuttur.

Bu çalışmada ise İslami Dönem'den günümüze kadar ulaşmış Mısır'ın Kahire şehrinde bulunan evler inceleme konusu olarak seçilmiştir.

İslami Dönem Kahire evlerinin araştırma konusu olarak seçilme nedeniyse birçok faktörü içinde barındırmasıdır; konut oluşumunu etkileyen sosyokültürel etkenler (gelenek- görenek, din vb..), iklimsel etkenler ve bu etkenlere uygun çözümleri kapsamaktadır. En önemli nedense İslamiyet'in birçok ülkeye yayılmasına ve ortak bir görüşe sahip olmasına rağmen bir önceki maddelerde saydığımız etkenlerden ötürü ve kültürel geçmişin etkisi sonucunda konutların farklı form ve görünümüne sahip olmasıdır. İslam kültürüne tabi olmuş farklı ülkeler bulunmaktadır, ancak her ülkenin farklı tarihi geçmişe, gelenek göreneklere, coğrafi yapıya, ekonomik duruma ve yaşam tarzına sahip olduğu görülmektedir. Bu da doğal olarak mimarı yapılarına yansımaktadır. Mısır, Türk, Irak ya da toplumun çoğu Müslüman olan bir ülkenin ortak değerlerden dolayı benzerlik olsa da daha önce belirtilen nedenlerden dolayı farklı mimari yapıların oluştuğu görülmektedir. Güvenç'e göre (2004: s. 13-14) toplumlarda çoğunluk aynı dine mensup ise toplumları ve kültürleri dine göre sınıflandırılabilir. Aynı medeniyete sahip farklı toplumlarda benzerlik gösterebilir ancak kültür ve uygarlık alanlarında benzerlik kadar farklılıklar da oluşturmaktadır. Taylandlılar, Koreliler ve Japonlar çoğunlukla Budist'tir yani aynı inanca sahip olmalarına rağmen, toplumun içinde var olan diğer farklı inançlar ve her toplumun Budizm inancını yorumlama ve anlayışı farklıdır. Aynı şekilde Uzak doğu, Orta doğu ve Kuzey Afrika'da bulunan ülkeler Müslüman ülkelerdir ama kültürel açıdan birbirilerinden farklıdır. Her birinin farklı İslam anlayışı, yorumu ve uygulaması vardır.

Bu çalışma dört ana bölümden oluşmaktadır; Birinci bölümde Konut ve kültür kavramı, ikinci bölümde Mısır hakkında genel bilgiler, üçüncü bölümde Mısır'da konut tasarımı ve dördüncü bölümde ise Kahire İslami Dönem konutlarının özellikleri ve 14. yy. ile 18. yy. ait konutlar incelenmektedir.

Çalışma yöntemi:

Mısır'da bulunan üniversite, milli ve özel kütüphanelerde konu ile ilgili çeşitli uluslararası ve ulusal yayınlardan (özellikle Kitaplar ve akademik makaleler) yararlanılmıştır. Literatür araştırmalarının yanı sıra, İslami Dönem Kahire evlerini

incelemek için günümüze kadar tam ya da kısmi olarak ulaşmış konutlar ziyaret edilerek yerinde inceleme yapılmıştır. Yapılan inceleme 2018 Aralık- 2019 şubat, 2019 Temmuz- 2019 Eylül ile 2019 Aralık- 2020 şubat tarihleri arasında yapılmıştır. Kùltürün ve coğrafi yapının konut kurgusunu nasıl etkilediği tespit edilerek, verilen örnekler üzerinden açıklanmış ve fotoğraflama işlemleri yapılmıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM

1. KONUT VE KÜLTÜR KAVRAMI:

Öncelikle konutu doğru bir şekilde analiz edebilmek için konut oluşumunu etkileyen faktörleri anlamak gerekmektedir. Yani konut kavramı, kültür kavramı ve aralarındaki etkileşim incelenmelidir.

1.1. KONUT KAVRAMI:

Tarihsel olarak konut; iletişim, etkileşim, mekân, zaman ve anlamın örgütlü bir örüntüsüdür. Ait olduğu etnik gurubun karakteristiklerini, yaşam biçimini, davranış kurallarını, çevresel tercihlerini, imgelerini, zaman-mekân sınıflandırmalarını yansıtırken, aynı zamanda kullanıcının imgelerini, kendini kanıtama ve anlatma eğilimini, böylece tasarım, donatım ve biçemi ile bireyin kişiliğini ve ayrıcalığını yansıtmaktadır. Konut insan yaşamıyla kenetlenmiş bir olgudur (Gür, 2000: s. 11). Konut “İnsanın temel gereksinmelerinden olan barınma içgüdüsünü karşılamak amacıyla oluşturulan fiziksel ve fonksiyonel bir mekândır. İnsanların varoluşuyla ortaya çıkmış ve bir arada yaşamamanın sonucu olarak çevresiyle anlam kazanan bir mekânlar topluluğu olmuştur.” Geleneksel konutlar inşa edilmiş çevreyle ve kullanıcısıyla bütünleşerek insanların fiziksel- fonksiyonel ihtiyaçlarını, kültürel sosyal yapısını, aile yapısını, yaşam biçimini ve inşa edildiği çevrenin coğrafi yapısını yansıtmaktadır (Ertürk ve Özen, 1987: s. 559, 561).

Bazı toplumlara göre konut kozmik bir imgedir, bu durumda dinsel açıdan kutsal olabilir. İnsanları, tanrı'ya, atalarına, dünyaya ya da doğaya bağlayan bir öge olarak görülebilir. Dünyada bulunan farklı konut tipolojileri sayesinde, toplumların değişik ve zaman içerisinde değişen dünya görüşlerini yansıtmaktadır. Bir coğrafyadan diğerine, bir dönemden diğerine değişen şey sadece mekânın biçimi değil, sosyal sınırlar ve egemenlik alanlarıdır, yani konutun insanları ya da etkinlikleri birbirinden ayırma ya da birleştirme düzenidir (Gür, 2000: s. 12).

Konut karmaşık bir süreçle meydana gelen, doğa koşullarına, toplumun gelenek ve göreneklerine, siyasal yapının özelliklerine, üretim ilişkileri ve biçimine, nüfus yapısı ve özelliklerine ve kentleşme tipi gibi etkenler sayesinde oluşmaktadır. Konut insanın fizyolojik, sosyolojik, estetik ve ekonomik ihtiyaçlarının karşılandığı yapılardır. Mahremiyet, konfor, yeterli alan, güvenlik, dış dünyadan korunmak, erişebilirlik, sağlamlık, yeterli aydınlatma, ısıtma ve havalandırma sağlamak gibi özelliklere sahip olması gerekmektedir. İlk başlarda mağaraya sığınan insanoğlu, keşfettiği yeni malzemeler ile yerleşik hayata geçmiştir. Sanayileşme ile beraber artan ihtiyaçlar, insanların kırsal bölgelerden fabrikaların bulunduğu bölgelere yerleşmesine sebep olmuştur. Bu şekilde göçler ve nüfusun artması sonucunda daha ekonomik konutların yapılmasına yol açmıştır (MEB, 2011'a: s. 1, 4).

1.2. KÜLTÜR KAVRAMI:

Kültür, bir grup insanın aynı coğrafyasal koşullara karşı uzun süre başa çıkma uğraşımı vermiş, tutarlı, dengeli, bütünlük arz eden, ortak değerleri, sanat, beceri ve alışkanlıkları olan ve bunları nesilden nesile aktarmış insan topluluklarıdır (Gür, 2000: s. 66). Bilimsel anlamda kültür, toplumun üyesi olarak insanın, yaşayarak öğrendiği ve nesillere aktardığı maddi manevi her şeyden oluşan bir bütündür. Kültür, toplumu oluşturan kişileri, birbirine bağlayan dillerini, sanatlarını, inançlarını, törelerini, hukuk ve yönetim kurumlarını, üretim ve tüketim düzenlerini kapsamaktadır. İnsan hem kültür varlığının yaratıcısı hem de yaratısıdır. İngiliz antropolog E.B. Tylor'ın 1871'de yaptığı ve benimsenmiş olan kültür tanımı "Kültür ya da uygarlık, toplumun üyesi olarak, insan türünün öğrendiği, edindiği, bilgi, sanat, gelenek-görenek ve benzeri yetenek beceri ve alışkanlıkları içine alan karmaşık bütündür." şeklinde ifade etmiştir (Güvenç, 2004: s. 14, 15, 54).

Rapaport (2004: s. 84, 85) ise kültürün farklı tanım tiplerinden bahsetmekte, birinci tanımda kültürün idealler, normlar, kurallar, rutin hale gelmiş davranışları içermek üzere insanların yaşam biçimi olarak tarif edilmiştir. İkinci tanımda, çocukların ve göçle gelenlerin kültürlendirilme yoluyla kuşaklar boyunca simgesel olarak aktarılan bir şema sistemi olarak görülmektedir. Üçüncü tanımda ise kültürü ekolojik bir adaptasyon, kaynakların kullanımı olarak görmekte ve insanın çeşitli ekosistemleri sömürerek yaşamı sürdürme çabası olduğunu açıklamaktadır. Ayrıca

Kültürün amacı ile ilgili farklı görüşlerden bahsetmektedir; Kültür, bir yaşam tasarımı hazırlayarak işlerin nasıl yapılması gerektiğini göstermektir. Bir başka görüşe göre kültür, parçalara anlam kazandırmak için bir çerçeve oluşturmaktır, yani nesnelere bir çerçeve içinde birbirlerine göre olan konumlar ile anlam kazanmaktadır. Ek olarak kültür çoklu ya da tek türden olan grupları tanımlamaktadır, bu anlamda amacı grupları birbirinden ayırmak, onları ayrı ve farklı kılmaktır.

İnsanın bir toplum üyesi olarak varlık kazanması, ancak bir kültürü benimsemesi ve özümsemesi ile mümkündür. Kültür; toplumun ve insanın öğrendiği, edindiği; bilgi, sanat, gelenek, görenek, yetenek, beceri ve alışkanlıkları içine alan ve toplumsal değerler içeren bir olgudur. Toplumların genel özellikleri kültürleri ile oluşur. Kültürün geleceği ise topluma bağlıdır (Altıntaş ve Eliri, 2005: s. 63).

Çevre davranış etütlerinde kültür önemli bir rol oynamaktadır, kültürü tanımak ve korumak insanların özelliklerini tanımlar. Farklı gruplar genel olarak kültür aracılığıyla tanımlanır ve çoğu toplumsal davranışsal olgu kültüre bağlıdır ya da ondan etkilenir. Kültür bir nesne değil, bir kavram, bir yapıdır. İnsanların yaptığı birçok şeyi de açıklamaktadır (Rapoport, 2004: s. 45-47, 84).

Gür (2000: s. 68) kültürü ayrıntılı bir şekilde tanımlamak için aşağıdaki yazılı olan maddelere dayanarak açıklanabilir olduğunu ifade etmiştir:

- İklimsel ve topografik özellikleri
- Yaygın olarak kullanılan dil
- Çoğunluğun taşıdığı dini inanç
- Kültürde egemen aile ve akrabalık yapısı
- Yiyecek alışkanlıkları ve yeme tarzı
- Kültürün statü belirleme ve sosyal tabakalaşma
- Tavrı ve diğer sözsüz anlatımlar
- Biliş şeması
- Davranış mekanizmalarının işleme biçimi ve ayrıntıları
- Toplumsal ilişki normları
- Çalışma alışkanlıkları
- Genel üretim biçimi ilişkileri
- Gelenekler, ahlaki ve töresel ilişkiler, ideal kurallar, normlar

- Yerleşmiş mekansal normlar.

1.3.KONUT VE KÜLTÜR ARASINDAKİ İLİŞKİ:

Geçmişten günümüze kadar ulaşılmış olan konutlar korunarak nesillere iletilmesi gereken önemli tarihsel kültürel miraslardan biridir. Konutlar yerel özelliklerden oluşmuş olsa da aynı zamanda insanlığın ortak değerleri içerisinde olduğu için evrensel bir değer olarak da adlandırılabilir (Kayserili, 2014: s. 139). Konutların biçim şekli; ait olduğu kültürün dünya görüşünü, değer olgusu, imge, yaşam biçimi, konutun birincil ve ikincil işlevlerini yansıtan bir araçtır (Gür, 2000: s. 67). Konut sadece bir yapı değil, birçok amaç için yaratılmış bir kuruluştur. Konut yapımı kültürel bir olgudur, şemasal ve form açısından büyük ölçüde ait olduğu kültürden etkilenmektedir. İlkel insandan itibaren konut barınaktan ve işlev kullanış anlayışından daha öteydi. Konutlarda dini inanç her zaman kuruluşuna öncülük etmiştir. Konutun barınma işlevinden de öte insanın yaşam tarzına en uygun çevreyi yaratarak sosyal bir alan birimi oluşturmaktadır (Rapoport,1969: s. 46)

Rapoport (2004: s. 27) kültür- çevre ilişkisinde, çevre kavramını konut üzerinden örnek olarak alma sebebini bu şekilde sıralar; birincisi bütün kültürlerin ve grupların bir çeşit barınağa sahip olmaları, bu şekilde karşılaştırma ve genellemeye varılabilir. İkincisi barınak insanın ilk yerleşme biçimidir. Üçüncüsü çevrede başka bina türü bulunmasına rağmen çoğunluğu konut olmasıdır. Dördüncüsü barınak yerel tasarımın en tipik ürünüdür dolayısıyla kültürden etkilenmektedir. Barınak aynı zamanda kültürle beraber çeşitlenir ve kültürün rolünü yansıtır.

Tarihsel olarak konut, iletişim, etkileşim, mekân/zaman ve anlamın yapısal bir organizasyonudur. Konutun biçimi çevresel, kültürel, sosyal ve bireysel faktörlere göre belirlenir. Aynı zamanda yaşam biçimini, davranış kodlarını, çevresel tercihleri, imgeleri, mekân / zaman taksonomilerini ve bir topluluğun karakteristik özelliklerini yansıtır; diğer yandan tasarımı, donatı, ekipmanı ve tarzı, kendi imajını, kişisel kimliği duygusunu ve kullanıcısının kişiliğini, kişiliğini ve ayırt ediciliğini ifade etme arzusunu ortaya koymaktadır. Geleneksel ve otantik konut organizasyon ilkeleri bireysel tercihler yerine alt kültürel tercihleri yansıttığından, bireysel farklılıklar ancak sembolik düzeyde açıklanabilir (Tablo 1) (Gür, 2005: s.162).

Çevresel faktörler	Kültürel faktörler	Sosyal faktörler	Bireysel faktörler
<ul style="list-style-type: none"> -İklim -Topografi -Doğal doku -İnsan yapımı yapılar -Çevrede var olan malzemeler 	<ul style="list-style-type: none"> -Dünya görüşü -Kültürel değerler ve normlar -Din, dil ve diğer sınıflandırma kategorileri -Aile, akrabalık ve sosyal ilişkiler -Hayat tarzı -Çevre normları ve mekân kullanımı. -Konutun temel işlev ve anlamına uygun Konutun kullanımına ilişkin normlar 	<ul style="list-style-type: none"> -Ailenin büyüklüğü -Sosyo-ekonomik durum ve -ailenin etki alanı -Dünya görüşü ve ailenin sosyal tutumu -Ailenin yapısı ve fertlerin rol dağılımları -Ailenin hayat tarzı öz imge, aile özlemi ve beklentileri -Aile içi deneyim ve ailenin ev imgesi 	<ul style="list-style-type: none"> -Ev standartları ve bireyin ev ile pragmatik ilişkileri -Bireyin ev ile kurduğu duygusal bağa ve konutla özdeşleşmesi -Bireyin eğitim seviyesi ve kültürel normları yorumlama şekli -Bireyin yaşam yoğunluğu -Bireyin ev içi deneyimi -Bireyin Benlik algısı

Tablo 1. Konut formunu etkileyen faktörler (Gür, 2005: s. 162)

Geleneksel konutları incelerken sadece kültürü değil; doğal, kültürel ve sosyal etmenleri ayrı ayrı ele almak daha doğrudur. Çünkü insan kendisinden önce var olmuş çevreden etkilenir. Konutun çevresinde yani doğanın sunduğu malzemelerin kullanılması doğal belirleyicidir, kültürel belirleyici ise konutun temel işlevlerinin örgütlenişinin taşıdığı anlamlardır. Aynı coğrafya koşullarda yaşayan insan toplulukları, konut çeşitlenmesinde yapı kültürü ve refahlık düzeyleri gibi sosyal faktörler ekleyici bir rol oynamaktadır (Gür, 2000: s. 50).

Muşkara'ya göre (2017: s. 439) geleneksel mimari; coğrafi konum, iklim, gelenek-görenekler, üretim-tüketim biçimleriyle şekillenen ve deneyimle inşa edilmiş yapılardır. Geleneksel mimarinin özgünlüğünü belirleyen en önemli unsurlar bulunduğu coğrafyaya bağlı olarak kullanılan özgün yapı malzemesi ve yapım tekniğidir. Özellikle kırsal alanda, geleneksel mimari bulunduğu coğrafya ve halkın

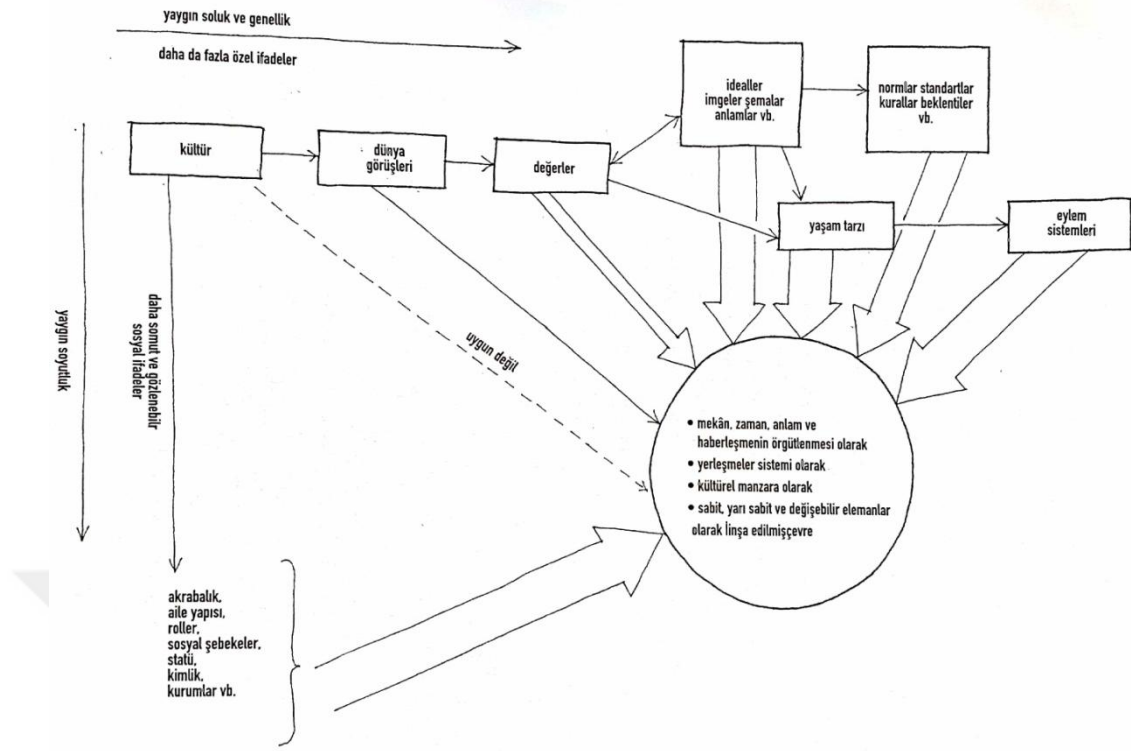
tarihi, kültürü ve gelenekleri ile birlikte korunabildiğinde özgün değerini bütünsel olarak koruyabilir.

Rapoport'un (1969: s. 47) hipotezine göre; Konutların biçimlenişi tek bir faktör tarafından etkilenmemektedir, bu nedenden dolayı konut incelemesi hem fiziksel hem de bir dizi sosyokültürel faktörler göz önünde bulundurularak değerlendirilmesi gerekmektedir. Ancak birincil etkileyici faktör sosyokültürel faktördür onun dışındakiler ikincil faktörlerdir. Form sırasıyla; iklim şartları, yapım yöntemi ve mevcut malzemeler gibi fiziksel çevre faktörlerden etkilenmektedir. Konutun biçimini oluşturan ve alanları asıl şekillendiren insanların ideal çevre görüşü, inançlar, aile ve grup yapısı, sosyal organizasyon, ekonomik durum ve bireyler arasındaki sosyal ilişkiler gibi sosyokültürel faktörlerdir. Geleneksel evler bireysel seçimden ziyade, bir grubun ideal çevre oluşturma düşüncesinden ibarettir. Bu nedenle sembolik anlamlar taşımaktadır, konut bu semboller somutlaşmış halidir.

İnsanların yaşam tarzı ve eylemleri tasarımları etkilemektedir. Eylemler kültürden etkilenerek, ortamların kullanımını, yerlerini, aralarındaki ilişkiyi ve sistemin yaygınlığını etkilemektedir. Yaşam tarzı ve eylemler topluluktan topluluğa, aynı zamanda eylemlerin yapılaş şekli kültürden kültüre de değişmektedir (Rapoport, 2004: s. 51-55). Konutun işlevi; faydasal ve anlamsal olmak üzere en az iki türdür. Konutun yararı kullanım şeklidir, kullanım bir etkinliği ortaya koymada yararlanan nesne, yol ve yöntemlerdir. Konuta ya da nesneye verilen duygusal değere ise anlam denilmektedir. Yani konutun anlamı kültürlerin kozmik ve dinsel inanışlarının aynasıdır (Gür, 2000: s. 62).

Kültür ile çevre (konut) arasındaki ilişki kurmanın zorluğu, kültür teriminin genel ve soyut düzeyde olduğundan kaynaklanmaktadır, bu sebepten Rapoport bu gibi geniş kavramların parçalara ayırarak açıklanması gerektiğini savunmaktadır. Geniş ve soyut kavramlar parçalayarak anlaşılır hale getirmek ve bu parçaların birbiriyle nasıl ilişki kurduklarını bileşenlerini, ifadelerini ve yollarını, daha önemlisi öteki değişkenlerle ilişkilerini ve inşa edilmiş çevreyle olan ilişkilerini açıklığa kavuşturmaktadır. Kültür gibi çevre de bileşenlerine ayrılabilir. Görsel (1)'de görüldüğü gibi ilk önce yaygın soyutlama sorununa karşılık daha somut ve gözlenebilir sosyal ifadelerle parçalara ayırır, bunlar gözlenebilen aile ve akrabalık

yapısı, roller, sosyal şebekeler, statü, kimlik vb. Kùltür kuramsal bir yapıdır, tanımla var olur, gözle görülmez; sadece etkileri, ifadeleri ve ürünleri görülebilir. Genelleme düzleminde kùltür ile çevreyi ilişkilendirmenin mümkün olmadığını bu nedenle ilk önce kùltürü ve çevreyi parçalara ayırmak gerektiğini vurgular. Yani ikinci parçalama işleminde kùltürü genellikle daha fazla özel ifadelere ayırmaktadır. Çevrenin özel parçalarının veya birleşenlerinin kùltürün özel alt düzey birleşenleriyle uyumlu veya onları destekler olması üzerine kurulmuştur. Görsel 1'deki diyagramdan yola çıkarak kùltür- çevre- insan ilişkisi aşağıdaki gibi özetlenebilir: İnsanın konutlarda yaptığı seçim ve tercihler sahip olduğu değerlerden kaynaklanmaktadır, bu değerlerin bir kolu belirli bir grubun sahip olduğu dünya görüşleridir. Değerler, yapılan seçim ve tercihler, yaşam tarzını oluşturmaktadır ve yapılan seçimlerin sonucudur. Yaşam tarzı ise bizleri eylemlere ve eylem sistemlerine götürür. Yaşam tarzı ve eylemler çevrelerin çözümlenmesinde ve tasarlanmasında yararlıdır. Ayrıca aile yapısı ve roller, yaşam tarzını ve eylemleri etkilemektedir, doğal olarak da konut tasarımına ve kullanım üzerine değişikliklere de neden olmaktadır. Aile fertleri arasında değişen roller ve rollerdeki değişiklikler arasındaki ilişki, kùltürün tüm yanlarını ve ifadelerini de etkilemektedir (Rapoport, 2004: s. 102-107).

Görsel 1. Kültürü iki ayrı parçalama işlemi ile çevre (konut) ile olan ilişkisi ve olabilirlik oranı okların genişliği ile açıklanmaktadır (Rapoport, 2004: s. 107).

Yukarda açıklanan kültür- konut ilişkisinden yola çıkarak aşağıda fiziksel ve sosyokültürel etkenler sonucunda oluşan geleneksel konut örnekleri verilmektedir; Geleneksel Japon konut mimarisini etkileyen sosyokültürel verilerin başında din unsuru gelmektedir. Şinto dini, doğal olaylara tapılma esasına dayanmaktadır. Japonların bu inancın etkisiyle mimari mekânları oluştururken doğaya önem vermişlerdir. Bu geleneksel konutta mekân doğanın içine, doğa da konutun içine dahil edilmiştir (Demirarslan, 2005: s. 731). Bu sebepten dolayı geleneksel Japon evlerinde dış ve iç mekân arasında sınır belirlenmemiştir. Shoji, bambu levhalar veya giriş alanı ya da veranda gibi elemanlar kullanarak doğanın eve dahil edilmesi ve bütünleşmesini sağlamıştır. Doğa ile çevrili Japon evinin etrafını saran sınırlar (çitler)binayı dış çevreden yumuşak bir şekilde ayırır, Arap evlerinde ise iç avluya bakan yapı kalın duvarlarla çevreden binayı sert bir şekilde izole etmiştir (Yagi, 1986: s. 18). Japon evlerini saran çitler sayesinde dıştan mahremiyet sağlanırken, iç mekânda mahremiyete çok fazla önem verilmemektedir (Rapoport, 1969: s. 68). Bunlar, sosyokültürel faktörün mekâna etkisidir. Geleneksel Japon konutlarında doğa konut tasarımında önemli bir rol oynamaktadır. Japon evlerinin ahşaptan inşa edilme

sebebi de budur. Ayrıca Japonya'nın yağmurlu iklimi ve deprem bölgesi olması önemli bir etkidir. Bu yapılar doğa ile bütünlük sağlarken aynı zamanda doğanın bir parçası olan insanın vücut ölçülerini temel alarak tasarlanmıştır.

Japonların savaş sonrası başarısını, Batıdaki bilim ve teknolojiyi takip ederek geleneksel kültürlerini korumalarında saklı olduğu şeklinde yorumlanmaktadır. Başarılarının temeliyse belli bir kurumun yerine yenisini alırken ya da oluştururken diğer kültürlerin aksine, Japonlar yeniyi alırken eskiyi atmaz. Japon için tarih, hayat ve kültür, geçmişten geleceğe bir sürekliliktir (Güvenç, 2004: s. 50-53).

Geleneksel Türk evini biçimlendiren en önemli etken ise sosyokültürel etkenlerdir. Türk toplumunun ilk başlarda göçebe hayat sürdüğü birçok kaynaktan geçmektedir. Bu sebepten dolayı oda kavramı ve aynı zamanda toplu bir şekilde yaşama alışkanlığı oluşmuştur. Ancak bu konunun doğruluğu tartışılmaktadır. Sonuç olarak mevcut evlerden görüldüğü üzere geleneksel Türk evini oluşturan en önemli kavram aile kavramıdır. Anne, baba, çocuklar, gelinler, damatlar ve torunlar, hepsi aynı çatı altında yaşamaktaydılar. Bu kavram iç mekân kurgusunu etkilemiştir. Her küçük aile için oda tahsis edilmekteydi. İnsanlar vakitlerinin çoğunu odada geçirmekteydiler ve her oda avluya ya da sofaya bağlanmaktaydı. Oda birçok işlev için kullanılmaktaydı; yemek pişirilir, yemek yenir, oturulur, yatılır, yıkanılır vb. Bu şekilde mahremiyet ilkesi sağlanmıştır.

Tabii ki sadece sosyokültürel etki değil aynı zamanda iklimsel etkenler ve mevcut malzemeler konutlarda önemli bir rol oynamıştır. Evlerin bulunduğu iklimsel şartlara göre evlerde farklı malzemeler kullanılmıştır (taş, ahşap, kerpiç gibi) ya da avlulu ya da sofalı ev olarak biçimlendirilmesinde etken olmuştur. Aynı zamanda evlerin içinde kışlık yazlık oda diye farklı mekânlar kurgulanmıştır.

Konut kültürünün somut yansımasıdır. Konut, onu yapan kişinin dünya görüşü ve algılamasını, mit ve inançlarını, ideallerini, geleneklerini, sosyal düzen ve organizasyonlarını, hayatlarını kazanma biçimlerinin aynasıdır. Özellikle kırsal ve/veya geleneksel konut, geçmişten günümüze yaşanan kültürel yayılmaların ve kültürel adaptasyonların tarihi belgesi olması, yeryüzünün "yer"ler zenginliğini arttırması nedeniyle ayrı bir önem taşır. Günümüzün hızla yayılan ve önüne çıkan her

şeyi tamamen değiştirerek kendine benzeten ve aynılaştıran popüler kültür karşısında korunması ve belgelenmesi gereken kültürel unsurlardan biridir (Köse, 2007: s. 9).

Anadolu'daki Türk evinin ve odaların temel düzeninin kuruluşunda, İslam dünya görüşünün de önemli etkileri olmuştur. Bunlar şöyle özetlenebilir. İçeride dönük bir yaşantı ve dış ilişkilerde kısıtlı çözümler. Bütünüyle İslam dünya görüşünün, yaşama düzenine getirdiği özelliklerin en önemlileri sayılabilecek bu kavramlar, odaların biçimlenmesine büyük etkiler yapmışlardır (Küçükerman, 2007: s. 51).

Konut ile kültür ilişkisinin daha iyi anlaşılabilmesi için konutların buldukları coğrafyanın öncelikle kültürünün incelenmesi ve bu kültürün oluşumunu etkileyen tarihsel geçmiş ve bilgi birikiminin araştırılması gerekmektedir. Kültür zamanla değişime uğrasa bile hafızalara yerleşmektedir. Bu sebepten dolayı kültürün yansımaları olan konutu incelemeye başlamadan önce mekânın kültürünü, tarihini ve coğrafyasını incelemek gerekmektedir. Güvenç'in (2004: s. 89) ifade ettiği gibi, Türklerin atası olan orta Asyalılar İslamiyet'i kabul etmeden önce şamanlardı. Türk kültür kimliğini tanımak için ilk önce şamanı ve şamanlığı da anlamak gerekir. Örneğin; Özcan (2007: s. 3) araştırmasında Anadolu'da Selçuklu Dönemi yerleşme sistemini ve kent Modellerini incelerken, Türklerin Selçuklu Devleti'nin kurulması ile Anadolu yerleşim zincirine eklemlendiği XI. –XIII. yüzyıllarda, Orta Asya ve İran coğrafyasından taşıdıkları ya da aktardıkları yerleşim geleneklerinin, Anadolu'da devrildikleri Bizans yerleşim kültürü altyapısı üzerindeki kültürel birlikteliğinin kentsel mekân organizasyonunda etkisi olduğunu vurgulamaktadır.

İslamiyet'in fethettiği farklı bölgeler ve ardında bıraktığı tarihi yapılar incelendiğinde; ülkenin İslamiyet'ten önce sahip olduğu kültür ile İslami değerler bütünleşerek yeni mimari yapıların oluşumuna sebep olduğu görülmektedir. Her ülkede var olan İslami yapıların farklı olma sebebi de daha önceden var olan kültürün az dahi olsa yeni oluşan kültürle beraber, yeni bir kavram oluşturmasıdır. Mimari yapıların değişimine sadece kültür değil aynı zamanda devletin yaşadığı savaş ve siyasi politikaların da önemli bir etken olduğu görülmektedir. Geleneksel evlerde kültürden kaynaklanan insan – çevre- davranış sonucunda ihtiyaç duyulan eylemler doğrultusunda konutlar tasarlanmaktaydı.

Bir dinden bir diğere geçerken ya da dış etkenler sonucunda yeni bir kültürün bir ülkeye müdahale etmesi, doğal olarak var olan kültüre ve topluma yansımaktadır. İslami Dönem Kahire evlerini incelemeye önce Mısır'ın geçmiş tarihini öğrenmek gerekmektedir. Birçok İslam medeniyetine sahip ülkelerin dönem konutlarının farklı olma sebebi geçmişten birikmiş olan kültürel oluşumdur. “Bugünü anlamak geleceğe yönelebilmek için geçmişini bilmek gerekli ve zorunlu” (Güvenç, 2004: s. 99).

Bu çalışmada, İslami Dönem Kahire evlerini oluşturan fiziksel ve sosyokültürel nedenler tespit edilerek, konut kurgusunu nasıl etkilediği bir sonraki bölümlerde açıklanmaktadır.

İKİNCİ BÖLÜM

2. MISIR HAKKINDA GENEL BİLGİLER:

Mısır'ın coğrafi özellikleri ve stratejik konumu farklı yönetimler tarafından ele geçirilmesine sebep olmuştur. Bu farklı yönetim dönemlerinde yaşayan Mısır toplumu ve dış kültürün bu topluluk üzerindeki etkisini görebilmenin en iyi yolu günümüze kadar sağlam bir şekilde ulaşan mimari yapılardır. Birçok gezgin, tarihçi ya da yazarlar tarafından o dönemler anlatılsa da o tarihi yapılarda bulunmak, aktarılan bilgilerin doğruluğunu ve zihnimizde canlanmasına neden olmaktadır. Yani insan duyuları sayesinde bu mekânların algılanması, bu mekânların anlaşılmasında yardımcı bir etken olarak görülmektedir. Mısır'da farklı dönemlerden kalan bu tarihi yapıların incelenme fırsatı ve günümüze kadar ulaşmasına vesile olan en önemli nedenlerden biri, Mısır'ın kuru iklimi ve coğrafi yapısıdır. Bu nedenlerden dolayı Mısır'ın konut tasarımını incelemeye önce bu bölümde Mısır'ın konumu ve yapısı sonrasında tarihi geçmişi hakkında özet bir bilgi verilmektedir.

2.1. MISIR'IN KONUMU VE YAPISI:

Mısır konum açısından tarih boyunca önemli bir rol oynamıştır. Asya, Afrika ve Avrupa kıtaları arasındaki iletişimi sağlayan bir köprü görevini yapmaktadır. Mısır topraklarının büyük bir bölümü çöldür. Ancak güneyden başlayarak kuzeye doğru ilerleyen Nil Nehri adeta o çölü ayırarak toprağına hayat vermektedir. Eski Mısır medeniyetini oluşturan, Eski Mısır Dönemi'nde Tanrı Hapi olarak kişileştirilmiş ve Mısır'a hayat veren Nil Nehri'dir. Herodot'un da dediğı gibi "Mısır Nil'in armağandır" (Şahin, 2017: s. 279). Mısır'ın coğrafi özellikleri doğal olarak ticari ve ekonomik durumunu etkilemektedir. Bu başlık altında Mısır'ın coğrafi, demografik, ekonomik ve ticari durumu incelenmektedir.

2.1.1. Coğrafya:

Mısır (Mısır Arap Cumhuriyeti), Afrika kıtasının kuzeydoğusunda bulunmaktadır. Asya kıtasına bağlı olan Sina Yarımadası hariç Mısır'ın bütün diğer toprakları Afrika kıtasındadır. Kuzeyinde Akdeniz sahili, doğusunda Kızıldeniz sahili, kuzeydoğusunda da İsrail sınırı, güneyinde Sudan ve batısında Libya yer almaktadır. Eski Mısır uygarlığını oluşturan ve ana su kaynağı olan Nil Nehri, Mısır topraklarından geçerek Akdeniz'e boşalmaktadır. Nil Nehri'nin etrafında bulunan topraklar Mısır'ın verimli toprağıdır. Nüfusunun yaklaşık %95'i Nil Nehrinin etrafında bulunan illerde yaşamaktadır. Kahire yaklaşık 10 milyon nüfusıyla Mısır'ın en kalabalık şehridir ve 27 ile sahip ülkenin en büyük şehridir (Görsel 2, 3).

Mısır coğrafi açıdan dört bölgeye ayrılmaktadır: Nil vadisi ve deltası, Batı çölü, Doğu çölü ve Sina yarımadası. Yüzölçümü 1.001.450 km² olmasına rağmen çok fazla iklim değişimine sahip değildir. Mısır topraklarının yaklaşık %96'sı çöldür. Bu sebepten dolayı ülke sıcak çöl iklimine sahiptir. Yazın kuru olan yüksek hava sıcaklığına sahiptir, kışın ise hava mutedil ve az yağmurludur (Akdeniz sahili diğer alanlara göre daha yağmurludur). Güneş ışığı yazın çok keskin ve şiddetli, son bahar ve ilkbahar zamanlarında mutedil, kış aylarında ise azdır.

Hâkim olan rüzgâr kuzey – kuzeybatı yönünden esen rüzgardır, bu esen rüzgâr özellikle yaz aylarında hava sıcaklığını hafifletmektedir. Ancak güney- güneydoğu yönünden özellikle bahar aylarında esen Hamsin¹ rüzgârı beraberinde sıcak ve tozlu havayı getirmektedir. Bu esen rüzgâr biri ile üç gün sürmektedir. Şiddetli olduğunda sıcak hava ile beraber kum fırtınasına neden olmaktadır.

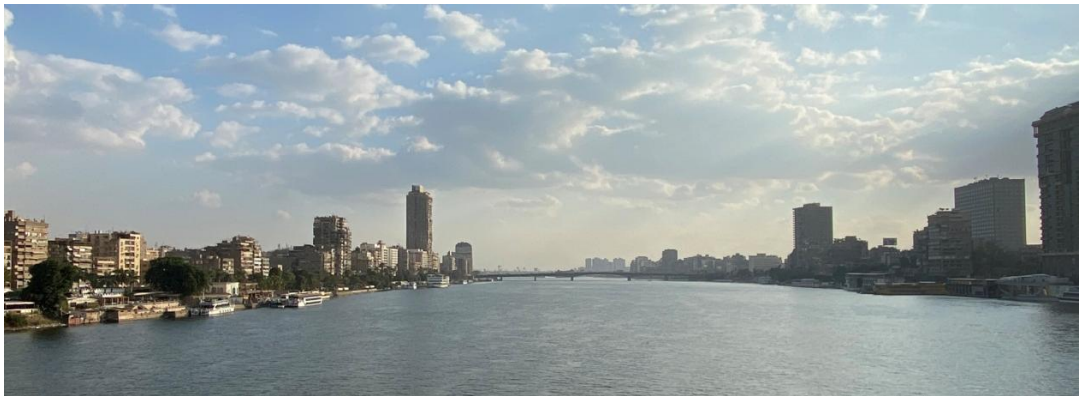
Mısır'ın ekim alanı az olmasına rağmen genel olarak sıcak bir iklime sahip olması, Nil Nehri'nin suyu ve toprağın verimliliği sayesinde yılda birden fazla ekim olanağı sunmaktadır (yılda üç ekim dönemi mevcuttur). Bu şekilde elde edilen hasadın çok olmasına neden olmaktadır. Yaz ayların en önemli mahsulleri; pamuk,

¹ Sirokko karakterinde olan Hamsin, Mısır ve Libya kıyılarına çölden esen sıcak, kuru ve toz yüklü bir rüzgârdır. Büyük Sahra'nın doğusu ile Doğu Akdeniz arasındaki basınç farklarından ileri gelmektedir. Şubat –Mayıs arasındaki devrede Sahra'nın doğusu yüksek basınç, Doğu Akdeniz ise alçak basınç sahası halindedir. Aksiyon merkezlerinin bu durumu, Hamsinin güneyden kuzeye doğru esmesine yol açmaktadır. Hamsin rüzgârının etkili olduğu yerlerde Sahra Çölü'nden yoğun miktarda çöl tozları taşınmaktadır (Şengün ve Kıranşan, 2013: s.593). Elli günlük bir dönem içinde ara ara estiği için adı Arapça "elli" kelimesinden gelmektedir (URL-1).

pirinç, şeker kamışı ve mısırdır. Kış aylarında havanın mutedil olması buğday, arpa, meyve ve sebze ekimine destek olmaktadır (Fathy, 2000: s. 146). Doğal gaz, Petrol ürünleri, taş, granit ve madeni kaynaklar (Demir, Fosfat, Manganez vs.) açısından zengin bir ülkedir.

Görsel 2. Mısır haritası (Google maps)

Görsel 3. Nil Nehri'nin Kahire şehrinden panoramik görünümü

2.1.2. Demografik yapı:

Günümüzde Mısır'ın nüfusu yaklaşık 101 milyondur. 2020 yılının ortalama ömür beklentisi 72,5 yaştır (URL-2). En kalabalık şehri yukarıda da belirtildiği üzere Kahire şehridir. 2020'nin nüfus sayısına göre en kalabalık ilk üç şehri; Kahire, Giza ve Şarkeya'dır (URL-3). Nüfus sayısı olarak Arap dünyasının en fazla nüfusuna sahip ülkesi olup; Afrika'nın ise en yüksek nüfusuna sahip üçüncü ülkesidir. Ülke nüfusunun %43'ü şehirlerde, geri kalanı ise kırsalda ikamet etmektedir (Özhazar ve Elbinsoy, 2017: s.92). Nüfusun çoğu Müslüman'dır, nüfusun yaklaşık %20'si Kıpti Hıristiyan'dır² ve yok denilecek kadar az sayıda Yahudi mevcuttur.

2.1.3. Ekonomi:

Mısır, Afrika kıtasının ikinci en büyük ekonomiye sahip ülkesidir (Özhazar ve Elbinsoy, 2017: s.92). Dünya Bankası tarafından yapılan araştırmalar doğrultusunda Mısır düşük orta gelir kategorisinde yer almaktadır. Ayrıca 2017'deki ulusal yoksulluk sınır oranının altında yaşayan nüfus oranı %32,5'a ulaşmıştır. 2018 yılı enflasyon oranı ise %21,4'dür (URL-4). 2011 yılında meydana gelen 25 Ocak devriminden sonra yaşanan ekonomik sorunlar Mısır'ı kötü etkilemiştir. Yaşanan bu ekonomik sorunlar, 2016 yılına olumsuz yansımıştır. Ancak 2014 yılından sonra hükümet ekonomik olarak gelişim ve kalkınma sağlamak adına kararlar almıştır. 2018 yılında ise ekonomik olarak bir düzelme ve yükseliş olduğu görülmüştür. Dünya Bankası'nın hazırladığı rapora göre; 2016 yıllık GSYİH büyüme oranı %4,3 olup, 2017 yılında %4,2 ve 2018 yılında ise %5,3'e yükselmiştir.

Mısır'ın coğrafi konumu sayesinde geçmişten bu yana ticaret yolunda önemli bir rol oynamıştır. Özellikle 1869 yılında Kızıldeniz ve Akdeniz'i bağlayan Süveyş Kanalı'nın açılışıyla Asya ve Avrupa arasındaki ticaret yolu kolaylaşmıştır. Günümüzde Süveyş Kanalı'ndan sağlanan gelir devlet ekonomisinde önemli bir rol oynamaktadır. Ekonomik durumunu destekleyen bir başka önemli unsur ise turizm sektörüdür. Yılın çoğu günlerinin güneşli olması, farklı dönemlerden geriye kalan tarihi eserler, çöl safarisi ve Kızıldeniz'in su altı zenginlikleri sayesinde, Mısır turistlerin uğrak noktası haline gelmiştir. Ekonomik olarak Süveyş Kanalı ve turizm

² Mısır'da bulunan Hıristiyan nüfus sayısı gizli tutulmaktadır. Ancak kilisedeki din adamlarının yaptığı açıklamalardan yola çıkarak bu oran belirlenmiştir.

dışında, doğalgaz kaynakları ve yapılan anlaşmalar önemli bir rol oynamaktadır. Bu üç ana gelir arasından halkı doğrudan etkileyen gelir turizmden elde edilmiştir. Ek olarak ihracat yolu (Bölüm 2.1.4) ile elde edilen kazanç sayesinde Mısır ekonomik olarak kalkınmaktadır. 2018 yılında başlayan ekonomik düzelmeye bir sonraki yıllarda artması beklenmektedir.

2.1.4. Ticaret:

Dış ticarete ihracat ithalata göre düşüktür. AFESAM³ ve Dünya Bankası raporlarından elde edilen verilere göre ve güncel haberlerden yola çıkarak aşağıdaki bilgilere ulaşılmıştır. İhraç edilen temel ürünler: Doğal gaz, petrol ürünleri ve gıda ürünleridir. Gıda ürünlerinden; çeşitli meyveler (portakal, hurma, üzüm vs.), sebzeler (soğan, patates, sarımsak, dondurulmuş sebzeler vs.), şeker, un gibi ürünler ihraç edilmektedir. Diğer ürünler ise kimyasallar, metaller, pamuk ve tekstil ürünleridir. İthal edilen ürünler ise gıda, kimyasallar, makineler ve aletler, yakıtlar ve ahşap ürünleridir.

2.2. MISIR'IN TARİHİ:

Mısır'ın coğrafi konumu, ticaret ve ticaret yolu açısından önemli bir rol oynaması sebebiyle yüzyıllarca farklı devletler tarafında yönetilmesine sebep olmuştur. Özellikle İslami dönemlerde tüccarların uğrak noktası ve ticaret merkezlerinden biri olması önemini artırmıştır. Mısır, Eski Mısır Dönemi'nden bu yana zengin ve eski bir geçmişe sahiptir. Bu bölümde Mısır'ın İslamiyet'ten önce ve sonrasındaki tarihi geçmişi anlatılmaktadır.

2.2.1. İslamiyet Öncesi Tarih:

“Nil vadisi yani Mısır, dünyanın en eski medeniyetine sahip oldu gibi, en mükemmel kültür izlerini de çok iyi olarak muhafaza etmiştir” (İnan, 1987: s. 1). Mısır'ın yazılı tarihi Firavunların Hanedanlık Dönemi ile başlasa da geçmişi daha eskilere dayanmaktadır. Eski Mısır uygarlığı en eski uygarlıklardan biridir. Ancak Nil Nehri olmasaydı Mısır kurak bir toprak olup; böylesine büyük bir uygarlık Mısır topraklarında oluşmayacaktı. Mısır'ın İslamiyet öncesi dönem dört ana dönemden

³ Afrika Ekonomik ve sosyal uygulama ve araştırma merkezi

oluşmaktadır: Eski Mısır Dönemi, Ptolemaios Hanedanlık Dönemi, Roma Dönemi ve Bizans Dönemi'dir.

2.2.1.1.Eski Mısır Dönemi (MÖ 3100- MÖ 332) :

Firavunların yönettiği dönem günümüzde "Eski Mısır" olarak adlandırılır. Bu yönetim yaklaşık MÖ 3100 yılında başlamıştır ve bu dönem uygarlığın başlangıcıdır. Bu dönemden önce yani hanedanlık öncesi zamanlarda yaşayan Firavunların ataları Nil Nehri'nin etrafında topluluklar halinde yaşamıştır. Bu topluluklar önce Nil Nehri'ne bakan yüksek tepelerde yaşarken daha sonra yaklaşık MÖ 5000 yılında çamurdan evler yaparak ziraat ile uğraşan topluluklar haline gelmişlerdir. Bu topluluklar zamanla küçük yönetimler kurmuştur. Kazılar sırasında ulaşılan kalıntılardan yola çıkarak MÖ 3500 yılında yazı yazma girişimine başlandığı görülmektedir (Hart, 2007: s. 6). Eski Mısırlıların Atlantis kıtasından geldiklerine dair düşünceler mevcuttur. Sadece tapınak rahiplerinin bildikleri kadim (kutsal) bilgiler olduğu da bilinmektedir. Tapınak rahipleri Mısır'a eğitim için gelen bazı kişilere, Eski Mısırlıların geçmişinin Atlantis kıtasına bağlı olduğunu söylemiştir. Bunlar; tarihçi Manethon, bilge Solon (Eflatun'un büyük dedesi) ve tarihçi Herodot'tur. Bu kişiler bu bilgiyi aktarmıştır. Yunan büyük felsefe ulemaları genelde Mısır'ın tapınaklarında kalarak rahipler tarafından eğitim almaktaydılar. Bunlardan biri filozof Eflatun'dur. Eflatun yaklaşık 13 yıl tapınakta kalarak bilim ve öğretici sıraları öğrenmiştir. Kitaplarında Atlantis ilgili bilgiler aktarmıştır. Ancak bu eğitimden geçmeden önce yaptığı yeminden dolayı bu kıta ile ilgili her şeyi söylemediğini ve kutsal bilgileri gizlediğini o dönemde onunla Mısır'da yaşayan Yunan Matematikçi Eudoxus söylemiştir (Karim, 1996: s. 33-35).

MÖ 3. yy.'da yaşayan Mısırlı tarihçi Manethon, Kralları 31 hanedana bölmüştür. Bu düzenleme hala günümüzde kullanılmaktadır. Bu hanedanlar dönemlere ayrılmıştır: Arkaik Devir/ Erken Hanedanlık Dönemi (MÖ 3100- 2686), Eski Krallık (MÖ 2686-2181), Birinci Ara Dönem (MÖ 2181-2055), Orta Krallık Dönemi (MÖ 2055-1650), İkinci Ara Dönem (MÖ 1650-1550), Yeni Krallık Dönemi (MÖ 1550-1069), Üçüncü Ara Dönem (MÖ 1069- 664), Geç Dönem (MÖ 664-332) (Hart, 2007: s. 6; URL-5). Bu dönemler kabaca üçe bölünmektedir: Eski Krallık Dönemi, Orta Krallık Dönemi ve Yeni Krallık Dönemi. Hanedanlık Dönemi MÖ

3200/3100 yılında Kral Menes (Narmer)'in ikiye bölünmüş yukarı Mısır (güneyi) ve Aşağı Mısır'ı (kuzeyi) birleştirerek, ilk Mısır firavunu olmasıyla başlamıştır.

Mısır Medeniyeti, sonrasında oluşan uygarlıklara da önderlik etmiştir. Bu tarihi geçmiş yüzyıllarca tarihçilerin ve bilim adamlarının çalışma odağı olmuştur. Eski Mısır'ın tıp, kimya, mimarlık, tarım, sanat gibi birçok bilim dalında gelişmiştir. Ancak günümüzde cevapsız kalan ve açıklanmayı bekleyen birçok soru hala mevcuttur.

Mısır, MÖ 525 yılında Mısır Pers kralı tarafından işgal edilmiştir ve MÖ 404 yılına kadar 27 hanedan adı altında Mısır'ı yönetmişlerdir. Sonra Amyrtaios tarafında geri alınmıştır. Ancak 343 yılında tekrar Pers krallığı tarafından geri alınmıştır (Görgün, 2004 a: s. 557).

2.2.1.2.Ptolemaioslar Dönemi (MÖ 332- MÖ 30):

MÖ 332 yılında Büyük İskender (Makedonya kralı) Mısır'ı Perslerin elinden kurtarmıştır⁴. Kâhinler onu Amon'un⁵ oğlu olarak adlandırmışlardır. İskenderiye şehrini kurarak başkent olarak seçmiştir. Ölümünden sonra generali olan Ptolemaios yönetimin başına geçerek yeni bir dönem (Ptolemaios Hanedanı) başlamıştır. Bir liman şehri olan İskenderiye'de kütüphane ve antik çağ dünya harikalarından biri olarak kabul edilen deniz feneri bu dönemde inşa edilmiştir. MÖ 296 yılında inşa edilen İskenderiye Kütüphanesi ve üniversitesi sayesinde Mısır'ın medeniyet ve bilim bilgileri Eski Yunan ve Romalılara aktarılmıştır. Bu şekilde İskenderiye Yunan kültürünün merkezi olmuştur. Bu dönemden geriye kalan en önemli tarihi eserlerden biri Rosetta (Reşid) taşıdır. Üzerine üç farklı dille yazılan anlatımlar sayesinde hiyeroglif yazı çözülmüştür. Dönemin son kraliçesi Kleopatra, hanedanı güçlendirmek için Caesar ve Marcus Antonius'tan destek alsa da Roma İmparatoru Octavianus (Augustus) tarafından yenilmiştir ve Ptolemaios Hanedanı sona ermiştir (Abdel Gwad, 2014: s. 72; Görgün, 2004 a: s. 557; Abdel Gwad, 1984: s. 40).

⁴ Mısır'daki Makedonya yönetim dönemi 305 yılına kadar devam etmiştir sonra Ptolemaios Hanedanlık Dönemi başlar.

⁵ Amon baş tanrıdır. Eski Mısır zamanında Firavun, Amon'un oğlu olarak görülmekteydi.

2.2.1.3.Roma Dönemi (MÖ 30- MS 395) :

Romalılar Mısır'ın bir Roma eyaleti olarak verimli toprağından ve stratejik konumundan fayda sağlamıştır. Roma İmparatorluğu Mısır'ın tahıl mahsullerini ve altın madeni ocaklarından çıkarılan altınlara el koymaktaydı. 324 yılında imparatorluğun resmi dini Hıristiyanlık olarak ilan edilmesi ile beraber Eski Mısır tapınakları manastır ve kilise olarak kullanılmaya ve dönüştürülmeye başlanmıştır. Roma'nın Mısır kaynaklarını suistimal etmesine rağmen Eski Mısırlılar inşa ettikleri tapınakların duvarlarına bazı Roma imparatorlarının isimlerini yazmışlardır (Abdel Gwad, 2014: s.72; Hart, 2007: s. 62).

2.2.1.4.Bizans Dönemi (MS 395- MS 640):

395 yılında Roma İmparatorluğu'nun ikiye bölünmesiyle Mısır Doğu Roma'ya (Bizans) bağlanmıştır. Bu dönemde yağma ve tahribata devam etmişlerdir. Hıristiyanlığı kabul etmeyenler taşa tutulmuş ya da ülke dışına sürülmüştür (Görgün, 2004 a: s. 557; Livrage, ty: s. 24).

Eski Mısır'da bilim çok gelişmişti. Gerek firavunlar döneminin son aşamalarında gerekse Pers, Yunan ve Roma hakimiyetleri sırasında buraya çok sayıda yabancı alim ve seyyah gelmiş, bunlar ülkelerdeki gelişmeleri kendi ülkelerine aktarmışlardır. Ayrıca Mısır'ın dini hayatı Yunanlıları ve Romalıları etkilemiştir (Görgün, 2004 a: s. 557).

2.2.2. İslamiyet Sonrası Tarih:

Mısır, Amr bin As tarafından fethedildikten sonra farklı İslami devletler tarafından yönetilmiştir. Muhammed Ali Paşa ile beraber ise Yeni Mısır Dönemi başlamıştır. 1953 yılında ise cumhuriyetin ilanı ile 1922 yılında başlayan Monarşi yönetimi sona ermiştir. Bu bahsi geçen dönemlerin tarihi özeti aşağıda anlatılmaktadır.

2.2.2.1.Raşid Halifeler Dönemi (MS 640- 661) - Emeviler Dönemi (MS 661-750) -Abbasiler Dönemi (MS 750 – 868):

Mısır, Halife Ömer bin El Hattab'ın emri ile Amr bin As tarafından MS 640-641 yılında fethedilmiştir. Düzen sağlandıktan sonra Amr bin As Fustat şehrini inşa etmiştir. Bu İslami şehir ve içinde bulunan mescit Afrika kıtasına ait ilk İslami şehirdir. Bu dönemde Amr bin El As'tan sonra farklı valiler ülkeyi yönetmiştir (Farghaly, 1991: s. 19). Emeviler Devleti, Raşid Halifeler döneminden sonra Suriye'nin merkezi Dımaşk'ta kurulan İslam tarihinin ilk hanedan devletidir. Kurucusu Beni Ümeyye kabilesinden Muaviye b. Ebu Süfyan'dır. Mısır'a Amr bin As'ın liderliği ile gönderdiği ordu sayesinde Mısır Emevi Devleti'ne bağlı bir eyalet olmuştur (Yiğit, 1995: s. 87; El Razzaz, ty: s. 57). Emevilerin son halifesi Abbasilerin ordusu tarafından ölmesi ile beraber yönetim Abbasilere geçmiştir (Farghaly, 1991, s.19). Abbasilerin yönetim merkezi Bağdat'tır. Ancak Emeviler Dönemi'nde olduğu gibi Abbasiler döneminde de Mısır en önemli, güçlü ve zengin eyaletlerinde biri olarak devam etmiştir (El Razzaz, ty: s. 62).

2.2.2.2.Tolunoğulları Dönemi (MS 868- 905):

Abbasi valisi olarak görev yapmak için Mısır'a giden Ahmed İbn Tolun (babası Buhara asıllı bir Türk'tür), Mısır'ın yönetimini ele geçirerek Tolunoğulları Devleti'ni kurmuştur. Mısır, İslam halifeliğine bağlı bir emirlikken Tolunoğulları Devleti ile beraber Mısır bağımsız bir şekilde İslam tarihini yaşamaya başlamıştır. Mısır'ın üçüncü İslami şehri olan El Kata'yi kurmuştur. 905 yılında Tolunoğulları, Abbasi ordusu tarafından yönetimlerine son verilerek tekrar Mısır'ın yönetimi Abbasilere geçmiştir. Tolun, Abbasiler Devleti'nden ayrılmasından dolayı şehirde inşa etmiş olduğu yapılar yıkılarak sadece yaptırdığı ve kendi adını taşıyan camisi geriye kalmıştır (Farghaly, 1991: s. 20; El Razzaz, ty: s. 73).

2.2.2.3.İhşidiler Dönemi (MS 935-969):

Abbasilerin bu ikinci yönetimi 30 yıl sürmüştür. Bu 30 yıl içerisinde Mısır'ın hâkimiyetini korumak adına sık bir şekilde vali değişikliği yapılmıştır. Ancak Tıpkı Ahmed b. Tolun'un yaptığı gibi İhşidiler yarı bağımsız (ismen Abbasilere bağlı bağımsız bir devlet) bir yönetim kurmayı başarmıştır. Bu devlet daha önceden vali

olarak tayin edilmiş Mohammed b. Togaç tarafından kurulmuştur (El Razzaz, ty: s. 93; Tomar, 2004: s. 560).

2.2.2.4.Fatımiler Dönemi (MS 969- 1171):

Mısır'da yaşanan istikrarsızlığı fırsat bilen Fatımiler, Fatimi ordusunun kumandanı Cevher El Sıkıl'nin liderliğinde Mısır'ı kolaylıkla ele geçirmişlerdir. Cevher, Halife El Muiz Lidinillah'ın emriyle Fustat'ın KD tarafına Mısır'ın dördüncü İslami şehri Kahire'yi kurmuştur. Bu şehre saray ve camii inşa etmiştir. Bir yıl sonra El Ezher Camisi inşa edilmeye başlanmıştır ve 972 yılında tamamlanmıştır. Muiz Lidinillah Kahire'yi İslâm âlemine hükmetmek için merkez olarak (başşehir) seçmiştir. Fatımilerle birlikte bir eyalet ve otonom devlet olmaktan imparatorluğa dönüşen Mısır ve başşehir Kahire Aziz-Billah devrinde en parlak günlerini yaşadı. Müstansır- Billah döneminde de (MS 1036-1094) özellikle Kahire'de büyük imar faaliyetleri gerçekleştirildi (Tomar, 2004: s. 560).

Cevher'in yeni inşa ettiği şehre, El Muiz için bir saray ve şehri çevreleyen bir sur yaptırmıştır. Bu şehre ilk önce El Mansureya adını vermiştir. Ancak El Muiz Mısır'a geldiğinde "El Muiz Kahiresi" olarak adlandırmıştır. El Muiz için yapılan saray Doğu Sarayı adını almıştır ve bu alanda günümüzde El Hüseyin Camisi ve Han Halili mevcuttur. Doğu Sarayı'nın karşısına El Muiz'in oğlu Batı Küçük Saray olarak adlandırılan sarayı inşa etmiştir (El Razzaz, ty: s. 102, 103). El Muiz Sarayı'nın geçmişte yer aldığı ve eski Kahire'nin en önemli sokaklarından biri günümüzde El Muiz Sokağı olarak adlandırılmaktadır. Bu saraylar günümüze kadar ulaşmasa da İslami dönemlerden geriye kalan tarihi yapıların bu sokakta bulunması nedeniyle turistik açıdan önem taşımaktadır (Görsel 4).

Görsel 4. El Muiz Sokağı

Ordu içindeki anlaşmazlıklar,1065 yılında yaşanan kuraklık ve veba Kahire'yi sarsmıştır. Ancak vezir Talai b. Rüzzik devrinde düzen sağlansa da ölümünden sonra haçlı tehlikesi ile karşı karşıya kalınmıştır. Fatımi Devleti'nin Halifesi Nureddin Mahmud Zengi'den yardım istenerek, komandan Şirkuh ve yeğeni Salah El Din El Eyyubi'i gönderdi (1167 yılında) ve İskenderiye de haçlılara karşı galip geldiler. Mısır veziri olarak tayin edilen Şirku'nun ölümünden sonra yönetime yeğeni gelmiştir (El Razzaz, ty: s. 169; Tomar, 2004: s. 560, 561).

2.2.2.5.Eyyubiler Dönemi (MS 1171- 1250):

Fatımi Veziri Salah El Din El Eyyubi Fatımi Halifesi El Adıd'ın ölümü ile yönetime el koyarak Fatımi Devleti'nin sona erdiğini ilan etmiştir. Fatımiler Mısır'ı yönetmiş olan tek Şii ailesiydi. Bu şekilde mezhebi Sünni olan Salah El Din ile

beraber Mısır'daki Şii mezhebi sona ermiştir ve Eyubbi Devleti kurulmuştur. Eyyubiler bu kısa yönetim sırasında çoğu zamanlarını Şam'da Haçlılarla yapılan savaşlarda geçirseler de geriye önemli yapılar bırakmışlardır. Salah El Din yeni mimari bir tarz ortaya koymuştur. Sünni medreseler ve darülkuran gibi değişik eğitim müessesleri kurmuştur. İnşa ettiği önemli yapılardan biri Kahire Kalesidir (Kalat-Ül-Cebel- Salah El Din Kalesi) (Görsel 5). Şehir bundan sonra bu kalenin etrafında gelişmiştir. Ayrıca Uzak doğu'dan Avrupa ve İslam âlemine Kızıldeniz yoluyla gelen baharat ticaretini Yahudi ve Hıristiyanların tekelinden kurtararak Müslüman tüccarlara vermiştir. Ancak 1250 yılında tahta çıkan Sultan Salih Eyyub'un oğlu Turan Şah, Bahri Memlük emirleri tarafından öldürülerek Eyyubi Dönemi sona ermiştir. Sultan Salih'in satın alıp yetiştirdiği Bahri Memlükler, bir gurup köle asıllı olan savaşçılardır (El Razzaz, ty: s. 169, 187; Farghaly, 1991: s. 20, 21; Tomar, 2004: s. 561).

Görsel 5. Salah El Din Kalesi (Kahire Kalesi) ve sonradan içine inşa edilen Mehmet Ali Camii (1830-1848) (URL-6)

2.2.2.6.Memlükler Dönemi (MS 1250-1517):

Memlüklerin yönetim dönemi iki dönemden oluşmaktadır; ilki Bahri Memlük Devleti (MS 1250-1382) ve ikincisi Burcu Memlükler (MS 1382-1517) Devleti'dir. Bahri Memlükler Türk kökenlidir. Eyyubiler'in ordusunda önemli bir rol

oynamışlardır. Memlûklerden biri olan İzzeddin Aybek, Eyyubi yönetimine son vererek Bahri Memlûk Devleti'ni kurmuştur. Kahire'de bulunan önemli ve muhteşem yapılar bu dönemden geriye kalmıştır. Sultan Kaloun ve ailesinden geriye kalan yapılardan da görüldüğü üzere Suriye, Fars ve Endülüs sanatından etkilenerek kendine has farklı bir tarz ortaya koymuştur. Özellikle kubbe ve minare formlarında farklı şekiller ve süslemeler kullanılmıştır. Bu dönemde özellikle altın bezemeli (süslemeli) cam kandiller ve üst pencereler (alçı vitray) kullanılmaya başlanmıştır (Farghaly, 1991: s. 21). 1382 yılında tahta Çerkez kökenli Memlûklerin çıkmasıyla Mısır ve Suriye'de Burci Memlûklerin yönetimi başlamıştır. Bu dönemin başlarında ülkede düzenlenmeler yapılsa da tekrar ortaya çıkan veba, kuraklık ve iç karışıklık devleti zora sokmuştur. Ancak devlet 1415'lerde tekrar güçlenmiştir. Özellikle Sultan Barsbay devrinde Mısır- Kızıldeniz-Hint okyanusu ticaret yolu devlet tekeline geçerek baharat ticaret yolu en güvenli şekilde sağlanmıştır. Sultan Kayıtbay döneminde devlet istikrar içindeydi. Ancak Osmanlıların baskısı ve oluşan iktisadi çözüme, Osmanlıların Mısır'ı ele geçirmesinde yardımcı bir etken olup; Memlûk ordusunu yenerek Memlûkler Dönemi sona ermiştir (Tomar, 2004: s. 562).

2.2.2.7.Osmanlı Dönemi (MS 1517- 1798):

1517 yılında Mısır Sultan I. Selim tarafından ele geçilmiştir. Daha önceden bir devletin başkenti (yönetim merkezi) olan Kahire, Osmanlı Devleti'ne bağlı bir eyaletin başkenti haline gelmiştir. Yavuz Sultan Selim olarak da bilinen Padişah Mısır'daki hâkimiyeti korumak ve yönetimin İstanbul'dan uzak olmasını fırsat bilecek yöneticilerden korumak adına yönetimi rakip üç kurul arasında dağıtmıştır. Bu üç kurul: Vali, Divan (Türk işgal ordusu komutanlarından oluşmaktadır) ve işgalden önce ülkeyi yöneten Memlûklerdir⁶. Ancak vali ve diğer kurullar arasındaki çekişme ve kavga, Kahire'de fitne ve kanlı çatışmalara yol açmıştır. O dönemde yaşayan Memlûkler rahat bir yaşam sürmekteydiler ve özellikle 17. yy.' da yönetim hâkimiyeti ellerindeydi. Türkler Mısır'a girdiklerinde mimari açıdan farklı yapılar mevcuttu. Bu yapılar; saraylar, medreseler, kaleler, mescitler ve Wekalat'tir⁷.

⁶ Osmanlı döneminde Memlûklere "Bey", valiye "paşa" lakabı verilmekteydi.

⁷ Komşu ülkelerden gelen tüccarların konaklaması, mallarını depolamak ve satmak için kurulmuş bir yapıdır. İçe dönük bir yapıdır, yapının orta bölümünde açık bir avlu mevcuttur. Giriş katı tüccarlar için dükkanlar, ikinci ve üçüncü kat konaklama alanları olarak planlanmıştır. Mahremiyeti sağlamak adına aileleri ile gelen ve bekâr tüccarlar olarak konaklama alanları ayrılmıştır (Metualy Ahmed, 2006: s. 435; Mustafa, 1984: s. 98)

Maalesef bu yapıları ihmal etmişlerdir. Zenginler ise özellikle 17. yy. ve 18. yy.'da görkemli evler ve saraylar yaptırmışlardır. Bu dönemde derviş tekkeleri, hanlar ve Wkalet gibi yapıların inşası çok fazlaydı (Maher, 1962: s. 110-115).

2.2.2.8.Mısır Napolyon çıkarması (MS 1798-1801):

Fransızlar 1798 yılında Napolyon Bonapart'ın liderliği ile Mısır'ı işgal etmişlerdir. Napolyon ile gelen bilim adamları, Mısır'ın tarihi, bilim, sanat ve diğer dallar ile ilgili ciddi çalışmalar yapmışlardır, bu bilgileri "Description de L'Egypte" adlı 23 ciltlik bir eser haline getirmişlerdir. Bu işgal neredeyse üç yıl sürmüştür. Osmanlı ve İngilizlerin ittifakı ile gerçekleşen saldırılar neticesinde 1801 yılında bu işgal sona ermiştir. Ancak tekrar Osmanlı hâkimiyetine geçen Mısır, üç farklı kuvvet arasındaki rekabete maruz kalmıştır. Bu üç kuvvet; ilki Türkler, ikincisi kendi deniz yolu çıkarlarını sağlamak ve Mısır'ın Akdeniz ve Kızıldeniz sahillerini ele geçirerek hâkimiyet sağlamak isteyen İngiltere ve üçüncüsü Mısır'ı Osmanlı Dönemi'nden önce yönetmiş olan ve Osmanlı Dönemi'nde ciddi güce sahip olan Memlûklerdir (Memlûk beyleri). Bu üç kuvvet arasındaki rekabet ve mücadele sürerken en önemli etken olan milli unsur ihmal edilmiştir. Kavalalı Mehmet Ali Paşa Fransızlara karşı mücadelesinden dolayı binbaşı olmuştur. Bu kargaşa sırasında Mehmet Ali Paşa Mısır'daki alimlerin ve halkın desteği ile 1805 yılında Mısır Valisi olmuştur (El Razzaz, ty: s. 227; Görgün, 2004b: s. 569; El Kady, 1998: s. 80).

2.2.2.9.Mehmed Ali Paşa Dönemi ve ailesi (Kavalalı Hanedanı) (MS 1805-1952) ve Cumhuriyetin ilanı:

1805 yılında yönetimin başına geçen Mehmed Ali Paşa, 1811 yılında Muhalif olan Memlûk beylerine düzenlediği komplo ile onları katletmiştir. Bu şekilde Mehmed Ali Paşa hâkimiyeti ele geçirmiştir. Mehmed Ali Paşa ve ailesi bir buçuk asır hükmetmişlerdir, ailesinden 11 kişi Mısır'ı yönetmiştir. Osmanlı ordusu ile girdiği çatışmalardan sonra bir anlaşma yapılmıştır. 1840 yılında yapılan bu anlaşma doğrultusunda Mısır Osmanlı Devleti'nin bir parçası olarak devam etmesi ancak yönetimin Mehmed Ali Paşa'nın ailesine irsen geçmesine karar verilmiştir (El Razzaz, ty: s. 227; Görgün, 2004b: s. 569). İsmen Osmanlı Devleti'ne bağlı olsa da Mısır'ın yönetimi Mehmed Ali Paşa'nın elindeydi.

Önemli olaylardan biri 1867 yılında Hidiv ünvanını alan İsmail Paşa'nın, Mısır'ın verasetle oğullarına geçmesi için düzenleme yapmasıdır. İsmail Paşa'nın döneminde Süveyş Kanalı 1869 yılında açılmıştır. 1882 yılında Hidiv Mehmed Tawfik döneminde İngilizler Mısır'ı işgal etmiştir. Mısır, Sultan Hüseyin Kamil döneminde (1914- 1917) nominal olan Osmanlı egemenliğinde ayrılmıştır. 1922 yılında ise İngiltere Mısır'ı bağımsız bir devlet olarak ilan etti. Ancak sunduğu şartlar bağımsızlığını kısıtlamıştır ve İngiltere hala iç ve dış işlerine müdahale etmekteydi. Gene aynı yılda Mısır'da monarşi ilan edilerek Sultan Ahmed Fuad, Kral unvanını almıştır. 1936 yılında Mısır'ın İngiltere ile imzaladığı ittifakla, İngilizlerin ordusu sadece Süveyş Kanalı'ndaki hâkimiyetinin devamlılığını sağlamıştır. Özellikle Süveyş Kanalı'nın İngiltere'nin elinde olması ve uzun süren bu işgal maalesef Mısır'ı ekonomik olarak kötü etkilemiştir. Kral Faruk döneminde 1952 yılında 23 Temmuz Devrimi ile Faruk tahtan inerek oğlu ikinci Fuad yaklaşık bir yıl Mısır'ı yönettikten sonra 1953 yılında cumhuriyetin ilan edilmesiyle Kavalalılar Hanedanı sona ermiştir. 1956 yılında Cumhurbaşkanı Abdünnaser Süveyş Kanalı'nı devletleştirdi ve İngilizler kanaldan çekilmek zorunda kalmıştır (El Razzaz, ty: s.228, 229; Görgün, 2004 b: s.571, 572). Mısır'ın Cumhurbaşkanı: Muhammed Necib (1953- 1954), Cemal Abdünnaser (1956-1970), Enver Sedat (1970- 1981), Hüsnü Mübarek (1981-2011), Muhammed Mursi (2012-2013) ve Abdül-Fettah El Sisi'dir (2014-devam etmektedir).

Bu bölümden de görüldüğü üzere; Mısır tarih boyunca önemli bir yere sahipti. Özellikle İslami yönetim dönemlerinde birçok devlet tarafından yönetim merkezi olarak Kahire kullanılmıştır. Kahire şehrinin çok fazla tarihi olaylara şahit olması ve günümüze ulaşan farklı dönem mimari yapıları sayesinde, kurulan devletlerin sanatsal ve mimari tarzlarını inceleme fırsatını sunmaktadır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. MİSİR'DA KONUT TASARIMI:

Geçmişte insanoğlu özellikle gece vakti uyumak, hava şartlarından ve doğadan korunmak adına çözüm yolları aramıştır. İlk olarak doğada bulduğu basit malzemelerden baraka yapımına başlayarak konutlarını inşa etmiştir. Yetersiz kalan bu konut örneği zamanla keşfettiği yeni malzemeler sayesinde daha geniş ve güvenli konutlar inşa etmesine neden olmuştur. Ancak konut barınma ihtiyacı dışında soyut bir anlam taşımaktadır. Geçmişten günümüze kadar mimari yapılar gücü ve sosyal statüyü yansıtan bir öge olarak kullanılmıştır. Özellikle Sanayi Devrimi'nden sonra ulaşılan teknoloji sayesinde üretim ve yapım tekniklerinde gelişim sağlanmıştır. Zamanla basit hasır barınaklar ve kerpiç yapılardan, betonarme ve çelik yapılara geçiş yapılmıştır. İlerleyen teknoloji, şehirleşme ve nüfusun artmasıyla beraber yatay yapılaşmadan dikey yapılaşmaya doğru bir değişim sağlanmıştır.

Tezin birinci bölümünde konut mimarisini etkileyen unsurlar detaylı bir şekilde anlatılmıştır. Bu bölümde ise Mısır'ın farklı dönemlerdeki konut yapılarını ve onun oluşumunu etkileyen unsurlar anlatılmaktadır. Uzun tarihi bir geçmişe sahip Mısır, farklı kültürler tarafından yönetilse de ülkenin coğrafi yapısı ve Mısırlıların dini değerlere bağlı olmaları, konut yapılarını etkileyen baş unsurlar olarak görülmüştür. Tezin inceleme konusu olan Mısır'ın Memlûk ve Osmanlı Dönemleri'nin konutlarına geçiş yapmadan önce Mısır'ın geçmişten günümüze kadarki konut mimarisi, İslamiyet öncesi ve sonrası diye iki ana başlık altında incelenmektedir.

3.1. İSLAMİYET ÖNCESİ KONUT TASARIMI:

Mısır'ın İslamiyet öncesi tarihinden günümüze kadar ulaşmış en eski yapılar Eski Mısır (Firavunlar) Dönemi'nden geriye kalan yapılardır. İnanç, Eski Mısırlıların hayatlarını yönlendiren baş faktörlerden biridir. Eski Mısırlıların inancına göre Dünyada yaşadıkları hayat geçici ve ebedi hayatın ölümden sonra başladığıdır. Mısır'ın coğrafi yapısı Eski Mısırlıların inançlarında bir etken olduğu görülmektedir.

Nil Nehri'nin ve Güneşin kutsal olduğuna inan Firavunlar, Mimari yapılarını bu iki unsurdan etkilenerek konumlandırmışlardır. Güneşin doğuşu yaşamı, batışı ise ölümü simgelemektedir (El Adly, 2006: s. 94). Bu nedenden dolayı mezarlıklarını ve mezar tapınaklarını Nil Nehri'nin batısına, Tanrı Tapınaklarını ve yaşamlarını Nil Nehri'nin doğusuna konumlandırmışlardır.

Herodot'un dediği gibi "Konutlar geçici hayat için yapılmıştır. Ancak mezar ve tapınaklar ebedi ve sonsuz hayat içindir". Tanrı tapınakları, tanrıları yüceltmek için inşa edilir ve doğuya konumlandırılır. Mezar Tapınakları ise kralın ölüm merasimleri ve ölümünden sonra sunakları-adakları sunmak için batıdaki mezarlıklarına yakın yapılmaktadır ki ruhu bu kutlamalar ve adaklardan faydalansın (Abdel Guad, 2014: s. 94, 191).

Eski Mısırlıların tabiatla kurduğu bağdan doğan düşünceler ve inanışlar yaşam biçimlerine yansımıştır. Doğayı gözlemleyerek hayatta daima yenilenme olduğunu düşünmüşlerdir; batan güneşin tekrar doğması, Nil Nehri'nin belirli zamanlarda eksilip taşması, bitkilerin solduktan sonra tekrar canlanması gibi. Tabiatın sunduğu bu alametler Eski Mısırlıları ölümden sonra sonsuz bir yaşam olacağına inandırmıştır. Bu sonsuz hayatın dünyada yaşadığı hayata benzer olduğunu düşünmüştür. Nil Nehri'nin sağ ve sol kıyılarındaki verimli toprağı, güneşi, kuru havası ve düşmanların saldırısından koruyan çölü, Eski Mısırlıların düşüncelerine, sanatlarına ve tüm mimari yapılarına yani hayatlarına yansımıştır (Shokry, 1970: s. 27, 35-37).

Hanedanlık öncesinden Firavunlar Dönemi'nin bitişine kadar bu yaklaşık 7000 yıllık sürede Eski Mısırlıların yaptığı ve zamana karşı direnen bu uygarlık, taşıdığı surlarla beraber günümüze kadar ulaşmıştır. Eski Mısır mimari açıdan zaman içerisinde hep gelişim göstererek ilerlemiştir (Abdel Guad, 1984: s. 310).

Dünyadaki yaşamın geçici olduğunu düşünen Eski Mısırlılar, Tanrıların evi olarak gördükleri tapınakları inşa ederken sonsuz olmasına özen göstermişlerdir. Bu nedenden dolayı Eski Mısırlılar tapınaklarını ve mezarlıklarını taş gibi kalıcı malzemeler kullanarak ya da dağları oyarak inşa ederken, konutları kerpiçten yapmışlardır. Bu sebepten dolayı konutlardan geriye kalan kalıntılar dışında sağlam bir konut örneği yoktur. Günümüzde bazı kalıntıların üzerine köyler ve şehirler

kurulmuştur (Shokry, 1970: s.91; Süleyman, 2017: s. 45). Görüldüğü üzere Eski Mısır mimarisinde ve inanışları incelendiğinde sembolik anlamlar yüklendiği ve önemli bilgilerin bu sembolik anlamlarda gizli tutulduğu görülmektedir.

Eski Mısır mimarisi MÖ 5000 ile MS 1. yy.'a kadar olan zaman dilimini kapsamaktadır. Mısır'ın mimari oluşumu ilk önce Nil Nehri'nin kıyılarında başlamıştır. Başlarda çamur ve kerpiç sonra da taş ve granit malzemeleri kullanılmıştır. Eski Mısırlılar mimarlık ve şehir planlamada çok gelişmişlerdi. Kerpiç tuğlayla inşa etme tekniklerinde ise farklı yöntemler sunmuşlardır (Abdel Guad, 1984: s. 44, 128).

Eski Mısır'ın mimari yapılarında duvarların üst kısmı içe doğru eğimli bir şekilde inşa edilmekteydi. Dış duvarların kalın yapılmasına önem verilmekteydi. Alt bölümü kalın başlayan duvarlar incelerek yükselmektedir. Yapılan eğirim sadece dıştan gözükmemektedir. Yani, iç duvarlar düz bir biçimde yapılmaktaydı. Bu şekilde yapının daha güçlü ve dayanıklı olmasını sağlamışlardır. Özellikle Nil Nehri'nin taşması ya da depreme karşı bir önlem olarak bu detayı uygulamışlardır. Eski Mısır mimarisi özgün bir tarza (yapıya) sahiptir, bu tarzın oluşumuna neden olan faktörler; coğrafi yapı, iklim ve bu dönem içerisindeki yaygın inançtır. Yaklaşık 50 asır süren bu mimari biçim kendi özelliklerini korumaya başarmıştır. Bu asırlar boyunca inşa edilen büyük tapınakları oluşturan temel alanlar ve mimari detayları çoğunlukla benzerlik göstermiştir. Ancak bu durum mimarların ve sanatçıların eşsiz eserler ortaya koymalarına engel olmamıştır. Ptolemaios Hanedanlık Dönemi'nde bile çok az değişim ve yenileme olmuştur. Yapılarda kerpiç tuğladan kemer, tonoz ve kubbe yapılmaktaydı (tuğla yapılarda). Hava sıcaklığının yüksek olmasından dolayı pencere açıklıkları mümkün olduğu kadar küçük yapılmıştır. Yapının şemasal formu ya da şekli, kullanım amacı, konumu ve barındıracağı öğelere göre değişmiştir (Abdel Guad, 1984: s. 159,160; URL-7, Abdel Guad, 2014: s. 102).

Firavunlar Dönemi'nden konut mimarisi dışında, sivil yapı örnekleri olarak Tanrı Tapınakları ve Mezar Tapınakları, anıt mimarisi olarak ise mezarlıklar bulunmaktadır. Günümüzde bu mimari yapılardan geriye kalan en önemli örnekler Giza, Luksor ve Aswan şehirlerinde yer almaktadır. Tanrılar için yapılan tanrı tapınakları ve öldükten sonra Tanrısallaşacak olan Firavun için Mezar tapınak

örnekleri mevcuttur. Üç dönemden oluşan Eski Mısır Dönemi'nde bu iki tapınak örneği yapılmaktaydı. Ancak Eski ve Orta Krallık Dönemleri'ne nazaran Yeni Krallık Dönemi'nde yapılan tapınaklar en iyi şekle ulaşmıştır. Yani daha büyük ve görkemli hale gelmiştir (Wilkinson, 2000: s. 24). Bu nedenden dolayı aşağıdaki görsel (6, 7)'de Luksor ve Aswan'daki Yeni Krallık ve sonradan gelen Ptolemaios Hanedanlık Dönemleri'nden tapınak örnekleri sunulmaktadır.

Mezarlıkların şekli ise her dönemde değişmiştir. Eski Krallık Dönemi'nde Kral Mezarlığı anıtsal piramit şeklindeydi ve Mezar Tapınakları piramide bitişikti. Hırsızlık olaylarından sonra Yeni Krallık Dönemi'nde mezar tapınakları ve mezarlık ayrılmıştır. Mezarlıklar dağlı kayalıkların içine yerleşmekteydi (Görsel 9) (Wilkinson, 2000: s. 24, 25). Mısır'da çok fazla piramit mevcuttur ancak en önemlisi ve görkemlisi Giza piramitleridir (Görsel 8). Piramit şeklinde yapılmasının nedeniyse ilahi gücü ve sonsuzluğu ifade etmesidir (Abdel Guad, 1984: s.161).

Görsel 6. Edfu Tapınağı'nın giriş kapısı (Pylon) Ptolemaios Hanedanlık Dönemi-(Tanrı Tapınağı)

Görsel 7. Hatshepsut Tapınağı- Yeni Krallık Dönemi (Mezar Tapınağı)

Görsel 8. Keops piramidi- Üç piramitten oluşan Giza Piramitleri'nin en büyü ve en eskisidir (Eski Krallık Dönemi)

Görsel 9. IV. Ramses'in Mezarlığı (Yeni Krallık Dönemi'nden)

Konutlar kalıcı malzemelerden yapılmadığı için, konutlardan geriye kalan kalıntılar, hiyeroglif yazı işaretlerinden, mezar duvarlarına çizilmiş görsellerden ve mezarla konulan öğelerden; günlük yaşam biçimleri ve konutların şemasal şekli hakkında bilgiye ulaşılmıştır (David, 2003: s. 224, 228; Shokry, 1970: s. 91). Eski Mısırlıların yaptığı duvar çizimlerinde aynı görselde ön cephe ve plan ya da ön ve yan cepheleri birleştirerek oluşmaktaydı (Abdel Guad, 1984: s. 244). Bazı örneklerde ise günlük konut içindeki yaşamlarını yansıtan kesitler bulunmaktadır. Ek olarak Ruh Evi⁸ olarak adlandırılan küçük (minyatür) konut örnekleri de referans olmuştur. Nil Nehri'nin çevresinde yaşamını sürdüren Eski Mısırlılar, tabiatın sunduğu basit malzemeleri uygun hale getirerek kendilerine barınmak için konutlar yaratmışlardır. Konutların anlatımı sırasıyla; Hanedanlık Öncesi, Hanedanlığın Başlangıcı, Eski

⁸ Ölümünden sonra ruhuna mesken olsun diye, Eski Mısırlılar bu ufak ev örneklerini mezarlıklarına koymaktaydılar (Süleyman, 2017: s.20).

Krallık Dönemi, Orta Krallık Dönemi ve Yeni Krallık Dönemi olarak başlıklar altında açıklanmıştır. Eski Mısır Dönemi'nden sonra tek bir başlık altında Ptolemaios, Roma ve Bizans Dönemleri'ne ait konutlar incelenmektedir.⁹

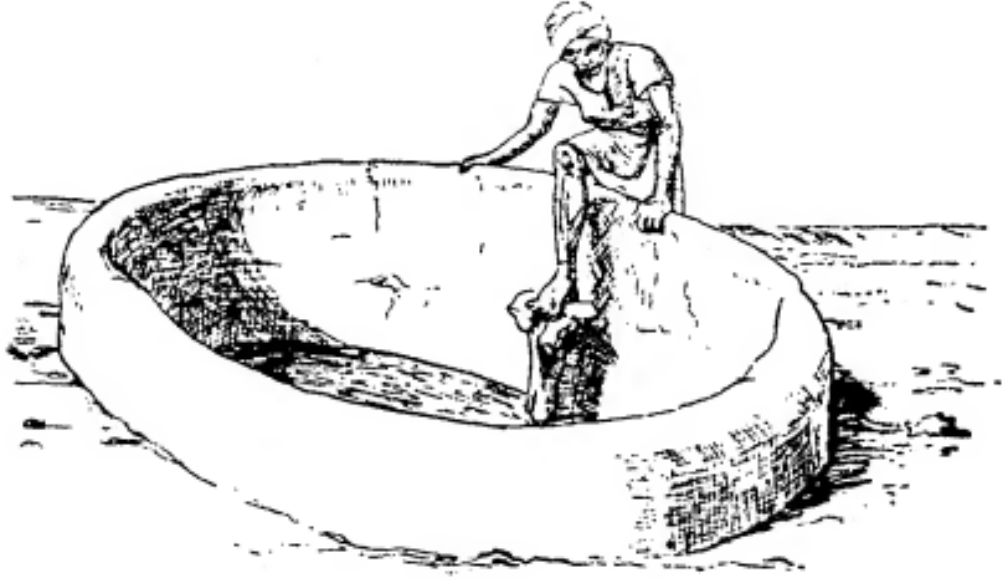
3.1.1. Hanedanlık Öncesi Dönem:

Mısır'da insan türüne ait kanıtlar, on binlerce yıl öncesine dayanır. Kaba taş devrinde yerleşik bir hayat sürülmediği için o dönemlere ait baraka örneği bulunamamıştır. Ancak yerleşik hayata ilişkin ilk veriler MÖ 6000 yılına dayanmaktadır. Eski Mısırlıların Nil Nehri'nin etrafına kurmuş olduğu yerleşik tarım hayatı ve kentleşme ile beraber medeniyetin temelleri atılmaya başlanmıştır (URL-8; Badawy, 1954: s. 57). Mısır'ın çöl kabilelerine ait ilkel konutlar (barakalar) taş yığıntılarında oluşmaktaydı. Bu şekilde rüzgâr gibi hava şartlarından korunmaktaydılar (Petrie, 1975: s. 290). Eski Mısırlıların barınaklarında kullandığı malzeme zamanla değişmiştir. Hanedan öncesi dönemlerde kullanılan ilk malzemelerden biri Nil Nehri'nin kıyısındaki bitkilerdir; papirüs sapları, kamış sapları, hasır veya ağaç dalları kullanılmaktaydı. Bu malzemelerle barınmak için barakalar yapılmaktaydı. Şemasal şekli ise yuvarlak ve küçük, tavanı ise eğimli ya da kubbe şeklindedir. Girişi GD tarafına yapılarak KB tarafından esecek olan rüzgârdan korumaktaydılar (Shokry, 1970: s. 38, 92). Zamanla Nil Nehri'nin kıyılarında yaşayanlar Papirüs sapları ya da hasırdan yaptıkları bu barakaları kare şeklinde de yapmışlardır. Barınakların önüne ise gölge sağlamak adına kamıştan bir gölgelik ve onu taşıyan iki destek yapılmaktaydı. Kamıştan baraka yapımı günümüzde çiftçiler tarafından bahar aylarında akşamları tarlayı denetlemek ya da çobanların kullanması için yapılmaktadır (Petrie, 1975: s. 291, 292; Süleyman, 2017: s. 24).

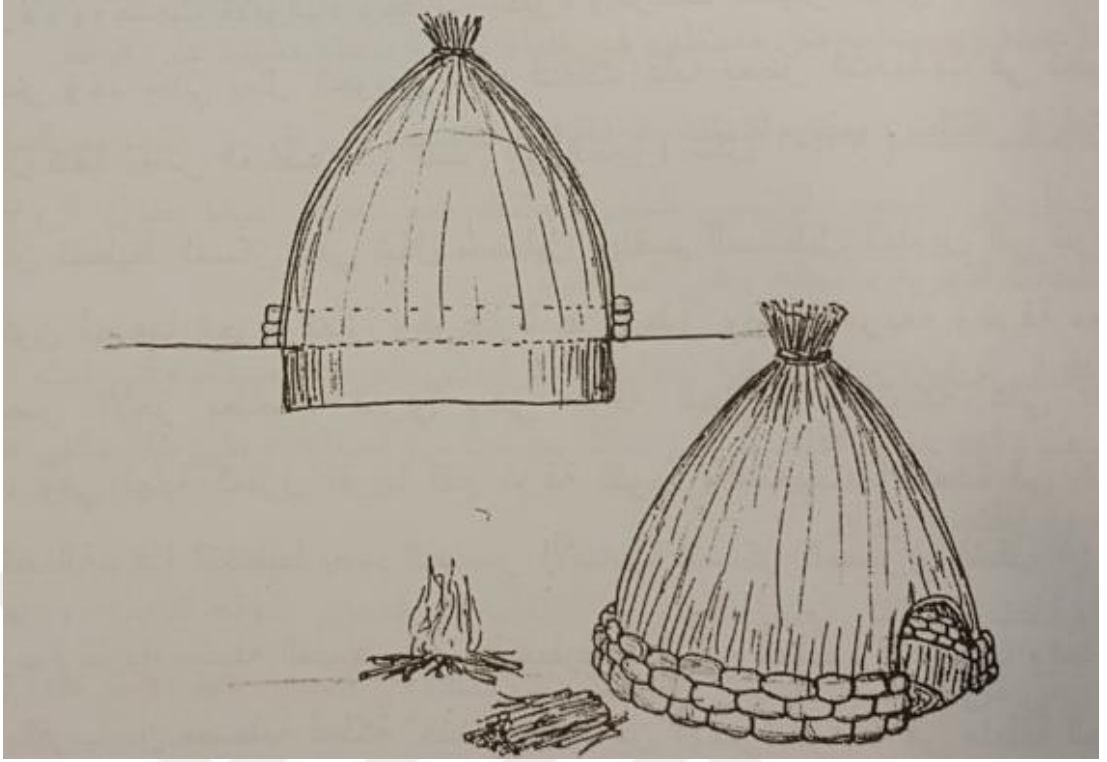
Bu ağaç dallarından yapılan barakalar hava şartlarından korunmak için bazen çamur (kil) ile sıvanmaktaydı. Yunan tarihçi Sicilyalı Diyodor'un (MÖ 90- MÖ 30) dediklerine göre Eski Mısırlılar eski dönemlerde evlerini kamıştan yapmaktaydılar ve onun yaşadığı tarihlerde hala bu tarz konutların da yapıldığını ifade etmiştir. Muhtemelen Mısır'ın Grekoromen Dönemi'nde yoksul tabaka tarafından hala bu barakalar inşa edilmekteydi. Bu konut şekli genelde oval bazen dikdörtgen olarak da yapılmaktaydı. Yukarıda da belirtmiş olduğumuz üzere bazı kaynaklarda Eski

⁹ Bu dönemlerin tarihi özeti bölüm2.2'de anlatılmıştır.

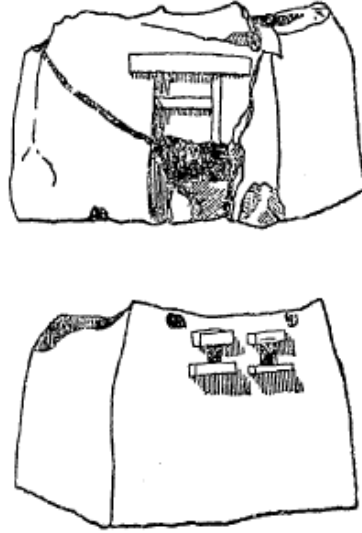
Mısır'da yerleşik hayata ilişkin ilk verilerin MÖ 6000 yıllarına uzanmakta olduğu belirtilmekle beraber; bazı kaynaklarda ise Yeni Taş Devri'nin başlarında yani yaklaşık MÖ 9000 yıllarında, aşağı Mısır'da (Fayyum ve Batı delta taraflarında) ilk barınak örneklerinin oluştuğu da belirtilmektedir. Bu barınak örnekleri zeminden 25 cm derinliğinde dairesel ya da oval bir zemin hazırlanarak, üzerine çamurdan sıkıştırılarak oluşturulan yaklaşık 50 cm yüksekliğinde alçak bir duvar yapılmıştır. Yere sabitlenmiş destek ağaç dallarının taşıdığı malzemeler (palmeye yaprakları, kamış...) ile kamburlu bir gölgelik (barınak) yapılarak tamamlanmaktaydı. Soğuk kış aylarında bu alanda barınmaktaydılar (Görsel 10, 11) (Süleyman, 2017: s. 22; Shokry, 1970: s. 93; Abdel Guad, 1984: s. 338-34; Petrie, 1975: s. 291). Daha öncede vurgulandığı üzere bu tarz barakaların kullanımı muhtemelen fakir tabakalar tarafından bir sonraki dönemlerde de devam etmiştir (Badawy, 1954: s. 57).

Görsel 10. Çamur temelli barakalar (Shokry, 1970: s. 94)

Görsel 11. Çamur temelli barakalar (Süleyman, 2017: s. 23)

Görsel 12. Konut örneği (Badawy, 1954: s. 58)

Görsel (12)'de görülen küçük kil (çömlek) ev örneği Hanedan öncesi dönemin sonlarına aittir. Dikdörtgen planı olan bu tek oda ev örneğinde dış duvarların içe eğimli olduğu görülmüştür. Bu özellik sadece çamurdan ya da tuğlayla (tuğla yapılarda da yapımı şart değildi) yapılmış evlere ait değildir; bu tekniğin taş ile inşa edilen yapılarda (tapınaklarda) da uygulandığı görülmüştür. Evin bir yanında üst

bölümünde iki küçük pencere ve bir başka duvarında kapı mevcuttur. Kapının üzerinde kıvrılarak üstte toplanmış hasırı temsil eden bir şekil yapılmıştır. Tavanı ise hasırdan olduğu düşünülmektedir (Badawy, 1954: s. 59; Shokry, 1970: s. 95, 96).

Binlerce yıl Nil Nehri'nin taşma dönemlerinde kıyılarına taşan kalın kara çamur tabakalarından, Hanedanlık Öncesi dönemin sonlarından itibaren kerpiç tuğlalar oluşturularak konutlar inşa edilmeye başlanmıştır (yaklaşık MÖ 3400 yıllarında). Kara Nil çamuru (Nil Nehri'nin taşması ve suyun çekilmesi sonucu oluşan çamur bu şekilde isimlendirilmektedir); saman, kum ya da güçlendirecek herhangi bir malzemeyle karıştırarak ve suyla yoğrularak tahtadan yapılmış kalıplara basılmaktaydı. Bu tuğlalar günlerce güneşte bırakılarak kurutulmaktaydı. Bu şekilde çamurdan kerpiç yapımı başlamıştır. Kerpiç tuğlalar sayesinde konutların iç kısmı düz duvar ve konutların genişlemesine yardımcı olmuştur. Bu yeni malzemeyle kralların konut girişleri daha görkemli bir şekilde yapılarak ayrıcalık sağlanmaktaydı. Orta Krallık Dönemi'nde tuğlanın uzunluğu enine oranla iki misli şeklinde yapılıp ve farklı dizilerek yapının gücülü olmasında katkı sağlamıştır. Kara çamurun bolca bulunması, tuğla yapımının zor olmaması, Mısır'ın az yağmurlu iklime sahip olması ve kerpiğin iç mekânda kışın ılık bir hava yazın mutedil bir hava yaratması, kullanımı açısından konfor sağlamıştır. Kerpiçten konutlar, saraylar, surlar ve bazı tapınaklar inşa edilmekteydi. Kerpiç malzemesi taş kadar dayanıklı olmaması sebebiyle bu yapıların büyük bir çoğunluğunun yok olmasına sebep olmuştur. Bu yapıların sıvanmasında da çamur (kil) kullanılmıştır. Taşların yaygın bir şekilde bulunmasından dolayı ve yakmak için gereken malzemenin az olması, fırınlanmış tuğla (Kırmızı tuğla) daha önceden bilinmekteydi ancak yapımı tercih edilmeyerek, kullanımı MÖ 4. yy. Grekoromen Dönemi'nde daha yaygın bir şekilde görülmüştür. Eski Mısırlılar çömlek yapmalarına rağmen fırınlanmış tuğlaları tercih etmeme sebepleri, kerpiç tuğlaların sıcaklığı izole etmekte iyi bir materyal olmasıdır (Lacovara, 2017:s. xxi, 2,3; Shokry, 1970: s. 38-40; 92; Azzam, ty: s. 24,25; David, 2003: s. 210, 325, 326; Petrie, 1975: s. 293).

Mısır'da ahşabın az olmasından dolayı kapı, pencere ve çatı yapımında kullanılmaktaydı. Yerel bir ahşap türünden sadece 3-4 metre uzunluğundaki parçalar elde edilir, yanı oda daha genişse bu durumda destek duvar (cross wall) ya da sütun ile tavan desteklenmekteydi (Lacovara, 2017: s. 3). Kerpiç evlerin yapımıyla ahşap

kapı kullanımı başlamıştır. Ancak Mısır'da yapılar için uygun ahşap türü az olduğundan başka bir çözüm olan kerpiç tonoz örneği de kullanılmıştır. Bu tonozlu tavan örneği Geç Dönem devrinde de görülmüştür hatta Mısır'ın güneyinde Nuba bölgesi baraj yapımı sırasında su altında kalmadan önce bu tür tonozlu (kubbeli) evler mevcuttu. Az da olsa bu tonozlu (kubbe) şekli güneydeki köylerde yapımı devam etmektedir (Shokry, 1970: s. 96; Azzam, ty: s. 33). Tek odalı bu konutlar yeterli gelmediğinden ek alan ya da iç mekânın bölünmesine yola açmıştır. Az yağmur yağdığından dolayı konutlarda düz tavan (çatı) tercih edilmiştir ve avlu da bulunmaktaydı. Avlu ve çatı işlev açısından konutlarda önemli rol oynamıştır (Shokry, 1970: s. 37, 96). Hanedanlık öncesi dönemdeki konut türlerini özetlemek gerekirse Papirüs saplarından ya da hasırdan barakalar, derin çamur temelli barakalar ve kerpiç tuğlalardan yapılan konutlardır.

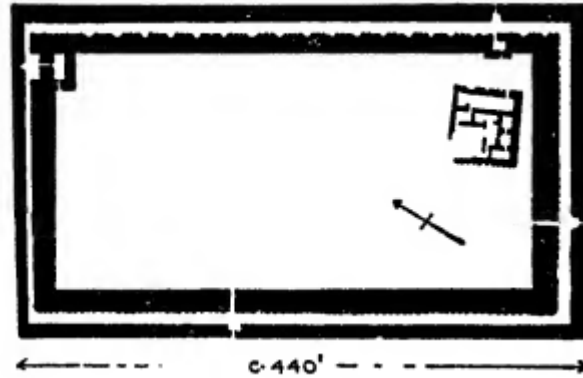
3.1.2. Arkaik Dönemi (Hanedanlığın Başlangıcı):

Konutlarda Hanedanlık öncesi ve sonrası arasında değişimler olmuştur. Hanedanlık öncesi tek odalı çukur konut tipi ve kamış-çamur barınakları kurulmuştur. Bu konutlara bağlı avlu, silo (tahıl depo alanı) ve ocak öğeleri de yapılmaktaydı. Ancak Hanedanlık sonrası birçok oda ve dikdörtgen avludan oluşan konutlara geçiş yapılmıştır (Emery, 2011: s. 5).

Hanedanlık Dönemi boyunca konutlarda genel olarak kerpiç tuğla ve ahşap¹⁰ standart malzemeler olarak görülmüştür. Özellikle elit tabakadan insanların konutlarında ve saraylarında taş bloklar pencere- kapı lentoları ve sütun kaidesinde kullanılmıştır (Emery, 2011: s. 3; URL-9). Bu dönemin konutlarıyla ilgili bilgiler günümüze ulaşmış olan üst düzey kişilere ait mezarlıklardan (yazı ve çizimlerden) yola çıkarak anlatılmaktadır. Hanedanlığın başlangıcıyla (yaklaşık MÖ 3100) Eski Mısırlılar kerpiç yapılarda gereken maharete ulaştıkları ve büyük bir olasılıkla bu yapım teknolojisi konutlarına yansıdığı düşünülmektedir. Kralların halktan üstün olması doğal olarak konutlarına yansımıştır. Kraliyet sarayı diğer konutlardan daha görkemli yapılmaktaydı. En önemli özelliği ise sarayın iki dış kapıya sahip olmasıdır. Kraliyet sarayları iki bölümden oluşmaktadır; biri genel alan diğeri ise özel alandır. Genel alanda Firavun, aristokrat ve üst düzey kişileri karşılamaktaydı. Özel alanda

¹⁰ Kapı ve pencereler ahşaptan yapılırken, lento ve sütunlarda da Ahşap kullanılmaktaydı.

harem¹¹ (Kadınlar alanı), yemek salonu ve başka salonları da kapsamaktadır. Yatak odası konutun en dip köşesine konumlandırılmaktaydı, yakınında da tuvalet bulunmaktaydı. Sarayların düz olan çatı katına ulaştıran merdivenler yapıldığı düşünülmektedir (Shokry, 1970: s. 97, 98; Badawy, 1954: s. 77). Hiyeroglif bir işaretten yola çıkarak bahsi geçen dönemde iki katlı konutların da yapıldığı düşünülmektedir. Arkaik Dönemi'nden ikinci hanedandan geriye kalan kerpiç iki yapı mevcuttur. Her iki yapı tapınak ziyaretine gelen kralın konaklaması için saray barındırdığı tahmin edilmektedir. Yapılardan biri daha iyi durumdadır, bu yapı çift surdan ibarettir (Shunet El Zebib). İç sur dış surdan daha kalındır ve daha yüksek olduğu düşünülür, bu şekilde bekçiler sarayı korumaktaydılar. Dış surun her bir yanında bir giriş kapısı mevcuttur. Kapının karşısında iç surda bir başka kapı mevcuttur. İç surdaki kapı giriş alanı ya da avludan ibarettir ancak bu giriş alanındaki dış kapı ile iç kapı karşı karşıya yapılmamaktaydı ki daha kolay koruma sağlanabilirdi. Bu iki surun çevrelediği alanın köşesine saray konumlandırılmıştır. Ancak saray yıkılmıştır, kalıntılardan yola çıkarak birçok oda barındırdığı düşünülmektedir (Görsel 13) (Shokry, 1970: s. 99,100).

Görsel 13. Shunet El Zebib (Shokry, 1970: s. 99)

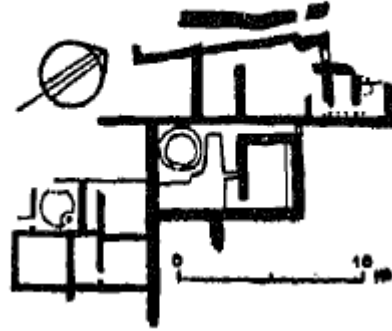
3.1.3. Eski Krallık Dönemi ve Birinci Ara Dönem:

Taş blokların hazırlanmasına nazaran, kerpiçin yapımı hem hızlı hem de ekonomik olması özellikle yapılacak olan geniş (saraylar gibi) yapılar için daha fazla tercih edilmesine neden olmuştur. Bu şekilde iç mekânda daha konforlu bir yaşam

¹¹ Harem kelimesinin bu bölümde taşıdığı anlam, Kadınlar için özel alan olduğudur.

alanı ve iklimlendirme sunmaktadır. Ancak kerpiç yapıların dezavantajı sürekli bakım gerektirmesidir (Emery,2011: s. 2).

Eski Krallık Dönemi'nin önemli şehirlerinden biri olan Hierakonpolis'te¹² kazılardan bazı konut kalıntılarına ulaşılmıştır. Araştırma sonucunda iki ardı ardına oda ya da avlu ve ardında oda şemalarına ulaşılmıştır. Ana bir oda (salon) ve ardında iki oda örneği de bulunduğu düşünülmektedir. Sakara piramidinin yakınlarında bir hol ve üç odadan oluşan konut kalıntıları da bulunmuştur. Hububatları depolamak için ise konutlara bağlı silo yapılmaktaydı (Görsel 14) (Badawy, 1954: s. 131; Shokry, 1970: s. 100). Eski Mısır konutları diğer medeniyetlerin aksine birçok eylemi tek bir yerde yapmak yerine her eylem için bir alan yaratmak adına mekânları bölmektedirler (Süleyman, 2017: s. 20).

Görsel 14. Hierakonpolis'te konut örneği (Badawy, 1954: s. 131)

Abdel Guad'e göre (2014: s. 103) Eski Krallık Dönemi'ndeki yapıım teknolojisi ve mimari maharetten dolayı konutlar üç kata kadar ulaşmıştır. Hatta sarayların giriş katı taştan yapıлып üst katlar kerpiç tuğlayla yapıldığını da ifade etmiştir. Duvarlar ise alçıyla sıvanarak üzeri süslenmektedir. Duvarların alçı taşıyla ya da fayans (çini) ile kaplanması krallara ait yapılarda da görülmüştür.

Günümüze Eski Hanedanlık Dönemi'nden saray kalıntıları ulaşmasa da aktarılan bilgilerden ve metinlerden yola çıkarak o dönem saraylarının çok büyük olduğu, büyük bahçeler ve su havuzu barındırdığı düşünülmektedir. Kralın dini merasimlere hazırlanması için saraylarda hazırlanma odası olduğu, tuvalet ve bazı

¹² Eski Mısır'ın eski şehirlerinden biridir. Günümüzden Esna ve Edfu şehirleri arasında kalmaktadır.

saraylarda kütüphane odası bulunduğu yazıtlarda geçmektedir. Bu geniş saraylarda sütunlarla çevrili açık avlu, dans gösterileri için geniş holler ya da salonlar gibi alanlar yapılmaktaydı. Eski Krallık Dönemi'nden ve Birinci Ara Dönem'den geriye kalan minyatür ev-Ruh evi (mezarlara yerleştirilen) örneklerinden yola çıkarak farklı konut tipine ulaşılmıştır (Görsel 15). Bir örnekte dikdörtgen bir çit, uzun yanlarından birinde kapı ve avlunun ucunda iki sütunun taşıdığı gölgelik bir alan bulunur. Bir başka birinci örneğe benzer ancak ek olarak çatısına ulaşmak için avluda merdivenler bulunur. Konutun çatısı depo olarak ya da yaşam alanı olarak kullanılmaktaydı. Bazı örneklerde ise ön verandanın ardında bir ya da birden fazla salon/oda yapılmıştır. Avlusunda, üstünde gölgelik olan bir su havuzu da yapılmıştır. Bir diğer örnek de avluya bakan üç oda ya da iki yanında birer oda olan avlu mevcuttur. Bu örneklerden yola çıkarak iki katlı konutların da olduğu görülmüştür. Bazen üst katta da veranda ve ardında oda bulunmaktaydı. Ek olarak iç mekandaki sıcak havayı hafifletmek için çatıda bir çözüm olan Malkaf¹³ örneği de görülmüştür. Malkaf, İslami Dönem konutlarında da görülmüştür. Bu örneklerin orta sınıfa ait olduğu düşünülmektedir (Shokry, 1970: s. 102-104; Badawy, 1954: s. 136- 138).

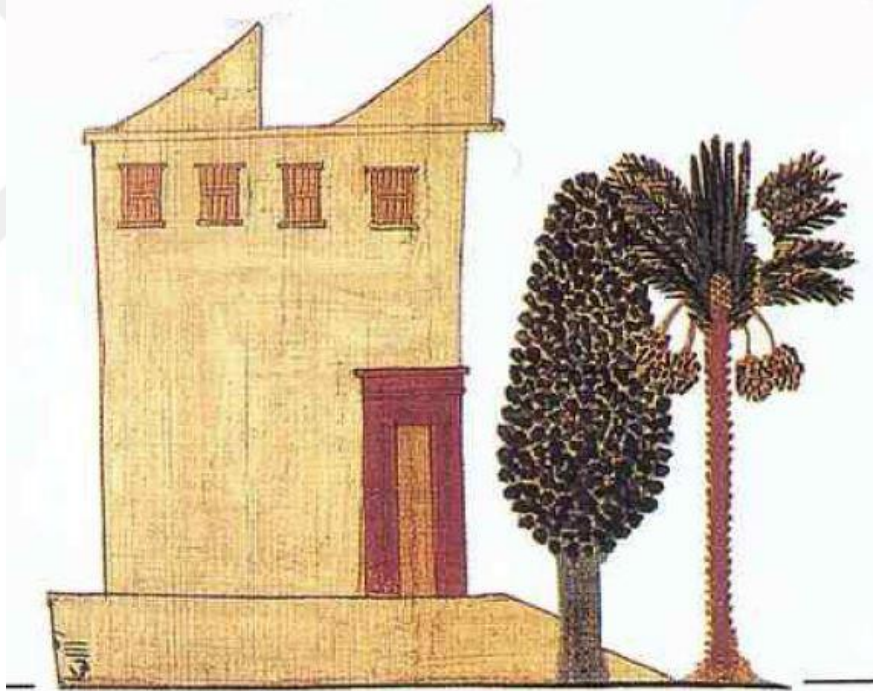
Görsel 15. Birinci Ara Dönemin sonuna ait Ruh evleri (URL-10)

3.1.4. Orta Krallık Dönemi:

Eski Mısırlılar kerpiçten inşa ettikleri evleri sıvamaktaydılar. Genelde iç mekânlardaki duvarlar tekrar eden motifler ya da doğadan manzara çizimler ile süslenmekteydi. Konutlarda güneş ışınlarının kontrollü bir şekilde girişini sağlayan

¹³ Bir tür hava bacası- Detaylı bilgi için bölüm 4.1.1.1.3 bkz.

küçük pencerelerin olması, iç mekândaki hava sıcaklığının dengelenmesinde yardımcı bir etken olmaktadır. Zenginlerin evi geniş yapılarak, ilk önce bir lobi/salon ardında yatak odaları, özel alanlar ve düz olan çatı katına ulaştıran merdiven yer almaktadır. Mutfak ise oturma alanlarından uzak bir yere konumlandırılmaktadır. Zenginlerin evinde en dikkat çeken öge bahçelerinde ya da avlularındaki su havuzudur. Havuz lotus çiçekleri ve balıklar ile süslenmekteydi, etrafındaysa farklı ağaç türleri ekilmekteydi. Görseldeki konut üst düzey bir çalışan olan Kral Nakht'in kâtibine aittir. Kerpiç olan evin duvarları alçıyla sıvanmıştır. Detaylı bakıldığında parmaklıklarla kapatılmış pencereler küçük olup, duvarın üst bölümüne konumlandırılmıştır. Ayrıca kuzeyden esen rüzgârları konutun içine yönlendirmek için çatıda Malkaf olduğu görülmektedir. Konutun ön kısmıysa bahçe olarak tasarlanmaktaydı (Görsel 16) (Hart, 2007: s. 46).

Görsel 16. Konut örneği (Hart, 2007: s.46)

Görsel (17)'de (ikinci fotoğraf) görüldüğü üzere konutun önünde iki sıra sütun dizisinin taşıdığı bir tavan (ön varanda) bahçeye bakmaktadır. Bahçede su havuzu ve ağaçlar mevcuttur. Bir sırası lotus başlıklı diğeri papirüs başlıklı sütun dizelerin ardında konutun çift kanatlı kapısı ve üstünde pencere yapılmıştır. Kapının ardında günlük kullanım için bir başka kapı daha bulunmaktadır. Kral I. Amenemhat ise

kendi sarayını anlatmıştır. Sarayın altın ile süslendiğini, kapıların bakırdan, kapı kilidinin bronzdan ve tavanların lacivert ile (göğü temsil etmektedir) renklendirildiğini aktarmıştır (Shokry, 1970: s. 104).

Görsel 17. Orta Krallık Dönemi'nden Ruh Evi örnekleri (URL-11)

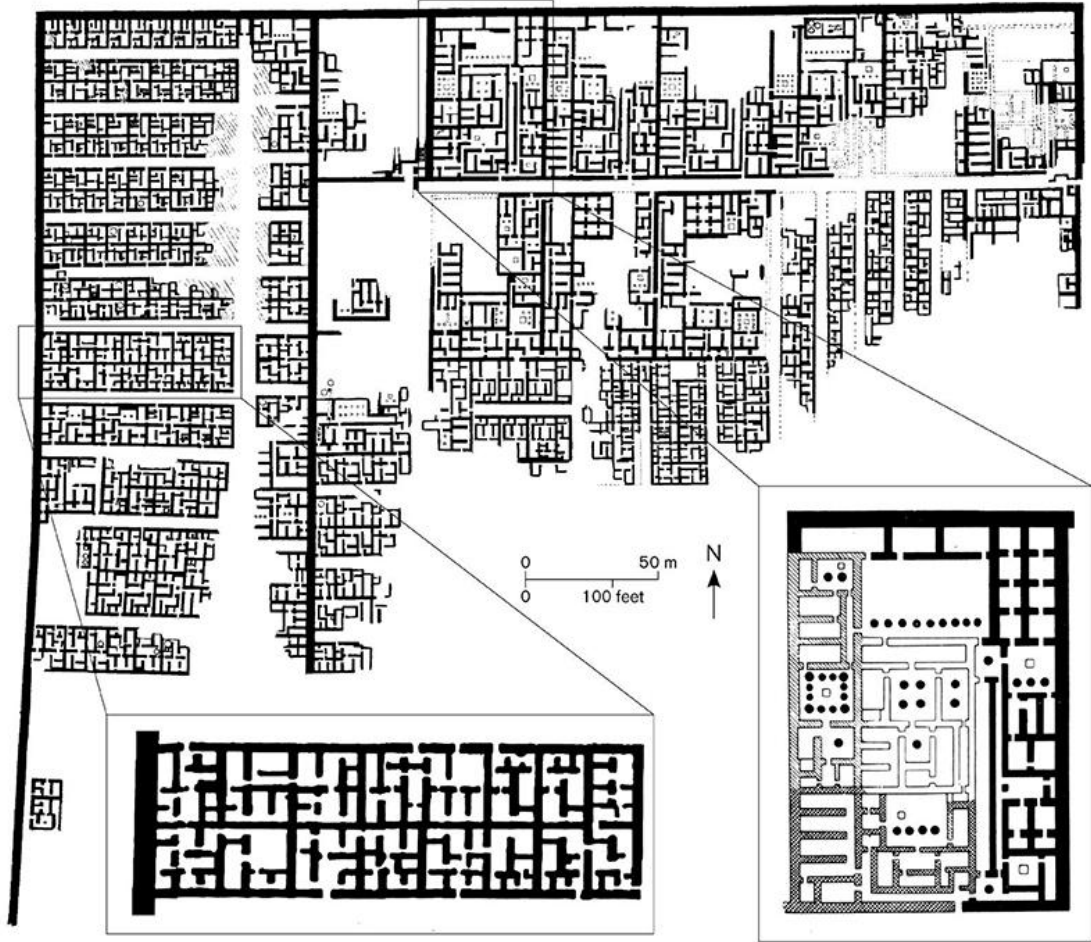
Tıpkı diğer kralların yaptığı gibi Kral 2. Sonusert (MÖ 1897-1879) tahta çıktıktan sonra, mezarlığının konumu seçerek yakınlarına işçilerin ve sanatçıların kalabilecekleri bir şehir kurmuştur. Şehrin adı El Lahun'dur ve günümüzde Fayyum şehrine yakındır. Bu mezar kompleksi tamamlandıktan (piramit, tapınak, vs.) sonra şehirde hizmet edecek olan kahinler kalmaktadırlar. Kâhinler tarafından yapılacak olan günlük dini ritüeller ölünün bedenini koruyarak, ölen kişinin ölümünden sonra dirilerek ebediyete intikal etmesinde destek olacağı inanılmaktadır. Bu şehri çevreleyen kerpiç kalın bir duvar yapılmıştır. Ayrıca kalın düz bir duvarla şehir ikiye

ayrılmıştır. Duvarın doğu tarafı daha geniş, kuzeyinde Kralın sarayı ve üst düzey çalışanların konutları bu bölümdedir. Batı tarafındaki ikinci bölüm neredeyse şehrin çeyreği büyüklüğündedir, yaklaşık iki yüz ile iki yüz elli küçük ev barındırmaktaydı. Bu Bölüm alt tabakaya aitti. Her iki bölümde de ana bir cadde yapılmıştır (Görsel 18) (Al Adly, 2006: s. 92; Shokry, 1970: s. 79; Azzam, ty: s. 19, 20). Şehir korumak için surlarla çevriliydi. Şehrin kuzeyinde geniş konutlar bulunmaktaydı. Konutların batısında açık avlu mevcuttur, avlunun güney tarafında kuzeyden esen serin havayı karşılayan sütunların taşıdığı gölgeli bir alan bulunur (ön veranda gibi). Bu alanda misafir karşılanmaktadır. Odaların tavanları ya tonozlu ya da ahşap kirişlerin taşıdığı hasır tavan olarak tasarlanmıştır. Oda büyükse tavanı taşımak için sütün yerleştirilmektedir. Açıklıklarda ahşap lento kullanılır, bazı kapılar da kemerli yapılmaktadır (Abdel Guad, 1984: s. 385, 386; Emery, 2011: s. 4).

Al Lahun (Kahun) şehri, işçi şehir örneği olarak dünyada kurulmuş ilk şehirlerden biridir. Piramidin yapımını denetlemek için gelen kral sarayında konaklamaktaydı. Ancak Sarayın ve ona yakın olan koruma odası da yıkılmıştır. Üst düzey çalışanlara ait evler farklılık göstermekteydi. Ancak ulaşılan bazı konut kalıntılardan yola çıkarak konutların üç ana bölümden oluştuğu görülmektedir. Bu alanları özetlemek gerekir ise erkekler için karşılama bölümü, harem bölümü ve üçüncü bölüm ise evin diğer odalarını ve hizmet alanlarını kapsamaktadır. Konutta yatak odaları, karşımla alanları, salonlar, avlu, misafir odası, tuvaletler, mutfak ve depo odaları gibi birçok alan mevcuttur. İşçilerin konutlar ise yan yana bitişik olarak yerleştirilmiştir. Şemasal açıdan ufak değişiklikler olsa da her biri küçük bir avlu ve bir oda ya da oda sayısı iki ya da üçe ulaşmaktadır (Görsel18). Bazı odaların tavanı ise tonozludur (Shokry, 1970: s. 105-108; Azzam, ty: s. 19).

El Lahun konutları (geniş evlerde); karşılama alanları, harem, yıkanma odası, mutfak, mahzen ve silolar gibi alanlardan oluşur. Bu tarz konutlar ev sahibinin özel hayatını ve genel faaliyetleri için kullanılmaktadır. Girişin sol tarafında bulunan koridordan geçerek bay hizmetkârlar ve misafirler için çalışma alanları, odalar, mutfak ve at ahır mevcuttur. Kapı girişinden sağ tarafta bulunan uzun bir koridor sayesinde ise konutun merkezinde bulunan bir gurup özel oda ve onun ardındaki bir tarafı sütunlu ve tavanı kısmi açık olan karşılama avlusu bulunur, bu alanda ev sahibi konuklarını ağırlamaktadır. Orta bölümdeki özel odalar bay olan ev sahibi ve ailesine

özeldir. Bu alanda bulunan odalar dört sütunlu bir salona bakmaktadır. Tuvalet, yıkanma alanı, holler ve yatak odalarına bağlanmaktadır. Konutun sağ tarafındaki bölümün bazı kaynaklarda harem alanı olduğu, birçok küçük oda barındırdığı ve konutun en özel alanı olduğu ifade edilmektedir. Bir başka kaynakta ise depo, misafir ve evlenen aile fertlerine ait bir alan olduğu yazılmaktadır. Harem alanı da orta alanın sol tarafındaki bölüm olduğu yazılmaktadır. Bu tür konutlar içe dönük, sokaktaki sıcak hava ve tozdan uzak yapılardır. Konutun farklı bölümlerinde açık iç avlu ve etrafında önemli alanlara ile çevrili olduğu görülmektedir. Avluların kuzeyi karşılayan bölümü sütunların taşıdığı ön veranda biçimindedir, bu da iklimsel bir çözüm olarak görülmektedir (Görsel 18) (David, 2003: s. 229; Shokry: s. 105-107; Azzam, ty: s. 29, 30)

Görsel 18. El Lahun şehrinin planı, sol tarafta alt tabakaya ait plan örnekleri ve sağ tarafta zengin konut örneği (URL-12)

Orta Krallık Dönemi'ndeki bu şehir incelendiğinde düzgün bir planlama üzerine kurulmuş olduğu görülmektedir. Sokakların düz bir biçimde olması alanları düzgün bir şekilde ayırmaktadır. Konutların her iki yandan başka konutlarla bitişik olması, yapıyı güneşin sıcaklığından korumaktadır (iklimsel bir çözüm). Özellikle işçi tabakasına ait konutların duvarları yani üç yanı diğer konutlarla bitişik olması düzgün sıralar halinde gözükmeye sebep olmuştur. Konutların hacmi sosyal statüye göre değişiklik göstermektedir. Bu ayırım doğal olarak şehir planlamaya yansımıştır. Daha önce vurgulandığı üzere mühendis, mimar ve kâhinlerden oluşan üst düzey tabaka ve işçi tabakası arasındaki ayırım duvar ile sağlanmıştır. Mezar kompleksini inşa etmek için en kısa sürede şehir oluşturabilme düşüncesinden dolayı hazır konut ilkesi üzerine hazırlanmıştır. Hazır modüller, hazır şemalar, önceden belirlenmiş ölçüler, önceden hazırlanmış kapı-pencere modeli ve açıklıklar için hazır lentolar düzenlenerek şehir daha hızlı kurulmaktaydı (El Adly, 2006: s. 93, 94; Abdel Guad, 2014: s. 260).

Yukarıdaki anlatımlardan yola çıkarak Orta Krallık Dönemi'ndeki mimari özellikler aşağıda özetlenmektedir:

- Konutların ana cephesi ya da avluya bakan cephesinde sütun dizisinin taşıdığı ön verandanın yapılması, cepheye inen ışık alanını azaltarak ve gölge bir alan oluşturarak hava sıcaklığını azaltmaktadır.
- Hava sıcaklığından korunmak adına farklı çözümler yapılmaktadır; Malkaf, küçük pencereler, ön veranda ve açık iç avlu gibi.
- Geniş konutlarda; karşılama alanı, evin bay sahibi için özel alan, harem ve hizmet alanları olarak ayrılmaktadır.
- Kat sayılarının artması; konutlar iki ve üç kata kadar ulaşmaktaydı.
- Yatak odası ve yaşam alanının üst katta olması, konut içindeki mahremiyeti sağlamaktadır (Al Adly, 2006: s. 95).
- Sosyal sınıfa göre konutlardaki alan sayısının ve süslemelerin değişmesi (bu özellik Eski Krallık Dönemi'nde de görülmüştür) (Al Adly, 2006: s. 95). Ayrıca şehir düzenlemesinde de bu sınıflandırma yapılmıştır.
- Konutun ön kısmında bahçe ya da avlu yapılmaktaydı. Geniş konutlarda ise iç avlu/avlular yapılarak etrafı önemli odalar ile çevrilmekteydi.

3.1.5. Yeni Krallık Dönemi:

Yeni Krallık Dönemi'nden önce Konutlar merkezi alan olarak açık avlu etrafında kurulmaktayken sonradan merkezi bir yaşam odası etrafına kurulmaya başlanmıştır. Odak noktası ya da merkez olarak seçilen alandan (bu avlu ya da yaşam odası olabilir) yatak odaları, ona bağlı yıkanma alanı ve yönetim alanlarına ulaşılmaktadır (Emery, 2011: s. 5).

Eski Krallıktan önce ve sonradan gelen dönemlerde inançlar aynı kalmaya devam etmiştir. Konut hala geçici bir mekân olarak görülmeye devam etmiştir, bu nedenden dolayı kerpiç tuğla kullanımına da devam edilmiştir. Kralın tanrı olarak görülmesi ve bunun halka empoze edilmesi için kraliyet sarayları ihtişamlı bir şekilde yapılmıştır. Ayrıca ekonomik, sosyal gelişim ve siyasi istikrardan dolayı mimari açıdan daha konforlu ve mahremiyetli alanların oluşmasına neden olmuştur (El Adly, 2006: s. 122).

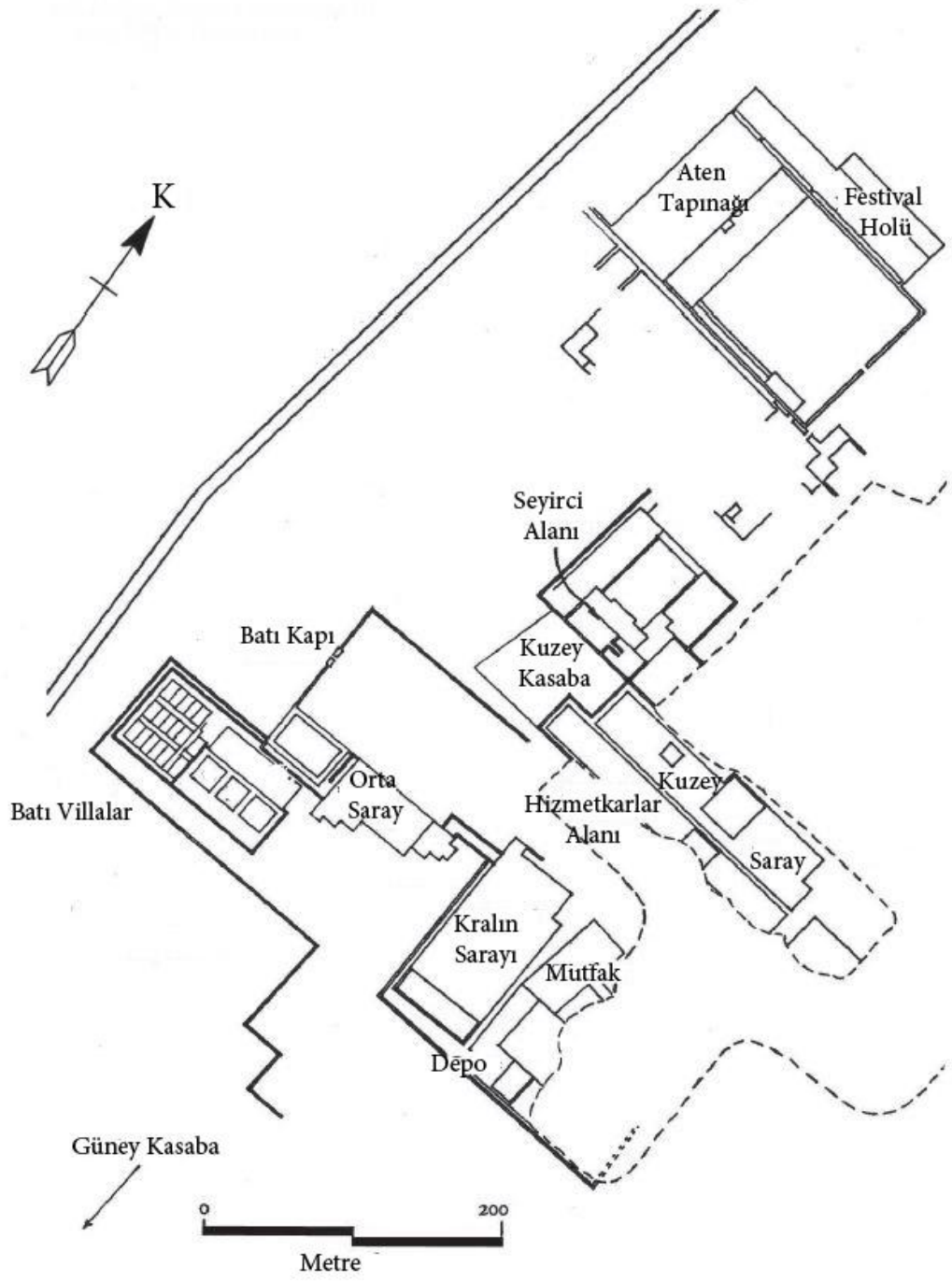
Eski Mısır'daki şehirler Krallar tarafında inşa edilmekteydi. Kral tahta çıktığında, mezarının konumunu (piramit) belirlemekteydi. Al Lahun örneğinde (Orta Krallık Dönemi'ne ait) görüldüğü üzere piramidin yakınlarına çalışanlar için Kral şehir kurmaktaydı. Denetim için gelen kral şehirde inşa ettiği kendi sarayında kalmaktaydı. Bunun dışında bazı krallar ise yönetimleri için yeni şehirler kurmaktaydılar. Eski Mısır yönetimi mutlak idare rejimi¹⁴ üzerine kurulmuştur. Mimari, şehir planlama, yapısal ihtişam ve el sanatlarındaki beceri açısından hiçbir uygarlık Eski Mısır uygarlığı gibi ardında etkileyici sonuçlar bırakmamıştır (Azzam, ty: s. 18, 19).

Günümüze ulaşan işçi şehirlerinden biri Dar El Madina şehridir. Barındırdığı mütevazı büyüklükteki konut örneği önemli örneklerden biridir. Ancak bu konutlar bir istisna olarak taştan yapılmıştır. Konutlar üç ile dört odadan oluşmaktadır: Ana yatak odası, karşılama odası, kiler, tavansız mutfak ve uyuma/oturma alanı olarak kullanılan çatı katı. Aynı şemasal oluşum El Lahun konutlarında da görülmektedir (URL-13).

¹⁴ Tek yönetici tarafından yönetilmesi

Yapılan kazılar sonucunda Yeni Krallık Dönemi'ndeki Kraliyet sarayıyla ilgili bilgilere ulaşılmıştır. Örneklerden biri 3.Amenhotep'un Teb'deki¹⁵ saray kompleksidir (Malkata Sarayı). Saray kompleksi birçok yapıdan oluşmaktadır, bütün yapılar tek katlıdır. Bu yapı kompleksinin kuzeyinde Amon Tapınağı, orta bölümde karşılama alanı (seyirci alanı) ve güneyinde dört saray mevcuttur. GB yönünde ise muhtemelen vezirin ve üst düzey çalışanların konutları bulunmaktadır. Karşılama alanının güneyinde saray çalışanları ve onun batısında hizmetkârların konutları mevcuttur (etrafını dehliz çevrelemektedir) (Görsel 19). Yapıların hepsi kerpiçten yapılmıştır. Sadece sütunların kaidesi, kapı lentosu ve tuvaletlerin zemininde taş kullanılmıştır. Bu yapıların en önemlisi kralın sarayıdır. Saraya ulaşmak için ilk önce bir dehlizden geçilmektedir, dehlizden sonra uç ayrı boyutta olan karşılama alanları ve salonlar (holler) bulunmaktadır. Her alanda taht platformu yapılmıştır. Bu karşılama alanlarının arka kısmında kralın özel konut alanı mevcuttur. Ara bir holden sonra yapının tam ortasında sütunlu bir salon bulunur. Salonun her iki yanında sarayın önemli kadınları için dörder daire konumlandırılmıştır. Hepsi yan yana ve müstakil bir şekilde düzenlenmiştir. Ana salonun iç kısmında taht platformunun arkasında yatak odası ve tuvalet bulunmaktadır. Harem ise dört bölümden oluşmaktadır. Bunlar sırasıyla ön hol, karşılama salonu, yatak odası, hazırlanma odası son olarak kıyafet ve eşyaları koymak için depolama odası yapılmıştır. Planda görüldüğü üzere haremün ön odası ile karşılama alanı kapısı, karşı karşıya değildir. Bu şekilde ana sütunlu odada bulunanlar görülmemektedir (Görsel 20) (Shokry, 1970: s.108-110; Lacovara, 2013: s. 275, 276). Sarayın duvarı ve tavanı alçıyla sıvanmıştı ve renkli boyanmıştı. Duvar, tavan ve yer süslemelerinden geriye çok fazla süsleme kalmamıştır, geriye kalan figürlerden ise doğadan farklı hayvan ve bitki figürleri çizilmiştir. Ayrıca kral tahtta otururken ya da saray kadınları da resmedilmiştir. Kral yönetiminin 11. yılının sonunda sarayın doğusuna büyük bir su havuzu (yapay göl) yaptırılmıştır. 3. Amenhotep'in ait farklı şehirlerde de sarayları mevcuttu (Shokry, 1970: s. 111; Süleyman, 2017: s. 43).

¹⁵ Günümüzde Luksor Şehri

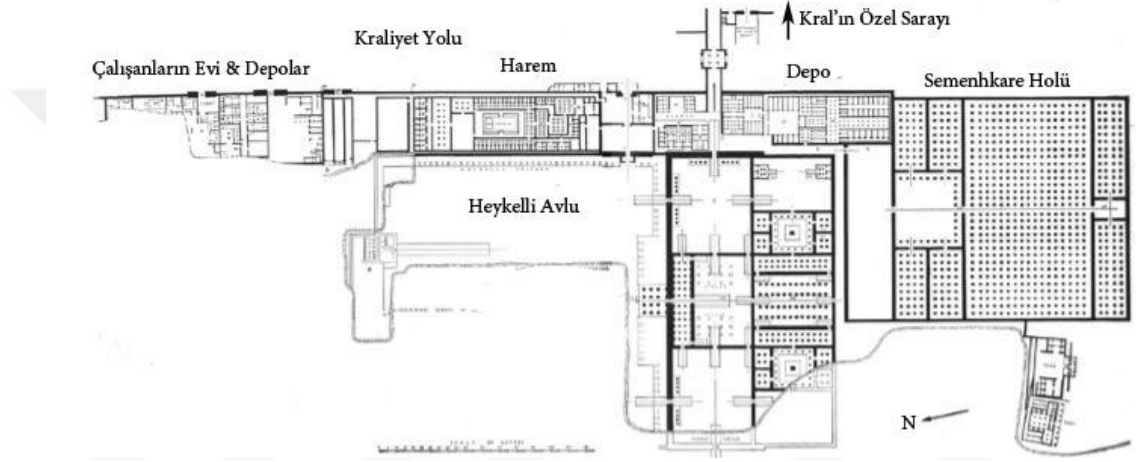
Görsel 19. Kralın sarayı ve etrafındaki yapılar (Lacovara, 2013: s. 275)

sebepten dolayı Teb şehrinden uzak bir alan seçilmiştir. Tel El Amarna şehri dört ana bölümden oluşmaktadır: Kuzey Şehir, Merkezi Şehir, Güney Mahalle ve Dış Mahalledir (El Adly, 2006: s.128, 133, 136; URL-14; URL-15; Bunson, 2002: s. 58).

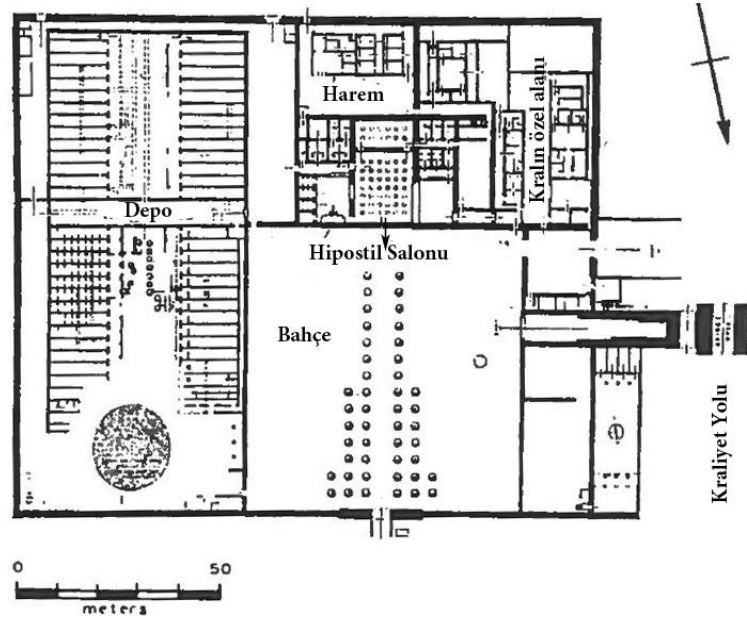
“Eski Mısır Dönemi’ndeki şehirlerin işlevini ve nasıl olduğunu aktaran en önemli kaynak Tel El Amarna’daki şehirdir” (Lacovara, 2017: s. 285).

Merkezi Şehir’de iki Aten Tapınağı, Büyük Saray ve birçok idari bina bulunmaktadır (URL-16). Büyük Saray (Resmi Saray) Nil Nehri’nin kıyısında geniş bir alanı kapsamaktadır. Kâhinler, Akhenaton’un ölümünden sonra yeni şehri yerle bir etmek için ellerinden geleni yapmışlardır. Geriye kalan kalıntılardan yola çıkarak sarayın genel planlama şekline ulaşılmıştır. Sarayı çevreleyen bir çift sur mevcuttur. Muhteşem olduğu tahmin edilen sarayın giriş kapısı kuzeydedir. Kapıdan geçerek açık bir alana/avluya girilir, etrafında Kral ve kraliçenin heykelleri bulunmaktadır. Ayrıca taş temli olan bir yapı zemini mevcuttur. Bu yapı muhtemelen küçük bir tapınaktı. Avlunun dip bölümünde rampalar mevcuttur, rampaları çıkarak yüksekte olan üç kapıya ulaşılmaktadır. Her kapının ardından geçerek bir avluya giriş yapılmaktadır. Bir avludan diğer avluya rampalarla geçilmektedir. Bu üç avlu aslında Nil Nehri’nden Kral’ın özel sarayına ulaştıran köprüyü oluşturan bir yol olarak tasarlanmıştır. Orta avlunun güneyinde rampalardan geçerek sütun dizilerinin taşıdığı bir salona ulaştırmaktadır. Büyük Saray’ın doğu tarafında kuzeyden güneye doğru sırasıyla hizmetkârların bölümü, depo alanları ve harem alanı gelmektedir (Görsel 21, 23). Hizmetkârların konutları birçok gruptan oluşur. Her konut ön oda, oturma salonu, yatak odası, hizmet alanları ve çatıya ulaştıran merdivenlerden oluşmaktadır. Harem alanının kuzey tarafında bahçe, içinde su havuzu ve üzerinde gölgelik olduğu düşünülen bir su kuyusu bulunmaktadır. Etrafında sütunların taşıdığı iki revak ve onun ardında salonlar mevcuttur. Güney bölümünde de aynı şekilde bir bahçe ve onu çevreleyen salonlar ve küçük bir saray bulunmaktadır. Kraliyet yolunun üstündeki kapalı bir köprüden geçilerek Kralın Özel Sarayı’na giriş yapılmaktadır. Kralın Özel Sarayı’nın bulunduğu alan biraz daha yüksektir ve üç kademeli büyük bir bahçeye sahiptir. En önemli bölümleri: Tavanını iki sütun dizisinin taşıdığı ön oda, geniş bir salon ve sonrasında kral ve kraliçeye ait özel bir alan bulunmaktadır. Özel alanda yatak odası, küçük salonlar ve tuvalet bulunmaktadır. Sarayın tavan süslemeleri doğadan figürler, duvar süslemelerindeyse kraliyet ailesinin günlük aile yaşamlarını

yansıtan çizimler yapılmaktaydı. Örnek olarak kralın tahtta oturarak yanında yer minderine oturan kraliçe ve kız çocukları ile beraber olduğu hali çizilmiştir. Bu gibi çizimlerden ufakta olsa kalıntılar mevcuttur. Geriye kalan bu renk, kompozisyon ve detaylarından görüldüğü üzere sanatsal gelişimi ve kralın aile yaşantısı yansıtılmıştır. Sarayın doğusunda Kraliyet deposu mevcuttur ve bir dehliz ile ikiye ayrılmıştır. Bu depo alanlarında kumaş, şarap ya da değerli malzemelerle yapılmış kaplar gibi eşyalar, ayrıca ekme, baharat, tahıl gibi yiyecekler de depolanmaktaydı (Görsel 22) (Shokry, 1970: s. 111-117; El Adly, 2006: s.134).

Görsel 21. Merkezi şehirdeki Saray kompleksinin ana bölümleri (Stevens, 2016: s. 14)

Görsel 22. Kralın özel sarayı (Lacovara, 2009: s. 93)

Görsel 23. Saray Kompleksi ve en iç kısımda kralın özel sarayı (URL-17)

Tel El Amarna'nın Kuzey Şehri'nde kralın bir başka sarayı daha mevcuttur. Barındırdığı ön odalar, salonlar ve saray çalışanlarına ait konutlar hariç geniş bir avlusu mevcuttur ve bu alan sarayın en önemli alanlarından biridir. Kral ve kraliçe bu sarayda bulunan farklı tür hayvan ve kuşları izlemeye gelmekteydi. Avlunun çoğu alanını büyük süs havuzu kaplamaktadır, hemen sol tarafında sütunların taşıdığı bir

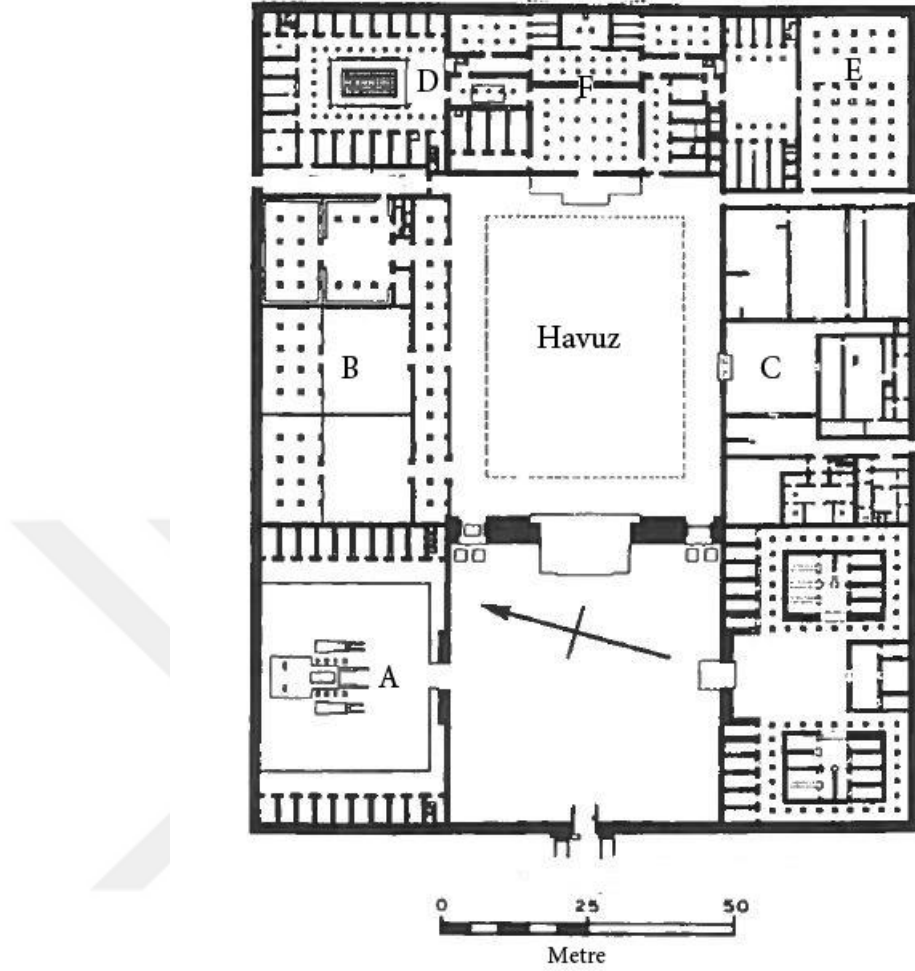
ön alan ve ardında üç bölümden oluşan ahırlar mevcuttur. Her bölümde avlu ve ardında sütunlu bir oda bulunur. Sarayın en dip köşesinde bir bahçe mevcut, etrafı sütunların taşıdığı revak ve ardında farklı kuş türlerinin konulduğu odaların olduğu düşünülmektedir (Görsel 24, 25, 26). Bu saray dışında şehrin güneyinde bir başka sarayın kalıntılarına ulaşılmıştır. Bu saraydaysa farklı ağaçların, çiçeklerin ve su yüzeyleri ile Kral için doğal bir ortam yaratılmıştır (Shokry, 1970: s. 117-119).

Görsel 24. Amarna şehrinin Kuzey Saray'ı (URL-18)

Görsel 25. Amarna şehrinin Kuzey Saray'ına ait duvar resimleri- Sol fotoğraf yenilenmiştir, sağ fotoğrafta duvar resmindeki çizimlerin sulu boya kopyası (URL-19)

Görsel 26. Kuzey Saray a-Sunak Alanı b- Hayvan barınağı c- Mutfak ve Atölyeler (Hizmet alanı) D- Bahçeli Avlu ve kuş sergileme alanı¹⁶ e-Hipostil salonu ve genelkurmay konaklama alanı f- Taht oda kompleksi (Lacovara, 2009: s. 94-URL-20)

Yeni dini inanç sosyal statüler arasındaki ayrımcılığın azalmasına neden olmuştur. Yeni inanca göre Kralın halka yakın olması gibi düşünceler bulunmaktaydı. Kral, özel sarayına bağlı bir kraliyet balkonundan halka hediyeler vermekteydi, halkla bu şekilde iletişimdeydi. Ek olarak tüm halk tapınakların ortak bir alanında toplanmaktaydı. Konum olarak zenginlerin (asillerin) konutları ve genel halkın konutları aynı alandadır (yani duvar yoktu). Yeni Krallık Dönemi'ne ait halk konutları yok olsa da Tel El Amarna ve Deir El Madina bölgelerindeki kalıntılar bulunmuştur. Ek olarak mezar duvarlarına resmedilen örnekler dönem konutlarını yansıtmaktadır. Tel El Amarna şehrinin geniş araziye kurulmuş olması konutların

¹⁶Bazı kaynaklarda bu odaların hizmetkarlar odası olduğu yazılmaktadır (URL-20).

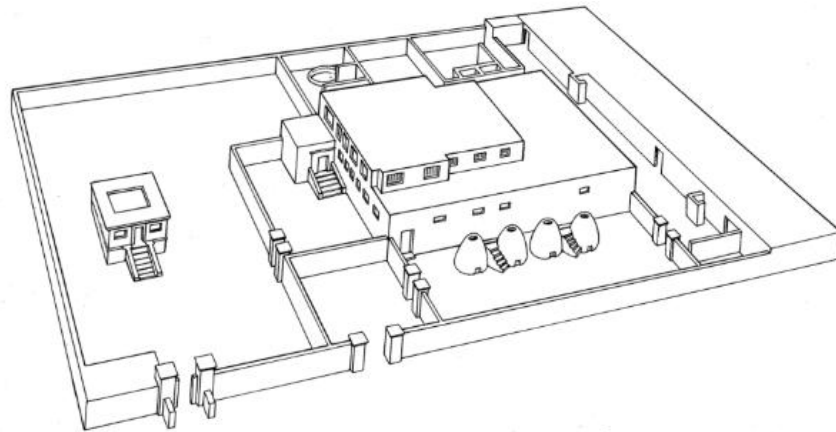
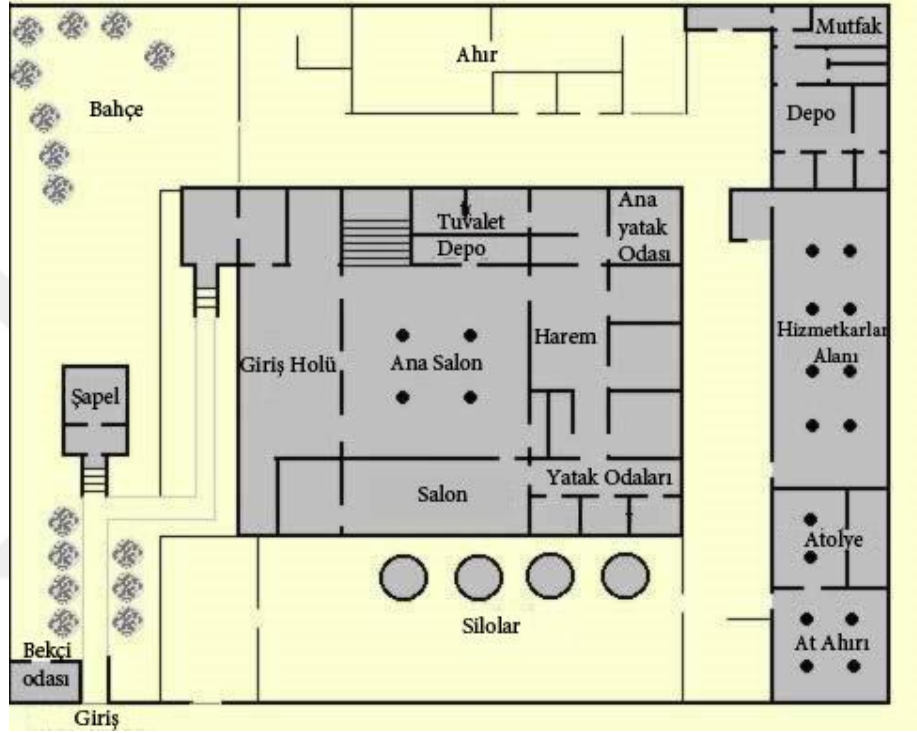
isteğe göre yapılmasına neden olmuştur ve Eski Mısırlıların geleneklerine bağlı olmalarından dolayı muhtemelen bu konutların Akhneton döneminden önce inşa edilmiş geniş konut örneklerine benzer olduğu düşünülmektedir (El Adly, 2006: s. 134; Shokry, 1970: s. 123).

Tel El Amarna'da bulunan konutlar genişlik açısından farklılık gösterse de konutların çoğu belirli alanlardan oluşmaktaydı. Bu alanlar misafir alanı, erkeklerin alanı, harem ve hizmet alanlarıdır. Konutun etrafı surla çevrilidir. Misafir alanı, gelen misafirlerin karşılandığı alandır ve özel alanlardan uzaktır. Erkeklerin alanı konuttaki erkeklerin oturduğu alan ve ev sahibinin yatak odasını kapsamaktadır. Harem olarak isimlendirilen kadınların alanı ise evin ana salonunun ardında bulunan salon ve etrafını saran odalardan oluşmaktadır. Hizmet alanı ise hizmetkârlar için odalar, mutfak ve depolardan oluşur. Konutlar birden fazla kata sahiptir (Petrie, 1975: s. 298, 299). Kraliyet saraylarında ve üst sosyal sınıfa ait konutlarda tuvalet ve yıkanma yeri mevcuttu. Tel El Amarna şehrinde taş tuvalet oturağı görülmüştür. Duş yeriye, yıkanacak olan kişi taş bir levhanın üzerine durur ve yarım duvarın ardında duran hizmetkâr su dökmekle görevlendirilmekteydi (Lacovara, 2017: s. 283).

Saraylar alanlardan oluşur, ev sahibinin sosyal statüsüne göre sarayın genişliği ve yüksekliği değişmektedir. Bu temel alanlar aşağıda sıralanmaktadır: Ana giriş, özel tapınak, bahçe, kuyu, mutfak, hizmetkârlar için konutlar, at ahırları, tahıl silosu, ticaret işleri için özel giriş, ana salon, harem, büyük baş hayvanlar için ahır, evin bay sahibine ait özel daire/alan ve misafir odasıdır (Süleyman, 2017: s. 47).

Tel El Amarna'da bulunan villaların bahçelerinde bazen ibadet için küçük bir şapel bulunmaktaydı. Zenginlerin konutları iki katlı olup; malzemeler depolamak için bodrum kat da bulunmaktadır. Ev sahibi gelen misafirleri giriş katta bulunan sütunlu ana oturma odasında karşılamaktaydı. Misafir alçak divanlar üzerine oturmaktaydı. Genelde harem ve yatak odaları gibi özel alanlar birinci kata konumlandırılmaktaydı. Konutların ön bölümlerinde kuzey rüzgârını karşılayan bir ön veranda yapılmaktaydı. Daha geniş konutlarda farklı alanlar daha eklenmekte; silolar, ahır, çalışanlar için konaklama alanı, Mutfak ve depo odaları bahçeye konumlandırılmaktadır. Bu konutlarda tuvalet ve banyo da bulunmaktaydı. Genelde bu tarz konutlar döşenmekteydi (Görsel 27) (David, 2003: s. 229).

Alt tabakaya ait konutlar ise genelde küçük tek katlı konutlardan ibarettir (Petrie, 1975: s. 299). İşçi konutları belirli şemasal bölümlerden oluşur; hol, oturma odası, yatak odası, mutfak ve ona bağlı çatıya ulaştırılan merdiven bulunur (David, 2003: s. 230). Ancak Azzam'e göre (ty: s. 22) işçilere saygılı bir yaşam sürmekteydiler, konutlar en az üç odalı ve avluluydu. Dört, beş ya da altı odalı konutlar bile mevcuttu.

Görsel 27. Tel El Amarna şehrinden üst tabakaya ait konut örneği-plan ve prespektif (URL-21 - Lacovara, 2017: s. 287)

Bu, yeni Aten inancı konutların iç mekânını da etkilemiştir. Konutlarda bahçe unsuru önem kazanmıştır, bahçe mümkün olduğu kadar farklı tür ağaçlar, suni göl ya da havuz gibi öğeleri barındırmaktaydı. Duvar, tavan, yer ve sütun süslemelerinde doğadan görseller çizilmekteydi. Konutlar basit şemasal alanlardan oluşmaktaydı. Konutlara bağlı verandaların bulunmasına önem vermek gibi detaylar konutların anlatımlar sırasında da görülmektedir (El Adly, 2006: s. 134). Bu şekilde Mısır'ın kavurucu sıcağını hafifletecek çözümler ve mekânlar yaratılmaktadır.

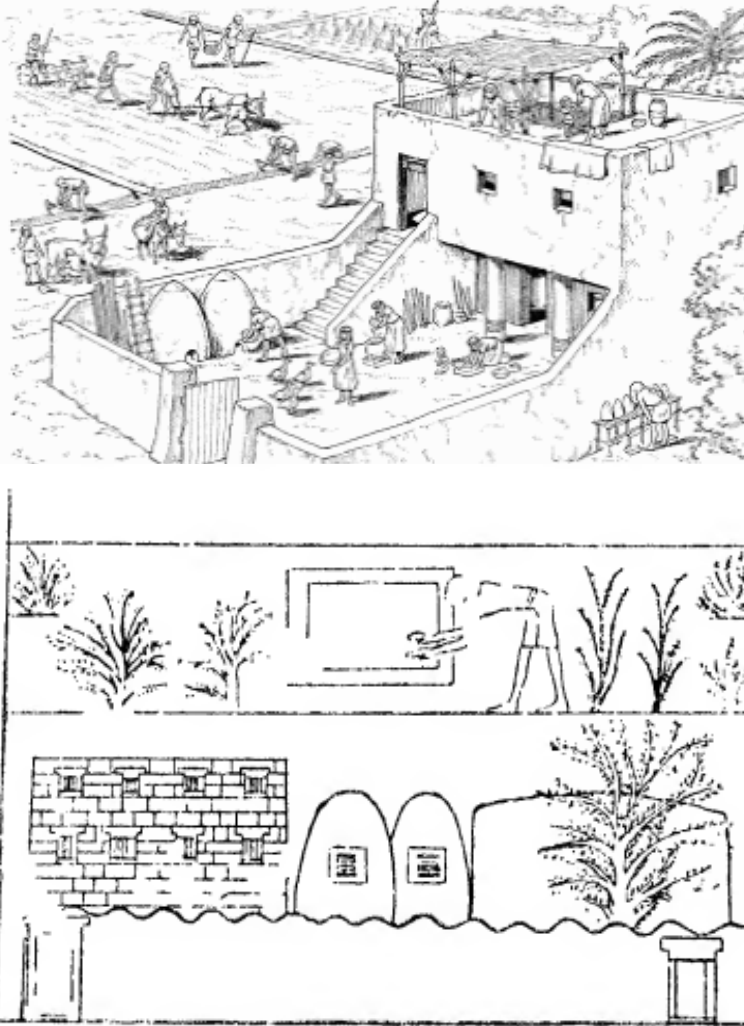
Orta Krallık Dönemi'nden El Lahun ve Yeni Krallık Dönemi'ndeki El Amarna şehirleri krallar tarafından inşa edilip yerleşimden kısa bir süre sonra terk edilmiştir. Şehirlerin planlanma şekline bakıldığında farklıdır; Lahun'da düz sokaklar ve ana cadde doğudan batıya doğruyken, Amarna'da organik bir yerleşim olduğu ve ana caddenin kuzeyden güneye doğru olduğu görülmektedir. Bu iki şehir örneği tarihin ilk düzenli işçi şehri örnekleri olarak görülmektedir. El Amarna şehri her tür kısıtlama, örgütlenme, sosyal ön yargı ya da kadınların haklardan mahrum bırakılması gibi düşüncelere karşıydı. El Lahun'un aksine şehir bilinçli bir şekilde düzensiz bir biçimde olmasının nedeni zenginlerin ve fakirlerin konutları komşu olmasına neden olmaktadır. Yani şehirde sınıf ayrımcılığı yoktu. El Amarna evlerinin tümünde kuzeye bakan avlu mevcuttur, bu şekilde serin havadan faydalanmaktaydılar (Azzam, ty: s. 20, 22). Dini değerlerin bir süreline olsa bile değişmesi, konut ve şehir planlamalardaki etkisi bu iki örnek sayesinde gözlemlenmiştir.

Kahun, Deir El Medina ve Amarna şehirlerinden geriye kalan kalıntılardan konutlarla dair genel bir bilgiye ulaşılmaktadır. Diğer bilgiler ise daha önce ifade edildiği üzere; Ruh evi, mezarlıklardaki duvar resimlerinden edinilen bilgilerden tamamlanmaktadır (David, 2003: s. 228). Eski şehirler genel olarak kalabalık ve sıkışık, özellikle Memphis ve Teb şehirleri. Bu iki şehrin kalabalık olması dikey yapılaşma ve sokakların dar olmasına neden olmuştur, Amarna ve El Lahun şehirlerinin aksine (Azzam, ty: s. 20). Al Adly'e göre (2006: s. 123) Yeni Krallık Dönemi'ndeki siyasi istikrar ve ekonomik gelişmeden dolayı, iki tür konut türünün ortaya çıkmasına neden olmuştur: şehir dışı (şehir merkezinden uzak) ve şehir içi konutlar diye ikiye ayrılmaktadır. Her iki konutun önünde bir bahçe yapılmaktadır. Şehrin merkezinden uzak konutlarda tek katlı ya da iki katlı (enine yerleşim) olup; bahçeleri daha refahlıdır. Şehir merkezi daha kalabalık olması ve arazinin daha

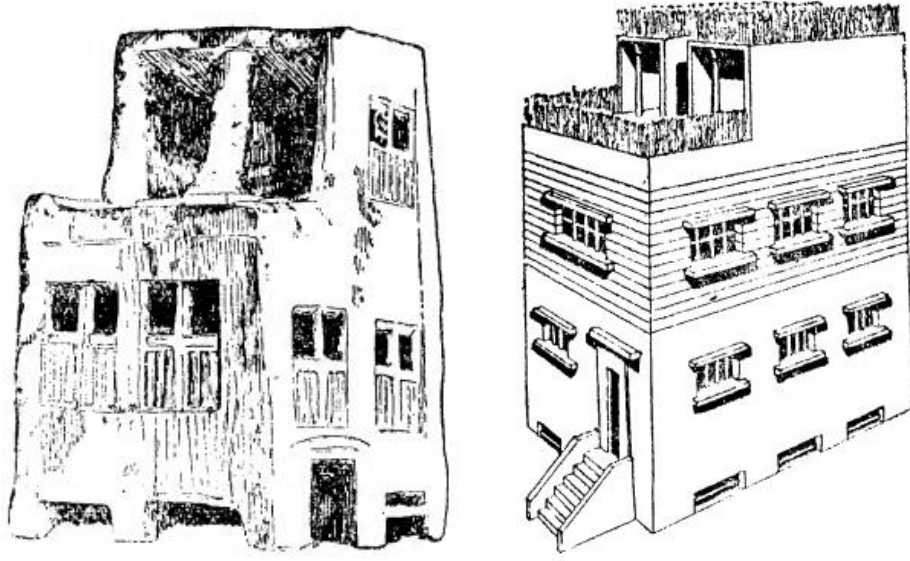
küçük olmasından ötürü konutların birden fazla katlardan oluşmasına neden olup (dikey yerleşim); konutun öndeki bahçenin daha mütevazı olmasına yol açmıştır (Görsel 28-29).

David'in (2003: s. 228) konutlar için verdiği yorum biraz farklıdır. Genel olarak iki konut türü olduğunu ifade etmektedir; Daha önceden yapılmış şehirler ya da belirli hedefler için kurulmuş geçici şehirlerdeki evler "Şehir evi" ya da Bahçe için yeteri kadar alanların olduğu "Villa" evler diye ayırmaktadır.

Eski Mısırlıların konutları genelde karanlıktır, kapılar genelde açık bırakılarak doğal ışık girişi sağlanmaktaydı. Geniş konutlarda bulunan açık ve kısmen sütunlu avlular iç mekânda güneş ve ışık sağlamaktadır (David, 2003: s. 229).

Görsel 28. Çiftlik evi örnekleri (Shoky, 1970: s. 149 – URL-22)

Görsel 29.Şehir içi konut örneği Yeni Krallık Dönemi (Shokry, 1970: s. 148)

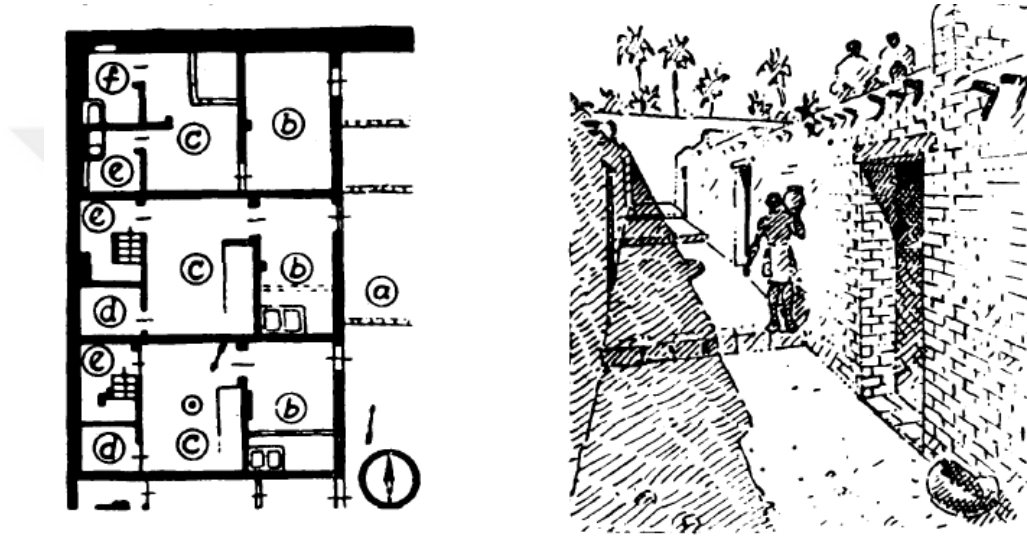
Görüldüğü üzere zaman içerisinde ve dini değerlerin etkisiyle konut mimarisi şekillendirilmiştir. Azzam'e göre (ty: s. 22-29) Eski Mısır konutlarını aşağıdaki gibi özetlemiştir. Konutlar sosyal statüye göre değişmiştir. Alt tabakalar (çok fakir) tuğladan yapılmış barakalarda yaşamaktaydılar. Bu konutlar giriş katı ve bazen üst katta iki oturma odasından oluşur. Görsel (30)'de örnek olarak işçi tabakasına ait konut örneği görülmektedir. Konutta dikkat çeken hususa ortasına konumlandırılmış diğer alanlardan daha yüksek tavanlı salonudur, barındırdığı pencerelerle ışık girişi sağlanmaktadır. Orta sınıfa ait konutlar küçük ama birçok oda barındırmaktadır. Bazen tavanlar tonozlu bazen düz tavan olarak yapılmaktaydı. Durumları daha da iyi olanlar, konutun en önemli odalarında aydınlatmak amacıyla tavanın ortasına bir pencere açmaktaydılar. Bu durum İslami Dönem konutlarındaki El Qa'a salonunu¹⁷ andırmaktadır. Aileler kışın aynı odada toplanırken, yazın ise çatılarda yatmaktaydılar. Yemekleri pişirme işlemi çatıda yapılmaktaydı (Konutta mutfak alanı ya da avlu yoksa muhtemelen bu eylem çatıda yapılmaktaydı)¹⁸. Giriş katında depo odaları ve ahırlar da mevcuttur. İç mekândaki ışıklandırma kapı açıklıklarından ya da yapılırsa odanın en üst bölümündeki parmaklıklarla kapatılmış küçük pencereden sağlanmaktadır. Yerler ise bazen tuğlayla döşenir ya da genelde bastırılmış toprak olarak yapılmaktaydı. Çamur ile sıvanmış duvarlar ise muhakkak

¹⁷ Bölüm 4.1.1.1.5'e bkz.

¹⁸ Alt tabakaya ait konutlarda düz olan çatı katı muhtemelen oturmak, yatmak ya da depo olarak kullanılmaktaydı (David, 2003: s. 229).

dekore edilmekteydi. Düz olan tavan ise ağaç dalların sık bir şekilde yan yana dizilip; kalın bir çamur tabakasıyla kaplanmaktadır. Zenginlerin konutları geniş alanlar üzerine kurulmaktaydı. Bu tarz konutlar ya bahçe içine yerleştirilir ya da bitişik bitkilerle süslü avluya sahip olmaktadır. Konutun etrafı surla çevrilir. El Amarna ve El Lahun şehirlerine ait zenginlerin konutları iyi örneklerden biridir.

Bazı konut örneklerinde görülmüştür ki kerpiç tuğladan yapılmış platformlar yatak ya da divan olarak kullanılmaktaydı (David, 2003: s. 229).

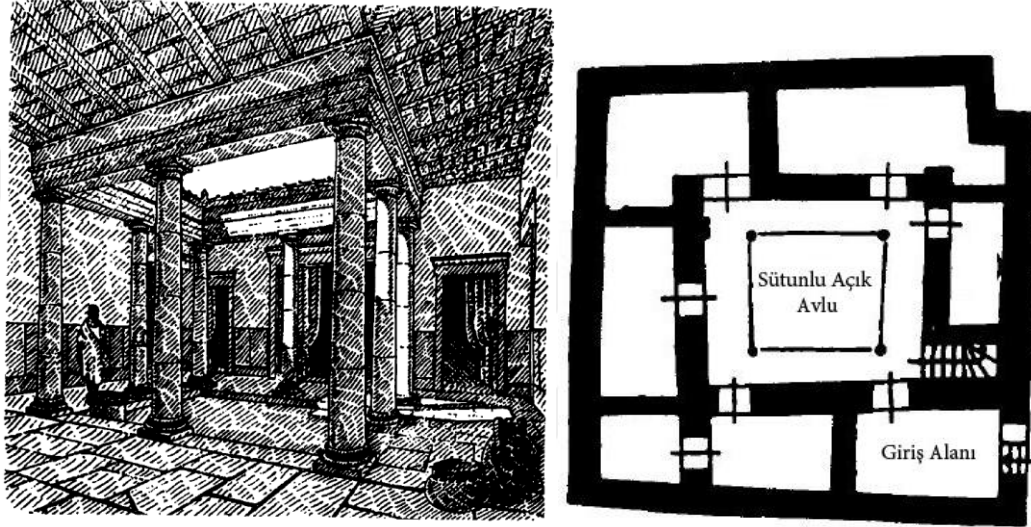
Görsel 30. İşçi tabakasına ait konutlar (Azzam, ty: s. 26) a- Geçit b-Ön oda c- Sütunlu ana oturma odası (bir bölümünde küçük bir oda var muhtemelen uyumak için bir alandır e- mutfak (barındırdığı merdivenle çatıya ulaşılır) f-yatak odası

3.1.6. Ptolemaios, Roma ve Bizans Dönemleri:

Mısır'ın Büyük İskender tarafından fethedildikten sonra bağımsız Firavun yönetimi sona ermiştir. İskender'in Mısır'ı fethetmesiyle Eski Mısır Yunan sanatından etkilenmiştir. İskender'den sonra başlayan Ptolemaios Hanedanlık Dönemi'nde mimari açıdan çok az değişim ve yenileme olmuştur. Tapınakların mimari şekli Eski Mısır tapınakları ile aynıdır. Ancak o döneme özgü bazı öğeler eklenmiştir (yeni bir sütun başı şekli, anıtsal duvarlar, yer altı kriptolar gibi) (URL-23; Abdel Guad, 1984: s. 160).

Mısır'ın sıcak havasını azaltmak adına konutların kuzey yönüne açık avlu konumlandırılmaktaydı ve avluda bulunan bitki-havuz gibi öğeler kuzeyden esen

rüzgârı ile ferahlatıcı bir alan yaratmaktadır. Eski Mısır Dönemi'nde avlu kullanımı ile Grekoromen Dönemi'nde¹⁹ farklıdır, Eski Mısır Dönemi'nde evin genelde ön tarafında yapılırken, Grekoromen Dönemi'nde konutun iç mekânına konumlandırılmaktaydı (Eski Mısır Orta Krallık Dönemi'nde de bu şekilde yapılmıştır). Grekoromen Dönemi'nde konutlar sütunlu açık iç avlunun etrafında kurulmuştur. Bu şekilde ışık ve havalandırma iç mekânda sağlanmaktadır (Görsel 31) (Azzam, ty: s. 34).

Görsel 31. Grekoromen avlu merkezli konut örneği (Azzam, ty: s. 34)

Teb gibi eski şehirlerde kat sayıları iki ya da daha fazla yapılmaktaydı. Ptolemaios Dönemi ile beraber şehirlerdeki çok katlı konutların zemini içbükey zemin ve şevli duvar (battered wall) olarak inşa edilmekteydi. Üç kata kadar ulaşan²⁰ bu yapılara bağlı tonozlu depo alanları yapılmaktaydı. Maalesef sadece zemin kat geriye kaldığı için üst katlarla ilgili kesin bir bilgi verilmemektedir. Ptolemaios ve Roma Dönemleri'nde yapımı devam eden bu yapılarda ahşap kullanımı artmıştır (yapının köşelerine, pencere kasaları, kapı- pencere lentolarında ve kapılarda). Bu şehir konutları dışında, açık avlu merkezli konutlar da mevcuttu, Orta Krallık Dönemi'ndeki bir konut tipi olsa da Akdeniz mimarisinin etkisi ışığında yeniden Grekoromen Dönemi'nde yorumlanmıştır (Emery, 2011: s. 6).

¹⁹ Makedonya hanedanlığı, ptolemaios Hanedanlığı ve Roma dönemine (MÖ 332- MS 395) verilen addır.

²⁰ Roma döneminde Mısır'daki konutlarında Kerpiç kullanılmaktaydı. Ancak kırmızı tuğlanın da kullanılması kat sayısının artmasına neden olmuştur (Pietri, 1975: s. 300).

MS 1. yy. ortalarına doğru Mısırlılar Hıristiyanlığa geçmeye başlamışlardır. Ancak Roma yönetimi başlarda Hıristiyanlığa karşı düşmanlık beslemişlerdir ve Hıristiyanlar zulme uğramışlardır. Bu sebepten dolayı Hıristiyanlar çöle kaçarak manastırlar inşa edip; ruhbani bir hayat sürmüşlerdir. Ancak MS. 324 yılında Roma İmparatorluğu'nun resmi dini Hıristiyanlığa geçerek bu kaçış sona ermiştir. O dönemlerde Eski Mısır tapınakları kiliseye dönüştürülmüştür. Bu da eski ve yeni tarzların birleşmesine neden olmuştur. Ayrıca Manastır ve kiliseler inşa edilmiştir. Hıristiyanlığın Mısır'a girmesi ve paganlığın sona ermesiyle, sanatsal olarak ciddi değişimler olmuştur. Kıpti sanat kendine özgü bir tarzı vardır, daha fazla ruhani ilkelerden etkilenmiştir. İlk başlarda Eski Mısır ve Yunan sanatından etkilenerek ve kendi ruhani ilkeleri ile yenilemiştir ancak zamanla özgünleşerek kendine has bir tarz oluşturmuştur (Süleyman, 2017: s. 52-58; Abdel Guad, 2014: s. 72). Kıpti Dönem konut mimarisinin en önemli özellikleri dolaylı giriş, kalın duvarlar (gömme dolaplar yapılmaktaydı), kaçmak için yer altı tüneli ve tavanlarda kubbe kullanımınıdır. Mimari yapı ve özellikler açısından Firavunlar Dönemi'nden (küçük pencere ve kalın duvar gibi), Kubbe yapıymısa Bizans tarzından etkilenmiştir. Konut tavanlarında ahşap sade tavan, tonozlu ya da kubbe şeklinde yapılmıştır. Ek olarak dini inancı yansıtmak için hiçbir süslemenin bulunmaması ve kaçışlardan dolayı değerli mobilyaların yapılmaması gibi özelliklerde mevcuttu (Süleyman, 2017: s. 59). Görsel 32'de Kıpti Dönem'e ait görülen konutta kerpiç tuğla kullanıldığı, kemerli pencereler ve iç mekandaki duvarların üzerine sade bitki süslemeleri çizildiği gözlemlenmiştir.

Görsel 32. Hz. Muhammed'in eşi Mariye'nın doğdu ev-Minya şehri'ne yakın (Kıpti Dönem- Bizans Dönemi) (URL-24)

3.2. İSLAMİYET SONRASI KONUT TASARIMI:

Mısır'ın Amr bin As tarafından fethedilmesinden sonra kurulan Fustat şehriyle beraber mimari yapılarda değişim başlamıştır. Daha önce belirtildiği üzere Mısır farklı İslami Devletler tarafından yönetilmiştir. Bu İslami dönemler sırasıyla; Raşid Halifeler Dönemi (MS 640- 661), Emeviler Dönemi (MS 661- 750), Abbasiler Dönemi (MS 750 – 868), Tolunoğulları Dönemi (MS 868- 905), İhşidiler Dönemi (MS 935-969), Fatımiler Dönemi (MS 969- 1171), Eyyubiler Dönemi (MS 1171- 1250), Memlükler Dönemi (MS 1250-1517), Osmanlı Dönemi (MS 1517- 1798) diye ayrılmaktadır. İslami Dönem'in başlangıcından itibaren son dönemlerine kadar konut tasarımı gelişime uğramıştır. Özellikle Memlük ve Osmanlı Dönemleri'nde bu değişim ve gelişim doruk noktaya kadar ulaşmıştır.

Özellikle Fransızların işgalinden sonra yaşamın birçok alanında Batı'dan etkileşim söz konusudur. Bu etkileşim Avrupa sanatının Mısır sanatına nüfuz etmesine sebep olmuştur (El Başa, 1999: s. 176). Ancak 19. yy.'ın ortalarına doğru Mısır kendi kültürel mirasından vazgeçerek, gelişim adı altında Batı medeniyetine teslim olmuştur. Bu durum da geçmiş ile bağı olmayan ve kültüre ait olmayan değişik mimari oluşumun ortaya çıkmasına sebep olmuştur. Bu şekilde insan ve yaşadığı kültür arasında bir uçurum oluşmuştur. Maalesef bu değişim günümüzdeki mimari açıdan oluşan düşüşün ana kaynağı olarak kabul edilmektedir (Mustafa, 1984: s. 5).

İslam mimarisi Arap yarımadasında başlayarak yapılan fetihlerle beraber yayılmıştır. Müslümanların fethettiği bu topraklarda farklı yapılar inşa edilmiştir. Yönetilen toprağın geçmiş yapım tecrübelerinden, var olan malzemeler ve yapıların genel mimari oluşumdan etkilenilmiştir. Ancak bu yapılar İslami ilkeler üzerine kurulmuştur. Özellikle Mısır topraklarını yöneten ve farklı ülkelerden gelen yöneticiler, diğer ülkelerin bazı mimari özelliklerini Mısır'a taşımışlardır. Bu şekilde İslami yönetim süresince Mısır'daki yapıların gelişmesine yol açmıştır (El Kady, 1998: s. 43).

Mimari açıdan bakıldığında İslam mimarisi şemasal, yapım yöntemleri ve süslemeler açısından mükemmel bir biçime ulaşmıştır. İslami dönemlerden farklı hizmetler sunmak ve ihtiyaçları karşılamak adına inşa edilen yapı türleri arasından

birer kültürel miras olarak bazı örnekler günümüze kadar ulaşmıştır. Bunlar dini, sivil ve askeri yapılardır. Bu yapılar; mescitler, medreseler, hastaneler, tekkeler, türbe, sebiller, mektepler, hayvanlar için yalak, su kemerleri, saraylar, hamamlar, hanlar²¹, wekalat, kale ve surlar olarak görülmüştür (El Başa, 1999: s. 125; Sameh, 1991: s. 15).

İslami devlet yönetimi altında olan ülkeler farklı tarzlara sahiptir. Her ülke kendi toplumunun karakterini yansıtmaktadır. Yani, Mısır'da oluşan İslami yapılar ile Irak, Şam, Endülüs ya da Fas'tan farklıdır. Ancak bu mimari geçmişten etkilenirken İslami değerlere uygun hale getirip; gereken değişim ve uyarlama sağlanmaktaydı. Bunun dışında siyasi faktör, elverişli olan malzemeler ve iklimsel faktör de bir etken olarak görülmektedir (El Kady, 1998: s. 45, 46). Mimarlıkta olduğu gibi İslami sanat başlarda bulunduğu toprakların kültürlerden etkilenmiştir. Ancak gelişerek bulunduğu alana has bir sanat oluşturmuştur. İslam sanatı başlarda Mısır, İran, Irak ve Suriye'de yaygın olan eski sanatlardan etkilenecek oluşmuştur. Ancak İslam medeniyetinin oluşmasıyla kendine özgü bir sanat ortaya koyarak yayılmıştır. Araplar Mısır'ı fethetmeden önce Kıpti sanatı bulunmaktaydı, Araplar başlarda savaş ve din ile ilgilendiği için var olan sanatı devam ettirmişlerdir, ancak adım adım değişerek kendine has özelliklerini oluşturmuştur. Özellikle Fatımiler Dönemi'nde büyük bir oranla bu değişim daha net bir şekilde ortaya çıkmıştır (Sameh, 1991: s. 17, 19).

Bu bölümde Mısır'ın İslamiyet sonrası konut gelişiminden bahsedilmektedir. Bu tez kapsamında çalışma konusu olarak seçilmiş olan İslami Dönem Kahire evlerindeki mimari öğeler dördüncü bölümde anlatılmıştır. Ancak bu öğelerin oluşumu ve ortaya çıkış dönemleri farklıdır. Bahsi geçen bu öğelerin oluşumu İslami Dönem'in başlangıcı ile zuhur etmiştir ve gelişim göstererek Memlük ve Osmanlı Dönemi'ndeki mükemmel uyum, düzen ve bir bütün olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu nedenden dolayı, bu bölüm üç alt başlığa bölünmüştür; Raşid Halifeler Dönemi'nden Memlük Dönem öncesine kadar olan konut mimarisi, Memlük ve Osmanlı Dönem konut mimarisi ve son bölüm ise Mehmet Ali Paşa Dönemi'nden günümüze kadar konut mimarisi ile ilgili aktarılan bilgiler, ulaşılan kalıntılar ya da yapılar incelenmektedir.

²¹ Farsça bir kelime ve otel (konaklama yeri) anlamındadır (Mustafa, 1984: s. 94).

3.2.1.Raşid Halifeler Dönemi'nden Memlûk Dönem Öncesine Kadar Konut Mimarisi:

Mısır'ın İslami yönetim dönemlerinde kurulmuş olan şehirler sırasıyla; Fustat şehri (642), El Askar şehri (750), El Ketaa şehri (868) ve Kahire (969) şehridir. Ancak Kahire'nin bir bütün hale gelmesi Salah El Din El Eyubbi'nin (1176) El Gabal (Kahire) Kalesi'ni inşa ettikten sonra oluşmuştur (Rimon, 1994: s.9). Bu şehirlerin kuruluş dönemleri, dönemlere ait genel mimari özellikler ve konut mimarisi aşağıda incelenmektedir. En eski konut kalıntılarında ait bilgiler Tolun Dönemi'nden olup;²² Fustat kazılarında bulunduğundan dolayı daha önceki konut anlatımları tarihçiler, gezginler veya aktarımlar tarafından edinilen bilgilerdir.

Amr bin As Mısır'ı fethettikten sonra Fustat²³ şehrini kurmuştur. Halife Omar İbn El Hatab şehir planlama yasası ilan etmiştir ve o yasaya göre Amr bin As Fustat şehrini kurmuştur. Yasaya göre İslami dönemlerde kurulan yeni şehirler merkezi bir mescit ve bu mescidin kapıları ana caddeler bakmaktadır. Bu sokakların etrafındaysa konutlar inşa edilmekteydi. Pazarlar ise mescidin etrafında kurulmaktaydı (El Başa, 1999: s. 211; Musa Mohamed, 1993: s. 170). Emri alan Amr bin As kendi adını taşıyan Fustat'ın merkezine bir camii inşa etmiştir (Görsel 33) (Sameh, 1991: s. 21).

Bahsi geçen yasa, konut için arazi alanlarının dar olmasına ve konutların yan yana bitişik olmasına neden olmuştur. İç mekânın aksine dış cepheler gösterişsiz yapılmaktaydı, bunun nedeni Arapların geçici olduğunu düşündükleri zenginliklerini yansıtmaktan sakınmalarıdır. Ayrıca şeriat ve sünnete göre konutların geniş yapılması ve israftan kaçınmak önemli bir husustur. Ek olarak konutların yüksekliği belirli bir seviyeyi geçtiğinde konutta Ayet El Kürsü süresi²⁴ yazılması gerekmektedir. Ancak konutların yüksek yapılması ya da dıştan aşırı süslemeli olması fitne, gösteriş ve iftihar vesilesi olarak görüldüğünden, sakınılması gereken bir durumdur. Ek olarak yüksek konutlar hem ondan alçak olan binaların mahremiyetine zarar getirir hem de rüzgâr ve güneş gibi doğa haklarından mahrum ettiğinden dolayı komşunun hakkına tecavüz olarak sayılmaktadır (Musa Mohamed,

²² (El Kady, 1998: s. 55)

²³ Günümüzde Kahire'nin Masr El Kadima bölgesi olarak bilinmektedir. Masr El Kadima bölgesi tarihi açıdan önemli bir bölgedir. Fustat Şehri'ne ait kalıntılar, tarihi kiliseler, Amr bin As camisi ve İbn Ezra Sinagogu gibi tarihi yapılar bulunmaktadır (URL-25)

²⁴ Bölüm 4.2'de konut anlatımlarında göreceği üzere süslemelerde Ayet El Kürsü kullanılmıştır.

1993: s. 170; Aydın, 2015: s. 301). İslami dönemlerin başlarında Fustat şehri basit bir görünüme sahipti; konutlar tek katlı ve kerpiçten inşa edilmekteydi. Bir aktarıma göreyse Amr bin As döneminde komutan olan bir zat konutunun çatısına bir oda inşa etmiştir. Ancak bu oda komşunun konutuna bakmaktaydı ve bu bilgi Halife Omar İbn El Hatab'a ulaştınca, Amr bin As'a mektup yazarak yıkılmasına emretmiştir (İbrahim, ty: s. 25; Musa Mohamed, 1993: s. 182).

Görsel 33. Amr bin As camisinin günümüzdeki görünümü

Fustat Şehrinde bulunan ilk konut örnekleri ile ilgili tarihçi İbn El Hakam tarafından aktarılan bilgiye göre konutlar tüm ihtiyaçlarla donatılmıştır. Bu bilgilerden yola çıkarak konutlarda tuvalet, giriş kapılarında kimse rahatsız olmasın diye yavru/ kuzu kapı, yuvarlak şemalı bir salon, kiblenin yönünü belirlemek için mihrap, ev ahalisini korumak adına cepheler taştan yapılmaktaydı ve duvarların kalınlığıysa yaklaşık 1,5 metreydi. İlk İslami Dönem'de geniş arazilerin bulunmasından dolayı konutların çoğunlukla tek katlı yapıldığı ve yatay yerleşim olduğu düşünülmektedir. Ancak sonraki dönemlerde kat sayısının arttığı bilinmektedir (Metualy Ahmed, 2006: s. 7; İbrahim, ty: s. 25; Musa Mohamed, 1993: s. 172).

Konutların basit bir görünüme sahip olması Raşid Halifeler Dönemi'nin ilk yarısına kadar devam etmiştir. Ancak cihad yolunda kazandıkları servetler ve yerleştikleri yeni kültürlerden etkilenmişlerdir. Bu sebeplerden dolayı başlarda inşa edilen basit konutların yerine zamanla görkemli konutlar yer almıştır. Tıpkı diğer medeniyetlerde olduğu gibi ekonomik ve sosyal sınıflandırmalar sonraki dönemlerde gözükmeye başlamıştır (El Nour, 2005: s. 110).

Fustat şehrinde yapılan kazılar Tulon Dönemi ya da Fatımiler Dönemi'ne ait olsa da şehrin planlama şekli Fatımilerden önceki diğer dönemlerde de aynı yöntemin izlendiği düşünülmektedir. Yapılan kazılarda sokakların dar, düzensiz biçimde ve farklı genişliklerde yapıldığı görülmektedir (El Şafey, 1994: s. 349).

Emeviler Dönemi'nde Fustat şehrinin alanı genişlemiştir ve Mısır'a yönetim için gönderilen emirlere yerleşim yeri olmuştur. En önemli yapılarından biri Emir Abdel Aziz İbn Marwan tarafından inşa edilen, altın kubbesi olan ve çok geniş olduğu için "Şehir" lakabını alan saraydır. Abbasiler Dönemi'nde 750 yılında Emir Salah İbn Ali Fustat şehrinin kuzeyinde "Al Askar" şehrini kurmuştur. Şehir Sarayı yandığından dolayı Salah İbn Ali kendine yeni şehirde yeni bir saray inşa etmiştir. Bu saray Ahmet İbn Tulon El Midan Saray'ını 871 yılında inşa edene kadar yönetim merkezi olarak kullanılmıştır (Sameh,1991: s. 22). Raşid Halifeler Dönemi'nden ya da Emeviler Dönemi'nden konut kalıntılarının bulunmamasının sebebi, Emeviler Devleti'nin son valisi Abbasiler ordusundan kaçarken Fustat şehrini yakmasıdır. Belki de yer altında kalıntılar mevcuttur. Ancak günümüzde şehrin bir bölümüne inşa edilmiş gecekondular konut kalıntılarını gizlemektedir (Metualy Ahmed, 2006: s. 14).

827 yılından öncesine ait konut, dini ve medeni yapılardan geriye kalıntılar kalmamıştır. Özellikle İslami Dönem'in başlarında konut mimarisine yapımında ya da bakımına, dini yapılar kadar özen gösterilmemekteydi (El Şafey, 1994: s. 349). Konutlarla ilgili kalıntılar Tulon Dönemi'ne ait olduğu düşünülmektedir. Yani Tulon Dönemi'nden önceki konut mimarisiyle ilgili bilgiler aktarılan bilgilerdir. Bu nedenden dolayı aşağıda Fustat şehrinden geriye kalan kalıntılar ve sonraki dönemlere ait konut bilgileri aktarılmaktadır.

Ahmet İbn Tulon başlarda Abbasiler Devleti'nin Mısır valisiydi. Ancak kendi devletini kurmuştur. İbn Tulon her emir ve askerleri için parseller vermiştir, bu şekilde üçüncü şehir olan El Ketaa şehri oluşmuştur. El Ketaa şehrini planlayıp yönetim merkezi olarak da seçmiştir. İbn Tulon, Fustat, El Askar ve El Ketaa şehirlerine Mısır ya da Fustat adını vermiştir. Ayrıca El Ketaa şehrinde cami ve yönetim sarayını bitişik şekilde inşa etmiştir (bu camii günümüze kadar ulaşmıştır) (Görsel 34) (Sameh,1991: s. 22; El Kady, 1998: s. 60). Amr bin As Raşid Dönemi'nde merkezde camii inşa edip sonra kendi evini inşa etmiş; İbn Tulon ilk önce sarayını sonra kendi adını taşıyan camiye inşa etmiştir. Görüldüğü üzere düşüncelerin değişimi şehirleşmenin şeklinin değişmesine de neden olmuştur (El Kady, 1998: s. 60).

Görsel 34. İbn Tulon camisi (URL-26)

Ahmed İbn Tulon Irak'ta doğduğu için Tulon Dönemi'ne ait sanat Irak sanatından etkilenmiştir. Tulon'nun 869 yılında inşa ettiği sarayı, Sasani sanatından etkilenmiş olan ve Irak'ta Samarra şehrinde bulunan Abbasiler'in saraylarına benzemektedir. Ancak Sasani'nin mimari özellikleri aslında Firavunlar'ın sarayından etkilenerek yapılmıştır. Yani planda simetri, revaklı açık avlu, taht salonunun küçük olması, renkli duvar süslemeleri ve açıklıkların belirgin hale getirilmesi gibi ortak mimari özellikler görülmektedir (Sameh, 1991: s. 158; El Nour, 2005: s. 110, 119).

1912-1919 arası ve 1932 yıllarında Fustat şehrinde yapılan kazılardan Tulon Dönemi'nden (9. yy.- 10. yy.) geriye kalan konut kalıntlarına ulaşılmıştır. Tulon konutları merkezi kare (bazen dikdörtgen) bir avlu, avlunun bir köşesinde genelde avlunun güney bölümünde, iki sütunlu üç kemer dizisinin taşıdığı tavanı olan gölgelik bir alan (ön veranda- ya da revak gibi) ve onun ardında üç oda şeklindedir. Ortadaki geniş odanın bir yanı açık olan beşik tonozlu bir İwan'dır²⁵. Bu şekilde İwan'nın kuzeye bakması serin bir karşılama alanı yaratmıştır. İwan'ın her iki yanında bulunan oda gölgelik olan alana kapıyla açılmaktadır. Bu alan avlunun diğer yanlarında da tekrarlanabilmektedir. Bu plan tipi Irak'ta bulunan Samarra Ukhaydir Sarayı'ndaki bir daireyi anımsatmaktadır. Avlunun diğer yan iç cephelerinde az derinliği olan küçük İwan'lar bulunmaktadır. Ancak evin konumu ya da diğer odaların düzgün olmasını sağlamak için İwan'i kuzeye yerleştirmek mümkün olmadığında kuzey yönünde bir girinti yaparak, evin yaşam alanından uzak ana giriş kapısına yakın bir karşılama alanı yaratılmıştır. Bu durum da Mkad'ın²⁶ ilk oluşum şekli olduğu düşünülmektedir. İwan ve avludan oluşan bu Tolon evleri İhşidiler Dönemi ve Fatimiler Dönemi'nde devam etmiştir. Avlunun ortasında su borularının ulaştırdığı fiskiye yapılmaktaydı. Bazen etrafında bitkiler ekilmekteydi. Bazı konut örneklerinde üç kemerli alanın ardında bulunan odalardan birinde arka bir kapı bulunur. Sayesinde dolaylı bir dehliz ile ortada bulunan İwan'ın arka duvarının ortasında bulunan bir kapıya ulaşılır. Muhtemelen gelen misafirlere hizmet etmek için arka bir kapı olduğu düşünülmektedir. Bu arka hizmet dehlizi mutfığa bağlandığı Irak'ta bulunan Samarra Ukhaydir Sarayı'nda da görülmüştür (Görsel 35). Konutlarda bulunan konut sayısı ile ilgili iki görüş bulunur; ilki konutların genelde bir avluya diğeri ise iki avluya sahip olduğunu savunmaktadır (Yaghy, 2004: s. 21-25; Sameh,1991: s. 161, 162; Musa Mohamed, 1993: s. 183).

Yukarıda bahsi geçen şemasal şekil; orta açık avlu, avlunun her iki yanında avluya bakan şemasal bir form bulunmaktadır. Bu formun önünde revaklı alan (bazen olmuyordu), o revaklı alanın ardında İwan ve İwan'ın her iki yanında birer oda bulunmaktadır. Abbasiler Dönemi'nde Irak Samarra şehrinde bulunan sarayın ve konutların bazı bölümlerinde kullanılan ve Sassani saraylarındaki dairelerin şemasal bir formudur. Ancak, daha öncede vurgulandığı üzere; bu şemasal form Firavunlar

²⁵ Üç yanı duvar ile çevrili bir yanı açık alana verilen addır, detaylı bilgi için bölüm 4.1.1.1.5 bkz.

²⁶ Bir yanı avluya açık oturma alanı- Detaylı bilgi için bölüm 4.1.1.2.3.2 bkz.

Dönemi'nde de kullanılmıştır. Bu form Firavunların bazı tapınaklarının kutsal bölümünde ve Giza bölgesindeki mezarlıklarda bulunan konut örneklerinde (ruh evi) görülmektedir²⁷. Sassaniler bu formu kendi saray dairelerinde uygulamıştır ve Abbasiler bu formu alarak Irak'taki saray ve konutların bazı bölümlerinde kullanmışlardır (Görsel 35) (El Nour, 2005: s. 119). İbn Tulon'un Irak'tan gelmesi ve zaten Mısır'ın daha önceden var olan bir kültüre ait olan bu formun, iklim şartlarına uymasından dolayı benimsenmesine vesile olduğu düşünülmektedir.

Fustat şehrinde yapılan kazılar sonucunda ortak özellikler tespit edilmiştir. Konutlarda merkezi bir açık avlu ve etrafında diğer alanlar çevrilidir. Bazı örneklerde hizmet alanlarına bağlı ikincil avluya da rastlanmıştır. Şehrin sokakları düz olmadığından dolayı konutların şemasal planı araziye bağlı değişim göstermekteydi. Buna rağmen avlunun düzgün bir formda olmasına özen gösterilmiştir. Mahremiyeti sağlamak adına dolaylı giriş bulunmakta, iç avluyu çevreleyen konut tipi olması nedeniyle konut içinde kadınlar alanı ile erkek alanı ayrılmaktaydı. Bazı görüşlere göre alt kat karşılama alanı ve günlük yaşam alanı olarak kullanılırken, üst kat uyumak için ve kadınlara tahsis edilmekteydi. Konutların duvarları tuğladan inşa edilmekteydi, alçıyla sıvanmaktaydı ve tavanlar ise ahşaptan yapılmaktaydı. Ancak alt katta bulunan bazı odalar ya da depo odalarının tavanı tonozlu yapılmıştır (El Kady, 1998: s. 62,63).

Mısır'ı ziyaret eden tarihçiler tarafından edinilen bilgiye göre; Fustat evleri birçok kattan oluşmaktaydı (Sameh,1991: s. 157).

Fustat'ta yapılan kazılarda Tolun Dönemi'ne ait 16 konutun kalıntılarına ulaşılmıştır ve bu konutların mimari özellikleri aşağıda özetlenmektedir (Görsel 35) (El Nour, 2005: s. 119, 120; Musa Mohamed, 1993: s. 187-189):

- Dolaylı giriş ilkesi kullanılmıştır. Bu şekilde güvenlik ve mahremiyet sağlanırken aynı zamanda sokaktan esen ya da tozlu havanın girişi azaltılmaktaydı.
- Açık iç avluyu çevreleyen konut tipi olup; ortasında fıskiye yapılmaktaydı.
- İki oda, İwan ve gölgelik alan şeklindeki şemasal form bulunmaktaydı.

²⁷ S. 44 'te benzer konut örnekleri (minyatürler) anlatılmaktadır.

-Bazı örneklerde avlunun bir tarafında daha önceden bahsi geçen şemasal form, karşısında İwan ve diğer iç cephelerde gömme dolap olarak kullanılan duvar girintileri bulunmaktaydı. Bu girintinin ölçüsü 0,50 m ile 3 m arasında yapılmaktadır. Bu girintiler bazı kaynaklarda küçük İwan olarak da yapıldığı geçmektedir, muhtemelen derinliğine göre değişmektedir.

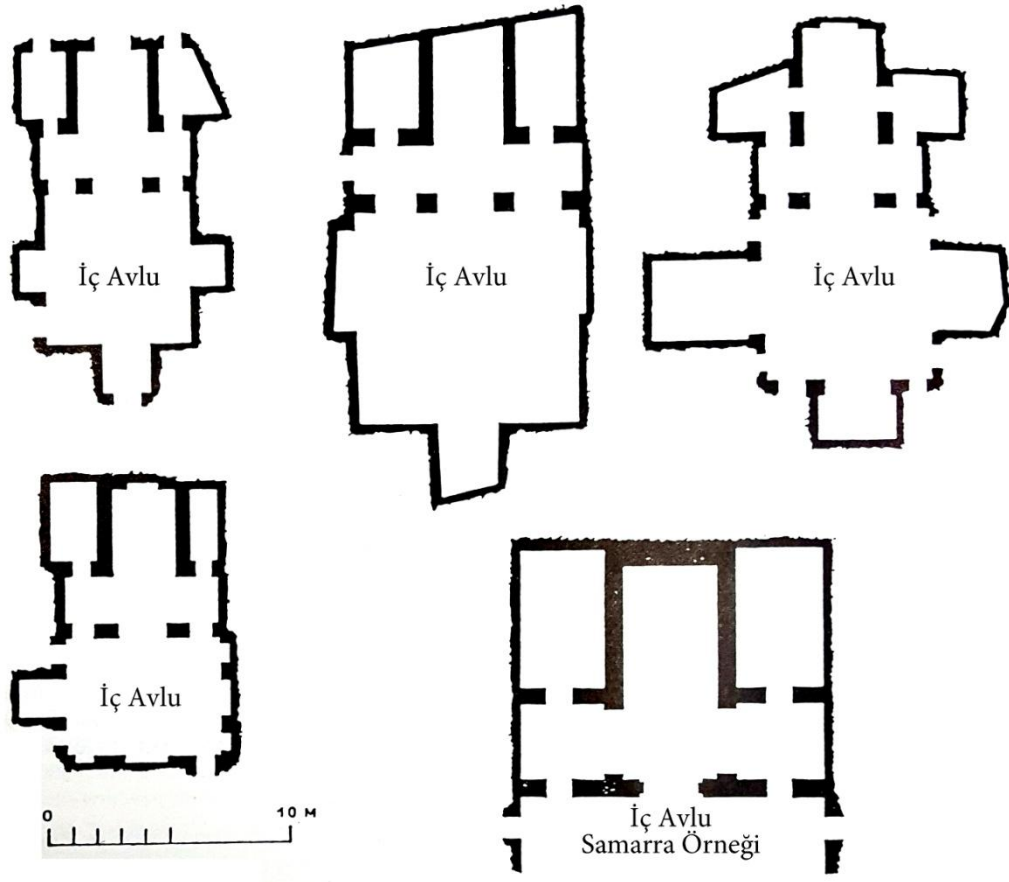
-Konutlar iki ile dört kat arasında inşa edilmekteydi. Alt katta karşılama alanı, bazen depo alanı, dükkân, ahır ve depo alanları yapılmaktaydı. Üst katta yaşam alanı ve yatak odaları için ayrılmaktaydı.

-Tüm konutlar kırmızı tuğladan ve güçlendirmesi için aralara ahşap parçaları koyularak inşa edilmekteydi. Duvarlar alçıyla sıvanmaktaydı. Duvarların kalınlığı yaklaşık 1 metredir.

-Konutların pencereleri avluya bakmaktaydı. Delikli panjur, torna işi ya da ahşap çalışmasıyla örtülmekteydi.

- Su ve gider boruları konutlara ulaşmaktaydı.

-İwan ve karşılama salonlarının süslemelerine önem verilmiştir. Alçı ya ahşap oymaların oluşturduğu motifler ya da hat çalışması renk ve tezhip ile süslenmekteydi.

Görsel 35. Fustat konutlarının şemasal formu ve Samarra şehrindeki örnek (Garcin vd., 1982: s. 156)

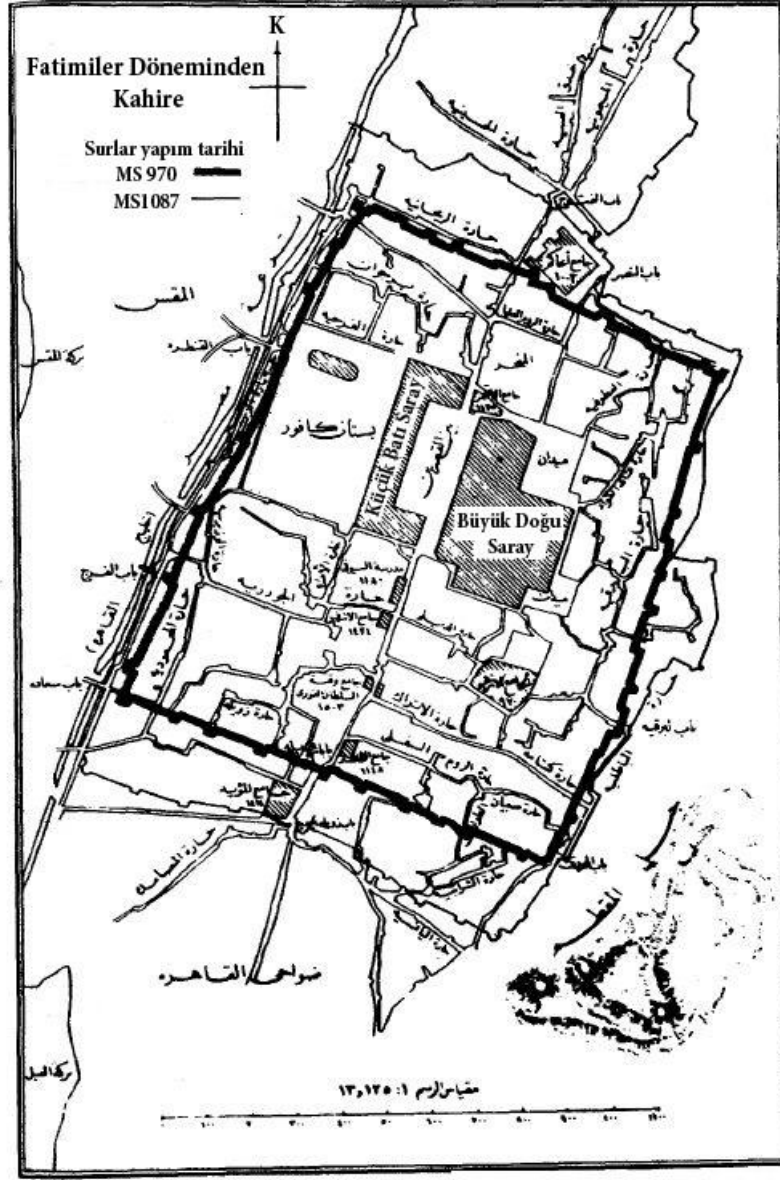
Fustat evleri incelendikten sonra tam bir konut örneğine ulaşmadığı için konut gelişimine dair fazla bir bilgi bulunmamaktadır. Sadece Fatımiler Dönemi'nden salon örneği (El Qa'a)²⁸ bulunmuştur (Musa Mohamed,1993: s. 189). Fatımiler Dönemi'nden sonra gelen Memlük ve Osmanlı Dönemleri'nden konut ve saray örnekleri mevcuttur.

Tarihi yazıtlarda Fatımi halifeleri Kahire'de birçok görkemli saray inşa etiklerinden bahsedilmektedir. Ancak Fatımiler Devleti'nin sona ermesiyle bu saraylar yıkılmıştır. Bu yapılarla ilgili bilgiler tarihçilerin aktardıklarıdır. Anlaşıldığı üzere konutlar Abbasilerin mimari özelliklerinden etkilenmeye devam etmiştir. Fatımilerin yaptığı ticaret anlaşmaları sayesinde elde ettikleri servetler Kahire yapılarına yansımıştır. Hem sanatsal hem de mimari açıdan gelişimler olmuştur. Örneğin daha önceki dönemlerde dış cepheler neredeyse süslemesiz yapılırken

²⁸ El Qa'a belirli şemasal şekle sahip bir salon şeklindedir. Daha detaylı bilgi için bölüm 4.1.1.1.5 bkz.

Fatımiler süslemelere önem vermişlerdir. Bu dönemde taçkapı yaygın bir şekilde kullanılmıştır (El Nour, 2005: s. 115; Farghaly, 1991: s. 20).

Kahire şehri 969 yılında belirli hedefler için kurulmuştur. Fatımiler Devleti'nin Mısır'ı yönetim süresi yaklaşık 200 yıl sürmüştür. Halife El Muiz-Lidinillah Komutan Cevhar El Sakali'i ve ordusunu Mısır'ı fethetmek için göndermiştir. Tunus'tan gelen komutan Cevhar El Ketaa şehrinin kuzey tarafına Kahire şehrini kurmuştur. Kahire (Arapçada El Kahera diye telaffuz edilmektedir) adını Mars gezegeninden almaktadır, zamanında Araplar Mars'a "El Kaher" gezgeni diye adlandırmaktaydılar. Şehrin etrafındaki surlar kerpiçten inşa edilmiştir. Sadece Fatımilerin halifesi, ailesi, devlet yöneticileri, ordu yöneticileri ve askerlerini korumak için bir kale vazifesi görmekteydi. Aynı zamanda kaldıkları konutlar ve sarayları barındırmaktaydı. Ancak Vezir Bedir El Din Kahire surlarını genişletmiştir ve halka açarak imkânı olan şahısların konut inşa etmelerine olanak sunmuştur (Görsel 36). Kahire'nin büyük başkent bir parçası haline gelmesi Fatımiler Devleti sona erdikten sonra yer almıştır. Yani şehir kurulduktan yaklaşık 200 yıl sonradır. Kahire kurulduktan sonra Fatımiler Devleti'nin yönetim merkezi olmuştur. Kahire surlarının birçok kapısı bulunmaktaydı; Zuweila, Nasr ve Fetuh kapıları günümüze kadar ulaşmıştır. Fatımiler Dönemi'ne ait en önemli sivil mimari yapılar; El Ezher Camisi (972-970), El Hakem Camisi, Yedi Kız Türbesi, El Akmar Camisi, El Saleh Talae Mescididir (El Başa, 1999: s. 216; Sameh, 1991: s. 41, 42; El Kady, 1998: s. 64; Metualy Ahmed, 2006: s. 18, 20).

Görsel 36. Fatimiler Dönemi'nden Kahire şehri (El Muiz Kahiresi), surlar, barındırdığı sokaklar, Büyük Doğu Saray ve Küçük Batı Saray (İbrahim, ty: s. 112)

Daha öncede belirtildiği üzere Fustat şehrinde bulunan Tolun evlerinin yapım şekli Kahire'de Fatimiler Dönemi'nde de devam etmiştir. Özellikle Kahire'nin siyasi açıdan yönetim bölgesi, sosyal açıdan elit tabakanın bulunduğu bölge olması ve şehrin surlarının bulunması; Fustat, El Askar ve El Ketaa şehirlerinden daha güvenilir olmasına neden olup şehrin içindeki yapılaşmayı hızlandırmıştır. Surlarla sınırlı Kahire şehrinin küçük olmasına rağmen kısa sürede yapılarla dolmuştur, Memlük Dönemi'nin başlarına kadar bu şekilde devam etmiştir. Yeni şehir kurulmamıştır ve sadece yeni semtler (mahalleler) kurulmuştur. Ancak Kahire dâhil

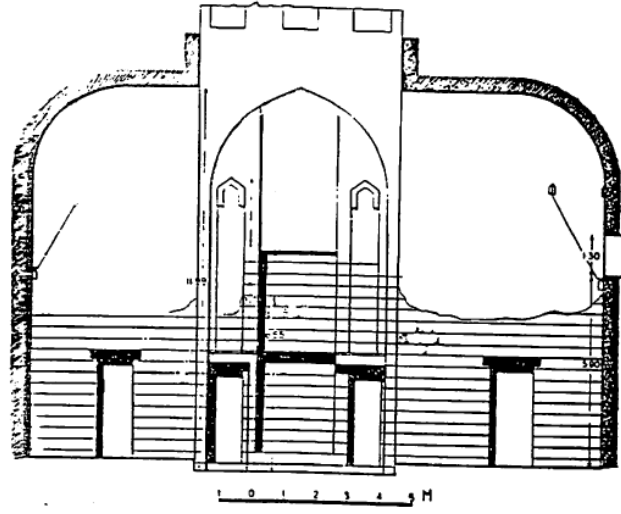
eski şehirlerde çok fazla nüfusun bulunması sebebiyle eski binalar üzerine yeni binalar inşa edilmiştir. Muhtemelen Fatımiler Dönemi'nin başında Kahire'de oluşan bu evlerin şemasal değişime uğramaya başlamasının sebebi bu dar sokaklar ve arazi alanlarından kaynaklanmıştır. Konutların dar olmasından dolayı ve kapalı alanlara ihtiyaç duyulmasından ötürü, İkincil İwan'ler ve ikincil avlunun tavanları kapatılarak karşılama ve yerleşim alanları yapmak durumunda kalınmıştır ve bu şekilde El Qa'a alanı oluşmaya başlamıştır. El Qa'a alanı iki ya da bir İwan ve ortasında El Dorkaa adı verilen ve zemini İwan'den alçak olan alanlardan oluşur²⁹. Daha önceden iki avlu yapılmaktaydı, bu durumda havalandırma ve ışık için bir avlu bırakılmıştır. Ancak hava şartlarından dolayı konutlardaki darlaşmaya rağmen Tolun evlerindeki kuzey tarafa bakan açık İwan'ın bulunmasına önem verilmiştir (Yaghy, 2004: s. 31-32).

El Qa'a kelimesi salon anlamını taşımaktadır. Memlük ve Osmanlı Dönemleri'nde görülen ve 4. Bölümde detaylı bir şekilde incelenmiş hali aslında Fatımiler Dönemi'nde görülmeye başlanmıştır. El Qa'a alanı El Dorkaa ve İwan ya da iki İwan'den oluşmaktadır. İwan'ın tavanı tonozlu olup, El Dorkaa'nın tavanında bir tür çatı ışıklığı olan Şohşeha³⁰ yapılmaktaydı. Duvarlarında gömme dolap ve oturmak için girintiler ayarlanmıştır. Giriş katın duvarları taştan inşa edilirken üst katlarda tuğla kullanılmıştır. Tuğla duvarlar alçıyla sıvanmıştır. Mermer zeminde ya da alçak duvar kaplamalarında kullanılmıştır. El Qa'a bir sonraki dönemlerde geliştirilmiştir (El Kady, 1998: s. 67, 68).

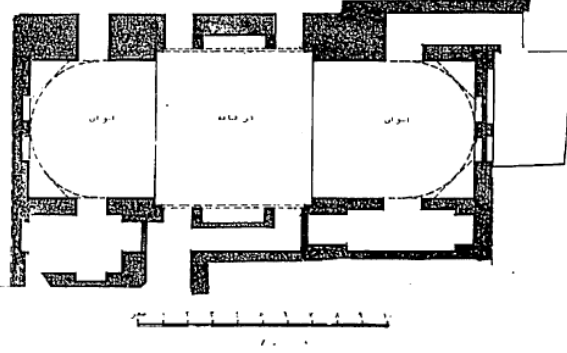
Fatımiler Dönemi'nden itibaren Osmanlı Dönemi'ne kadar El Qa'a salonu konutlarının önemli bir parçası haline gelmiştir. Ancak Maalesef Fatımiler Dönemi'nden incelenebilecek durumda olan sadece El Derdir El Qa'a alanı geriye kalmıştır. El Qa'a orta bölüm olan El Dorkaa'a alanı (6,30 m x 6,10 m), Kuzey İwan (5,40 m x 5,10 m) ve Güney İwan'den (5,50 m x 6,45 m) oluşur. Tavan yükseklikleri 9 m'dir; ancak El Dorkaa'a bölümü 11,50 m yüksekliğindedir. El Dorkaa'nın her iki duvarında 60 cm derinliğinde bir duvar girintisi bulunmaktadır. İwan'lerin tavanı beşik tonozlu yapılmıştır. El Qa'a alanına ulaştıran dolaylı girişler mevcuttur. El Qa'a kireç taşından inşa edilmiştir (Görsel 37) (Musa Mohamed, 1993: s. 190, El Nour, 2005: s. 122).

²⁹ Detaylı bilgi için bölüm 4.1.1.1.5 bkz.

³⁰ Detaylı bilgi için bölüm 4.1.1.1.6 bkz.

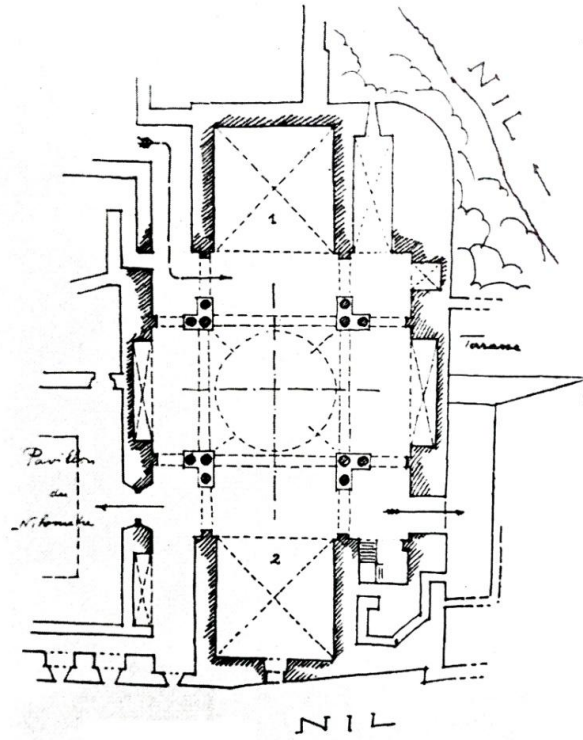

(i)

Görsel 37. El Derdir El Qa'a alanı (Musa Mohamed, 1993: s. 191)

Salah El Din El Eyyubi Kuzey Irak'tan Mısır'a gelme hedefi güç toplayarak Haçlıların yayılmasını engellemekti. Eyyubiler yaklaşık 80 yıl hüküm sürmüşlerdir. Diğer yöneticiler gibi yeni bir başşehir kurmak yerine eski şehirleri tek bir başşehir yapmıştır. Yani Fustat, El Ketaa, El Askar, Fatımiler Kahire'sini ve tepe üzerine inşa ettiği kalesini tek bir surla çevreleyerek tek bir isim altına geçmiştir (Kahire). Bu şekilde Haçlıların ellerine geçmesi engellenecekti. Bu dönemde askeri yapılara önem verilmiştir, en önemlisi Kahire Kalesi'dir. Tekke, medreseler ve mescitte inşa edilmiştir. Ayrıca medreselerin mescide bağlı olması, mescidin şemasal şeklini etkilemiştir. Konut mimarisinde ise değişim olarak El Qa'a alanına daha da önem verilmiştir ve orta alanın tavanında kubbe kullanılmıştır (Görsel 38) (El Kady, 1998: s. 64, 68, 70).

Görsel 38. Eyyubiler Dönemi'nden El Rawda adasında bulunan El Qa'a alanının anlatımlardan yola çıkarak tahmini bir çizim (Garcin vd., 1982: s. 34)

3.2.2. Memlük ve Osmanlı Dönem Konut Mimarisi:

Memlükler Dönemi'nde Kahire şehri genişlemiştir. Bu dönem hem mimari hem de sanatsal olarak Mısır'ın İslami dönemlerin altın çağı olarak görülmektedir. Memlük Dönemi'nde evlerin şemasal şekli siyasi, ekonomik, sosyokültürel, gelenek görenek ve dini kurallardan etkilenmiştir. Özellikle Memlüklerin lüks yaşam biçimlerine olan özenleri konutlarına yansımıştır. Ancak sosyal ve siyasi hayatın çöküşü, Memlüklerin uygunsuz davranışları konutlardaki kadın erkek ayırımını daha keskin hale getirmiştir (Yaghy, 2004: s. 32,33; Sameh, 1991: s. 165). Memlük ve Osmanlı Dönemleri'nde konutlar üç bölümden oluşmuştur; selamlık, harem ve hizmet alanlarıdır. Daha önceki dönemlerde oldu gibi mahremiyetin sağlanmasına önem verilmiştir. İçe dönük yani iç avluyu çevreleyen konut tipi inşa edilmiştir (El Kady, 1998: s. 87). Konutların yapımında İslami değerler temel alınarak tasarlanmıştır. Konut avlu çevresinde kurulup, kadınları dış gözlerden korunması için gereken tasarımsal önlemler alınmıştır. Kahire'de bulunan konutların tasarlanmasında kadınlar önemli bir rol oynamıştır. Konutların şemasal düzeninde

kadınları dış gözlerden korumak adına çözümler yaratılmıştır. İç avlunun bulunması, pencerelerin torna işi ile kapatılması, harem alanının yapılması ve konutun giriş kapısı açık olsa bile sokaktan geçenler iç mekanı görmesin diye dolaylı girin yapılması gibi çözümler uygulanmıştır. Konut, kadının krallığı olarak görülür. Bu nedenden dolayı konutta kullanılacak olan öğelerin seçimini de kadın yapmaktaydı (El Başa, 1999: s. 158, 159).

Memlûk ve Osmanlı Dönemleri'nde zenginler saraylar ve geniş konutlarda yaşamaktaydılar. Saraylar ve konutlar neredeyse bütün ihtiyaçları karşılayabilecek alanları barındırmaktadır. Ancak konutlardaki mahremiyetin sağlanmasına hep önem verilmiştir (Metualy Ahmed, 2006: s. 438). Orta tabakalar (zanaatkârlar, ticari hizmetlerde çalışanlar gibi) genelde küçük en fazla üç katlı müstakil konutlarda yaşamaktaydılar. Konutun alt katında dükkân yapılmaktadır. Küçük olmasına rağmen konutta mahremiyete önem verilmiştir, konut özel ve genel alan olarak ayrılmaktadır. Günümüzde Osmanlı Dönemi'nden bu konut örneklerinden geriye kalmıştır ancak konutlarda yaşayan aileler mevcuttur. Orta tabakaya ait bu konutlar daha küçük alana sahip olmasından dolayı zenginlerin konutuna nazaran az oda sayısına sahiptir. Ayrıca bu ev örneğinde avlu ana bir öge değildir; kayıtlardan yola çıkarak orta tabakaya ait konutların 60% avlusuzdur. Bir başka mütevazı konut tipine El Rab adı verilmektedir. El Rab toplu konut örneğidir ve günümüzdeki konutlara benzemektedir. El Rab, taş ve tuğladan inşa edilen geniş bir yapıdır. Alt kat depo ya da dükkân olarak kullanılmaktaydı. Üst katlardaysa yan yana 50 m² ile 150 m² arasında değişen kiralık konutlar yapılmaktaydı. Karşılama alanı, tuvalet ve mutfak barındıran geniş bir oturma alanı ve birçok işlev için kullanılan odalar ara bir kat olarak tasarlanmaktaydı. El Rab, Wkala ya da Han'ın üst kısmında yer alan konutlara da verilen addır ancak ayrı bir yapı olarak yani altında han ya da Wkala yoksa yapı iç avluyu çevrelememektedir. Bu toplu konut örneğinde bekâr baylar ve aileler ayrı alanlarda yaşamaktaydılar. Çok fakir tabakaysa El Hoş adındaki yapılarda yaşamaktaydılar. Bir avluyu çevreleyen, kerpiçten yapılmış yan yana tek odalı barınaklardan ibarettir. Avlu ortak bir alan olup, günlük işler için kullanılmaktaydı. Ayrıca ortak bir tuvalet yapılmaktaydı. El Hoş genelde tek katlıdır ancak iki katlı olup üst katta da odalar barındırmaktaydı (El Nour, 2005: s. 128, Hanna, 1993: s. 84-90, 102-103).

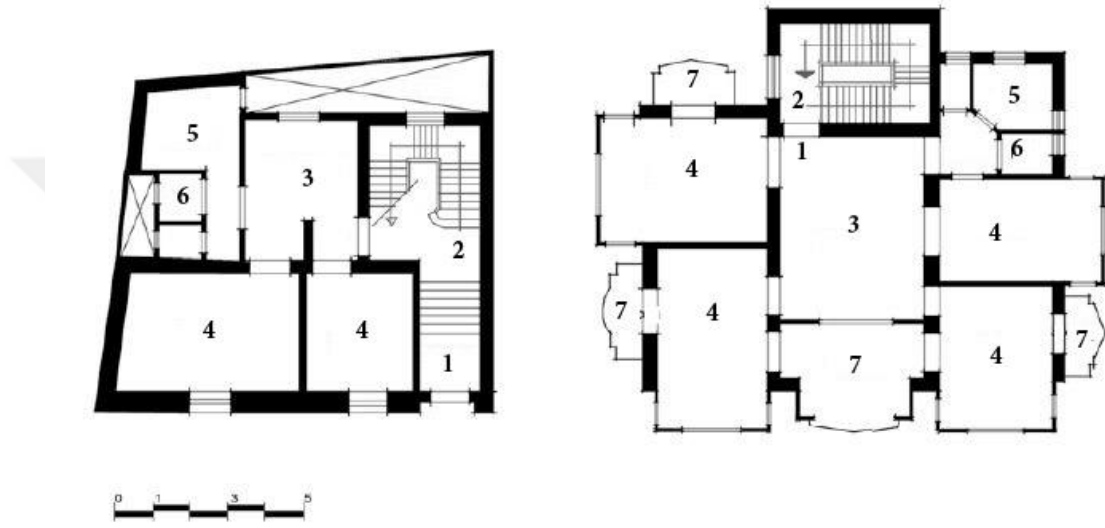
Bahsi geçen dönemlere ait konutlar üç ana etkenden etkilenecek oluşmuştur. Bu etkenler iklim, dini değerler ve sosyokültürel etken olarak düşünülmektedir. Ancak yapılan çalışma ve inceleme sonucunda özellikle iklimsel ve dini değerler birincil etken olduğu görülmüştür. Tezin inceleme konusu olan Memlûk ve Osmanlı Dönemleri Kahire konut mimarisinin oluşumunu etkileyen unsurlar ve o unsurlardan doğan mimari çözümler detaylı bir şekilde bölüm 4'te incelenmektedir.

3.2.3. Mehmet Ali Paşa Dönemi'nden Günümüze Kadar Konut Mimarisi:

Osmanlı Dönemi'nin sonlarına doğru yöneticilerin zulmü, yabancılar ve halk arasında ayırım yapılmaksızın vergi tahsilâtında bulunulması ve bin bir yolla halktan para alınması, yoksulluğun ve zulmün artmasına sebep olmuştur. Özellikle Osmanlı Devleti'nin zayıflamaya başlaması ile Mısır Fransızlar tarafından işgal edilmiştir (1798-1801). Bu işgal Mısır'ın mimari oluşumunun yok olmasının başlangıcıdır (İbrahim, ty: s. 210, El Kady, 1998: s. 80). Ülke özellikle sanatsal, eğitim, tarım ve ekonomik açıdan uğradığı çöküşe karşı 1805 yılında halk tarafından desteklenerek yönetime geçen Mehmet Ali Paşa'nın izlediği yönetim sayesinde kalkınma sağlanmıştır. Okullar, fabrikalar ve deniz cephaneliği inşa etme, kale ve surları yenileme gibi çalışmalar yapılmıştır. Ek olarak Avrupa'dan uzmanlar ve mimarlar getirtilerek onların sanatlarından ve bilgilerinden fayda sağlanmıştır. Aynı zamanda Mısırlılar Avrupa'da eğitim görmeleri için gönderilmiştir. Bu da doğal olarak Mısır'ın mimari tarzına yansımıştır. Gelen yabancı mimarlar ve işçiler, daha önce Mısır'da görülmemiş yeni mimari ve sanatsal öğelerin oluşmasına sebep olmuştur (Abdel Guad, 2009: s. 357, 358).

Mehmet Ali Paşa Dönemi'nde (1805-1848) yeni semtler kurulmuştur (Şobra-Road El Farag- Garden City gibi). Döneminde inşa edilen saray ve evlerde eşzamanlı Osmanlı'da yaygın olan mimari tarzdan etkilenilmiştir. Bu mimari tarz Türk-Rum ve Avrupa tarzından (Rokoko, Barok ve Louis Philipe) oluşmuştur. Mehmet Ali Paşa kendi saraylarını bu mimari tarzdan etkilenecek inşa etmiştir. İnşa ettiği en önemli yapılar El Guhara Sarayı, Mehmet Ali Paşa Camisi, Şobra Sarayı, Shephard Oteli (1841) ve sebillerdir (Görsel 39, 40). Özellikle Hidiv İsmail döneminde (1867-1879) yapılar Neo-Klasik, Fransız ve İtalyan Neo-rönesans tarzı; Neo-barok, Rokoko gibi Avrupa mimarisine yönelilmiştir. Konutların dış cephesinde ve iç mekânında farklı

Avrupa tarzlarını ya da İslami tarzı ile Avrupa tarzlarını birleştirerek oluşturulmuş görülmektedir. Önemli saray örneklerinden Abidin Sarayı ve Gezira Sarayıdır. Bu şekilde iç mekân tamamen değişmiştir ve içe dönük avlulu konut tipinden dışa açık olan konut yapıları oluşmuştur. Mahremiyeti ve avludan aldığı temiz hava yerine konutlar sokaktaki gürültüye ve tozlu havaya maruz kalmıştır (Görsel 39, 40) (Al Ashmaouy: 1989: s.102; Radwan, 1988: s.64; El Samanudy, 1999: s. 106).

Görsel 39. Mehmet Ali Paşa Dönemi'nden modern konut örnekleri; 1- Giriş 2- merdiven 3- yaşam alanı 4-oda 5- Mutfak 6- Tuvalet 7- Balkon (Abdelmonem, 2016: s. 836)

Görsel 40. Shepherds otelinin dış görünümü (1952 yılında yanmıştır) (URL-27)

Kahire'nin Fatımiler Dönemi'nde 969 yılında kurulmasıyla beraber her dönemde daha fazla önem kazanmıştır ve genişlemiştir. Fatımiler (El Muiz) Kahire'si, Eyyubiler Kahire'si, Memlükler Kahire'si, Osmanlı Kahire'si, Yeni Kahire ve İsmail Kahire'si olarak kaynaklarda dönemlere göre adlandırıldığı görülmektedir. 18. yy.'ın sonlarında ve kısa süren Fransız işgali sırasında Avrupa'daki kalkınma hareketi Mısırlıların ilgisini çekmiştir. 19. yy. başlangıcıyla yani Mehmet Ali Paşa ve sonradan yönetime geçen ailesi tarafından batılılaşma çalışmalarına başlanmıştır. Ancak bu şekilde mimarlık ve kültür arasında bir kopukluk oluşmuştur ve Mısır'a özgün olan yerel mimari oluşumdan vazgeçilerek Batı mimarisine yönelinmiştir. Mehmet Ali Paşa Yeni Mısır Dönemi'ni kurarken Avrupa'nın kalkınma yollarından fayda sağlamaya çalışmıştır. Bu şekilde Mısır'ın mimari yapısı değişmeye başlamıştır, üst düzey tabakaya ait konutlarda Türk-Rum tarzı ve Rokoko süslemeleri kullanılmıştır. Ayrıca Maşrabeya gibi geleneksel mimari öğelerin yapılması yasaklanmıştır. Ancak Halk tabakası geleneksel tarzındaki konut tipilerinin yapımını devam ettirmiştir. 19. yy.'ın ikinci yarısından sonra Kahire'nin mimari gelişimi devam etmiştir, özellikle Hidiv İsmail (1830-1895) Dönemi'nde

mimari yenileme ve gelişim adı altında bir proje başlatılmıştır. Bu gelişim Arapların sosyokültürel anlayışından uzak Avrupa tarzını taşımaktadır. Batının Kahire hakkında kötü yorumlar yapması, Hidiv İsmail'in hırslanmasına neden olmuştur ve bu yazılara karşı "Kahire Avrupa'nın bir parçası ve Paris'ten daha güzel olacaktır" şeklinde cevap vermiştir. Tabi ki Hidiv İsmail'in Süveyş Kanal açılışı için gelecek olan yabancı misafirlerin Kahire hakkında olumlu bir düşünce oluşturmak da hedeflerinden biriydi. Ek olarak Kahire nüfusunun artmasından dolayı ve Hidiv İsmail'in Kahire'yi düzenleme planı üzerine Paris'in şehir planlamasını yapan Mühendis/Vali Baron Hausmann'ı Mısır'a getirtmiştir ve Kahire'de yeni semt kurarak şehir planlamasını yapmıştır. Hidiv İsmail Kahire'nin eski bölgesini düzenlemek yerine yeni semt kurmayı tercih etmiştir. Eyyubiler Dönemi'nde yönetim merkezi ve saray Kahire Kalesi'ndeyken 1872 yılında Hidiv İsmail'in inşa ettiği Abbiddin Sarayı'na geçmiştir (El Dalil, 2007: s. 264, 265; Hawas, 2002: s. 14; Abdelmegeed, 2018: s.4; Sayed, 2015: s. 400-405; M. Ahmed, 2007: s. 106; Abdelmonem, 2016: s. 825, 826; El Samanudy, 1999: s. 100). 19. yy.'da kurulan yeni semtler ve yönetim sarayının bu semtlerde olması, zengin ve entelektüel tabakanın Eski Kahire'den (eski semtler- İslami Dönem semtleri) uzaklaşarak yeni semtlere yerleşmelerine neden olmuştur. Şehrin ticaret merkezi ise Eski Kahire'den kurulan yeni semte yani günümüzde Kahire şehir merkezi olarak bilinen bölgeye geçmiştir. Ancak bu yaklaşımlar eski semtlerin ihmal edilmesine yol açmıştır (Said, 2009: s. 15). 19. yy.'da inşa edilen yapılar yerel doğal taşlar ve fırınlanmış tuğla taşıyıcı duvar yapım sistemi ile inşa edilmiştir (Abdelmegged, 2018: s. 6).

19. yy. sonlarında ve 20. yy başlarında yeni semtlerin oluşumu devam etmiştir ve Kahire daha da genişlemiştir. İtalyan, İngiliz ve Fransız (Avrupalı) mimarların yardımıyla bahsi geçen dönemlerde yeni mimari tarzlar kullanılmıştır. Neo-rönesans, Neo-barok, Neo-klasik, Neo-romantizm, Art-deco, Art-Nouveau gibi farklı tarzlar saray ve konut mimarisinde kullanılmıştır. Ayrıca İngiliz işgalinin bulunması, yabancı inşaat firması ve yabancı mimarların egemenliği de bir etken olmuştur. Bahsi geçen dönemlerde inşa edilen konutlar, banka, devlet binaları ve yeni apartmanlar yabancı mimarlar tarafından inşa edildiği için Avrupa tarzında yapılmıştır. Özellikle 20. yy. başlarında birçok tarzı birleştirerek Eklektisim tarzı dış cephelerde yabancı mimarlar tarafından kullanılmıştır. Bazı yabancı mimarlar (İtalyan mimar G. Rossi

gibi) dış cephelerde İslami tarzdan (Neo-İslamic) esinlenerek yapılar inşa etmişlerdir. Bu yapıların bir kısmı günümüzde banka, büyükelçilik ya da şirketler tarafından kullanıldığından dolayı ve yapılan restorasyonlar sayesinde, bu Avrupa tarzındaki yapılar Kahire'nin farklı semtlerinde görülmeye devam edilmektedir (Görsel 41, 42, 43) (M. Ahmed, 2007: s. 109, Hawas, 2002: s. 25, 28, 29; Said, 2009: s. 27; El Samanudy, 1999: s. 111).

Görsel 41. Altı katlı bir yapı 1924 yılında Mimar A. Castaman tarafından Klasik ve Art Deco tarzında inşa edilmiştir (URL-28)

Görsel 42. Talat Harb Meydanında bulunan 20. yy. başında inşa edilen konutlar- Art Deco tarzında (URL-29)

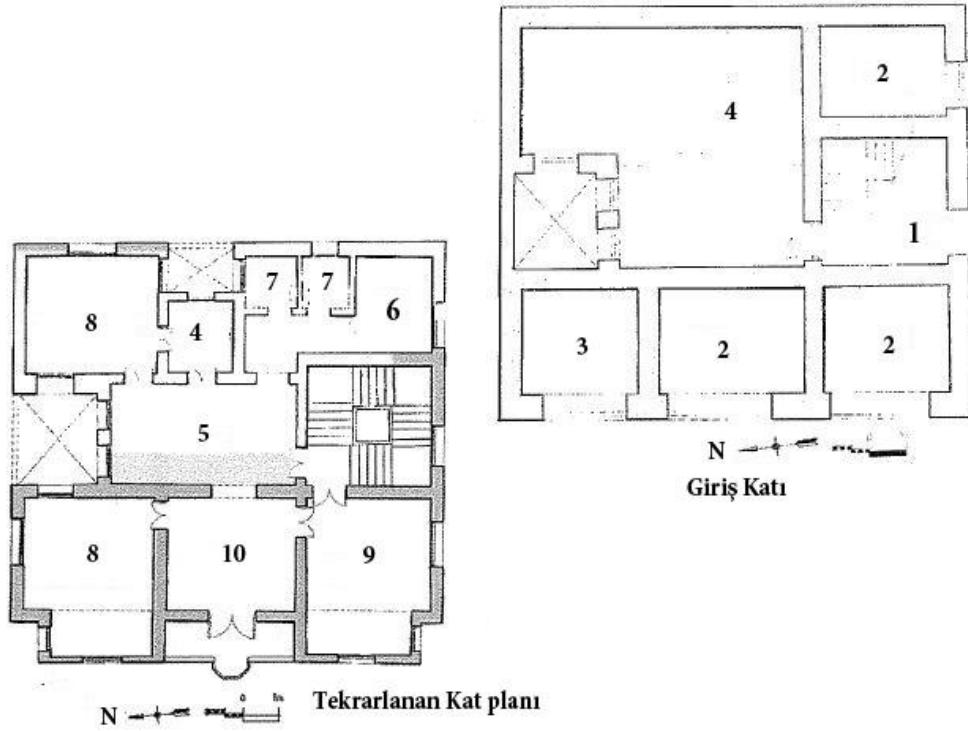
Görsel 43. 1907 yılında İtalyan mimar tarafından tasarlanmış müstakil bir saray'ın iç mekândan görünümü (Ayşe Fahmy Sarayı)

Hidiv İsmail tarafından İmar ve İskân Bakanı olarak tayin edilen Ali Mübarek inşa edilecek olan yapılarla ilgili izin ve yeni yönetmelik kararını yayınlamıştır. Bu yönetmelik konutların hem iç mekân hem de dış cephe olarak oluşumunu etkilemiştir. Ali Mübarek, Mısır'ın geleneksel yapılarına uygun olmadığı, El Qa'a ve Maşrabeya gibi öğelerin yapılmaması ve Avrupa'nın basit yapım şekline uyulması gerektiğini yazdığı kitapta ifade etmiştir. Bu görüşün bir kısmı yönetmelikten dolayı uygulanmıştır. Ancak bu yönetmelik yeni semtlerde (Yeni Kahire) uygulanmaktaydı çünkü eski semtlerde (Eski Kahire- İslami Kahire) uygulanması zordu. Eski semtlerde yaşayan 19. yy. ve 20. yy.'ın başında orta tabakalar tarafından inşa edilen konutlar geleneksel İslami Dönem ilkelerinin bazılarını değiştirmekle beraber devam ettirmiştir. Çok katlı taşıyıcı duvar sistemi ile inşa edilen bu yapılar alan darlığından dolayı avlulu konutların yerini almaya başlamıştır (Görsel 44, 45). Kadınların toplum ile iletişim halinde olmasına karşın oluşan hoş görü doğal olarak konutlardaki karmaşık plan tipinden uzak daha basit şemasal planın oluşmasına destek olmuştur. Artık harem kavramındaki tam izolasyon anlayışı zorunlu olmamıştır. İç avlulu konutların bütçesel olarak ekonomik olmaması ve alan darlığından dolayı başarılı bir model olarak görülmemiştir. Bu bahsi geçen sebepler 1880'ler ile 1920'lerdeki konutların daha rahat dışa dönük apartman tipi konutların hem eski hem de yeni semtlerde görülmesine sebep olmuştur. Bahsi geçen dönemlerde eski semtlerdeki konutlarda çok az zengin konut örneğinde iç avlu görülmüştür ve iç mekândaki odalara daha rahat erişim sağlanmaktaydı (harem dâhil). Artık konut algısı değişmeye başlamıştır. Direk odalara ulaştıran koridorlu konutlar ve cam kanatlı pencereler kullanılmaktaydı. Avrupa etkisinin yanı sıra 19.yy.'da İstanbul'da yaygın olan konutlar ve Kahire konutları arasında ortak kullanım açısından etki mevcuttur. Konutların giriş katında karşılama alanı ve dükkân, ara katta depo ve mutfak ve birinci katta ise ailenin özel yaşam alanını kapsamaktadır. Mısır'da mimarlık eğitimi yabancı mimarlar tarafından verilmekteydi ya da eğitim almak isteyenler Fransa ya da İngiltere'de eğitimlerini tamamlamaktaydılar. Bunlardan biri Mimar Hassan Fathy'dir (1898-1989) ancak Fathy'nin Batı mimarlığının etkisinden uzak Mısır'ın geleneksel yapım tarzından etkilenecek oluşturduğu mimari akımı öğrencileri devam ettirmiştir; Abdel Wahed Wakel ve Abdel Baki İbrahim gibi. Hassan Fathy dönemindeki diğer mimarlar inşa ettikleri konutlarda Batının betonarme yapım teknolojisi ve yeni şemasal planlama şeklini tercih etmişlerdir. İç avlu, El Qa'a ya da

El Mkad gibi mimari ögeler yerine tekrarlanan modül ve açık plan tipine geçiş yapılmıştır (Said, 2009: s. 19, 25, 29; Abdelmonem, 2016: s. 828, 834). Rapaport'e göre (2004: s. 46) Kültürde oluşan hızlı değişimler çoğu kez sorun yaratmaktadır.

Görsel 44. El Ghandur Evi, taşıyıcı duvar yapım sistemiyle yaklaşık 1880 yılında inşa edilmiştir (yüksek orta sınıf konut tipi)

Görsel 45. El Ghandur Evi planı 1. Giriş (daha önceden kadınlar için ikincil girişi) 2- Dükkan 3- ana giriş ancak günümüzde dükkan 4- Depo 5-Hol/salon³¹ 6- Mutfak 7- Tuvalet 8- Yatak odası 9- Misafir karşılama odası³² 10- Aile oturma odası (Said, 2009: s. 145, 146)

1940 yılından sonra hiçbir özgünlüğü olmayan uluslararası mimari stil hâkim olmuştur. 20. yy'ın ikinci yarısında hızla artan nüfus ve yapılan iç göçlerden dolayı yeni semtlerin oluşması (Mühendissin, Madiynet Nasr, 6 october city vs.) ve yapılaşma hızla artmaya devam etmiştir. Kahire'nin yapılaşmadaki ilerlemesinden dolayı komşu şehirler olan Giza ve Kalyoubya'nın bazı bölümleri ile neredeyse bir bütündür, bu nedenden ötürü El Kahera El Kobra (büyük Kahire) olarak da adlandırılır. Ancak bu yapılaşmadan dolayı eski semtlerin ihmal edilmesine de sebep olmuştur (El Dalil, 2007: s. 270, 271; Sayed, 2015: s. 460; Wahba vd.,2001: s. 279).

Günümüzde Kahire'de hala yeni siteler, semtler ve lüks yerleşim bölgeleri (El Tegammo, Bevearly Hills, Yeni Kahire bölgesi gibi) kurulmaya devam etmektedir. Ancak bu betonarme yapılar Mısır'ın iklimsel şartlarına ve kültürel mirasına uygun bir biçimde yapılmamaktadır. Firavunlar Dönemi'nden Osmanlı Dönemi'ne kadar

³¹ Bu hol İslami Dönem konutlarındaki iç avlunun yerini tutmuştur. Farklı işlev için kullanılmaktaydı ve aynı zamandan yemek odası görevini yapmaktaydı.

³² Mahremiyeti sağlamak adına özel bir girişe sahiptir.

inşa edilen yapılar Mısır'ın sosyokültürel ve iklimsel yapısına uygun bir şekilde gelişerek oluşmuştur. Görüldüğü üzere Firavunlar Dönemi'ndeki mimari çözümler ve ögeler İslami Dönem'de geliştirilerek kullanılmaya devam edilmiştir. Malkaf, kuzeye bakan bir yanı açık oturma alanı, düz tavan, kullanılan yapı malzemeleri, iç avlu, büyük konutlarda kadınlar için özel alanın bulunması, karşılama alanı, bay ev sahibi için alan, hizmet alanı ve dış cephelerdeki pencerelerin küçük yapılması gibi ortak özellikler görülmektedir. Ek olarak Mısır'da az yağmur yağdığı için ve sıcak hava ikliminden dolayı düz tavan ve iç avlu bahsi geçen dönemlerde önemli bir rol oynamıştır. Yukarıdaki anlatımlardan ve Bektaş'ın (2013: s.37) kitabında ifade ettiği gibi yapı gelenekleri birkaç yılda oluşmamaktadır ve oluşumu geçmişe dayandığı görülmektedir.

Ancak özellikle 19. yy. başlarında başlayan batılılaşma çalışmaları Mısır'ın sosyokültürel değerlerine ve iklimsel şartlarına uygun olmayan yapıların inşa edilmesine sebep olmuştur. İslami Dönem'e ait mimari çözümlerin hepsi yok olarak günümüzde sadece daha fazla bina inşa edip daha fazla kazanç sağlamak adına yönlere önem vermeksizin genelde koridorlu tipte toplu konutlar inşa edilmektedir. Arap kültüründen uzak bu yapılar sadece modern hayata ve Batı düşüncesine uyum sağlamak adına inşa edilirken mahremiyet kavramı ve iklimsel çözümler göz ardı edilmiştir. Çözümler daha önce yapıyla beraber bir bütün olarak inşa edilmekteydi, günümüzde ise yapılar inşa edildikten sonra çözüm aranmaktadır.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

4. KAHİRE İSLAMİ DÖNEM EVLERİ:

Bir önceki bölümde Mısır'ın tarihsel özeti ve İslami Dönem öncesi ve sonrası konut tasarımı anlatılmıştır. Daha önce de vurgulandığı üzere Mısır farklı İslami devlet yönetimleri altında yaşamıştır ve her dönemde eklemeler yapılarak konut şekli gelişmiştir. Bu bölümde Kahire'deki İslami konutların gelişmiş hali yani Memlûk Dönemi ve sonrasında gelen Osmanlı Devleti yönetimi altındaki dönemde zengin tabakaya ait konutların biçimlendirilmesindeki unsurlar incelenmektedir. İslami Dönem Kahire evlerindeki ana mimari öğeler, bu öğelerin başlangıç dönemleri ve günümüze kadar ulaşmış 14. yy. ile 18. yy. arası döneme ait konut ve donatı örnekleri detaylı bir şekilde incelenmektedir (Görsel 46).

Görsel 46. 19.yy. başında eski Kahire'nin genel bir görünümü (Institut d'Orient: 1988)

Memlûkler'in sosyal açıdan eğlenceye olan düşkünlükleri ve refahlı hayat biçimleri konutlarına yansımıştır. Memlûk Dönemi'ndeki konutlar hem mimari hem de sanatsal açıdan kalkınmıştır ve bu kalkınma sayesinde bir önceki dönemlere ait konutların bazı özelliklerinden etkilenerek eklemeler ve gelişim sağlanmıştır. Memlûkler Dönemi'ndeki siyasi hayatın kötü olması yani iç devrimler, fitne, ahlaki fesatlık, zulüm ve Mısır ile Tatar ve Haçlılarla yapılan savaşlara rağmen, Mısır'ın İslam mimarisinde Memlûkler Dönemi altın çağ olarak görülmektedir (Sameh, 2000: s. 71; Mahmoud, 2000: s. 31). Mısır'ın I. Selim tarafından 1517 yılında fethedildikten sonra Mısır'da Mimari gelişim azalmıştır. Bunun sebebi ise I. Selim'in Mısır'daki en becerikli zanaatkârları ve sanatçıları İstanbul'a (Âsîtâne-i aliyye) göndermesidir. Ancak I. Selim'in ölümünden sonra oğlu I.Süleyman'ın yazdığı ferman ile (MS 1521) tüm Mısırlı ulemalar ve zanaatkârlar Mısır'a geri gönderilmiştir. I.Selim tarafından alınan Mısırlı zanaatkârlar yerine Osmanlı zanaatkârlarını bırakmıştır, geri dönen Mısırlı ve var olan Osmanlı zanaatkârları aynı topraklarda bulduklarından dolayı hem Osmanlı hem de Memlûk sanatını birleştirdikleri için zengin bir sanat şekli ortaya çıkmıştır. Mısır'ın Osmanlı Dönemi'nde bu sanatsal gelişim ve oluşum yapılarına da yansımıştır (Mahmoud, 2000: s. 71; El Başa, 1999: s. 181, 182).

Memlûkler Dönemi'nde sosyal statü sınıflara ayrılmıştır: Memlûkler (sultanlar ve emirler) sınıfı, alimler, edebiyatçılar ve yazarlar sınıfı, tüccar sınıfı, zanaatkarlar sınıfı, gayri Müslüman sınıf, azınlık olan yabancı sınıf ve alt- genel sınıflar (çiftçi, satıcılar.vs.) (Ashour, 1992: s. 321-325). Osmanlı Dönemi'ndeki sosyal statü temel olarak üst tabaka ve Mısır halkı (Genel sınıf) olarak ayrılmaktadır. Üst tabaka yönetici sınıf, Osmanlı valileri ve Memlûk beylerini³³ kapsamaktadır. Mısır halkıysa tayfalar ya da tabakalara ayrılmıştır: Şeyh ve El Ezher alimler tabakası, Mülk sahipleri ve tüccar tabaka (saygı gören ve zengin tabakalar) ve işçi-çiftçi tabakası. Çiftçi ve işçi tabakası en düşük tabaka olarak görülmektedir, uğradıkları zulümlerden dolayı evlerinin mimari yapısı ve kullanılan malzemeler basit ve yetersizdir. Ek olarak başka tayfalar da mevcuttur. Bunlar elit, gayrimüslim, yabancılar ve köle tayfaları diye ayrılmaktadır (Abdel Rahim, 1990: s. 279- 304; Mahmoud, 2000: s. 102; El Sayed, 2018: s. 130).

³³ Osmanlılar Mısır'ı fethettikten sonra Mısır'daki Memlûklere "Bey" lakabı verilmiştir.

Sosyal statü ve ekonomik durumlardan kaynaklanan sınıflandırma aynı zamanda konutlara da yansımıştır. Yönetici tabaka (zengin emirler-beyler) saraylarda yaşarken, genelde yüksek düzeyli El Ezher şeyhleri ya da alimler ve özellikle zengin tüccarlar müstakil geniş konutlarda yaşamaktaydı. Geniş Müstakil konutlar ve saraylar, kullanılan mimari öğeler ve alanlar açısından benzerdir. Ancak saraylar boyut olarak daha geniş, kullanılan malzemeler daha görkemli ve fazla alanlara sahiptir (Hanna, 1993: s. 71, 74). Bu çalışmada söz edilen dönemlerden geriye kalan Saray ve geniş müstakil konut örnekleri ve onu oluşturan temel etkenler incelenmektedir. Orta ve alt tabakaların konut şekilleri Bölüm 3.2.2’de anlatılmıştır.

Konutlar üç ile iki kattan oluşmaktadır. Ancak genelde üç katlıdır. Bu katlar evin iç avlusuna doğru bakmaktadır. Evin giriş katı; Giriş alanı, karşılama alanı (karşılama odası, Takhtaboş, El Mandara gibi) ve hizmet (depo, mutfak, tuvalet, at ahır, su kuyusu gibi) alanlarından oluşmaktadır. Üst katlarda ise EL Qa’a salonu(ları), Mkad, harem alanı (Küçük El Qa’a), harem alanına ait odalar, hamam ve tuvalet gibi mekânlar kurgulanmıştır.

Bu bölümde Mısır’ın Kahire şehrinde Memlük ve Osmanlı Dönem konutlarında kullanılan mimari öğeler, öğelerin oluşum sebepleri (Bölüm 4.1), zenginlere ait konut (Saray ve müstakil konutlar) örnekleri (Bölüm 4.2) ve donatılar (Bölüm 4.3) detaylı bir şekilde incelenmektedir.

4.1.KONUTLARIN BİÇİMLENDİRME ŞEKLİNİ ETKİLEYEN UNSURLAR:

İslami Kahire evlerinin oluşumunu ve biçimlendirilmesini sağlayan birincil ve ikincil etkenler mevcuttur.³⁴

4.1.1. Birincil Etkenler:

Birincil etkenlerin iklim şartları ve dini değerler olduğu görülmektedir. Özellikle dini değerler insanların sosyokültürel davranışlarını da etkilemiştir. Konutların şemasal formunu etkileyen ikincil unsurlar da mevcuttur. Bunlar siyasi, ekonomik ve sosyal statü gibi etkenlerdir. Bu konutlarda ortak bir plan tipi yoktur. Ancak konutları oluşturan temel mimari öğeler mevcuttur. Bu öğeler iklimlendirme

³⁴ Bölüm 4.1 ‘de anlatılmış olan mimari öğelerin konumu bölüm 4.2’de bulunan plan görselerinde daha detaylı anlatılmaktadır.

ve dini değerler başlıkları altında incelenmiştir. Mekânın hem somut hem de soyut açıdan kullanıcıya konforlu bir yaşam alanı sağlaması önemlidir. Memlûk ve Osmanlı Dönemleri'ndeki konutlar kullanıcıya uygun ve rahat bir mekân oluşturma ilkesine dayanarak kurgulanmıştır.

4.1.1.1.İklimlendirme:

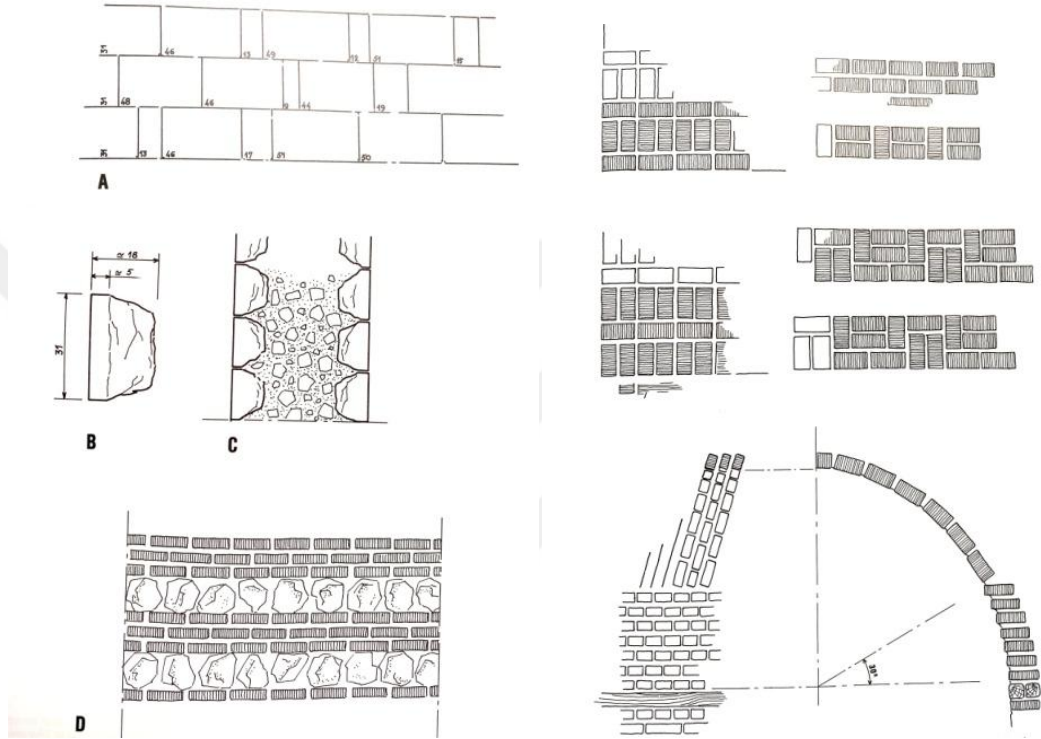
İnsanoğlu geçmişten bu yana iklim şartlarına karşı kendini korumak için çözümler bulmuştur. İ mekândaki iklimi etkileyen üç unsur bulunmaktadır: Hava sıcaklığı, rutubet oranı ve hava sirkülâsyonudur. Bu unsurlar arasında uyum sağlandığında ve insan vücut sıcaklığı dengelendiğinde yani vücut ısısındaki düşüş ile iç mekânda oluşan ısı düşüşü aynı zamanda olduğunda, iklimsel konfor da sağlanmaktadır. Bunu sağlamak için ise hava akımı sıcak alandan soğuk alana doğru yapılmalıdır. Konutun temel özelliklerinden biri kullanıcıyı hava şartlarında koruması ve günlük hayatını rahat (ergonomik) bir şekilde devam ettirmesidir. Bunu uygulamak için konutun içinde doğru havalandırma, uygun rutubet oranı ve iyi ışıklandırma sistemi yapılmalıdır (Hagag, 2013: s.174, 176). Mısır'ın çöl iklimine sahip olması nedeniyle; yaz aylarında aşırı sıcak ve kuru, kış aylarında mutedil ve az yaęmurlu³⁵, akşamları ise hava sıcaklığı sabaha göre nerdeyse yarıya kadar düşüş göstermektedir. Mısır'ın bu geleneksel konutları incelendiğinde, doğal havalandırma ve soğutma yöntemleri kullanılarak, iç mekândaki hava sıcaklığının dengelendiği görölmektedir. Mimari çözümler ve yapı malzemeleri sayesinde konforlu ve her mevsime uygun oturma alanları kurgulanmıştır. Bu dönem evlerinde mekân tasarımına başlamadan önce ilk olarak yapının konumu iyi bir şekilde incelenmekte, bu inceleme sonucuna bağlı uygun yöntemler doğru şekilde konumlandırılarak evler inşa edilmekteydi. şemasal olarak bunu kurgularken; evin, odaların ve açıklıkların konumunu da doğru belirlemek çok önemlidir (Abdelhamid Hosny ve Demirarslan, 2019: s. 213). İklimlendirme çözümleri iki bilimsel ilkeye dayanmaktadır. İlki basınç farkı, hava akımı dış mekândaki yani yüksek basınçtan düşük basınca (i avlu gibi) doğru ilerlemektedir. İkincisi sıcak havanın yukarıya doğru çıkması ve yerine soğuk havanın geçmesidir (Mahmoud, 2000: s. 96). İslami Dönem Kahire evleri de bu iklimlendirme çözümlerine göre inşa edilmiştir.

³⁵ Mısır'da az yağmur yağdığından dolayı konutların çatısı düz yapılmaktadır (Sameh, 2000: s. 71).

4.1.1.1.1. Malzeme:

Fathy (1986)'e göre konutta kullanılan yapı malzemeleri kullanıcıyı sıcak ve soğuk havadan korunmak adına önem taşımaktadır. Duvar ve tavan malzemeleri ve malzemelerin kalınlıklarının özenle seçilmesi, malzemenin fiziksel özellikleri; ısı iletkenliği, dirençlilik ve görsel yansımayı göz önünde bulundurmaktadır. Dış mekândaki sıcak havanın iç mekâna sızma oranı ile ısı farkı, sıcak havaya maruz kalan duvar alanı ve ısı iletkenliği ile orantılıdır. Duvarın bir tarafından diğerine hava sıcaklığının geçişini azaltmak için ısı iletkenliğini mümkün olduğunca azaltmak gerekir. Bunu sağlayabilmek için ya duvar kalınlığını arttırmak ya da ısı iletkenliği düşük olan bir malzeme kullanmak gerekmektedir (Abdelhamid Hosny ve Demirarslan, 2019: s. 214; Fathy, 1986: s. 39). Konutlarda kullanılan malzemeler yöresel, elverişli ve kolay bir şekilde taşınan malzemelerden tercih edilmiştir (taş gibi). Konutların giriş katları taş, üst katları ise tuğla ve güçlendirme amacıyla tahta parçaları kullanılarak inşa edilmiştir. Ayrıca üst katlar genelde oymalı taş payandaların taşıdığı çıkıntılı (çıkma) bir şekilde yapılmıştır. Dış cephenin üst katlarında yapılan çıkmalar sayesinde duvarların büyük bir bölümü gölge altında kalmaktadır, güneşe maruz kalan alan ve gölge alan arasındaki sıcaklık basınç farkından dolayı hava akımı sağlamaktadır. Dış cephelerdeki pencereler küçük ve az tutulmasının, akşam ya da kışın iç mekândan dış mekâna, sabah ya da yazın dış mekândan iç mekâna termal sızma için bir çözüm oluşturduğu düşünülmektedir (Hagag, 2013: s. 167; Sameh, 2000: s. 74; Mahmoud, 2000: s. 93; Okasha, 1981: s. 83). Kullanılan malzemeler kullanıcının sağlığını etkilemektedir. Özellikle taşa bulunan madenler insan vücudundakiyle benzerdir. Taşın gözenekleri geniş olmasından dolayı nefes alan bir malzemedir ve bu şekilde iklimsel dengeyi sağlamaktadır. Ayrıca iç mekândaki havanın yenilenmesine ve rutubetin absorbe edilmesine neden olmaktadır. Kalın taş dış duvarlar dış mekândan iç mekâna sıcak ya da soğuk hava girişini engellemektedir. Ayrıca dış cephedeki pencerelerin küçük yapılması mekâna sızacak olan sıcak havayı mümkün olduğu kadar azaltmaktadır (Görsel 47, 48). Mısır'ın sıcak havasını iç mekânda hissetmemek adına zeminin taş ile döşenmesi, bazı duvarların mermerle kaplanması ve tavanda ahşap malzemenin kullanılması gibi çözümler getirilerek mekânın daha serin olması sağlanmıştır. Ayrıca El Qa'a ve iç avluda kullanılan mermer fiskiyeler de iç mekândaki ısıyı

dengelemektedir (Hagag, 2013: s. 167, 168; Abdelhamid Hosny ve Demirarslan, 2019: s. 214, Mahmoud, 2000: s. 90, 91). Ayrıca doğal ahşap kolay şekillendirme özelliğinin yanı sıra havadaki zehirli maddeleri absorbe etmektedir, sıcaklığı ve rutubeti de dengelemektedir. Ahşap ve taş malzemeleri hava geçişini sağlar bu da havadaki karbondioksit gazını azaltmaktadır (Hagag, 2013: s. 173, 253).

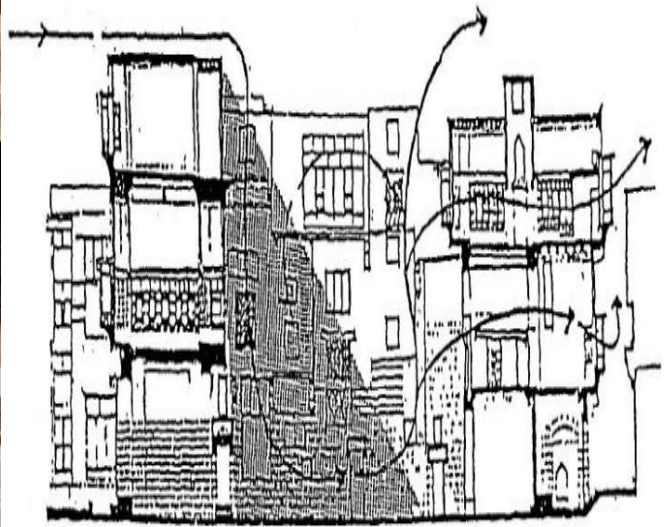
Görsel 47. Taş ve tuğla duvar detayları (Maury vd., 1983: s.305, 307)

Görsel 48. Konutlardan taş ve tuğla detayları (Sol: Beştekin Sarayı – Sağ: El Set Wasila Evi)

4.1.1.1.2. İç Avlu:

İslami Dönem Kahire evlerinin merkezinde iç avlu bulunmaktadır. Evin ana odaları ve alanları avluyu açılmaktadır; kare ya da dikdörtgen formundaki bu avlunun ortasında fiskiye havayı serinletmek için konumlandırılmıştır. Bazen avluda saksı bitkileri ile bazen de bahçe düzenlemeleri ile peyzaj çalışmaları da yapılmıştır. Bazı evlerde ikincil avlu (arka avlu) bulunmaktadır. Bu avlu hizmet avlusu diye de adlandırılmaktadır. Bu avluya bağlı yemek pişirme, su çarkı, değirmen ve arka bahçe gibi odalar ve alanlar yapılmaktaydı (Musa Mohammed, 1993; s.188, 223). Diğer Arap Müslüman ülkelerinde iç avlunun temel amacı ev işlerini yapmak ise Kahire evlerindeki temel amacı ışıklandırma, havalandırma ve evlerin farklı bölümleri ile iletişim sağlamaktır (Gelil Mohamed ve Hüseyin Ali, 2014; s.7). Avluda ya da El Qa'a'da kullanılan fiskiye havadaki nem oranını dengelemektedir. Avlunun iklimsel açıdan incelendiğinde kış aylarında kapılar ve pencereler kapalıysa hava akımı kısıtlandığında avlu ılık havayı depolamaktadır, yaz aylarındaysa açıklıklardan sağlanan hava akımı sayesinde hava sıcaklığı azaltılmaktadır. Avlularda bulunan fiskiye ya da bitkiler hem havayı nemlendirir hem de göze hitap etmektedir. Yeşil alanlar aynı zamanda havanın temizlenmesini sağlamaktadır (Görsel 49) (Mahmoud, 2000, s. 91; Hagag, 2013: s. 254). İç avlu aynı zamanda mahremiyet sağlamaktadır, bu konu Bölüm 4.1.1.2.'de incelenmiştir.

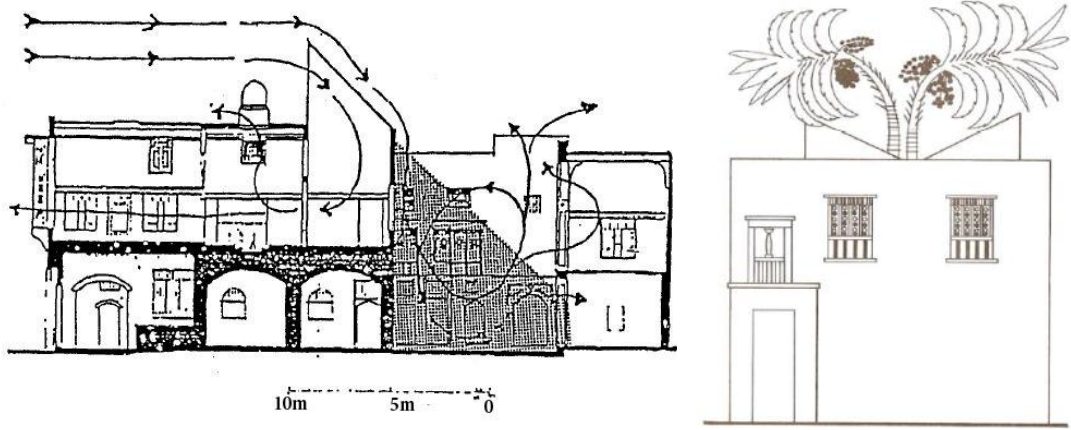
Görsel 49.El Sehemy Evi'ne ait iç avlu ve kuzeyden esen havanın avludan iç mekânlara girişi ve açıklıklardan çıkışı (Sağ görsel: Metualy Ahmed, 2006: s. 334)

4.1.1.1.3. Malkaf:

Özellikle Mısır'ın sıcak ve çöl iklimine sahip olması sebebiyle konutlarda bu sıcaklığı hafifletecek uygun çözümler üretilmiştir. Bu çözümlerden biri Malkaf'tir. Fathy'e (1986) göre sıcak hava iklimine sahip ülkelerde, pencerenin havalandırma, ışıklandırma ve görüş olarak temel üç fonksiyonu aynı anda sağlaması zordur. Küçük pencereler iç mekâna hava akımını sağlarken, ışık girişini azaltmakta, büyük pencereler ise ışık girişini sağlarken daha fazla sıcak hava girişine de sebep olmaktadır. Bu sebeplerden dolayı mimarlar, hava akımını sağlayacak Malkaf'i bir çözüm olarak kullanmışlardır. Malkaf evin çatısından yükselen kuzey yönüne doğru açık, ağız kısmı pahlı bir hava bacasıdır. Bu öge evin çatısından esen rüzgârı yakalayarak bir baca görevi görerek iç mekâna serin hava girişini sağlamaktadır. Malkaf, evin içine giren kum oranını da azaltmaktadır, hatta giren tozun çoğu Malkaf'in altına birikmektedir. Malkaf'in daha önce Eski Mısırlılar tarafından kullanıldığı mezar duvarlarındaki çizimlerden de görülmüştür (Görsel 50, 51) (Abdelhamid Hosny ve Demirarslan, 2019: s. 218; Fathy, 1986: s. 56, 57). Malkaf evin yüksek bir kütlesidir ve havayı yakalaması için yüksekliği en az iki metre yapılmaktadır. Daha fazla etkili olması için altına su testisi konulmaktaydı, giren havanın testiden geçerek daha fazla soğuması sağlanmaktadır, ağır olan soğuk hava aşağıya doğru çökerken hafif olan sıcak hava yukarıya yükselerek açıklıklardan çıkmaktadır (Mahmoud, 2000: s.94).

Görsel 50. Malkaf'in iç ve dış görünüşü (sol: El Sehem Evi- sağ: El Senary Evi)

Görsel 51. Sol görsel: kuzeyden gelen rüzgârın Malkaf'tan girişi ve açıklıklardan (Şohşeha ve Maşrabeya) çıkışı- rüzgârın avluya girişi de gösterilmektedir- El Senary Evi (Metualy Ahmed, 2006: s. 332) Sağ görsel: MÖ 1300 yılında Neb Amun mezar duvarına çizilmiş Malkaf örneği (Fathy, 1986: s. 118)

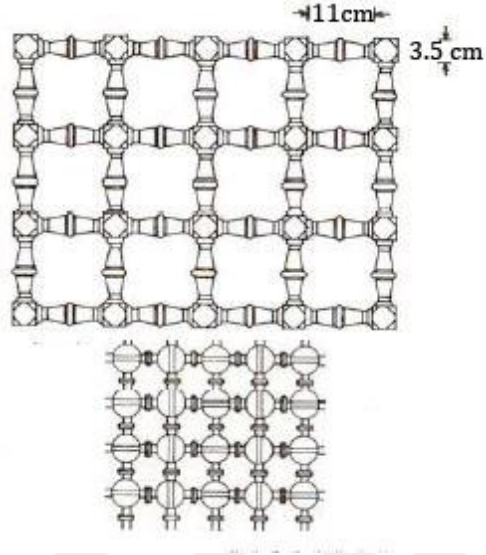
4.1.1.1.4. Maşrabeya:

Maşrabeya'nın oluşumunda iklimsel faktör önemli rol oynarken aynı zamanda sosyal ve dini değerler de oluşumunda bir etken olarak görülmektedir. Konutlarda yapılan Malkaf için geniş pencerelere ihtiyaç duyulmaktadır ancak bu geniş pencereler diğer komşu evlerin duvarından yansıyan hem fazla güneş ışığı hem de sıcak hava girişine sebep olacaktır. Buna çözüm olarak Maşrabeya ortaya çıkmıştır (Mahmoud, 2000: s. 93). Maşrabeya, oyulmuş ve şekillendirilmiş torna işi küçük ahşap parçalarını iç içe geçirerek, dekoratif veya geometrik şekiller oluşturularak, odaların iç avluya ya da dış mekâna bakan pencerelerini oluşturmuştur. Mısır'ın yaz aylarında konutların iç mekânında iklimsel konforu sağlamak adına 'Maşrabeya' pencereleri bir çözüm yolu olarak kullanılmıştır. Sözcük anlamı olarak Maşrabeya 'içme, içme yeri' dir. Eski zamanlarda bu ad, soğuk içme suyu elde edebilmek için, su testisini torna işiyle yapılmış pencerelerde bulunan çıkma kafese verilen isimdir (Görsel 53), bu ahşap torna işi ile yapılmış küçük çubuklar arasından geçen hava, buharlaşarak testideki suyun soğuk olmasını sağlanmaktaydı. Maşrabeya'nın işlevleri ise iç mekâna giren gün ışığını kontrol altına almak, hava akışını kontrol etmek, iç mekâna giren havanın sıcaklığını azaltmak, nemi artırmak ve mahremiyeti sağlamasıdır. Tasarımda, ahşap çubukların arasındaki mesafe ve çubukların çapı tasarımı etkileyen unsurlardır. Tasarımlarda oluşturulan şekle göre farklı adlandırmalar yapılmıştır. Göz hizasında olan

Maşrabeya bölümünde çubukların arası daha dar yapılarak hem direk ulaşan güneş ışığını önlemek hem de desenin oluşturduğu zıtlığı azaltarak gözün kamaşmasını da azaltmak hedeflenmektedir. Özellikle yüksek tavanlı odalarda Maşrabeya' nın üst kısmındaki çubuklar daha geniş aralıklarla düzenlenerek, odaya daha fazla ışık girmesi sağlanır ve karanlık boğucu olması da önlenmiş olmaktadır. Bu geniş aralıklar sayesinde de hava akımı da sağlanmaktadır. Bu sebepten dolayı Maşrabeya iki bölümden oluşur, üst bölüm daha geniş bir ağdan oluşurken, alt bölüm daha dar ve sıkı bir ağdan oluşur (Görsel 52, 53). Eğer sorun hala çözülmüyorsa daha fazla hava girişi sağlamak için tüm cephe Maşrabeya ile tamamlanabilir. Akşam, hava ahşap çubukların arasından geçerek, nemi ahşaba hapseder, ahşap çubuklar sabah vaktinde güneş ısısına maruz kaldığında ise giren havaya o nem aktarılmaktadır. Maşrabeya'nın bir diğer özelliği ise kadınları yabancı gözlerden korumasıdır; küçük ve sık torna işi çubuklardan oluşan bu pencere dışarıda ya da iç avluda bulunan yabancıların içeriye görmemesi; ancak mekânın içindeki kişilerin, dışarıdakileri görmesini bu şekilde sağlamaktadır (Abdelhamid Hosny ve Demirarslan, 2019: s. 216; Fathy, 1986: s. 46, 47; Atiya, 1994: s. 128). Özellikle Osmanlı Dönemi'nde 17. yy. Türk ve Avrupa teknolojilerinden fayda sağlanmıştır, bunlardan biri Maşrabeyalar'ın üzerine iç mekândan kapatılan cam kanatlı pencerelerin eklenmesidir (El Sayed, 2018: s. 136, 137). Maşrabeya sadece o çıkıntılı kafes alanına verilen isimdir. Ancak bazı örneklerde o kutu şeklindeki çıkıntıların her zaman yapılmadığı görülmekle birlikte torna işi çıkma olan bu pencerelere Maşrabeya adı verilmeye devam edilmiştir. Maşrabeya'nın alt bölümlerinde alt dönel ya da tek açılım şeklinde çok küçük pencereler yapılmaktaydı (Görsel 53).

Maşrabeya Osmanlı Dönemi'nde daha yaygın bir şekilde kullanılmıştır. Ancak Sedky'nin eserinde (1999: s. 8) Maşrabeya hakkında şöyle bir yorumda bulunulmuştur: Behrens-Abouseif 'e göre Maşrabeya'nın eliböğünde ile desteklenen çıkma bir pencere olarak yapılması Osmanlı Dönemi'nde başlanmıştır. Maşrabeya'nın Anadolu'daki Cumba örneği ile Kahire'de daha önceden kullanılan torna işi pencerelerinin birleşmesi ile oluşan bir öge olduğunu düşünmektedir. Bu konuyla ilgili farklı görüşler mevcuttur, tez kapsamında kullanılan diğer kaynaklarda Maşrabeya'nın Memlük Dönemi'nde de görüldüğü vurgulanmıştır. Örneğin Atiya (1994: s. 127) ve Waziri'e göre (1999: s. 119) Mısır'da torna işi çalışması eski

zamanlara dayanmaktadır, Memlükler Dönemi'nde ise bir zanaat olarak ön plana çıkmıştır, bu çalışmanın Maşrabeya, bölmeler ve bazı mobilyalarda kullanıldığını da ifade etmiştir.

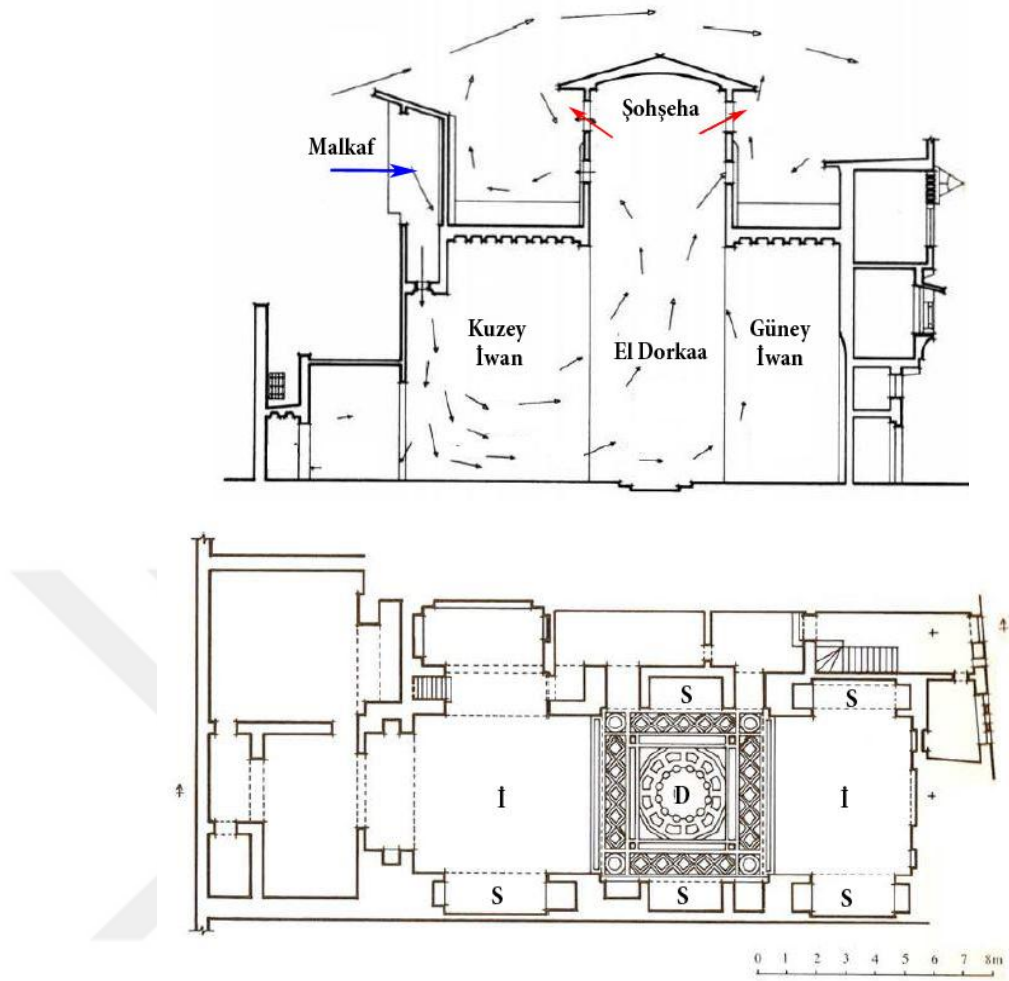
Görsel 52. Maşrabeya pencerelerinde kullanılan geniş ve dar aralıklı torna işi çubuklar (Fathy,1986: s. 91)

Görsel 53. El Saadat Evi'ne ait Maşrabeya'nın iç ve dış görünümü 1- Maşrabeya 2- kafes çıkıntı 3- giriş alanı ve avlu arasındaki Mahremiyeti ve güvenliği sağlayan kapı (ve kuzu kapı)

4.1.1.1.5. El Qa'a:

Fransız araştırmacılar bu alanı ikiye ayırmıştır; Giriş katında bulunan EL Qa'a'ya “Alt El Qa'a” ve “El Mandara”, üst katta bulunan El Qa'a'ya “Üst El Qa'a” olarak adlandırmışlardır. El Qa'a diye adlandırılan salon; birbirine bağlı üç bölümden oluşmaktadır: ‘El- Dorkaa’ olarak adlandırılan tavanlı bir avludan ve zemininden bir basamak yüksek her iki yanında bulunan birer İwan salonundan oluşmaktadır. İwan'nin üç yanı duvarla çevrili olup; dördüncü yanı ise El-Dorkaa'ya açıktır. Tavanla kapalı avlu olan El- Dorkaa'nın zemini, mermer parçalar ile süslü olup; bazen de ortasında mermer fiskiye bulunmaktaydı. Bu fiskiye hem görsellik açısından önemli hem de havayı serinleterek ısısız konfor sağlamaktadır. El Dorkaa'nın zemin seviyesi oturma alanı olan İwan'den bir basamak kadar alçaktaydı, Bu basamak yüksekliği sayesinde, gelen ziyaretçi İwan zeminine serilmiş olan değerli halılara ayak basmadan önce ayakkabılarını nerde çıkaracağını belirlemekteydi. Bazen İwan'lerden biri havalandırma amacıyla sokağa Maşrabeya ile bakmaktadır. Bazı İwan'lerde Malkaf konumlandırarak havalandırma sağlanmaktadır. İwan'in duvarında yapılmış olan Mihrab (duvar girintisi- duvar hücresi şeklinde) sayesinde kible belirlenmektedir. Üst El Qa'a ya da Ana EL Qa'a'nın, El Mandara'dan farkı yoktur ancak genelde daha özenli ve süslemesi daha fazladır (Abdelhamid Hosny ve Demirarslan, 2019: s. 220; Okasha, 1994: s. 93; Musa Mohammed, 1993; s. 188, 231-234). İwan'lerin yan taraflarında küçük İwan'ler ya da taş platformlu girintiler yapılmaktaydı, bu alanlar “Sedelle” diye adlandırılmaktadır. Sedelle, çok derin olmayan taş ya da mermer platforma sahip El Qa'a'nın zemininden 30 ile 40 cm yüksekliğinde olan alana verilen addır (Görsel 54, 55) (Rezk, 2000: s. 139-140). Bu alan minderlerle döşenerek oturma alanı olarak kullanılmıştır. El Dorkaa'nın tavanı iki İwan'den daha yüksektir ve ortasında şoşsheha yapılmıştır. El Dorkaa'nın yükselmiş olan duvarlarında ahşap parmaklıkla kapatılmış pencereler yapılmaktadır. El Dorkaa'nın ortasında bulunan şoşsheha havalandırmada ve aydınlatmada önemli bir rol oynamaktadır. İwan ya da Sedelle'nin açık olan tarafında ahşap ön kemeri taşıyan ahşap süslemeli payandalar yapılmaktadır. Bu süslemeler dış kenarlara devam etmektedir (Görsel 54, 55). El Qa'a'nın süslemeleri konutların anlatımı sırasında ilgili bölümde detaylı bir şekilde anlatılmaktadır. Bazı durumlarda El Qa'a tek İwan'li de yapılmaktadır.

Görsel 54. El Qa'a'yı oluşturan alanlar (El Dorkaa- İwan) ve Malkaf- Şohşcha gibi havalandırma yöntemleri - Moheb El Din Qa'a'sı (Fathy, 1986: s. 115, 117)

Görsel 55. El Sehemiy evinden El Qa'a salonları (sol görsel Harem El Qa'a alanı- sağ görsel El Mandara). 1-İwan, 2- gömme dolap 3- Maşrabeya 4- Sedelle 5- Üst pencere 6- Ahşap tavanın ön girişi ve taşıyan payanda 7- El Dorkaa

4.1.1.1.6. Şohşeha:

Şohşeha ahşap bir kubbedir, barındırdığı pencereler sayesinde yukarıya doğru yükselmiş olan sıcak havayı dışarı çıkartıp yerine Malkaf'tan giren soğuk havayı almaktadır. Şohşeha bazen kare, sekizgen ya da yarım daire kubbeler şeklinde görülmektedir (Görsel 54, 56) (Mahmoud, 2000: s. 94). Yapılan konut incelemelerinde Şohşeha genelde sekizgen formunda tasarlanmıştır.

Şohşeha, El Dorkaa tavanının tam ortasından yukarıya doğru yükselen bir tür çatı ışıklığıdır. Salonun ışık girişini ve hava sıcaklığının düzenlemesini sağlamaktadır. Genelde sekiz köşeli bazen daire formundadır, yüksek ahşap tavanı ve içerdiği pencereler sayesinde (Torna işi ile kapatılmış küçük pencerelerden oluşan ahşap bir tür çatı ışıklığıdır) sıcak havanın çıkışını sağlamaktadır. Soğuk havayı karşılayan Malkaf, Şohşeha sayesinde ısınmış olan havayı dışarıya çıkarmaktadır. Örneğin; Moheb Al-Din Qa'a'sına³⁶ ait Kuzey İwan çatısına konumlandırılan Malkaf'in girişinde oluşan hava basıncı sayesinde kuzeyden esen soğuk havanın girişi

³⁶ Mısır'ın İslami döneminden geriye kalan en eski El Qa'a örneğidir. Moheb El Din'in geniş kontundan geriye kalan tek bölümdür (Memlük dönemine aittir MS 1350).

sağlanarak İwan'a girmekte ve havanın hızı düşmektedir. Hava (ağır olan soğuk hava) böylelikle yavaşça El Dorkaa'dan geçerek, yukarıya (hafif olan) sıcak hava yükselmektedir ve Şoshşeha sayesinde dışarıya çıkmaktadır (Görsel 54, 56) (Fathy, 1986: s. 57, 117; Abdelhamid Hosny ve Demirarslan, 2019: s. 220, 221).

Görsel 56. Şoshşeha'nın iç ve dış görünüşü (sol görsel El Sehem Evi- Sağ görsel El set Wasila Evi)

4.1.1.2. Dini Değerler- Mahremiyet:

Mısırlılar dini değerlerine geçmişten itibaren önem veren yapıya sahiplerdir. Firavunlar Dönemi'nden itibaren inançlarına değer vermekteydiler ve İslamiyet sonrası da İslam dinine bağlılıkları devam etmiştir. Halkın dini değerlere bağlı olması doğal olarak sosyokültürel davranışlarını da etkilemiştir. Bu da konut biçimini ve insanlarla olan iletişim şeklini etkilemiştir. Kadınların mahrem olması sebebiyle dış dünya ile iletişimi azaltılmıştır. Vakitlerinin büyük bölümünü evlerde geçiren kadınlara, konut tasarımında yapısal konfor sağlanmıştır. Sonraki bölümde (Bölüm 4.2) evlerin anlatımı sırasında, evlerin selamlık ve harem olarak ayrıldığı görülmektedir, Dini değerlerden oluşan sosyokültürel ilkeler arasında kadınların yabancı gözlerden korunması ve mahremiyetin sağlanması gerekmektedir. Giriş katı selamlık üst katların neredeyse hepsi harem alanıdır. Birinci kattaki selamlık alanlarından biri Mkad'tir³⁷, ancak ona ulaşmak için avluda bulunan özel merdivenler kullanılmaktaydı. Ayrıca bu alan özel misafirler içindir. Bir diğer alansa birinci katta bulunan ana El Qa'a alanı özel kutlamalar yapıldığında selamlık alanı olarak kullanılır ve kadınlar Al Aghany (Görsel 57) sayesinde bu kutlamaları takip etmekteydiler. Al Aghany, Harem alanına ait genelde koridor formunda olup, El

³⁷ (4.1.1.2.3.2) bkz.

Qa'a ya da Mkad'in yüksek duvarlarının üst kısmına konumlandırılan Maşrabeya ya da torna işi pencereler ile bu alanlara bakmaktadır. Kadının mahremiyetinin sağlanması adına üretilmiş olan mimari çözümler alt başlıklarda ifade edilmektedir.

İslamiyet öğretilerinde ev mahrem bir alandır, konutların gözetlenmesi, içinde var olan kişilere bakmak ya da izin alamadan bir başkasının evine girmeyi yasaklamıştır: “Ey iman edenler! Kendinizi tanıtip izin almadan ve içinde oturanlara selâm vermeden kendi evlerinizden başka evlere girmeyin. Sizin için daha iyi olanı budur; umulur ki düşünüp anlarsınız” (Nur suresi 27). Hz. Muhammet, gözetlemek ya da dışarıdan gelen bakışları konuta izinsiz girmek/tecavüz etmekle bir tutmuştur. Bu bağlamda Allah Resulü, "Hiç kimse izin almaksızın başkasının evinin içine bakmasın. Kim izinsiz bakarsa aynen girmiş gibidir" diye buyurmuştur. Aynı şekilde ev sahiplerine de sorumluluk yüklenmiştir ve Hz. Peygamber "Bir kimse, kapısı açık bırakılmış (veya giriş kısmında perde olmayan) bir eve uğrar da (içeriye) bakarsa kabahat onda değil, ev sahibindedir” diye buyurmuştur. Mahremiyeti korumak sadece yoldan geçen ya da ziyaretçinin dikkat etmesi gereken bir husus değil aynı zamanda ev sahibinin sorumluluğudur (Aydın, 2015: s. 309, 310; URL-30). Bu bağlamda İslami Dönem Kahire evleri incelendiğinde evin şemasal biçimi ve mimari öğelerin bu şartlara uyduğu görülmektedir.

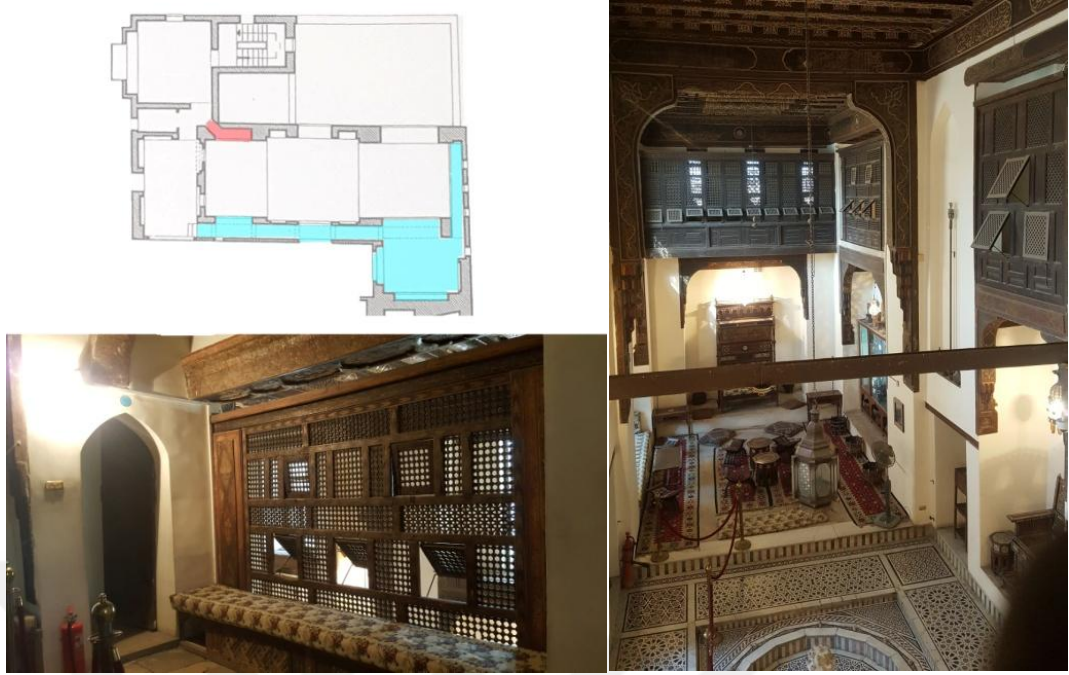
Evler genelde iki ya da üç kattır ve üç bölümden oluşmaktadır; aile fertleri için yaşam alanı (harem), erkek misafirlerin karşılama alanı ve üçüncüsü Mutfak, depo, su kuyusu gibi hizmet alanlarından oluşmaktadır (Okasha, 1981: s.95; Farghaly, 1991: s. 42).

Mahremiyet olgusu İslamiyet'te önemli bir olgu olsa da temelinde sosyokültürel bir ihtiyaçtır. Sosyokültürel faktör ikincil bir etken olarak gözüke de içeriklerinin dini değerlerle aynı olduğu görülmektedir. Memlük ve Osmanlı Dönemleri'nde sadece Müslümanlar değil aynı zamanda Hristiyan ve Yahudiler de yaşamaktaydılar. Mahremiyet, aileyi koruma ve mekânda konfor gibi ilkelerin konutta sağlanması insani yani sosyokültürel bir ihtiyaçtır.

Raport'un (1969: s. 61-63) ifade ettiği gibi konutun içindeki ihtiyaçlardan doğan temel eylemleri incelemekten ziyade (yemek, içmek, uyumak...) bu temel ihtiyaçların yapılaş şekli önemlidir. Yani eylemlerin nasıl ve nerde yapıldığıdır. Bunu

da kültür belirlemektedir. Diğer bir ifadeyle yemek yapma ya da yemek yemek değil bunların nasıl ve nerde yapıldığı konutun formunu etkilemektedir. Konutların oluşumunu etkileyen bazı önemli unsurlar mevcuttur. Bunlar temel ihtiyaçlar, aile, kadının konumu, mahremiyet ve sosyal bağlantıdır. Konutun içindeki eylemler kültürden kültüre ve inançlardan ötürü değişmektedir. Bunlar da konutun şemasal şekline de yansımaktadır.

İslami Dönem Kahire konutlarının avlunun etrafında kurulması hem mahremiyeti hem de ailenin güvenliğine destek olmaktadır. İç avlunun ana görevi kadınların mahremiyet ihtiyacını karşılamasıdır. Avlulu evlerde aile mahremiyetini korumak adına uygun tasarımlar yapılmıştır. Örnek olarak iki evin ana giriş kapısının karşı karşıya olmaması ya da özel pencere tasarımları gibi. Sadece kalın duvarlar, küçük pencereler ve diğer önemler ile değil; aynı zamanda yabancı biri eve davet edildiğinde bir engel olmasa da kadınlara ait bölüme girmesi kesinlikle yasaktır. Avlunun bir diğer özelliği aile ve kadınları dış dünyadan korumaktır, erkek egemenliğindeki kültürlerde kadını koruma içgüdüğü yüksektir. Avlu teorik olarak evin ortak kullanım alanı olmakla birlikte, uygulamada ve özelde kadının alanıdır; İslam kültüründe kadın kutsaldır ve korunması gerekir. Evin giriş kapısının önündeki avlu fiziki engellerle kapatılmıştır. Hatta Kuzey Afrika'da olduğu gibi avlu çok yüksek duvarlarla çevrelenmiştir. Evin kapısı ve pencereler sokağa değil, avluya açılır. İslam kültürünün yaşam şekli, konut oluşumu ve yerleşim şeklini etkilediği aşikârdır (Rapaport, 1969: s. 65, 66).

Görsel 57. El Keritleya Evi'ne ait harem alanındaki Al Aghany alanı ve El Qa'a salonu. Planda³⁸ mavi ile işaretli alan Al Aghany bölümüdür o bölümden ana El Qa'a alanına bakılmaktadır.

4.1.1.2.1.Dış Cephe:

Evin içindeki mahremiyeti sağlamak adına konut mimarisinde dışarıdan hiç kimsenin konutun içini görmemesine özen gösterilmektedir. İslami değerlerin evlerin oluşumunu etkilediği görülmektedir. Konutlar orta iç avlu ve onu saran kütleden oluşturmaktadır. Konutun avlunun etrafında içe doğru kurulmasından dolayı iki cephesi mevcuttur. Biri dış cephe yanı sokağa bakan cephe, ikincisi iç cephe yanı avluya bakan cephedir. Evin çoğu penceresi iç avluya bakmaktadır; geniştir ve Maşrabeya ile kapatılmıştır. Dış cephedeki pencere sayısı az ve küçük tutulmuştur ve torna işi pencereler (ahşap parmaklıklarda dahil) ve/ veya Maşrabeya ile kapatılmıştır. Maşrabeya hava geçişini sağlarken keskin güneş ışınlarının girişini de önlemektedir. Dış cephelerin girintili çıkıntılı olması, üst katların çıkma olması ve Maşrabeya'lar sayesinde hem gölge hem de hava geçişi elde edilmektedir (El Başa,1999; s. 211; Gelil Mohamed ve Hüseyin Ali, 2014: s. 7; Mahmoud, 2000: s. 91, 92). Yapılan konut ziyaretleri sırasında dış cephelerde giriş katına ait pencerelerin küçük ve ahşap parmaklıklarla kapatıldığı gözlemlenmiştir. Ayrıca bu pencereler insan göz hizasından yüksektir. Giriş kattaki bu dış sokağa bakan odalar

³⁸ S.171 bkz.

genelde selamlık alanları ya da kiler- depo odaları olduğu ve iç avludan uzak yapıldıkları için mahremiyet sağlanmaktadır. Üst katlara ait pencereler ise Maşrabeya olarak yapılmıştır. Odaların üst pencereleri genelde küçük torna işi ya da ahşap parmaklıklarla kapatılmıştır bazı durumlarda üstte renkli camlı ve alçı pencereler de (alçılı vitray) gözükmektedir (Görsel 58).

Görsel (58). Eski kahire sokakları ve konutların cepheleri (Şakwir, 2005: s. 30, 31)

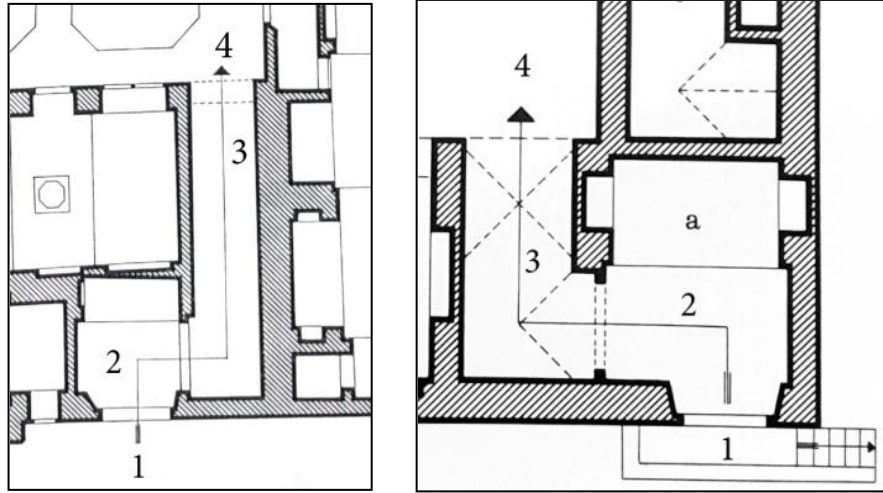
4.1.1.2.2. Giriş:

Bir sonraki bölümde (4.2) örnek olarak incelenmiş evlerden de görüldüğü üzere neredeyse bütün konutlarda dolaylı giriş ilkesine uyulmuştur. Dolaylı giriş sayesinde kapıya gelen yabancı avluyu görmemesi, gelen yabancı erkek misafir için giriş katında farklı karşılama alanları tahsis edilmesi mahremiyet açısından önemli bir önlemdir. Ana giriş kapısının üstünde yani harem katına ait Maşrabeya yapılarak kapıya kimin geldiği öğrenilmekteydi ve gereken tedbirler alınmaktaydı. Genel olarak evlerde ikincil bir çıkış kapısı yapılmaktaydı, bu kapı sayesinde acil durumlarda, bazen at ahırına yakın olması çıkışlarda kolaylık sağlar ya da Harem alanına bağlandığından dolayı kadınların giriş çıkışını sağlamaktadır.

Musa Mohammed'e göre (1993: s. 221) bu ikincil kapılar pasaj ya da ikincil sokaklara açılmaktadır ve bu kapıların hizmet kapısı ya da saldırı anından bir kaçış kapısı olduğunu ifade etmiştir. Güvenlik sağlamak adına bazı evlerde bulunan gizli kapılar sayesinde tehlike anında evin sahibi kaçması için bir olanak sunmaktadır (Sameh, 2000: s. 76). Yapılan incelemelerde konutlarda ikincil merdivenler, ikincil kapı ve gizli alanlar yapıldığı görülmektedir.

Ana giriş kapısından sonra giriş alanı karşılamaktadır, sağ ya da sol tarafa yönlenerken küçük bir koridor ya da dehlizden geçerek avluya girilmektedir. Bu şekilde giriş alanında bulunan her kimse avluda ya da evde bulunan kadınlardan ve mahrem alanlarından uzaktır. Giriş alanının karşı duvarında yükseltilmiş taş platform bulunmaktadır. Bu taş platformun oturma amacıyla yapıldığı düşünülür. Giriş alanına yakın ya da ona açılan bir kapı sayesinde bekçi odası bulunmaktadır. Görülen örneklerde dış kapılar genelde ahşaptan düz, sade ve ağır kapılardır. Bazı evlerde giriş alanında avluya geçmede kapılar yapılmaktadır. Örnek olarak; El Sadaat ve El Oud evlerinde ana girişten avluya açılan kapılar yapılmıştır ve bu kapılarda kuzu kapı yapılmıştır (Görsel 53). Bu şekilde hem güvenlik hem de mahremiyetin artırıldığı düşünülür.

İslamiyet öncesi ve diğer başka kültürlerde evin giriş kapısından evin içi görülmekteydi. İslamiyet sonrası dolaylı giriş ilkesi sayesinde, eve giren yabancı karşısında duvar görmektedir. Dolaylı giriş sayesinde ana giriş kapısı açık olsa bile sokakta yürüten kişilerin içeriye görmesi engellenmektedir. Bu şekilde evin mahremiyeti korunmaktadır. Dolaylı giriş ilkesi İslami Dönem'in başlangıcından yani Fustat bölgesindeki evlerden itibaren Osmanlı Dönemi'nde inşa edilen evlerde de devam etmiştir. Konutlar kaleye benzemektedir, dolaylı girişin desteği ile eve saldıran kişinin saldırı gücü de azalmaktadır. Bu sebeplerden dolayı hem mahremiyet hem de ev ahalisinin emniyeti sağlanmıştır. Dolaylı giriş bazen bir ya da iki dönemeçten oluşur ve ilk dönemece yapılan kapı mahremiyet dışında sokaktan gelen sesleri, tozu ve rüzgârı da önlemektedir (Görsel 59). Sokağa açılan ana giriş kapısının konumu yapıya bağlıdır, iç mekândaki diğer alanları heba etmeden doğru şekilde değerlendirmek adına inşa eden kişi tarafından kapının konumu belirlenmekteydi (El Başa, 1999; s. 159, 211; Musa Mohammed, 1993: s. 218; Gelil Mohamed ve Hüseyin Ali, 2014: s. 7).

Görsel 59. Dolaylı giriş- 1-Ana giriş kapısı 2-giriş alanı (a- taş platform) 3- dolaylı giriş/ koridor 4- iç avlu (Maury vd, 1983)

4.1.1.2.3. Selamlık Alanları:

Selamlık alanı; karşılama odası, El Mandara, Mkad ve Takhtaboş'tan ibarettir. Selamlık alanı erkekler için tahsis edilen evin giriş katına verilen addır. Ancak birinci katın bir kısmı selamlık alanıdır. Bunlar; Mkad ve yakınında bulunan ev sahibine ait bazı odalar ve ana El Qa'a salonudur. Bu alanlar hariç, birinci katın diğer bölümü ve üst katlar kadınlara aittir (Yaghy, 2004: s. 33; Farghaly, 1991: s. 44; Sameh, 1991, s. 169-170).

4.1.1.2.3.1. El Mandara (Alt El Qa'a):

Daha önce de vurgulandığı üzere giriş katta yapılan El Qa'a'ya 'Alt Qa'a' ya da El Mandara' adı verilirken üst katta yapılan El Qa'a' ya 'üst El Qa'a' denmekteydi. El Qa'a'nın şemasal anlatımı (Bölüm 4.1.1.1.5)'de anlatılmıştır. Selamlık alanına ait El Qa'a salonu yüksek düzeyli erkek misafirleri karşılamak ya da kutlama salonu olarak kullanılmaktaydı. Bazı evlerde birden fazla bulunmaktadır. (Abdelhamid Hosny ve Demirarslan, 2019: s. 220; Sameh, 1991: s. 173). Konutlarda muhakkak ana El Qa'a salonu bulunmaktadır. Bu mekân evin en görkemli alanı olarak tasarlanmaktadır. Genelde kutlamalar bu salonda yapılmaktaydı. Ev örneklerinden de (Bölüm 4.2) görüldüğü üzere bazen alt katta bazen üst katta konumlandırılmaktaydı.

4.1.1.2.3.2. Mkad:

Mkad'in kelime anlamı insanların oturduğu öge anlamına gelmektedir ve oturma eyleminden yani "Kad" fiilinden türemiştir. Memlûk ve Osmanlı Dönem konutlarında erkek misafirlerin karşılandığı en önemli alanlardan biridir (Yaghy, 2004: s. 11). Mkad'in oluşumunu etkileyen sadece sosyal ve dini faktörler değil; aynı zamanda iklimsel faktör de bir etkidir. Mkad, Kahire konutlarında iklimsel nedenlerden ötürü özellikle yaz aylarında kullanıcıya iç mekânda ısısal konforu sağlayan bir mekân olup, kuzey yönü avluya açık ve o yönden esen rüzgârı karşılamaktadır. Bu şekilde Mkad alanında oturan kişi bu mimari yöntem sayesinde sıcak havalarda serinlemektedir (Abdelhamid Hosny ve Demirarslan, 2019: s. 214; Rezk, 2000: s. 29). Mkad, erkek misafirler için yazlık oturma alanı, avluya doğru açık, üstü kapalı bir balkon ya da salondur. Mkad'ın üç tarafı duvarla çevrili olup; kuzey yönündeki dördüncü tarafı kemer dizisi ile avluya açıktır. Genelde avluda bulunan taş merdivenler sayesinde bu alana ulaşılmaktadır. Verandaya benzeyen bu alan İtalya saraylarındaki "Loggia" ya benzemektedir (Abdelhamid Hosny ve Demirarslan, 2019: s. 214; Sameh, 2000: s. 75). Mkad'in kemer dizisi iki ile beş kemer arasında değişmektedir (yapılan incelemede genelde iki kemer olduğu görülmüştür). Genelde evin güney bölümüne konumlandırılmaktadır. Kuzeyden esen havayı karşılamak için avluya kemer dizisi ile açılmaktadır. Bazen bu alan Ana El Qa'a alanına dikey yerleştirilmektedir (Musa Mohammed, 1993: s. 228).

Yapılan inceleme sonucunda Mkad'in duvarlarında kapaklı ve genelde etrafında oymalı raflar olan gömme dolaplar görülmüştür. Duvarlarında yapılan derin olmayan girintilerin alt tablasının kandiller koymak için kullanıldığı düşünülmektedir³⁹, derin girintiler ya da Sedelle'ler oturma alanı olarak kullanılmaktaydı. Mkad zeminin önünde bir basamak alçak geçiş alanı bazı örneklerde görülmüştür. Bunun sebebi ise Mkad alanına serilen halı ve minderlere basmamak için ayakkabıları bu alanda bırakmaktır. Mkad'in giriş avluda bulunan taçkapıdan geçerek ulaşılmaktadır. Bu alana yakın tuvalet bulunmaktadır. Bu şekilde gelen misafir mahrem alanlardan geçmemektedir. Taçkapının ve Mkad kemerlerinin etrafında yapılan süslemeler görkemlidir ve dikkat çekmektedir. Mkad'in süslemeleri ve konumu detaylı bir şekilde Bölüm 4.2'de anlatılmaktadır (Görsel 60).

³⁹ Mimari açıdan bu girintiler duvara binen yükü azaltmaktadır (Rezk, 2000: s.87).

Görsel (60) Emir Mamay'ın Sarayı'ndan geriye kalan Mkhad alanı –Memlük Dönemi'ne aittir (MS 1495)

4.1.1.2.3.3. Takhtaboş (Takhtabush):

Takhtaboş (Takhtaboş) terimi esasen iki sözcükten oluşmaktadır, ilki “Takht” ve ikicisi “Boş”, Farsça bir kelime olan Takht, taht ya da uyumak ve oturmak için yerden yükseltilmiş her şey anlamına gelmektedir (Musa Mohammed, 1993: s. 225). Kaynaklarda bu şekilde yazılmıştır. Ancak boş kelimesi için bir anlam açıklanmamıştır. Genelde bu alanda oturma ögesi olarak tahtadan yapılmış yüksek ayakları olan bir bank türü konulmaktaydı. Osmanlı Dönemi'nde bu mimari alanın eklenmesi sebebiyle Türkçe kökenli bir kelime olduğu düşünülmektedir. Takht kelimesi Farsça kökenli olabilir ancak bazı Osmanlıca kelimeler de Farsça kökenli olduğundan, Taht anlamına gelen Takht ya da Türkçe bir kelime olan Tahta ile boş kelimesi birleşerek oturmak için boş tahta ya da boş taht anlamından türetildiği düşünülmektedir.

Bu alan Memlük Dönemi'nde ya da daha önceki dönemlerde görülmemiştir. Osmanlı Dönemi'nde inşa edilen konutların bazılarında özellikle 18. yy.'ın ikinci yarısından sonra inşa edilen konutlarda görülmüştür. Giriş katındaki bu alan genel olarak dolaylı girişin karşı duvarına konumlandırılmaktaydı. Bu alanın bir yanı tamamen avluya açıktır ve ortasında tavanı taşıyan mermer bir sütun yapılmaktaydı.

Zemini avludan bir basamak yüksektedir, kalan üç duvarını saran ve oturmak için kullanılan tahta bir oturma ögesi (tahta bank) yerleştirilmekteydi. Bu alanda erkek misafirler evin sahibini beklemekteydiler, ev sahibi yanlarına geldiğinde onları Mkad, El Mandara ya da El Qa'a alanlarına yönlendirerek uygun mekânda ağırlamaktaydı (Görsel 61). Bazı evlerde hem Mkad hem de Takhtaboş yapılmaktaydı. Bazen sadece ikisinden biri bulunmaktaydı (Musa Mohammed, 1993: s. 225, 230, 227; Sameh, 1991: s. 170). Bir yanı tamamen iç avluya açık ve bazen diğer yanı dış avluya yani bahçeye açılmaktadır. Maşrabeya pencereleri sayesinde (ya da torna işi pencereler) hava geçişini sağlamaktadır. Dış avludaki ya da dış mekândaki havanın iç avludaki havadan daha sıcak ve alan olarak geniş olduğu için, iç avludaki soğuk havayı dışarıya çekerek, serin hava cereyanı yaratarak oturanları serinletmekteydi. El Sehemiy evine ait Takhtaboş örneğinde görülmektedir (Fathy, 1986: s. 63-64).

Görsel 61.El Sehemiy Evi'ne ait Takhtaboş

4.1.1.2.4. Harem Alanı:

Harem alanı kadınlar için tahsis edilen evin üst katlarına verilen addır (Görsel 123) (Farghaly, 1991: s. 44). İslamiyet öğretilerine göre kadının mahremiyetinin yabancı erkeklerden korunması gerekmektedir. Birinci ve ikinci katlar kadınlara ve aileye aittir. Ancak evin içinde rahatça dolaşan kadınların bir misafir geldiğinde avludan üst katlara onu ulaştıran ikincil merdivenler yapılmıştır. Bu merdivenler

sayesinde mutfak-tuvalet gibi hizmet alanlarına mahremiyeti zedelenmeden ulaşmaktaydı. Kadınlara özel El Qa'a alanları yapılmaktaydı ve genelde Küçük El Qa'a adı da verilmektedir. Çünkü hem boyut olarak küçüktür hem de bazı ev örneklerinde tek İwan'lı yapılmıştır, genelde süslemeleri Ana El Qa'a ya göre çok azdır ve daha sadedir. Üst katlara ait birçok oda ve onlara bağlı tuvaletler yapılmıştır. Alt kattaki El Mandara selamlık alanıdır. Ancak bazı ev örneklerinde genelde Mkad'a bağlı üst El Qa'a ya da ana El Qa'a yapılmaktaydı. Bu alanlar görkemli ve çok geniştir, harem katına ait olsa da özel misafirler ya da kutlama durumunda selamlık alanıdır. Ancak yapılan incelemeler sonucunda ana El Qa'a salonu birinci katta yapıldığında ve harem alanına ait El Qa'a'ya yakınsa muhakkak ara oda yapılmaya özen gösterilmektedir. Zeynep Hatun Evi'nde Mkad ve Ana el Qa'a arasında ara oda yapılmıştır. El Keritleya (Ev 1) de küçük El Qa'a (4.1.2.4 anlatılmıştır) ve kışık EL Qa'a alanı arasında da yapılmıştır. Giriş katında görkemli El Qa'a yoksa ve bu birinci ya da ikinci kattaysa muhakkak ara oda ya da koridor yaparak ya da ayrı bir giriş sağlanarak, kadınlar için geçiş alanı sağlanır. Ancak bu durumda kadınların kutlama ya da konuşmaları duyması için Al Aghany yapılmıştır (Görsel 57)

4.1.1.2.5. Hamam ve Tuvaletler:

“Şüphesiz ki Allah çok tövbe edenleri de sever, çok temizlenenleri de sever”. Bakara suresi (222) (URL-31). İki tür hamam bulunmaktadır: Ücretli halk hamamı ve evin sakinleri tarafından kullanılan konutların içindeki özel hamam. Hamamlar üç bölümden oluşmaktadır: İlk bölüm insanların üstlerini değiştirdikleri alan olan soğukluk, ikinci bölüm ılıklik (havası ılık olan bu oda kullanıcıya sıcaklık ve soğukluk arasında geçiş sağlamaktadır), üçüncü bölüm ise sıcaklık alanıdır. Sıcaklık alanının tavanı kubbeli ve renkli camlarla kapatılmış küçük deliklere sahiptir, renkli camlardan geçen ışıklar hem mekânı aydınlatılmaktadır hem de mekâna renk katmaktadır (Görsel 62) (Musa Mohammed, 1993: s. 235-237).

Evlerin İslami öğretilere uymak adına tuvaletlerin kıblenin ters yönünde yapılmasına önem gösterilmiştir (El Başa, 1999: s. 208).

Görsel 62. El Sehemiy Evi'ne ait hamam ve tuvalet alanı

4.1.2. İkincil Etkenler:

Siyasi, ekonomik ve sosyal faktörler ikincil etkenler olarak görülmektedir. Memlûkler Dönemi'ndeki sultanların parayı manipüle etmesi, iktidar çekişmeleri yüzünden oluşan sokak boğuşmaları (savaşları), karşıt Memlûk partilerinin yarattığı huzursuzluklar; rakiplerinin evlerini gasp etmeleri, kadınların ve çocukların kaçırmaları, eve girerek rakibiyle çatışarak ya da dış cephedeki pencerelerden oklarla onu öldürmeye çalışması gibi sorunlardan kaynaklanan korku, konut mimarisine yansımıştır. Bu gibi siyasi faktörler, sokakta geçen kavga ve boğuşmalardan tüccarların dükkânlarını kapatmalarına neden olmaktadır. Bu da ekonomik durumları etkilemekteydi. Bu sorunlara rağmen Memlûklerin yaptığı ticaretlerden kaynaklanan ve halktan topladıkları vergilerden oluşan servetler sayesinde, sultanlar, emirler ve vezirler saray (Konut) ve mescit yapımında adeta yarıştılar. Ticaret, servetlerinin ana kaynağı ve ekonomik faktörü etkileyen en önemli kazanç yoluydu. Bu ekonomik yükseliş mimari yapılara da yansımıştır. O dönemde üretimdeki gelişim özellikle cam ve ahşap çalışmalarındaki gelişim, mimarı öğelerin oluşumunda önemli bir katkı sağlamıştır (El Sayed, 2018: s. 101-102).

Konut mimarisi ve mimari yapılar toplumun ekonomik durumlarını ve sosyal statülerini de yansıtmaktadır. Memlûkler Dönemi'nde özellikle El Qa'a ve kadınlara

ait harem El Qa'a alanın süslemelerinin aşırı olması ve heybetli gözükmesine önem verilmesinin temel sebebi konutlarda yaptıkları evlilik ve doğum gibi kutlamalardır. Düğün ziyafeti iki defa verilmekteydi; biri kadınlar için gelinin evinde diğeri erkekler için damat evinde yapılmaktaydı. Bazen de iki ziyafet tek bir evde verilmekteydi. Bu davet akraba ve yakın dostlar için hazırlanmaktaydı. Bu sebeplerden dolayı El Qa'a salonlarının gösterişli olmasına önem verilmiştir. Aslında sadece El Qa'a değil; aynı zamanda evin giriş kapısı, iç cephe, karşılama alanlarına da önem verilmiştir. Doğum evin içinde yapılmaktaydı, bazen doğum ve loğusalık dönemi için özel odalar yapılmaktaydı. Tebrik için doğum kutlaması yapılmaktaydı, çocuk erkek ise ziyafet 7 güne kadar sürebilmekteydi. Özellikle bebekler birinci haftalarını tamamladıklarında özel bir kutlama yapılmakta ve akrabalara –tanıdıklara yemek dağıtılmaktaydı. Sosyal yaşamın bir başka etkisi vebadan dolayı çocuklarını kaybetmekten kokmaları nedeniyle fazla çocuk doğurmalarıdır. Bu da oda sayılarının fazla olmasına neden olmuştur (Ashour, 1992: s. 134-138; El Sayed, 2018: s. 103). Bu gibi sosyal gelenekler ve adetlerin iç mekândaki süsleme şeklini etkilediği görülmüştür. Özellikle iç cepheye ve avluya özen gösterilmesi, El Qa'a'nın yüksek tavanları, ahşap kalem işi süslemeli tavanı, El Dorkaa'nın mermer döşemeli olması, yapılan fiskiye, özenle yapılmış kapı- pencereler ve mermer duvar kaplamaları gösteriş amaçlı olup; sosyal bir etken olarak görülmektedir.

Osmanlı Dönemi'nde ise konutun içindeki kadın ve erkek alanlarındaki ayırmda artış olduğu gözlemlenmektedir. Bunun en önemli sebebi Osmanlıların fazla muhafazakâr olmasıdır. Ayrıca makamlı insanların evlerinde siyasi kararlar ve görüşmeler (Osmanlı askerleri ile) yapılmaktaydı,⁴⁰ bu da konutta yaşayanları tehlikeye sokmaktaydı. Tıpkı Memlûkler Dönemi'nde olduğu gibi ziyafetler ve kutlamalar (dini, doğum, sünnet, sanatsal- eğlence, düğün...) yapılmaktaydı. 18. yy. zengin tabakanın daha da zenginleşmesi, daha refah bir hayat yaşamalarına neden olup; konutlara yansımıştır (El Sayed, 2018: s. 129, 131). Konutların şemasal formunu etkileyen bir diğere etken ise bahsi geçen dönemlerde çok eşlilik ve hastalıklardan dolayı çok çocuk sahibi olma düşüncesidir. Cariye ve kölelerin evlerde yaşaması, ev sahiplerinin onları aileden biri olarak görmesi de bir diğere yan etkindir.

⁴⁰ Özellikle 18.yy. siyasi yönetim kale'den değil Emirler tarafından yürütülmekteydi (El Sayed, 2018: s. 128).

O dönemde insanların sosyal statüleri ve dini inanışları giydikleri kıyafetlerden anlaşılmaktaydı (Ashour, 1992: s. 338). Evlerin şekli de sosyal statüye göre değişmiştir.⁴¹

Yapılan incelemeler sonucunda alt katın selamlık alanı olduğu görülmüştür, evde bir yabancı olsa bile alt katta bulunan hizmet alanına hareme ait ikincil merdivenler sayesinde mahremiyet zedelenmeden ulaşıldığı görülmüştür. Evin içindeki yaşam kurgulandığında, kadınlar konutta rahat bir şekilde dolaştıkları düşünülmektedir. Ancak misafir geldiğinde kapının üstündeki Maşrabeya sayesinde kimin geldiğini görmekteydiler ve gereken önemler alınmaktaydı. Kapıya gelen misafir, bekçi ya da evin bay sahibi tarafından karşıladığında alt kattaki karşılama alanında ya da giriş alanında bulunan taş platform da oturarak ev sahibini beklemekteydi, evin bay sahibi dilediği selamlık alanında misafirini ağırlamaktaydı. Kapıya gelen misafir giriş alanındayken dolaylı koridordan ötürü konutun iç bölümünü görmemektedir. Bazen de giriş alanı ve dolaylı koridor arasında bir kapı daha yapılmaktaydı. Yani kadını ve aileyi herhangi bir tehlikeden ve mahremiyetin zedelenmesine karşı tüm tedbirler ve önemler alınmıştır. Bu mimari çözümler, sadece eylemler ve ihtiyaca göre değil; temel olarak dini değerler, kültür ve iklim gibi faktörlere göre oluşmuştur. Örnek vermek gerekirse oturma eyleminin mekân kurgusunu etkilediği görülmektedir: Minder üzerine oturma kültürü Sedelle, İwan ya da bazen Mkad'ın bir basamak yüksekte olması, halılara basmamak için ayakkabıları çıkartarak oturulması gibi. Kadınların rahatça dolaşması için harem alanına yakın ikincil merdivenler, ikincil kapı, özel tuvalet gibi çözümler kadının mahremiyeti ya da bir tehlike anında kaçma yani kadını korumak için mimari çözümler saklanma alanları da yaratılmıştır. Evlerin ortak bir plan tipine sahip olmaması, sadece belirli mimari öğelerin bulunması, iç merkezin avlulu olması dışında ortak ya da akılda kalabilecek plan tipinin olmaması ve düşmanlardan ailenin korunması açısından labirent plan şekli yapıldığı gözlemlenmiştir. Bu konutların temel taşlarının aile, kadın ve koruma içgüdüleri ile oluştuğu görülmüştür. Kültür, gelenek ve görenekleri oluşturan dini değerler ve inanışlar, iklimsel faktör, sosyal faktör gibi etkenler, konuttaki eylemlerin neden bu formda olduğunu açıklamaktadır.

⁴¹ Bu konu (Bölüm 3.2.2) anlatılmıştır.

4.2. GÜNÜMÜZE KADAR ULAŞAN KONUT ÖRNEKLERİ:

Bir önceki bölümde Kahire'nin İslami Dönem evlerini oluşturan ana unsurlar ve ögeler incelenmiş olup; bu bölümde Kahire'de bulunan ve günümüze kadar ulaşmış ev örnekleri detaylı bir şekilde incelenerek bahsi geçen temel unsurlar ve uygulama şekli tespit edilmiştir.

Görsel 63. İslami Dönem Kahire evlerinin bulunduğu bölge (Google maps)

Görsel (63-64)'de İslami Kahire bölgesi olarak adlandırılan ve bahsi geçen evlerin bulunduğu bölge harita ve kroki çizimlerle belirlenerek konutların aralarındaki bağ ve çevresindeki önemli yapılar belirtilmiştir. Bu bölgenin tarihi oluşumu detaylı bir şekilde İslamiyet sonrası tarih (Bölüm 2.2.2) ve İslamiyet sonrası konut tasarımı başlıkları (Bölüm 3.2) altında incelenmiştir.

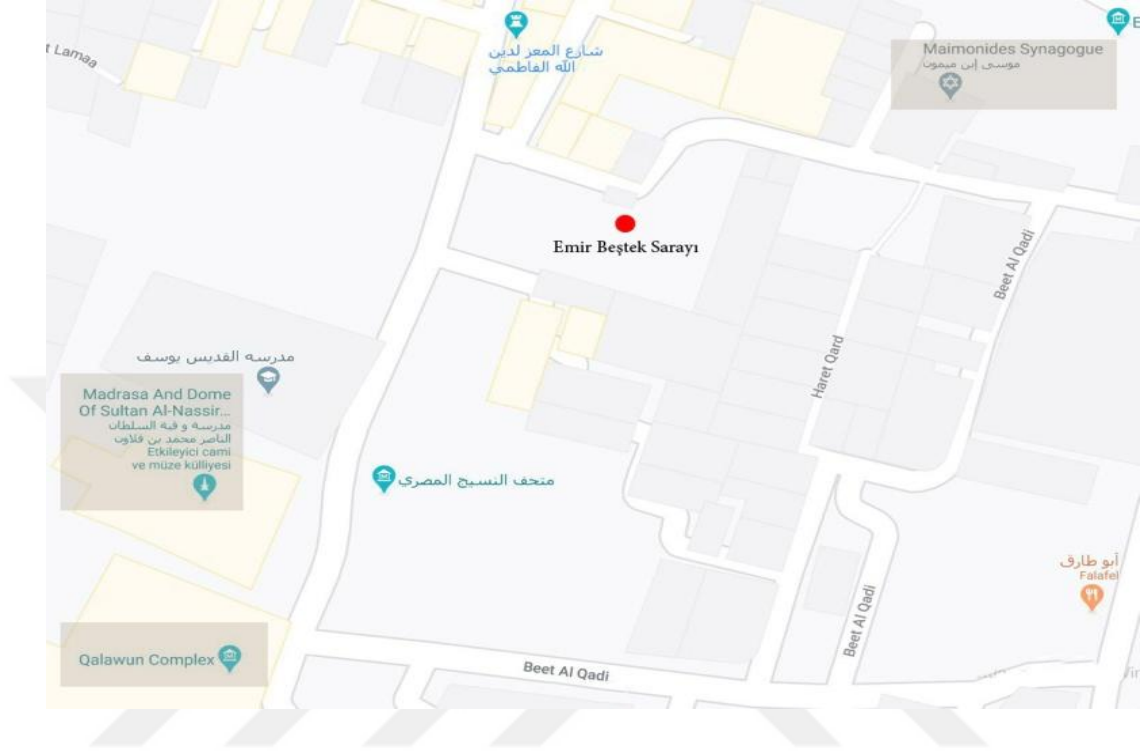
Örnek olarak seçilmiş olan konutlar yerinde incelenmiştir. Sırasıyla Emir Beştekin Sarayı, Emir Taz'ın Sarayı, Zeynep Hatun'un Evi, El-Razzaz'ın Evi, Gayer Anderson Müzesi/ El Keritleya Evi, Gamal El Din El Zahaby Evi, El Sehemy Evi, El Saadat Evi, El Set Wasila'nın Evi, El Şebşery Evi, Mustafa Gafar El Selehdar

4.2.1. Emir Beşteek'in Sarayı (MS 1334-1339):

Saray, Sultan El Nasır Ebn Kaloun emirlerinden biri olan Emir Beşteek El Nasery tarafından inşa edilmiştir. Saray'ın bulunduğu arazi daha önce büyük Doğu Fatımi Sarayı'nın bir bölümüydü. Sonradan Emir Bedr El Din Bektaş satın alarak ev, at ahırları ve maiyetleri için konaklama yerleri inşa etmiştir. Ölümünden sonra Beşteek satın alarak, etrafındaki yapıları da yıkarak kendine bu sarayı inşa etmiştir (Görsel 65) (Abdel Rezak, 2009: s. 266).

Ev iki kattan oluşmaktadır. Evin üç dış cephesi mevcuttur; güney ana cephesi (C1) Beat El Kady ara sokağına, batı cephe El Muiz Li-Din Allah sokağına (C2) ve kuzey cephe (C3) Darb El Karmaz sokağına bakmaktadır. Taştan olan dış cephelerden farklı pencere türleri görülmektedir (Maşrabeya, kemerli, dikdörtgen pencereler gibi) (Görsel 66) (Abdel Rezak, 2009: s. 268). Dış cephelere bağlı giriş katında dükkânlar ve Mescit yer almaktadır (13, 14). Dış ve iç cephelerde duvarlar kireç taşı ve üst katlarda ise (özellikle iç mekânlardaki üst katın duvarlarında) tuğla ile inşa edilmiştir. Saray'ın büyük bir bölümü yıkılmıştır, KB ve GB bölümleri geriye kalmıştır. Avlunun GB yönündeki bölümün üst katı ve GD yönündeki yapı sonradan eklenmiştir. Saray'ın asıl şemasal formunda merkezde iç avluyu çevreleyen yapıdan oluşmaktaydı. Saray'ın GB tarafındaki ana giriş kapısı 1940 yılında kapatılmıştır (3), bu çapraz tonozlu tavanı olan giriş alanının sol tarafındaki kemerli kapıya daha önceden tonozlu bir alan olup; muhtemelen korumalar ve atları için bir odaydı (4). Günümüzde kuzey cephede bulunan arka kapıdan geçerek avluya (6) girilmektedir. Bu şekilde sarayın giriş kapısına (7) ulaşılmaktadır. Giriş kapısı iç cepheden girintilidir, iç içe üç basamaklı sivri kemerlerden oluşan kapı açıklığı şeklinde tasarlanmıştır. Kapının yan taraflarında bekçinin oturması için taş platform yapılmıştır (Görsel 66, 67). Beş basamaklı merdivenleri inerek çift kanatlı ahşap kapıdan giriş alanına girilmektedir. Giriş alanının (8) karşı duvarının alt bölümünde taş platformu olan bir girinti yapılmıştır. Giriş alanının tavanı ahşap kirişlidir (ters tavan) ve oluşturulan kare ve dikdörtgen alanlarda tezhip ve renklerle çizilmiş bitkisel motifler ve oymalar dikkat çekmektedir. Giriş alanının sağ ve sol taraflarında parabolik kemer açıklığı olan iki kapı mevcuttur, sağ kapıdan geçerek merdivenler sayesinde üst El Qa'a alanına ulaştırmaktadır (9). Sol kapı ise çapraz tonozlu bir

koridora (10) açılmaktadır, bu koridora bağlı karşılama alanı (El Mandara)⁴² ve ara bir oda bulunmaktadır (Görsel 66) (Abdel Rezak, 2009: s. 269, 270; Metualy Ahmed, 2006: s. 324, 326, 327).

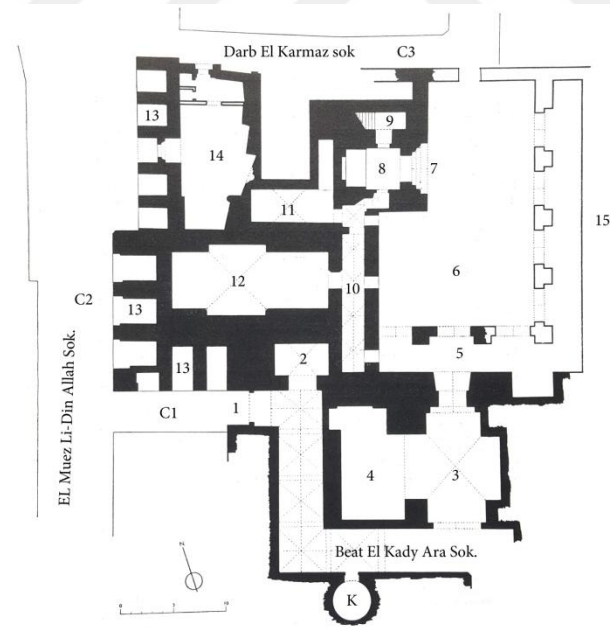

Görsel 65. Beşteek sarayının konumu ve çevredeki tarihi yapılar (Google maps)

Birinci katın çoğu odası yıkılmıştır, geriye kalan ana El Qa'a (18) alanıdır. El Qa'a iki İwan (c) ve El Dorkaa'dan (b) oluşmaktadır. El Dorkaa'nın zemini İwan alanlarından yaklaşık 30 cm alçaktadır, ortasında renkli mermer parçalarından yapılmış fiskiye bulunmaktadır. El Dorkaa'nın ahşap hücre sekizgen formlarından oluşan tavanı dikkat çekmektedir. Bu tavan daha önceden altın ve renkler ile kaplanmıştı ancak günümüzde gözükmemektedir, ayrıca üzerinde bitki oymalı figürler mevcuttur. Tavanın köşelerinde üç basamaklı Mukarnas süslemesi ve tavanın tam ortasında çiçek şeklinde bir göbek yapılmıştır. Tavanın yükselen duvarlarının her bir yanında üçer pencere bulunmaktadır. Her iki İwan'ın El Dorkaa'ya açık olan yönleri sivri kemerlerle açılmaktadır, Tavanları ise El Dorkaa'nın tavanına benzemektedir. Batı İwan'ın sokağa bakan duvarının alt bölümünde üç pencere mevcuttur, iki tanesi Maşrabeya ile aralarındaki pencere ise ahşap parmaklıklarla kapatılmıştır. Bu pencerelerin üstünde renkli cam ve alçı ile yapılmış üç kemerli

⁴² At ahır olarak da bazı kaynaklarda geçmektedir. Farklı dönemlerde farklı şekillerde kullanılmış olma olasılığı söz konusudur.

üst pencereler mevcuttur, ortada bulunan pencerenin üstünde daire şeklinde pencere yapılmıştır. Aynı İwan'ın GB köşesinde bulunan girinti ise gömme depolama alanı için tasarlanmıştır, onun yanında İwan'e bağlı bir oda bulunmaktadır. Bu odanın (19) yan iki duvarında Maşrabeya ile sokağa bakılmaktadır, GD tarafındaki kapıdan geçerek üst katlara ve kutlama yapıldığında kadınların El Qa'a'da geçen olayları takip etmesi için Al Aghany'e ulaştıran iç merdivenlere (22) açılmaktadır. Batı İwan'ın kuzey duvarındaki kapıdan geçerek sokağa Maşrabeya ile bakan çapraz tonozlu bir koridor (20) bulunmaktadır. El Dorkaa'ya bağlı iki Sedelle'nin (a) açık tarafı iki mermer sütunun taşıdığı üç sivri kemerden oluşan kemer dizisi ile El Dorkaa'ya açılmaktadır. Bu kemer dizileri üst kattaki yedi mermer sütunun taşıdığı altı kemer dizisinden oluşan ve torna işi ile kapatılmış Al Aghany koridorunu taşımaktadır (Görsel 69). Sedelle'nin ahşap tavanı altın ile kaplanmıştır (bazı kalıntılar gözükmektedir) (Görsel 67, 68) (Abdel Rezak, 2009: s. 271, 272). Güney sedelle'nin bir kapısı üst kata ulaştıran merdivenlere (22) ve ikinci kapı küçük El Qa'a'ya (21) ulaştırmaktadır. Al Aghany'ye yakın bir oda geriye kalmıştır.

Görsel 66. Beştek Sarayı- giriş katı (Revault ve Maury, 1977: s. 17) (Düzenlenmiştir). 1- Sarayın kapısı (k- koruma kalesi) 2- Koruma odası 3- Ana giriş alanı 4- Açık avlu (daha önceden koruma odasıydı) 5- revaklı alan 6- İç avlu 7- Sarayın giriş kapısı⁴³ 8- giriş alan 9- merdivenler 10- koridor 11- oda 12- Geniş bir salon alanı (El Mandara ya da at ahır) 13- Dükkânlar 14- Mescit 15- sonradan eklenen yapı mevcuttur.

⁴³ C3 cephesinden giriş yapılarak günümüzde bu kapıdan girilmektedir.

Görsel 67. Beştek Sarayı- Birinci kat (Revault ve Maury, 1977: s. 19). 16- Bekçi odası 17- Koridor 18- Ana El Qa'a a-Sedelle b- El Dorkaa c- İwan e-Maşrabeya 19- Oda 20- Koridor 21- Küçük El Qa'a 22- İç merdivenler

Görsel 68. Ana El Qa'a ve El Dorkaa'nın tavanı

Görsel 69. Al Aghany alanının iç -dış görünümü ve Sedelle alanı

4.2.2. Emir Taz'ın Sarayı (MS 1352):

Saray, Bahri Memlük Dönemi'nin öne çıkan emirlerinden biri olan Seyf El Din Taz tarafından inşa edilmiştir. Memlük Dönemi'nden geriye kalan en büyük ve eski saraylardan biridir. Ancak Kahire'de bulunan ve günümüze ulaşan en büyük Memlük sarayıdır. Emir Taz'dan sonra da başka emirler de bu konutta yaşamıştır. Sonrasında eve düzenlemeler yapan Emir Ali Ağa Dar El Saade'nin mülkiyetine geçmiştir. Konum olarak bu saray Memlük Kahire'sinin en önemli sokaklarında yer almaktaydı ve bulunduğu konum nedeniyle birçok siyasi olaylara şahit olup, bir parçası haline gelmiştir (Görsel 70). Evin ilk inşa edildiği hali; bahçeli iç avluyu çevreleyen yapıdan oluşmaktaydı. Temel alanları; harem alanı, ana El Qa'a, Mkad, Mkad'a bağlı odalar, at ahır ve hizmet alanlarından oluşmaktaydı. Maalesef zamanla bu Saray'ın büyük bir kısmı yok olmuştur. Konuttan geriye sadece iki cephe, Mkad alanı, harem alanından bazı El Qa'a kalıntıları ve sonradan depo ve eğitim sınıfları olarak kullanılmış güncel alanlar bulunmuştur⁴⁴. Bu alanlar avlunun diğer taraflarını sarmaktadır (Rezk, 2003a: s. 1034; Yaghy 2004: s. 39, 40; Şakwir, ty: s. 13, 16, 30).

⁴⁴ Restorasyon öncesi yapılan anlatım

Dış cephesinden geriye kalan ana KB (C1) yönündeki bölüm, El Siyufeye Sokağına bakmaktadır. Cephede girintiler mevcuttur bronz parmaklıklarla kapatılmış pencerelere ve üst bölümünde ise ahşap parmaklıklarla kapatılmış pencereler yapılmıştır. Cepheye bağlı dükkânlar mevcuttur. Ana giriş alanı (1, 2) bu cephede yer almaktadır. Ana giriş cepheden daha girintilidir (1), ahşap tek kanatlı kapının üstündeki beş basamaklı Mukarnas süslemesi dikkat çekmektedir. İkincil kapıya ana kapının doğu tarafındadır (16). Diğer arka GD cepheye (C2) Darb El Mayda (El Şeyh Halil) ara sokağına bakmaktadır ve ikincil kapıya sahiptir, bu kapı evin gizli kapısıdır (4). Bu kapıdan giriş yapıldığında sol dolaylı bir koridordan sonra El Mandara'ya ulaşılmaktadır (6) (bazı kaynaklarda karşılama alanı olarak geçmektedir) (Görsel 71) (Rezk, 2003 a: s. 1035; Yaghy, 2004: s. 40, Şakwir, ty: s. 17).

Ana giriş kapısından (1) geçerek kubbeli giriş alanına girilmektedir (2), yan taraflarında çapraz tonozlu iki geniş alan yapılmıştır, bu alanlara bağlı merdivenler ile daha önceden üst katlara çıkılmaktaydı. Giriş alanından geçerek evin geniş ana avlusuna girilmektedir (3) (Görsel 72) (Rezk, 2003 a: s. 1035; Yaghy, 2004: s. 41). Avluyu çevreleyen asıl yapıdan geriye kalan sadece KB ve GB tarafındaki iki bölümdür. KB yönündeki bölüm ana giriş (1) ve dükkânları (15) kapsamaktadır, GB iç cephenin giriş katında depo odaları (Odalar), At ahır ve iç merdiven alanı mevcuttur. Aynı cephenin birinci katında ana El Qa'a salonu (21), Mkad (17) ve ona bağlı alanlar bulunmaktadır (19, 20), ancak 1992 yılındaki depremden dolayı El Qa'a'nın büyük bir kısmı yıkılmıştır (Görsel 71, 73) (Yaghy, 2004: s. 41). Konutun bir dönem okul olarak kullanılmış olması sonradan depo olarak kullanılması yapıyı depremin etkisiyle yıpratmıştır. 2002 yılında Sarayın bir duvarı yıkılarak çevredeki evlere zarar vermesi ile önemli bir restorasyona başlanmıştır (Şakwir, ty: s.30). Bu restorasyon sayesinde ana El Qa'a salonunu ve ona bağlı alanlar ziyaret edilmektedir. Daha önceden bu tarihi esere bağlı olmayan sonradan avluya eklenen bölümler düzenlenerek günümüzde sanatsal ve musiki etkinlikler için kullanılmaktadır.

GB yönündeki yapının giriş katında iki depolama alanı mevcuttur (12). Batıdaki kapının lentosu geometrik yıldız oyma figürüyle süslenmiş, etrafında geçmeli taşlardan boşaltma kemer, kemer ve lento arasındaki alanda bitkisel kabartma süslemeleri yapılmıştır. Kapının etrafında Mimet süslemesi, her iki kapının sağ taraflarında birer pencere yapılmıştır, odaların yerleri ise yonu taşıyla

döşenmiştir, taş tavanlarının bir bölümü çapraz tonoz bir bölümü de düz tavan formundadır (12). Bu iki odanın dış kapılarının üzerinde geniş geometrik kabartmalı bir bordür geçmektedir, etrafında Mimet süslemesi yapılmıştır (Yaghy, 2004: s. 41, 42). Daha önceden karşılama alanı ya da alt Mkad⁴⁵ diye geçen bu iki depo odasının (12) arasındaki duvar, restorasyonda kaldırılmıştır çünkü bu duvar sonradan eklenmişti. İki odanın arasındaki alanda ise mermer bir fiskiye bulunmaktadır. Bu odanın yanında üç alan daha mevcuttur, ilki oda (11), ikincisi daha önceden ara alan olan bir oda (10), üçüncüsü Alt El Mandara'ya bağlı bir bölüm olduğu düşünülen bir alan (9) bulunmaktadır. İkincil kapı alanı (4) direk avluya açıldığı görülmektedir ancak Görsel (72) görüldüğü üzere bu alana sonradan bir yapı eklenmiştir (Görsel 71).

Birinci katta yer alan El Mkad (17) alanına ulaşmak için iki cephenin birleşme bölümünde yani avlunun batı köşesinde yedi basamaklı taş merdiven sayesinde (14) taçkapıya ulaştırmaktadır. Mkad alanı Ali Ağa Dar El Saade tarafından H.1089 yılında (MS 1678) yenilenmiştir. Taçkapının girintili bölümünün (2,27 m x 0,48 m) üst kısmı üç dilimli kemer şeklindedir, taçkapının alt bölümünde geometrik oymalı taş lentolu kapı (2,24 m x 1,27 m) ve etrafı boşaltma kemer olarak tasarlanmıştır. Taçkapının ve kapı girişinin etrafında ise Mimet süslemesi mevcuttur. Kapının her iki yanında taş platform yapılmıştır (Makasela) (Görsel 73, 74) (Yaghy, 2004: s. 43, 46). Bu kapıdan geçerek iç merdivenler bölümünden devam edip ara alan ya da bir basamağa ulaşılmaktadır. Ara alanın sol tarafında bulunan kapıdan Mkad alanına giriş yapılmaktadır.

Bahsi geçen merdivenlerin devamında ikinci kata ulaşılmaktaydı ancak o kattan geriye bir şey kalmamıştır. İç merdivenlerdeki kapıdan (2,83 m x 1,25 m) geçerek Mkad'e (13,50 m x 6,40 m) giriş yapılmaktadır (17). KD cephesi dört sivri kemer dizisi ile avluya açılmaktadır (Görsel 72). Bu kemerleri taşıyan üç mermer sekiz köşeli sütun, sütunun tacı eski bir korint tacıdır, üstünde kemerin yükünü taşıyan ahşap tablalar vardır. Kemer dizisinde kullanılan gergi çubukları sayesinde

⁴⁵ "Kasr El Amir Taz" kitabında alt Mkad olarak geçmektedir. "Alt Mkad" Nadir bir Mkad örneğidir, giriş katında yer almaktadır, Takhtaboş'a benzemektedir ancak avluya bakan tarafı duvarla örtülmüştür ve avluya geniş torna işi ile yapılmış pencerelerle açılmaktadır. Muhtemelen Takhtaboş'tan sonra ortaya çıkan bir örnektir yani 17. yy. ortaya çıkmıştır. Bu selamlık alanı Takhtaboş ve Mkad öğelerinden faydalanarak oluşmuştur (yaghy, 2004: s. 279).

sağlamlaştırılmaktadır. GB duvarının tam ortasında yüksekliği Mkad'in duvar kaidesine kadar uzanan, düz ahşap kaplamalı yıldız süslemeli tavanı olan Sedelle (0,75 m x 4,45m) yer almaktadır. Sedelle'nin ahşap tavan kaidesi oymalı Mukarnas ile süslenmiştir. Sedelle'de bulunan kapı (2,83 m x 1,25 m) sayesinde ara bir odaya (18) girilmektedir. Odanın GB duvarındaki kapı diğer alanlara ulaştırmaktaydı. Mkad'in zemini siyah mermer ile döşenmiştir (günümüzde ise gri mermer olarak döşenmiştir), görkemli tavanı kirişli ahşap olarak tasarlanmıştır (ters tavan), oluşturduğu alanlarda bitkisel ve geometrik kalem işi desenler süslemektedir, geniş tavan kaidesinin üzerinde ise Fetih suresinden ayetler ve restorasyonunu yapan Ali Ağa Dar El Saada'nın adı mavi zemin tezhip ile üzerine yazılmıştır (Görsel 76) (Yaghy, 2004: s. 42-44). Mkad'in GD duvarındaki kapı, GB duvarının batı tarafındaki kapı Mkad'e bağlı olan odalara (konaklama odası) açılmaktadır (19,20). Batı tarafındaki Odanın (19) KB duvarında ana sokağa bakan iki penceresi bulunmaktadır. GB cephenin güney tarafındaki bir diğer kapı ara alana açılmaktadır (18). Bu alan sayesinde evin diğer alanlarına ulaşılmaktaydı (Yaghy, 2004: s. 44). Restorasyondan sonra günümüzde bu alana girip, sol tarafa doğru yönelen birkaç basamak çıkılarak Ana El Qa'a (21) alanına giriş yapılmaktadır (Görsel 73). Mkad'in batı yönündeki odanın (19) çıtıkari tavanı Türk evini yansıtmaktadır⁴⁶.

Evde iki Qa'a bulunmaktadır biri alt El Qa'a (6)(karşılama alanı) diğeri ise üst (ana) El Qa'a (21) alanıdır. Restorasyondan önce üst El Qa'a'dan KD duvarı geriye kalmıştır. Ancak (Görsel 73) yıkılmadan önceki hali çizilmiştir, bu çizimden yola çıkarak; üst El Qa'a, iki İwan ve ortasında fiskiye olan Dorkaa'dan oluşmaktaydı (Görsel 75). El Dorkaa'nın tavanındaysa ahşap kubbe bulunmaktaydı. El Qa'a'nın duvarlarının alt bölümü taştan üst bölümü tuğlayla inşa edilmiş ve üzeri alçıyla sıvanmıştı. Yapılan restorasyonlar sayesinde tekrar düzenlenmiştir. El Qa'a'nın asıl halinden günümüze kadar ulaşan süslemelerden biri Kuzey İwan'ı çevreleyen ahşap duvar bordür (Görsel 77), bordürün üzerine oyulmuş emir'in ismi ve lakaplarıdır (ayrıca bitki ve geometrik motif süslemeli Kuzey İwan'ın ahşap tavanından çok az detay geriye kalmıştır). Ana El Qa'a'nın Kuzey İwan'ı avluya dört cam pencerelerle bakmaktadır ve en üst bölümde üç yuvarlak pencere yapılmıştır. İwan'ın her iki yan duvarında birer kapı sayesinde El Qa'a 'ya bağlı odalara (22) girilmektedir ve bu

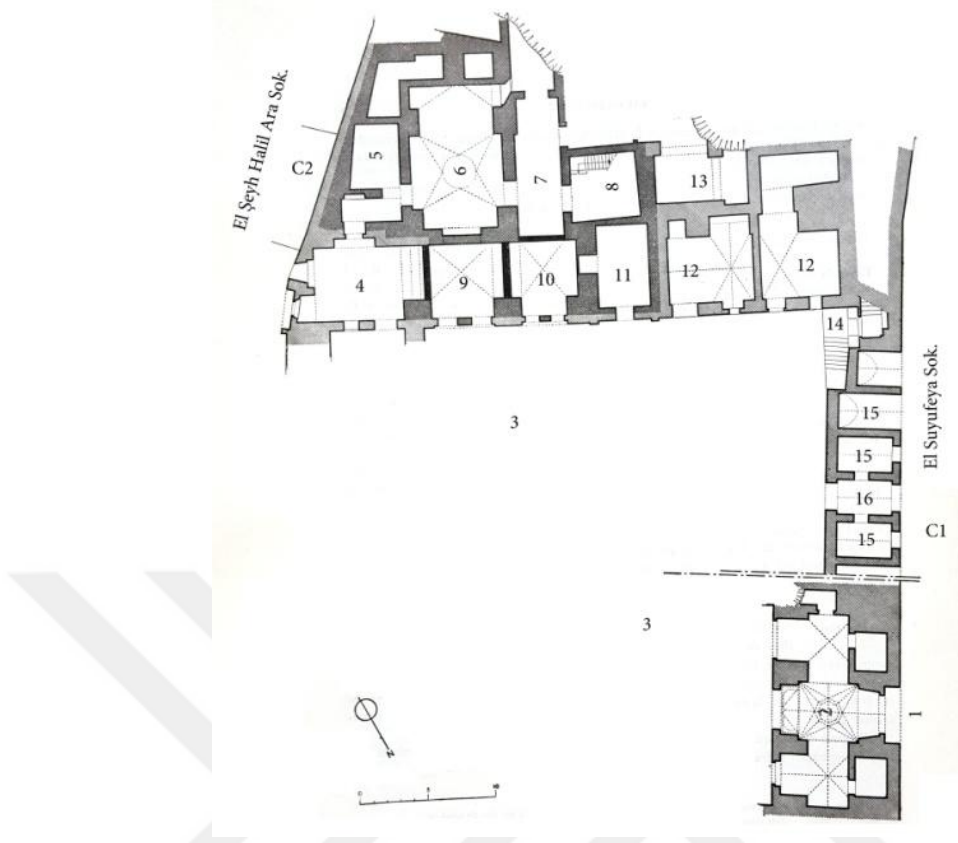
⁴⁶ 4.3 bölümünde incelenmiştir.

odalar pencerelerle avluya bakmaktadır. Doğu odanın kirişli tavanında oymalı bitki ve geometrik süslemeler mevcuttur ve kaidesinin üzerinde beyaz zemin üzerine Emir Taz'ın lakapları maviyle yazılmıştır (Görsel 78). El Qa'a'ya bağlı Memlük Dönemi'nden hamam ve üst katlara su ulaştıran su değirmeni ve kuyusu bulunmaktadır. İwan'lerin açık tarafı El Dorkaya'ya basık sivri kemerlerle açılmaktadır, bu kemerler El Dorkaa'nın yükselen duvarını ve tavanını taşımaktadır. (Şakwir, ty: s. 17, 18, 51).

Restorasyon yapılmadan önce ulaşılan ek bilgilere göre ya da kazılar sırasında keşfedildiği üzere; Avlunun GD tarafında at ahırı mevcuttu. Ancak Mehmed Ali Paşa Dönemi'nden sonra yapılan değişimlerden ötürü çoğu bölümü yıkılmıştır. Mkad alanına bakan Al Aghany bulunmaktaydı, alt katta su değirmeni, alt Mkad'te bulunan fiske ve onun arka tarafındaki Osmanlı Dönemi'nde inşa edilmiş alt hamam kalıntıları bulunmuştur. Avluda, hayvanlar için yalak kalıntıları ve avluya İsmail paşa tarafından eklenen yapıların altında süs balık havuzu keşfedilmiştir (Şakwir, ty: s. 18, 21). “Tarihi Kahire” projesi sayesinde saray restore edilmiştir. Yukarıda bahsi geçen bu alanlar, alt kattan geriye kalan odalar, Mkad, Mkad'a bağlı odalar, su değirmenleri, iki hamam, cepheler, birinci kattaki (Harem alanı) ana El Qa'a, El Qa'a'ya bağlı odalar ve avluya sonradan depo olarak kullanılması için eklenen alanlar restore edilmiştir. Bu şekilde Memlük Dönemi'ndeki Saray örneği ve hayat biçimleri günümüze kadar aktarılmıştır.

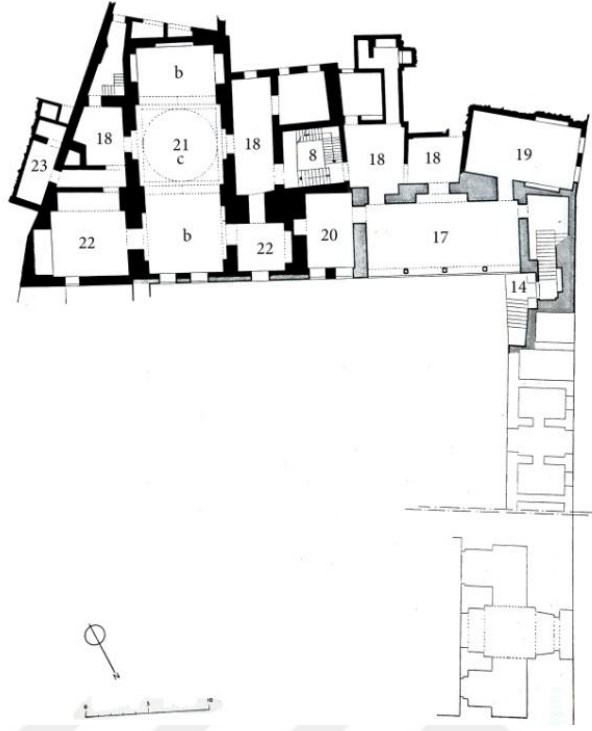
Görsel 70. Taz Sarayı'nın konumu ve etrafındaki önemli konut ve camiler (Google maps)

Görsel 71. Emir Taz Sarayı- Giriş katı (Revault ve Maury, 1977: s. 54). 1- Ana giriş kapısı 2- Giriş alanı 3- Avlu 4-İkincil giriş alanı 5- Ön oda 6- Karşılama salonu 7- Hizmet alanına ulaştırın koridor 8-İç merdivenler 9- Karşılama alanına başlı bir alandı 10- koridora başlı bir alandı 11- Oda 12- Depo alanları 13- Avlu (önceden hizmet alanıydı) 14- Mkad Merdivenleri 15- Dükkanlar 16- İkincil giriş

Görsel 72. İç Avlu ve Mkad alanı

Görsel 73. Taz Sarayı –Birinci kat (Revault ve Maury, 1977: s. 57). 17-Mkad 18- Ön oda 19-20-Mkad'a bağlı odalar 21-Ana EL Qa'a b- İwan c- El Dorkaa 22- Oda 23- hizmet alanlarından kalıntılar

Görsel 74. Mkad'ın taçkapısı

Görsel 75. Ana El Qa'a

Görsel 76. Mka'd'ın tavanı

Görsel 77. El Qa'a'dan geriye kalan duvar süslemesi

Görsel 78. El Qa'a'ya bağlı odanın oymalı tavan süslemesi

4.2.3. Zeynep Hatun'un Evi (MS 1468):

Son sahibi olan Zeynep Hatun'un ismini taşıyan bu ev, Mısır'ın en önemli camilerinden El Ezher camisinin hemen arkasında yer almaktadır (Görsel 79). Evin en önemli özelliği hem Memlükler Dönemi'ni hem de Osmanlı Dönemi'ni yansıtmaktadır. Evin inşa tarihi net değildir. Ancak Mısır'ın İslam Tarihi Eser

Kılavuzunda ve Kahire'deki İslam ve Kıpti Mimari Eserler Atlasında⁴⁷ 1468 yılında inşa edildiği yazılmaktadır. 1713 yılında ise evin restorasyonu yapılmıştır. Tarihlerden de görüldüğü üzere Memlükler Dönemi'nde inşa edilen ev, Osmanlı Dönemi'nde önemli bir restorasyona uğramıştır.

Görsel 79. El Ezher (Al Azhar) camisinin arkasında ve El Darb El Ahmar Bölgesinden günümüze ulaşan tarihi evler (Zeynep Hatun'un Evi- El Set Wasila Evi –El Oud Evi) (Google maps)

Evin bazı bölümleri El Nasser b. Kaloun Memlük sultanının kızı olan ve 1388 yılında ölen Şakraa'nın evinin bir bölümünden oluştuğu tahmin edilmektedir. Fransız tarihi eser uzmanları ise günümüze kadar ulaşan evin Memlük Dönemi'nin son yıllarında inşa edildiğini söylemektedir. Birçok kişinin mülk edindiği bu ev, birçok kez restorasyona uğramıştır. Ama en önemli restorasyon çalışması yukarıda da belirtilmiş olduğu üzere 1713 yılında yapılmıştır. Restorasyon sırasında Türk Osmanlı sanatını yansıtarak eklemeler yapılmıştır. Osmanlı Dönemi'nden evin son sahibi Zeynep Hatun aslında Mohamed El Maghraby (Mohamed El Alfı)'nin hür bıraktığı cariyesiydi. Mısır'ın büyük tüccarlarından biri olan Emir El Şerif Hamza El Kharbotly ile evlendikten sonra eşi ona bu evi satın almıştır. Hatun lakabı da bu

⁴⁷ Kaynakça da "Atlas El Emara El Eslamyia W El Kebteya Bel Kahera" adlı kitaptır.

sebepden dolayı adına eklenmiştir⁴⁸. Evin büyük bir bölümü Memlûk Dönemi'ne aittir, El Qa'a, Mkad ve evin batı bölümü ise Osmanlı Dönemi'nde yapılmıştır. (Rezk, 2003b: s. 990; Yaghy, 2004: s. 179-181).

Konutun iki dış cephesi mevcuttur (C1-C2) ve ana cephesi (C1) Atafet El Ezhary sokağına bakmaktadır. Taş olan dış cephe tek düze değildir, plandan da görüldüğü üzere yüzeyler girintili çıkıntılıdır. Dış cephenin hem birinci hem de ikinci katına ait ahşap parmaklıklarla kapatılmış küçük pencereler mevcuttur. Ana girişin (1) hemen üzerinde Maşrabeya yapılmıştır (Görsel 80). Ev, iki kattan oluşmaktadır. Ahşap tek kanatlı, sivri kemerli ana giriş kapısından aşağıya inen birkaç basamak sayesinde konuta giriş yapılmaktadır (1). Kapının etrafındaki Mimet süslemesi⁴⁹ dikkat çekmektedir. Mkad'ı taşıyan ahşaptan yapılmış kirişli tavanı olan küçük bir giriş alanı karşılamaktadır (2). Bu küçük kare şeklindeki giriş alanı taş ile döşenmiştir. Giriş kapısının hemen karşısındaki duvarda kemerli ahşap geniş kare parmaklıklarla örtülü bir pencere iç avluya (6) bakmaktadır. Giriş alanından sonra küçük bir hol sayesinde (3) dolaylı giriş sağlanarak iç avluya (6) girilmektedir (giriş kırmızı okla gösterilmiştir-Görsel 82). Holün GB yönünde bulunan kapı bir odaya (4) açılmaktadır (bu odanın bekçi odası olduğu düşünülmektedir), GD tarafındaki kapı ise çapraz tonozlu bir odaya açılmaktadır ve bu oda (5) selamlık buluşma odası olarak kullanılmıştır. Mandara'ya (7) iç avlunun GD tarafında bulunan bir kapı sayesinde girilmektedir. Bu mekanın yerleri taş döşeme, tavan ise ahşap kirişlerle yapılmıştır. Mandara'nın avluya bakan bölümünde geniş kare ahşap parmaklıklarla kapatılmış bir pencere yapılmıştır. Bu odanın GD kısmında bir kapı sayesinde ikincil kapıya (16) ulaştıran bir dehliz (15) mevcuttur, bu dehlizin tavanının bir bölümü çapraz tonoz ve diğer bölümü beşik tonozdan yapılmış uzun bir dehlizden ibarettir (C). Bu iki tonoz tarzı arasında havalandırma kuyuları yapılmıştır. Bu dehlizin KD tarafında dolaylı girişle, üst kata çıkan taş merdivenler (18) mevcuttur. Mandara'nın arka kapısının hemen karşısında bir kapı sayesinde tavanı yarı açık olan bir alana

⁴⁸ Hatun lakabı, o dönemde Mısır'ın yüksek düzeyli kadınlarına lakap olarak eklenmekteydi (Yaghy, 2004: s. 181)

⁴⁹ (Görsel 81-Süsleme 2)'de belirtilmiş olan kabartma şekline verilen addır. Mimari bir bezemedir, bu taş kabartma tarzı 6 küçük halkaların birbiriyle ince bir çizgiyle birleşerek kemerin kilit taşının üstünde büyük yuvarlak bir halka oluşturmaktadır. Bazen bu süsleme taçkapının etrafında bordür olarak yapılmaktadır. (Görsel 81- süsleme 2- taçkapı)

çıkılmaktadır (17). Bu alana bağlı küçük odalar da bulunmaktadır ve bu alanın atlar için yapıldığı söylenmektedir (Görsel 82).

İç avluya (6) bakan birçok oda bulunmaktadır. Konuta giriş yapıldıktan sonra sağ tarafta Mandara odası (7) yer almaktadır. Bir sonraki kapıdan küçük bir odadan geçerek üst katlara çıkan hizmet ve servis merdiveni (9) bulunmaktadır. Merdivenin bulunduğu bu açık küçük avlu alanı mutfak olarak kullanılmaktaydı⁵⁰ (9). İç avlunun KD tarafında tavanı çapraz tonoz olan 2 depo odası bulunmaktadır (10,11). Avlunun KB tarafında yani depo kapılarının hemen yanında, tavanı beşik tonoz olan küçük bir koridor bulunmaktadır (12). Rezk'in (2003) eserinde koridorun sonunda tuvalet olduğu yazılmaktadır. Ancak diğer kaynaklarda bu detaya yer verilmemiştir. Avlunun KB tarafındaki kapı ile bir başka merdiven sayesinde üst katlara ulaşılmaktadır. Avlunun GB tarafında taş merdivenler sayesinde ise Mkad bölümüne çıkılmaktadır. Birkaç basamaktan sonra bir kapı sayesinde Mkad'a ulaştıran iç merdivenler bölümüne girilir, bu kapının çevresinde görkemli taş oymalarla süslenmiş bir Mukarnas bulunmaktadır. Kapı çift kanatlıdır ve künde kari işçiliğinin güzel bir örneğidir (Görsel 81).

Birinci katta Mkad (19), iki tane El Qa'a salonları (23, 25), tuvalet (26) ve hamam (24) konumlandırılmıştır (Görsel 81, 83, 86). Mkad, (6,10 m x 4,15 m) avlunun güney yönünde yer almaktadır. Mkad iki sivri kemer dizisinden oluşan cephesi ve ortada bu kemerleri taşıyan yuvarlak mermer sütun ile avluya bakmaktadır. Sütunun başlığı ve kaidesi Nakus⁵¹ şeklindedir. Kemerlerin alt bölümündeki tırabzan ise ahşap geniş torna işi çalışmasıyla yapılmıştır. Tavanı süslemesiz kirişli ahşaptan yapılmıştır, kirişler ise kare ve dikdörtgen alanlar oluşturmaktadır. Maalesef geçen zaman ve yapılan fazla sayıda onarımdan dolayı tavan süslemeleri yok olmuştur (Görsel 86). Mkad'ın doğu duvarında iki tane gömme dolap yapılmıştır. Bu dolabın yerden yüksekliği 0,46 m, dolabın yüksekliği 1,70 m, eni 0,90 m ve derinliği 0,44 metredir. Zemin ise yonu taşı ile döşenmiştir. Her iki dolabın iki kanatlı kapısı ve üst bölümlerinde ikişer oymalı raflar mevcuttur ve Türk evindeki oymalar gibi tasarlanmıştır. Mkad'ın (19) güney tarafında dikdörtgen bir girinti mevcuttur (Yükseklik 4,27m, En 3,80 m, Derinlik 1,19 m). Bu

⁵⁰ Bu alanın mutfak olarak kullanılması (Radwan, 1988: 57) ve (Yaghy, 2004:182) de yazılmıştır.

⁵¹ Nakus: İslami Dönem Mısır mimarisinde bir sütun başlığı

girintinin (19-a) zemini Mkad'tan bir basamak yüksektir, duvarında dış sokağa açılan ahşap parmaklıklar ve kepenkli küçük üç pencere mevcuttur (Yaghy, 2004: s. 183-185). Mkad'ın kemer dizisinin etrafında Mimmet süslemesi (Görsel 81-süsleme 2) diğer evlerde de görüldüğü üzere yapılmıştır.

Mkad'ın köşesinde yani GD yönündeki kapıdan (1,67x 0,70 m) geçerek zemini yonu taşından, duvarları geometrik desenli mermer süslemesi olan küçük bir ara odaya geçilmektedir (20). Bu odanın özel bir adı olmayıp Mkad ve El Qa'a (23) arasındaki geçiş alanı olarak düşünülebilir. Tavanı ahşap kirişli olup hem geometrik motifler hem bitki motifleri ile süslenmiştir. Tavan kaidesi, İslam dinini met eden şiirle süslenmiştir ve bir ahşap çerçeve olarak tasarlanmıştır. Tavan kaidesinde evin sahiplerinden biri olan ve eve eklemeler ve düzenlemeler yapan kişinin arması yapılmıştır. Odanın KB tarafında çıtakari tavanlı Maşrabeya sayesinde kapıya kimin geldiği görülmektedir. Odanın KD ve GB duvarlarında ikişer tane gömme kitaplık mevcuttur. KB'da bir ve GB'da iki olmak üzere üst bölümde renkli cam ve alçıdan yapılmış pencereler mekânı süsleyerek aydınlatmaktadır. Odanın GD yönünde bulunan kapı (2,14m x 0,74 m) sayesinde ana El Qa'a'ya (23) geçilmektedir (Yaghy, 2004: s. 185-187; Rezk, 2003b: s. 992). El Qa'a iki İwan (23-b) ve ortasında EL Dorkaa'dan (23-c) oluşmaktadır (Görsel 81, 84). İlk önce İwan'dan bir basamak yüksek olan bir alana geçilir, giriş kapısının hemen karşısında bir kapı mevcuttur, bu kapıdan geçerek birkaç merdiven sayesinde hamama ulaşılmaktadır. Hamam (24) üç küçük odadan oluşmaktadır: sıcaklık, soğukluk ve ılık alanı. GB'da İwan'e geçmeden önceki bahsi geçen alanın tam ortasında duvar girintisi yapılmıştır, üst kısmı Mukarnas süslemeli ahşap kaplama olarak tasarlanmıştır ve bu girintinin her iki yanına gömme dolap yapılmıştır. İwan'ın her iki tarafında Sedelle⁵² (23-d) yapılmıştır. El Dorkaa'nın (23-c) en dikkat çeken ögesi zeminidir; farklı mermer türleri kullanılarak farklı geometrik şekiller oluşturulmuştur. El Dorkaa'nın tavanı İwan'den daha yüksektir, havalandırma ve aydınlatma amacıyla El Dorkaa'nın tavanına sekizgen formda Şohşeha yapılmıştır ve ahşap tavanının üzerinde geometrik desenler mevcuttur. Kare şeklinde olan El Dorkaa'ya bağlı bir Sedelle yapılmış, tavanı El Dorkaa'dan daha alçak, ahşap tavana sahip, bu alan El Dorkaa'ya ön kirişi

⁵² Memlûklar döneminde İwan'lerin yan taraflarında yapılan küçük İwan'ler ya da taş platformlu girintilerdir. Sedelle, çok derin olmayan taş ya da mermer platforma sahip El Qa'a'nın zemininden 30 ile 40 cm yüksekliğinde olan alana verilen addır (Rezk, 2000: s. 139-140). Bu alan minderlerle döşenerek oturma alanı olarak kullanılmıştır.

taşıyan süsleme kenarlarıyla devam ederek dış köşeleri süslemektedir, bu süslemenin aynısı diğer Sedelle'lerin ve İwan'lerin açık yanlarında yapılmıştır (Görsel 81-Süsleme 1). Her iki tarafında künde-kari kapılar bulunmaktadır, bu kapılardan geçerek alt kata ve arka kapı çıkış dehlizine (18-16) ulaşılmaktadır. El Dorkaa'nın KB yönünde yüksek taş bir girinti bulunur ve bu girinti Maşrabeya'nın (23-e) iç tablasının geniş yapılmasıyla oluşan sedir olarak kullanılmaktaydı. Bu şekilde o bölümde oturan kişi Maşrabeya'dan gelen esintiden faydalanarak iç avluya bakmaktaydı. Maşrabeya'nın yanında mermer süsleme bir raf bulunmaktadır ve adı Saffa⁵³ olarak geçmektedir. İkinci İwan KD yönündedir zemini ise El Dorkaa'ya göre bir basamak yüksektir, GB duvarında depolama amacıyla bir kapaklı gömme dolap mevcuttur ve karşı duvarında arka küçük avluya (9) bakan ahşap oymalı parmaklıklar şeklinde tasarlanmış iki tane pencere yapılmıştır. El Qa'a'nın kapı kirişlerinin üzerinde ve odanın farklı alanlarında tahta üzerine dua yazıları yazılmıştır. İwan'ın tavanı sade ahşap kirişlidir. KD İwan tarafından bulunan iki basamağın önündeki kapıdan geçerek küçük El Qa'a (25) tarafına ya da harem alanına ait El Qa'a olarak adlandırılan bölüme geçilmektedir. Bu alanda iç avluya bakan iki Maşrabeya (25-e) vardır. Bunların her biri İwan bölümündedir, her birinin önünde ise yerden yükseltilmiş taştan bir platform alan yapılarak, girintinin karşı duvarına avluya bakan Maşrabeya yapılmıştır. Bulunduğu girintilerin tavanı çitakarı işçiliğinde yıldız ve geometrik motiflerden oluşturmaktadır. El Dorkaa'nın tavanında ise Şohşeha yapılmıştır ve boyun kısmında torna işi pencereler mevcuttur. El Dorkaa'nın avluya bakan torna işi pencere yapılmıştır. El Qa'a KD tarafında bir kapı sayesinde koridora (27) açılmaktadır ve sağ tarafında alt ve üst kata ulaştıran iç merdiven alanı (9), sol taraftaysa bir tuvalet (26) bulunmaktadır. El Qa'a'nın diğer İwan (KB yönünde) tarafında bir kapı sayesinde ikincil merdivenler bulunmaktadır (13). Odanın farklı yerlerinde renkli cam ve alçı ile yapılmış pencerelerde "La ilahe il Allah Muhammed Rasulullah" gibi dini yazılar, bitki ve geometrik desenler şeklinde tasarlanmıştır.

İkinci kata çıkıldığında, koridorda odalar (30-32) ve tuvalet (31) mevcuttur. Evin güvenliğinden sorumlu elemandan edinilen bilgiye göre; bu odaların doğum odası olarak kullanıldığı ve o dönemde yeni doğmuş bebekler ve annelerin bu

⁵³ Kandil, ibrik, su testisi ve süs eşyalar konulmaktaydı.

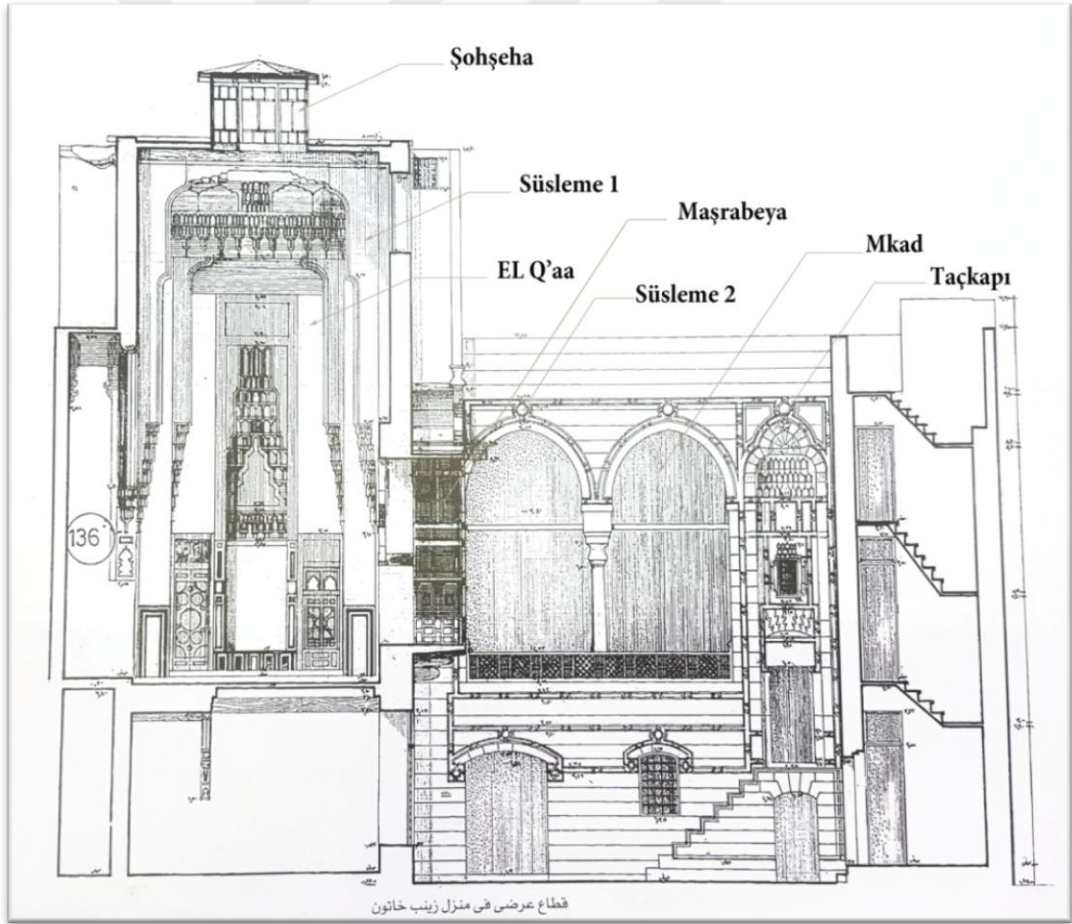
odalarda kalarak vebadan korundukları öğrenilmiştir. Bu katın geri kalan kısmı düz çatıdan ibarettir ve sadece iki El Qa'a'nın Şohşeha'ları gözükmektedir (Görsel 84).

Yerinde yapılan analizler sonucunda aşağıda geçen bilgiler tespit edilmiştir. Daha önce de belirtildiği gibi giriş katı selamlık katıdır, üst katlar ise harem alanıdır. Ancak giriş katında El Qa'a bulunmaması nedeniyle evin ana El'Qaa'sında kutlamalar (23) yapılmaktaydı bu durumda kadınlar küçük El Qa'a (25) alanına geçmekteydiler. Giriş katında yabancı erkek misafirler için iki karşılama alanı hazırlanmıştır (5,7). Özel misafirler için ise yazlık oturma alanı olan Mkad bulunmaktadır. Konutun giriş katından üst katlara ulaşmak için toplam dört merdiven mevcuttur (Görsel 82). İç avluda bulunan merdivenler Mkad (yazlık oturma alanı) ve doğal olarak sadece ilk kata ulaşmamızı sağlar. Diğer merdivenler ise ikincil ve gizli yerlerde olduğundan dolayı mahremiyet ve güvenlik açısından önemli bir detaydır. Plandan da anlaşıldığı üzere ikincil ve gizli merdiven sayesinde üst katlardan acil durumlarda ikincil kapıdan çıkış yapılabilir. Ev dolaylı ve belirsiz geçişler sayesinde tam bir labirent şeklinde yapılmıştır. Belirli bir plan tipi olmaması, konut kullanıldığı dönemde var olan güvensizlik duygusuna işaret etmektedir ve eve giren bir yabancı kendini bir labirentin içinde bulacaktır. Bunun en önemli göstergelerinden biri, evin içinde bulunan farklı yerlere konumlandırılmış merdivenlerdir.

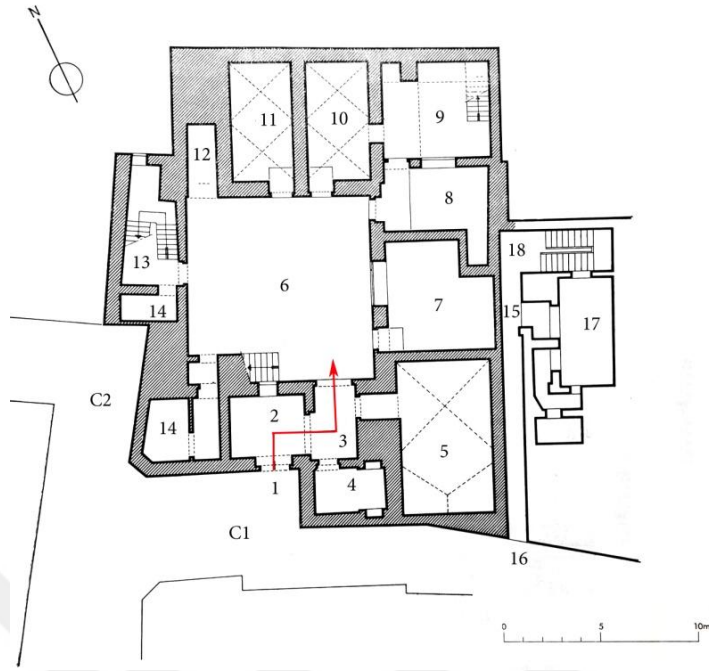
Ana girişin üzerindeki Maşrabeya sayesinde kapıya gelen misafirin kim olduğu görülmekteydi ve ona göre önemler alınmaktaydı. Evin giriş katında ya da Mkad bölümünde bulunan bir erkek misafirin evde bulunan kadınları görmesi önlenirken aynı zamanda evin içindeki rahatlıklarına engel olmamaktadır. Evdeki hareket alanları kısıtlansa bile ihtiyaç duyacakları tüm alanlara erişebilmekteydiler. Küçük El Qa'a da var olan arka kapı sayesinde hem tuvalete hem de mutfığa ve üst katlara rahat bir şekilde erişmekteydiler. Yapılan Maşrabeya ve Şohşeha sayesinde havalandırma sağlanırken aynı zamanda sık torna işi çubuklardan oluşan Maşrabeya sayesinde eve gelen bir yabancı ev ahalesinin mahremiyetlerini zedelememektedir. Açık olan bu iç avlu evin farklı odalarına hem havalandırma hem de doğal aydınlatma sağlamaktadır.

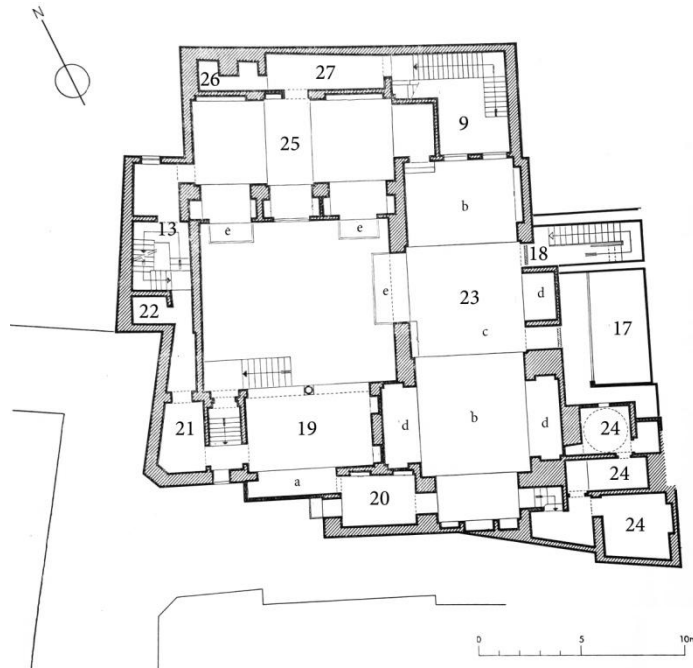
Görsel 80. Zeynep Hatun'un Evi-Dış cephe

Görsel 81. Zeynep Hatun'un evi- El Q'a ve Mkad bölümü (Şakwir, 2005: s. 41)

Görsel 82. Zeynep Hatun'un Evi- giriş katı (Revault ve Maury, 1979: s. 5) 1- Ana giriş kapısı 2- Giriş alanı 3- Dolaylı giriş 4- Oda 5- Selamlık görüşme odası 6- İç avlu 7- Mandara (selamlık görüşme odası) 8- Ara oda 9- Mutfak-Arka avlu 10-11-Depo odaları 12- Koridor-Tuvalet 13- İkincil merdiven 14- Tuvaletler 15- Dehliz 16- İkincil giriş 17- Yarı açık alan (atlar için) 18- merdivenler

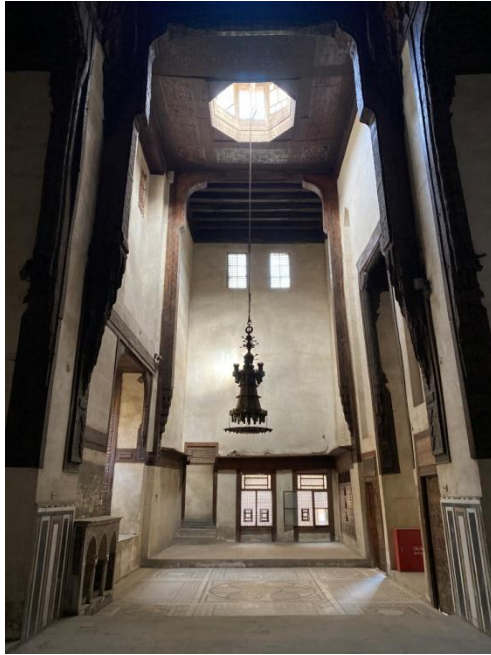

Görsel 83. Zeynep Hatun'un Evi- birinci kat (Revault ve Maury, 1979: s.9) 9- Mutfak-Arka avlu 13- İkincil 17- Yarı açık alan (atlar için) 18- merdivenler 19- Mkad a-geçiş alanı 20-21- Ara oda 22-

Tuvalet 23- Ana El Q'aa / b- İwan c-El Dorkaa d- Sedella e-Maşrabeya 24- Hamam 25- Küçük El Qa'a 26- Tuvalet 27- Koridor

Görsel 84. Zeynep Hatun'un Evi- ikinci kat (Revault ve Maury, 1979: s. 12) 9- Merdiven 23- Ana El Qa'a boşluğu 25- küçük El Qa'a boşluğu 28- 31-Tuvalet 29- Ara oda 30-32-34- odalar a- küçük bir odanın taşıdığı bir yatak alanı 33- Koridor

Görsel 85. Sol fotoğrafta El Qa'a

Görsel 86. Fotoğrafta Mkad ve iç Avlu

4.2.4. El Razzaz'ın Evi (MS 1485):

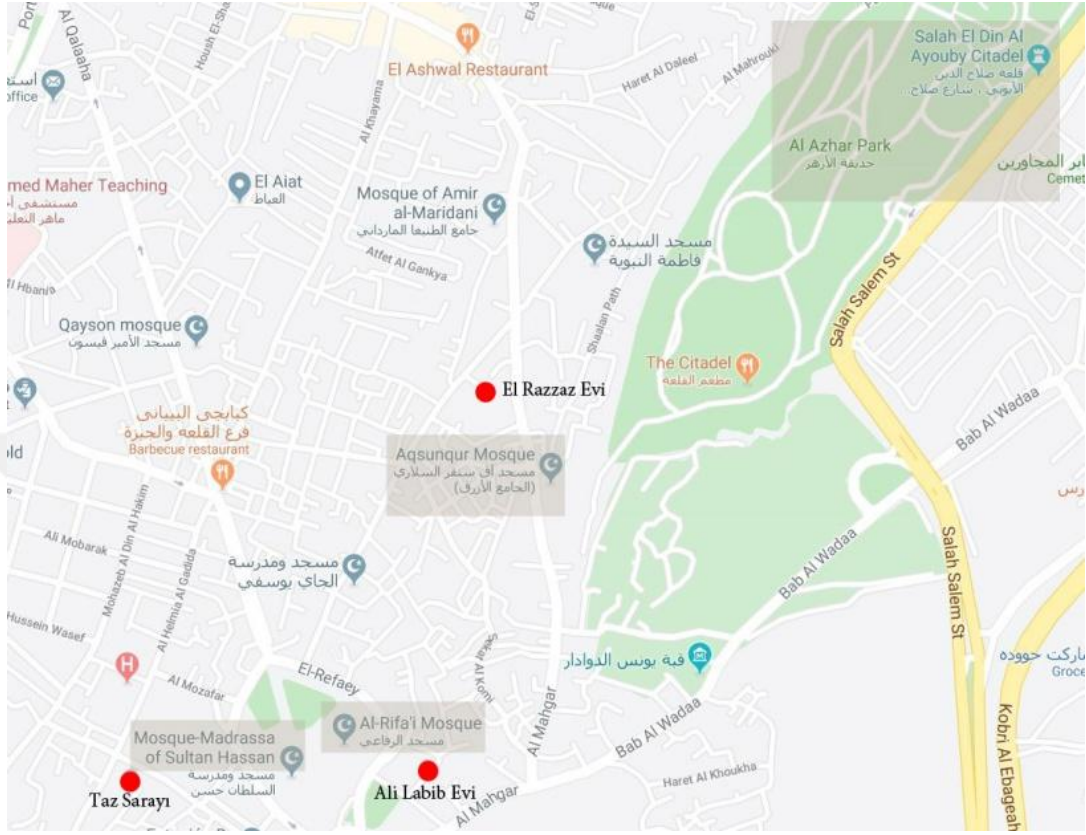
Evin bir yanı Souk El Selah sokağına bağlı bir ara sokağa bakmaktadır. Ancak diğer tarafı Bab El Wazir sokağındadır (Görsel 87, 88). İlk evin kurucusu Sultan Kayıtbay'dır (Ev 1). Ancak belgelerde, Kayıtbay'ın bu evi daha önce var olan eski bir evin bazı bölümlerini koruyarak eklemeler ve yenilemeler yaptığı yazılmaktadır. Maalesef ki, eski evin kurucusu ya da yapım tarihi ile ilgili bir bilgiye ulaşılamamıştır. Kayıtbay'ın bu evi 15.yüzyılda (yönetim sürdüğü 1468-1496 yıllarında) inşa ettirdiği düşünülmektedir (Yaghy, 2004: s. 71-72). Ev günümüzde restorasyondadır, izin alarak sadece belirli bölgeleri ziyaret edilmiştir.

Memlükler Dönemi'nde inşa edilen bu ev Osmanlı Dönemi'nde de kullanılmaya devam edilmiştir. Halil Ağa El Razzaz aslen genç bir Türk'tü ve hurdacılık yapmaktaydı. Ancak Emir Lagin Bey El Fokary 'in hizmetine geçmiş ve ona verdiği pirinç vergi toplama görevinde (ekonomik durumdan dolayı vergi toplanamıyordu) çalışmıştır. Çiftçilerden pirinç mahsulünün bir kısmını depolayarak sonradan fiyatını artırmış ve fazladan kazanç sağlamıştır. Sağladığı fazla kazancın onun hakkı olduğunu düşünen Lagin bey, kazançtan payını almak istemiş ve bu ev kendisine verilerek zengin olmuştur (1640 yılında). Sonrasında Emir⁵⁴ lakabını almıştır. Halil Ağa eve bazı yenilemeler yapmıştır ve ismini birinci katta bulunan küçük El Qa'a salonundaki tavan kaidesine yazdırmıştır. Bu ev Halil Ağa'nın torunu Ahmed El Razzaz'a miras kalmıştır. Evin batı bölümü Ahmed El Razzaz'ın babası hayattayken, Ahmed EL Razzaz tarafından 1778 yılında inşa etmiştir (Yaghy, 2004: s. 72; Ramadan 2006: s. 41-42, 209).

Bu ev Fostat'taki Tolun Dönemi evlerini hem genişliği açısından hem de şemasal olarak andırmaktadır. Ahmet El Razzaz'ın Evi, iki avludan oluşmaktadır: Biri doğu (Ev1) diğeri ise batı (Ev2) tarafındadır. İki avlu birbiriyle bağlıdır ve ancak her birinin ayrı özel bir girişi vardır. Evlerin temel öğeleri her iki avluya bakmaktadır (Yaghy, 2004: s. 73). Evin anlatımı sırasında ev doğu bölüm ve batı bölüm olarak iki bölümde anlatılmaktadır. Doğü bölüm Kayıtbay tarafından inşa edilmiştir ve hem

⁵⁴ O dönemde emir lakabı, belirli bir statü ya da rütbeye ulaşmış her kimseye verilmekteydi. Özellikle Osmanlı döneminde Askeri ocak başlarına yöneten ya da hacca gidenlerin memur zabıtları ve valilere verilmekteydi (Ramadan, 2006: s. 40).

daha küçük hem de daha eskidir. Batı bölüm yani Ahmed EL Razzaz'ın ek olarak inşa ettiği bölümün ise yapımı diğer bölüme nazaran daha yeni ve geniştir.

Görsel 87. El Razzaz Evi, Ali Labib Evi ve Taz Sarayı ve önemli konumlar ile ilişkisi (Google maps)

Görsel 88. İki evden oluşan El Razzaz Evi ve sokaklarla bağlantısı (Maury vd, 1983: s.121)

Evin ilk ve eski olan bölümünün bulunduğu alan (doğu yönünde) tarihi kaynaklarda Fatımiler Dönemi'nde (969-1171 MS) mezarlık olarak belirtilmektedir. Sultan Salah El Din El Ayubi Kalesi inşa edilirken mezarlık kaldırılmış ve kaleye yol açılmıştır. Başlayan imar hareketi ile bu alanda Sultan El Ashraf Şaban'nın annesi tarafından bir okul inşa edilmiş, evin bulunduğu toprak ise okula bağlı bir arazi iken bir süre sonra bu alanda okula bitişik olarak bu ev inşa edilmiştir (Görsel 88) (Ramadan, 2006: s. 168).

Evin ilk inşa edildiği hali; bir revaktan, küçük El Qa'a salonları, Mkad ve pencerelerden oluşmaktaydı. Bu kısım, günümüze gelen evin bir bölümünü kapsamaktadır; zemin kat ve birinci avlunun GD tarafında bulunan Küçük El Qa'a'yı oluşturmaktadır. Sultan Kayıtbay'in satın aldığı bu eve restorasyon ve eklemeler yapılarak, günümüze ulaşmıştır (Ramadan, 2006: s. 168- 170).

Ahmed El Razzaz mülkiyetine geçen ilk eve eklemeler yaparak inşa ettiği ikinci evi birleştirmiştir. İlk evin Mkad alanının altında yer alan odayı dehlize (Ev 1-3) çevirerek, diğer evin avlusuna (Ev2-3) geçiş sağlanmıştır. Batıda yer alan ve daha geniş olan bu avlunun GB tarafında geniş Mkad (Ev2-20) yer almaktadır ve ona bağlı olarak birçok oda mevcuttur. Birinci katta harem alanına bağlı küçük El Qa'a salonu, zemin katta ise GD tarafında geniş El Qa'a (Ev2 -8) salonu bulunmaktadır. Bu evin yani batı tarafındaki bölümün KD ve KB tarafı yıkılmıştır ve sadece Souk EL Silah sokağına bakan evin ana girişi olan kemerli bir giriş geriye kalmıştır (Ev2-1) (Görsel 93, 94) (Yaghy, 2004: s. 75).

Kayıtbay'a ait vesikalarda doğu yönünde yer alan evin o dönemdeki hali anlatılmaktadır. Avlunun (Ev1-2) KD tarafında su kuyusu ve su çarkı sayesinde fiskiyeye su ulaştırmaktaydı. Avlunun GD tarafında üç kapı mevcuttu; birincisi depoya, ikincisi yan okula geçen gizli bir kapıdır (Ev 1-14) . Ancak bu kapı kapatılmıştır, üçüncü kemerli kapıdan geçerek atlar için üstü kapalı bir alana geçilmekteydi. Bu kapılardan biri günümüze ulaşmıştır ve kapının üzerinde Sultan Kayıtbay'in adını taşıyan bir kitabelik yer almaktadır (Ev 1- 16) (Görsel 89). Bu kapıdan geçerek üst katlara ulaşmamızı sağlayacak iç merdiven bulunmaktadır. Kayıtbay zamanında birinci katta mutfak, tuvalette El Qa'a, El Qa'a'nın GD tarafındaki kapıdan Mkad'e ve ardında bulunan odalara geçilmekteydi (Günümüzde

bu merdivenleri çıkararak küçük El Qa'a ve üst katlara çıkılmaktadır (Ev 1- 23). Avlunun GB tarafında birinci katta yer alan Mkad'ın altında kemerli dört kapı yer almaktaydı. Bu depo odaları farklı amaçlarla kullanılmaktadır: Biri binek malzemelerini depolamak, ikincisi leğen ve ibrik gibi malzemelerin depolama alanı, üçüncüsü şaraphane ve dördüncü oda da tente ve örtü gibi malzemelerin depolanması amacıyla kullanılmaktaydı (Şimdi Ev1- 4-3). Mkad (Ev 1- 20) üç kemer sırasından oluşmaktaydı ve iç ayaklarını iki beyaz mermer sütun taşımaktaydı. Mkad'ın üstünde ahşap gölgelik mevcuttu. Alt bölümdeyse torna işi korkuluk yapılmıştı. Mkad'a ulaşmak için avlunun batı köşesinde bulunan taçkapıdan iç merdivenlerden geçerek ulaşılmaktaydı (Ev 1- 18). Mkad'ı süslemek için lacivert taşı ve tezhip kullanılmıştı (Görsel 90, 91) (Ramadan, 2006: s. 176; Yaghy, 2004: s. 74-77).

Günümüze ulaşan avlunun şekli değişirse de birinci katta yer alan Mkad'ın özelliklerinden çok küçük bir bölüm geriye kalmıştır ve şemasal değişikliğe uğramıştır, Mkad'ın yerini üç oda almıştır. Mkad'ın altındaysa üç dikdörtgen odaya (Ev 1- 4) açılan sivri kemer ile çevreli kapı açıklığı (1,80 m x 0,98m) ile avluya açılmaktadır (Ev1-D1). Dördüncü kapıysa (1,92 m x 1,01m) eskiden tenteleri ve serilen tüm malzemelerin depolandığı alandı ama Ahmed EL Razzaz iki ev arasında bir geçit dehlizi olarak tasarlamıştır (Ev 1- 3). Kayıtbay'dan günümüze ulaşan, Mkad'a ulaşmak için yapılan taçkapı girişidir (Ev 1- 18), lentolu kapının açıklığı 2,25 m x 1,10 m ölçülerindedir ve etrafında boşaltma kemer ile çevrilidir, kapıdan geçerek iç merdivenlere girilmektedir (Görsel 90). Dokuz basamaktan sonra sahanlığa ulaşılır, sol yönüne doğrularak Mkad kapısına (2,28m x 1,20 m) ulaşılmaktadır. Yukarıda da açıklandığı üzere Kayıtbay vesikasını anlatılan Mkad değişime uğramıştır, 9,75m x 7,47m olan eski Mkad üç odaya bölünmüştür (Ev 1- 20) (Görsel 91). Bu odaların duvarları tuğlayla örülmüştür, ikinci odanın avluya bakan duvarında üç pencere (0,93 m x 2,40 m) yer almaktadır. Ayrıca ikinci odada bulunan bir kapı sayesinde üçüncü odaya geçilebilmektedir. Diğer odaların KD duvarlarında ikişer benzer pencereler yer almaktadır. Avluya bakan bu pencereler ahşap parmaklıklar ile örtülmüştür. Odaların önünde bulunan koridorun (9,75 m x 2,68 m) (Ev 1- 20 a) eskiden GB yönünde büyük bir penceresi mevcuttu ve batı avluya bakmaktaydı (Ev2-3). Ancak bu pencere günümüzde kapatılmıştır. Koridorun sonunda üç basamak ile (2,13 m x 0,98 m) bir kapıdan geçerek küçük bir hole geçilir;

giren kişinin sağında ve solunda iki oda yer almaktadır (Ev 1 -21). GD tarafında yer alan oda (4,50 m x 3,80m) Kayıtbay'ın zamanında birinci kata yer alan yatak odasıdır. Bu oda hemen geçit dehlizinin (Ev 1- 3) üzerinde yer almaktadır. Günümüzde bu oda halen tıpkı Kayıtbay zamanında olduğu gibi iki pencere sayesinde avluya bakmaktadır. Holün karşı duvarında birçok hizmet alanına ulaştırmaktadır; tuvalet, mutfak ve şu anda yıkılmış olan ikinci kata ulaştıran merdivenler mevcuttu (Ev 1 -22) (Görsel 91) (Yaghy, 2004: s. 77, 78; Ramadan, 2006: s. 206).

İlk evin eski doğu yönündeki ana girişinden dolayı (Ev 1 –1) bir dehlizden geçerek doğu avlusuna (Ev1 –2) (GD: 19,20 m, KD: 14,50 m, KB: 16,10 m, GB:11, 20 m) girilmektedir. İç avluyu saran ev ögeleri avluya bakmaktadır. Avlunun GD yönündeki iç cephenin girişinde ve birinci katında ablak tekniği⁵⁵ kullanılmıştır, ikinci kat harçla sıvanmış tuğla ile inşa edilmiştir. Daha önceden evin eski halinden kısaca bahsedilirken bu cephe anlatılmıştır ancak günümüze ulaştığı halini detaylı bir şekilde anlatılması da gerekirse;

Giriş katında avluya bakan üç kapı mevcuttur, batıdaki ilk beşik kemerli kapı (0,90 m x 2,10 m) atlar için bir ahıra açılmaktadır (8,70 m x 6,80 m) (eskiden Takhtaboş'idi- Ev 1-15), içinde yedi at için sıra kemerler mevcuttu. İkinci kapı Kayıtbay'ın adını taşıyan ve bu evin en eski kapı girişidir (Ev 1 –16). Kapı girişinin etrafı duvardan 0,90 m çıkıntılıdır, ortasında bulunan lentolu kapının (1,10 m x 2,90 m) yanlarında oturmak için 0,75 m yüksekliğinde iki taş oturak yapılmıştır. Mekân tek kanatlı kare ve dikdörtgen künde kari kapıyla kapatılmaktadır, kapının üzerinde iki tane kitabelik yer almaktadır, kapı lentosu bitkisel kabartmalarla süslenmiştir, onu çevreleyen birbirine geçmeli taşlarla yapılmış boşaltma kemer görülmektedir. Üzerinde yer alan birinci katın ahşap çıkması cepheyi taşımaktadır. Bahsi geçen kapıdan (Ev1 –16) üst katta yer alan hareme (küçük El Qa'a) (Ev1 –23) ulaştıran iç merdiven holüne geçilmektedir (Görsel 90, 91). Bu iç cephenin diğer bölümünde ise Harem alanına ait Maşrabeya yapılmıştır ve üzerinde dört adet renkli cam kanatlarla kapatılan pencere yer almaktadır (Ramadan, 2006: s. 188-191). Küçük El Qa'a'da dikdörtgen El Dorkaa (6,20 m x 4 m) bulunmaktadır ve yerleri kare ve dikdörtgen

⁵⁵ Ablak tekniği: Bir yapıda aynı yapı ögesinin farklı renklerinin bir arada kullanılması.

mermerler ile döşenmiştir. El Dorkaa'nın duvarlarında depolama alanları ve GD tarafındaki kapıdan şu anda yıkılmış olan bölüm sayesinde daha önceden El Mkad ve ona bağlı alanlara ulaşılmaktaydı. KB yönünde, bir tane İwan bulunmaktadır ve El Dorkaa zemininden 30 cm yüksektedir (Ev1 –23 a). İwan'nin El Dorkaa'ya açık olan tarafında ön kirişi taşıyan Mukarnas payandalarla devam eden dış köşeye tarih yazılmış ve süslemeler yapılmıştır. En önemli özelliği ise İwan'in KB tarafında avluya bakan geniş bir Maşrabeya yapılmış olmasıdır. İwan'in tavan kaidesinde ise El Qa'a'nın inşa tarihi 1639 MS ve Halil El Razzaz'ın adı yazılmıştır. El Qa'a'nın kirişli tavanı tezhip ve renkler ile süslenmiştir (Görsel 91) (Ramadan, 2006: s. 191-192).

Doğu avlusunun KD cephesinde giriş katında bulunan depo odaları, hizmet alanları ve üst katlara ulaşmak için iç merdivenlerin kapısı (Ev 1- 5), üst kattaki küçük El Qa'a ile büyük El Qa'a görülmektedir. Giriş katında beş depo odası mevcuttur, dört tanesinin kapı girişi beşik kemer diğeri ise düz kemer olarak tasarlanmıştır (Ev 1- 5). Avlunun KD cephesinin doğu tarafında bulunan ilk kapıdan (1,80 m x 2,40 m) geçerek hareme ulaştıran iç merdivenler bulunmaktadır (Ev 1- 17). Birinci kata geçildiğinde ilk önce dikdörtgen bir alan (Ev 1-24) karşılamaktadır; ona bağlı küçük El Qa'a alanı (Ev 1- 27) ve iki oda (Ev 1-25, 26) mevcuttur. Odalardan biri (5,20 m x 3,50 m) merdivenlerden çıktıktan sonra sol taraftadır (Ev 1- 25) ve iç avluya ahşap parmaklıklarla kapatılmış penceresi ile bakmaktadır. Diğer odaya ise (6,80 m x 2,70 m) El Qa'a ya girmeden önce bulunan alandaki (24) kapı sayesinde girilmektedir (Ev 1- 26), Tavanı bakkaltavan⁵⁶, KD duvarında alt bölümü büyük torna işi ve üst bölümü cam bir pencere ile sokağa bakmaktadır. Küçük El Qa'a (Harem) bu alan bir küçük bir de büyük İwan, ortalarında EL Dorkaa (5,35 m x 2,80 m) ve iki Sedelle bulunmaktadır (Ev 1- 27). EL Dorkaa'nın yeri 0,30 m İwan'den daha alçaktadır, yerler dökme mozaik ile yapılmıştır. KB duvarında Sedelle (3,06 m x 4,10 m x 0,25 m) yapılmıştır ve harç ile sıvanmıştır. KB duvarında bir girinti (1,60 m x 2,05 m) bulunmaktadır, girinti aslında ahşap parmaklıklar ile kapatılmıştır ve ana sokağa bakan büyük bir pencereden bulunmaktadır. GB tarafındaysa bir girinti daha mevcuttur, alt bölümünde iki beşik kemerli girinti yapılmıştır. GD'da bulunan

⁵⁶ Bakkaltavan: Yapımı en basit olan tavan uygulamalarından biridir. Tavan tahtaları, katlı ahşap binalarda kat aralarında ve çatı altlarında tavan taşıyıcı kirişlerin üst kısmından çakılır. Alttan bakıldığı zaman taşıyıcı kirişler görünür. Bir başka deyişle katlı binalarda ikinci katın tabanı aynı zaman da alt katın tavanını oluşturmaktadır (MEB, 2011b: s. 3)

İwan'ın (7,60 m x 5,30m) GD duvarında bir girinti yapılmıştır, girintide yapılmış olan geniş pencere sayesinde günümüzde giriş kapısı (Ev1-12) olarak kullanılan kapıya bakmaktadır. İwan'ın GD ve GB duvarlarında gömme depolama alanları mevcuttur. İwan'ın GB duvarında bulunan kapıdan geçerek bir odaya girilmektedir. El Qa'a'nın tavanları düz ahşap kaplama tavanı, renkli ve tezhip ile süslenmiştir (Ev1-28) (Görsel 91) (Ramadan, 2006: s. 192- 199).

İkinci katta Ahmed El Razzaz tarafından 1778 yılında restorasyona uğrayan büyük El Qa'a salonu bulunmaktadır (Ev 1-35) (Görsel 95). Buraya doğu yönünde yer alan merdivenler ile çıkılmaktadır (Ev 1- 17). Merdivenlerden çıktıktan sonra bir teras alanı (Ev 1-34) ile karşılaşılmakta ve güney duvarında bulunan kapıdan (2,40 m x 1,20 m)geçerek iki İwan ve aralarında yer alan Dorkaa'dan oluşan El Qa'a alanına girilmektedir. El Dorkaa'nın (7,80 m x4,90 m) zemini taş zemindir ve İwan'den 0,27 m daha alçaktır. El Dorkaa'nın KD duvarında eni 1,95m ve derinliği 2,30 m olan bir girinti mevcuttur ve ona bağlı bir Maşrabeya sayesinde El Wazir sokağına bakmaktadır. Bu şekilde oturma alanı sağlanmıştır. El Dorkaa'nın ahşap düz kaplama tavanı renklidir ve tezhip ile süslenmiştir, ortasında sekizgen şöşeha yapılmıştır, her bir yanına ahşap parmaklıklar ile kapatılmış pencereler mevcuttur. GD yönündeki İwan'ın El Dorkaa'ya bakan tarafında ön kirişi taşıyan Mukarnas süslemeli payandalar, dış köşelere doğru süslemeleri ile devam etmektedir. İwan'ın GD tarafında bir girinti (1,60 m x 3,10 m) yer almaktadır ve ona bağlı olarak bir Maşrabeya yapılmıştır. Maşrabeya'nın üzerinde renkli camdan birçok tepe penceresi yapılmıştır. İwan'ın KD tarafında bir girinti (3,15 m x 1,30 m) mevcuttur ve ahşap parmaklıklar ile kapatılmış penceresi sayesinde sokağa bakmaktadır. Bu iki girintiye düz ahşap tavan yapılmıştır, renkli tavan tezhip ve bitki- geometrik desenler ile süslenmiştir. İwan tavan kaidesi üzerine şiir yazılmıştır. GD İwan ile KB İwan birbirine benzemektedir. Ancak KB daha küçüktür. El Qa'a ve KB İwan'e bağlı birçok oda bulunmaktaydı; ancak günümüzde sadece kalıntılar geriye kalmıştır (Görsel 92, 95) (Ramadan, 2006: s. 199- 201)

Doğu avlusunun KB iç cepheden giriş katı ve birinci kat bulunmaktadır. Giriş katında dört oda; küçük at ahır- kiler odaları (Ev 1-7,8) ve kuzey tarafında bir büyük

oda alanı mevcuttur (EV 1- 9, 10, 11). Bu dört odaya⁵⁷ulaştırılan ahşap lentolu kapıların (yaklaşık 2,40 m x 1,10 m) açıklıkları üstlerinde ahşap parmaklıklar ile kapatılmış pencereler bulunmaktadır. Odaların yerleri yonu taşından döşenmiş ve duvarları harç ile sıvanmıştır. Tavanları ise bakkaltavan olarak yapılmıştır. Cephenin en kuzeyinde bulunan beşinci odaya (11) (7,10 m x 3,20 m) ulaşmak için avluda bulunan taş lentolu bir kapı açıklığından geçerek ilk önce kare bir alana sonra odaya ulaşılır. Odaya bağlı iki oda daha mevcuttur (EV 1- 9,10). Cephenin batı tarafında bulunan merdivenler (Ev 1- 18) bu depo odalarının üstündeki daire- ara kat olarak düşünebileceğimiz iki odadan oluşan bir alana geçilmektedir (Ev 1-32-33). Birinci odada (8,90 m x 4,30 m) yerler güncel dökme mozaik ile yapılmıştır. Odanın GD avluya bakan 1,60 m girintisi olan bir Maşrabeya bulunmaktadır. Tavan ise ahşap levhalar ve ahşap kirişler ile yapılmıştır. İkinci oda daha küçüktür; ancak birinci odaya benzemektedir (Görsel 90, 91) (Ramadan, 2006: s. 202-203). Plandan da görüldüğü üzere bu daireye geçmeden önce iki oda ve bir tuvalet bulunmaktadır (Ev1- 29, 30, 31). Kuzey tarafındaki iç merdivenlerden çıkıldığında ise tuvalet ve iki odanın bulunduğu başka bir daire- ara kata ulaşılmaktadır (Ev1-19) (Görsel 91).

Evin ikinci bölümüne (batı bölümü) Sok El Salah Sokağında yer alan batı girişten girilmektedir. Ancak günümüzde bu kapı kapatılmıştır (Ev 2- 1). Giriş kapısı evin KB tarafında tarafdadır, evin giriş kapısı (4,60 m x 1,65 m) taçkapı olarak tasarlanmıştır ve bu girişten geriye kalanlardan yola çıkarak üstünde payandaların taşıdığı bir gölgelik ya da çıkma olduğu düşünülmektedir. Batı avlusuna bakan Mkad avlunun GB yönüne bakan cephenin büyük bir bölümünü kapsamaktadır. Evin ikinci bölümünde yer alan iç avlunun GB tarafında üç sıra kemer ile avluya açık Mkad alanı ve onun altında üç depolama odası bulunmaktadır (Ev 2- 4, 5, 6). Birinci odanın tavanının büyük bir kısmı taştan yapılmış çapraz tonoz formundadır. KB duvarında iki tane girinti mevcuttur, kapı açıklığı sivri kemer (2m x 1m) ve ahşap kapı sayesinde avluya açılmaktadır, kapının yanında şu anda kapatılmış bir pencere (1m x 0.65m) yer almaktaydı. Şişkin kemer kapı açıklığı ve ahşap kapısı (2,45 m x 2,63 m) olan ikinci odanın tavanı, düz ahşap kaplama üzerine ahşap kirişlidir. Üçüncü oda şişkin kemer (2,75m x 1,80m) ile avluya açılmaktadır,

⁵⁷ Planda 8 ve 7 numaralı odalar (Maury, 1983) birer oda olarak çizilmiştir ancak (Ramadan, 2006)'da bu odalar bölünmüştür ve o şekilde anlatılmış ve çizilmiştir, muhtemelen bu değişiklik sonradan yapılmıştır.

tavanı beşik tonoz ve GD duvarında iki girinti yer almaktadır. Avluya (Ev 2- 3) bakan GD cephenin alt katında büyük El Qa'a alanı ve ona bağlı odalar ve hizmet alanları yapılmıştır (Ev 2- 8) (Görsel 93). Üst katındaysa küçük El Qa'a (Ev2- 23) (Görsel 94) salonu ve ona bağlı farklı odalar bulunmaktadır. Bu evin KD ve KB yönündeki binalar tamamen yıkılmıştır, sadece etrafını saran sur mevcuttur ve yıkılmış alanı yerine yeni binalar yapılmıştır (Ramadan, 2006: s. 209-210-Yaghy, 2004: s. 79). Ev ile ilgili kayıtlardan yola çıkarak batı avlusunun GB tarafındaki binanın yani Mkad ve büyük El Qa'a'nın bulunduğu alanın 1778-1779 yılında inşa edilmediğini ve muhtemelen 1817 yılından sonra yapıldığını düşünmek mümkündür (Ev2- 17) (Yaghy, 2004: s. 79).

Giriş kapısından geçerek ilk giriş alanı (4,30 m x 3,80 m) karşılamaktadır, tavan ise kubbe şeklindedir. Ancak bu kubbe şeklindeki tavanı taşıyan çapraz tonozlar bulunmaktadır. Giriş alanından geçerek tavanı ahşap kirişli olan bir başka alana (7,80 m x 4,30m) geçilmektedir (Ev 2- 2). Ahşap kapıdan (2,85 m x 3,20 m) geçerek batı avlusuna giriş yapılmaktadır (Ev 2- 3) (Ramadan, 2006: s. 211). Burada görüldüğü üzere tam dolaylı bir giriş yapılmasa da iki giriş alanı ve aralarındaki kapı dolaylı giriş ilkesini ve mahremiyeti sağlamıştır. Batı avlusunun ölçüleri; GB 23,09 m, GD 44,60 m'dir ve diğer yönlerdeki duvarlar maalesef yıkılmıştır. Daha önceden bu avluya bağlı at bağlama ve bakım alanları ve su kuyusu yer almaktaydı. Günümüzde ortasında sadece bir güncel çukur-hendek bulunmaktadır (Görsel 93).

Mkad'da (10,71 m x 7,10 m) ucu az sivri üç at nalı kemer sırasıyla avluya bakmaktadır, kemerlerin iç ayakları iki beyaz mermer üzerine yüklenmiştir (Ev 2- 17). Nakus Sütun başlığı ve altlığı ile süslenmiştir. Sütunlar gergi çubuğu ile bağlanmıştır, alt bölümdeyse sade bir korkuluk yapılmıştır. Kemerlerin etrafında Mimet süslemesi yapılmıştır.⁵⁸ Mkad'a ulaştıran GB tarafındaki taçkapının bulunduğu iç cephe (Ev 2- 15) çok yüksek olmayan 51 cm derinliğinde ve 2,20 m eninde bir girintiden oluşmaktadır. Yan taraflarındaysa iki tane oturmak için platform yer almaktadır, 93 cm yüksekliğindeki platformun oturak alanıysa 47 cm x 55 cm ölçüsündedir. Taçkapıyı (2,25m x 1,21m) geçmeli taş boşaltma kemer ile yapılmıştır. Taçkapının sonundaki şişkin kemerin altında bir pencere ve taçkapının üstünde, üst üste ahşap parmaklıklar ile kapalı pencereler yapılmıştır. Avluda yer alan 5

⁵⁸ Zeynep Hatun Evinde anlatılmıştır.

basamaklı taş basamaklardan sonra gelen kapının hemen karşısında yer alan sahanlıktan taç kapıdan geçilmektedir. Kapıdan sonra iç merdiven alanı (Ev 2-15) yer almaktadır. KB duvarında Sedelle⁵⁹ (en 3,40m x derinlik 1,65 m) yer almaktadır (Ev 2-15). İç merdivende yedi adet (Ev 2- 15) basamaktan sonra sol tarafta bulunan kapıdan geçerek Mkad'a giriş yapılmaktadır. Mkad'ın yeri yonu taşı ile döşenmiştir, renkli tavanı kirişlidir ve tezhiplerle süslemiştir. Maalesef süslemelerin özellikle renklerinin çoğu yok olmuştur ve geometrik ve bitki desenlerinden azda olsa eser kalmamıştır. Süslemede kullanılan renkler ise beyaz, kahverengi ve siyahtır (Görsel 94) (Yaghy, 2004: s. 79, 80, 83).

Mkad'in GD duvarında çift kapaklı iki tane kitaplık yer almaktadır ancak şu anda kapakları mevcut değildir, birinin yüksekliği 1,60 m diğerinin ise 1,40 m, enleri 1,14 m ve derinlikleri 30 cm, Mkad zemininden 40 cm yüksekliğinde başlamaktadır. Mkad'ın giriş kapısının (2,18 m x 1,14 m) yer aldığı bu duvarda yani Mkad'ın KD tarafında bir kitaplık (1,65 m x 1,14 m x 33 cm) daha yapılmıştır. Mkad'ın GB tarafında büyük bir Sedelle (Ev2 -17a) yer almaktadır. Uzunluğu 4,58 m, derinliği 2,25 metredir ve tavanıysa düz ahşap kaplama tavadır, üzerinde geometrik yıldız çitakari işçiliği görülmektedir; renkler ve altından yapılan desenlerden bazıları geriye kalmıştır. Mkad'a açılan iki payandanın taşıdığı ön kemerin üzerinde tarih yazılmış ve oyma yapılmıştır. Girintinin üzerinde bir pencere bulunmaktadır. Bu pencere Mkad'ta bulunan Sedelle'nin GD duvarındaki kapısından geçerek kadınların Mkad alanında olanları takip edebilmesi için Al Aghany⁶⁰ diye adlandırılan ve aslında koridora benzeyen bir alana geçmektedir (12,30 m x 4,40m), bu alanın kuzey, doğu ve batı tarafında ise Maşrabeya yapılmıştır. GD duvarında yapılmış olan Sedelle (7,80 m x 2,10 m yerden 0,30 m yüksekliğinde) yer almaktadır. Tavanını taşıyan mermer bir sütun yapılmıştır. Bu alan düz ahşap tavanla kaplıdır, üzerinde tezhip ve renkler ile süslemeler yapılmıştır ve yan girintinin yan taraflarında harç üzerine duvar resmi yapılmıştır. Mkad'ta bulunan Sedelle'de (Ev 2- 17a) iki kapı yer almaktadır; birinci kapı (2,10 m x 1,20 m) GD tarafında dikdörtgen bir odaya (2,22 m x 1,93 m) açılmaktadır (Ev 2- 17c). Odanın zemini yonu taşı ile döşenmiştir, tavan

⁵⁹ Zeynep Hatun Evinde anlatılmıştır.

⁶⁰ Mahremiyeti sağlamak adına ve kadınlarında selamlık alanlarında yapılan kutlama ve konuşmaları duyması için yapılmaktadır. Genelde El Qa'a ve El Mkad'din üst bölümünde yapılmaktadır bu şekilde ardında oturan kadınlar olanları takip edebilmekteydi. Bu konu detaylı bir şekilde Mahremiyet başlığında anlatılmıştır (Bölüm 4.1.1.2).

ise düz ahşap tavadır ve çıtakari işçiliği ile süslenmiştir. GB duvarında bulunan kapıdan (2,25m x 1,15 m) geçerek evin başka odalarına ulaşılmaktadır (Ev 2-19). KD duvarında bir kitaplık (1,95 m x 1,27 m x 0,49m) yer almaktadır. İkinci kapı (Ev 2-17b) ise bir dehlize (3,90 m x 2,60 m) açılmaktadır, tavan ise beşik tonoz formundadır. Bu dehliz sonunda merdivenler ile yukarı çıkarak Mkad ve ona ait girişin üzerindeki alana- kata geçilmektedir (Ev 2-18). Mkad'ın GB duvarında bulunan bir başka kapı sayesinde bu bahsi geçen dehlize girilmektedir. Kapının yanında bir duvar girintisi mevcuttur üst bölümündeysse Malkaf yer almaktadır bu sayede Mkad'ın havalandırması sağlanmaktadır, aynı şekilde bu Malkaf'in alt kısmına küplük konulmaktaydı.⁶¹ Dehlizden geçerek 8 basamaklı merdivenle sağ tarafa doğru geçilerek Mkad'a bağlı olan ara kata geçilir (Ev 2- 18). Odanın GB duvarında bir girinti (1,39m x 1,30 m) yapılmıştır. GD duvarında (2,00 m x 0,92 m x 0,29 m) bir girinti yer almaktadır aynı duvarda kitaplık (1,90m x 0,94 m x 0,18 m) bulunmaktadır (yerden yüksekliği 41 cm). Bu alanın boyu 4,31m, eni 3,42 m'dir ve yerleri yonu taşından tavanı ise yeni ahşap tavan yapılmıştır (Görsel 94) (Yaghy, 2004: s. 81, 82; Ramadan, 2006: s. 215, 216).

Avlunun GD tarafında dört kapı mevcuttur, en güneyinde bulunan kapıdan geçerek bir dehlize (6,50 m x 2,05 m) geçilmektedir (Ev2- 7). Dehlizin GD duvarındaki kapı açıklığından geçerek büyük El Qa'a'ya El Dorka'ya açılan bir kapıdan (4,70 m x 1,20 m) giriş yapılmaktadır (Ev 2-8). Alt El Qa'a alanı (21,30 m x 5,60 m) dorkaa (7,20 m x 5,90 m) ve iki İwan'den oluşmaktadır. El Dorkaa'nın zemini İwan'den 0,40 cm daha alçaktır. Zemini mermer ile döşenmiştir, ortasında mermer fiskiye yer almaktaydı ancak detayları yok olmuştur. El Dorkaa'da dört taş lentolu kapı bulunmaktadır, üstündeyse sivri kemer duvar hücreleri (girintiler) yapılmıştır. Tavan ise düz tavan olarak tasarlanmıştır, tezhip ve renkler ile süslenmiştir ve Ortasında havalandırma amacıyla üçgen geçiş öğelerin taşıdığı sekizgen Şohşeha bulunmaktaydı ancak 1895 yılında bazı bölümleri ve El Qa'a ya bağlı bazı Maşrabeya'lar yıkılmıştır. GB tarafındaki İwan'ın ise (8,30 m x 5,60 m), zemini mermer ile kaplıydı (Ev 2- 8c), İwan'nin El Dorkaa'ya açık olan yönünde ön kirişi taşıyan iki yanda beş sıralı Mukarnas payandalar (üzerinde tarih yazılmıştır) ve

⁶¹ Muhtemelen bu alana konulan su küpü sayesinde Malkaf'tan gelen hava, küpün içine sızarak hem alanının daha serin olmasına hem de suyun soğumasına sebep olmaktadır.

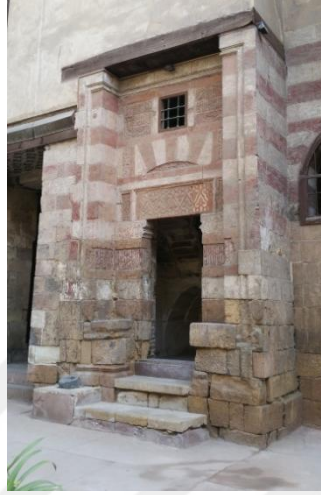
dış köşeye devam eden süslemeler yapılmıştır.⁶²Tavanı ahşap kirişli, tezhip ve renklerle daha önceden süslenmişti. Bu İwan'a bağlı düz ahşap tavanlı üç Sedelle bulunmaktadır. KD İwan bölümünde (5,60 m x 3,90 m) tavanı diğer İwan'ın tavanına benzemektedir; ancak dört sıralı payandalar ön kirişi taşımaktadır (Ev2- 8b) (Görsel 93). İwan'ın KB ve GD taraflarında iki girinti-duvar hücresi (en 2,80 m x derinlik 0,80m) yer almaktadır, İwan tavanına kadar uzanmaktadır ve avluya açık yanı taş beşik kemerlidir. Ahşap tavanlarıysa tezhip ve renklerle süslenmiştir. KD tarafında da daha dar bir girinti yer almaktadır. El Dorkaa'ya bağlı GD ve KB taraflarında iki Sedelle ve tabanı 0,30 m El Dorkaa'nın zemininden daha yüksektir, üst kısımlarsa Al Aghany ile (Ev 2-21) (Görsel 94) El Qa'a altına bakmaktadır (Ramadan, 2006: s. 216-218).

Alt kattaki El Q'aa ya bağlı odalar maalesef günümüze sağlam bir şekilde ulaşamamıştır. El Dorkaa'nın GD duvarındaki kapısından geçerek tuvalete ve hamama ulaşılmaktaydı. Geri kalan bazı kalıntılar ve hamamın tavanı bulunmaktadır ancak kötü durumdadır (Ev 2-9) (Görsel 93) (Ramadan, 2006: s. 219). Üst Kattaki El Qa'a alanına ulaşmak için alt kattaki Dorkaa'nın KB duvarındaki kapıdan (3,20 m x 1,30 m) geçerek taş iç merdivenlere ulaşılır (Ev2- 8a). Merdivenler çift kolludur ve merdivenleri çıkarak karşıda bulunan kapıdan bir odaya (7,10 m x 3,20 m) geçilmektedir (Ev2- 20). Odanın KB duvarında batı avluya bakan bir Maşrabeya yer almaktadır; ancak durumu kötüdür⁶³. KD tarafında bulunan kapıdan geçerek önce ara bir odaya (Ev2-22) sonra üst El Qa'a ya geçilmektedir. El Qa'a da(17,40 m x 5,50 m) biri daha büyük olmak üzere iki İwan bulunmaktadır. El Dorkaa'nın zemini mermer, tavanı ahşap kirişli, tezhip süslemeli ve renklidir. GD İwan (7,10 m x 5,50 m) bölümünde zemin El Dorkaa'dan 0,37 m daha yüksektir. KD duvarında iki kapaklı depolama alanları mevcuttur, tavanıysa ahşap kirişli ve oluşturduğu kare – dikdörtgen alanlar tezhip ve renkler ile süslüydü. El Dorkaa'ya bakan ön giriş ise beş kademeli Mukarnas payandalar ve süslemeler ile devam etmektedir. KB İwan ise KB duvarında üç pencere yapılmıştır, en alttaki daha büyüktür ve renkli camlar ile kapatılmıştır ayrıca batı avluya bakmaktadır. El Qa'a'nın GD tarafında bulunan

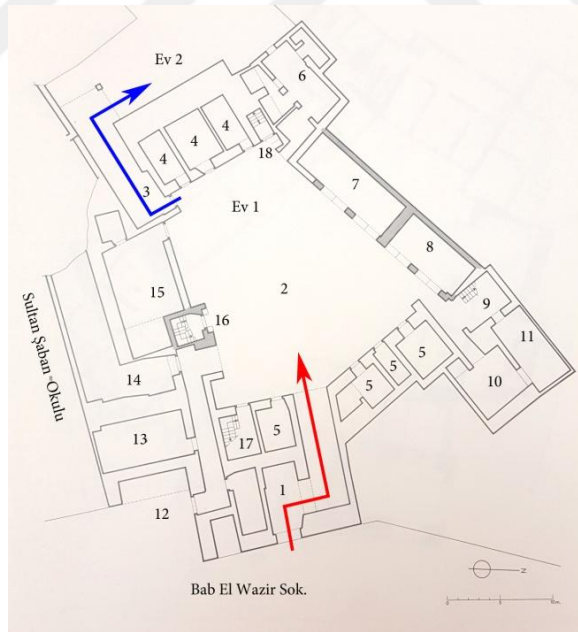
⁶² Bu oge Sedelle'nin İwan'a açık olan tarafında ya da İwan'ın El Qa'a'ya açık tarafında ön kirişi taşıyan ahşap payandaların taşıdığı hem mimari bir öge hem de bir süsleme tarzıdır ve nerdeyse tüm evlerde mevcuttur (Zeynep Hatun Evi – Görsel 81)

⁶³ Şu anda ev restorasyon altındadır

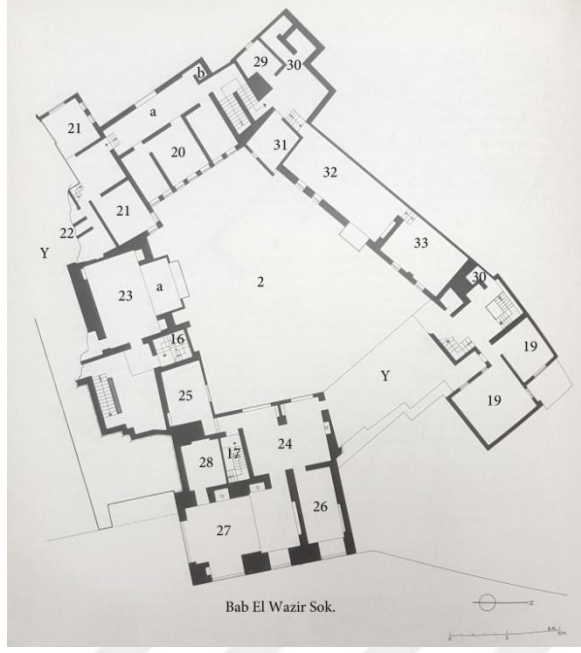
kapıdan geçerek hamam alanına girilmektedir (Ev2-26). Hamam üç alandan oluşur: Sıcaklık, ılık alan ve soğukluk. İki alanın tavanı kubbe ve renkli camla yapılmıştır ve günümüze kadar ulaşmıştır. El Qa'a'nın KD tarafında üç odaya geçilmektedir; ancak hepsi kötü durumdadır (Ev2-27) (Görsel 93, 94) (Ramadan, 2006: s. 219-220).

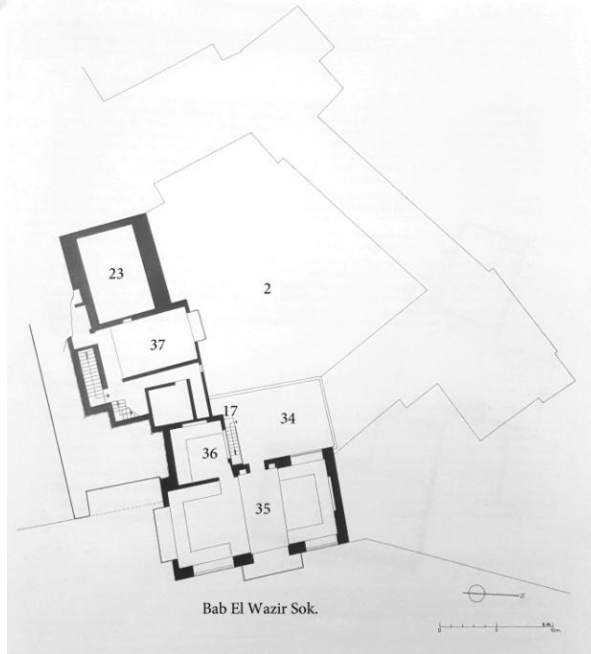
Görsel 89. Ev 1- 16 numaralı kapı- Sultan Kayıtbay'ın adını taşıyan iç merdivenin kapısı

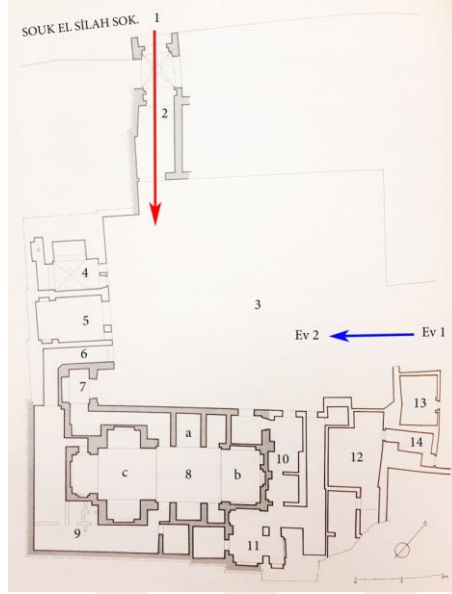
Görsel 90. El Razzaz Evi – Ev 1- giriş katı (Maury vd, 1983: s.123- Düzenlenmiştir) 1-Dolaylı eski ana giriş 2-İç avlu 3- İkinci eve geçiş dehlizi 4-5-Farklı depo odaları 6-11-Mutfak alanı 7- At ahır-depo alanı 8-7- At ahır 9- Merdivenler 10- Tahıl değirmeni 12- İkincil giriş (Günümüzde eve bu kapıdan girilmektedir) 13- Eskiden su oluğuydu 14- Medreseye-okula geçiş (Kapatılmıştır)15- eskiden Takhtaboş'idi 16-Kayıtbay kapısı ve harem'e ulaştıran iç merdiven 17- iç merdiven alanı 18- Mkad ve birinci kata geçiş taçkapı.

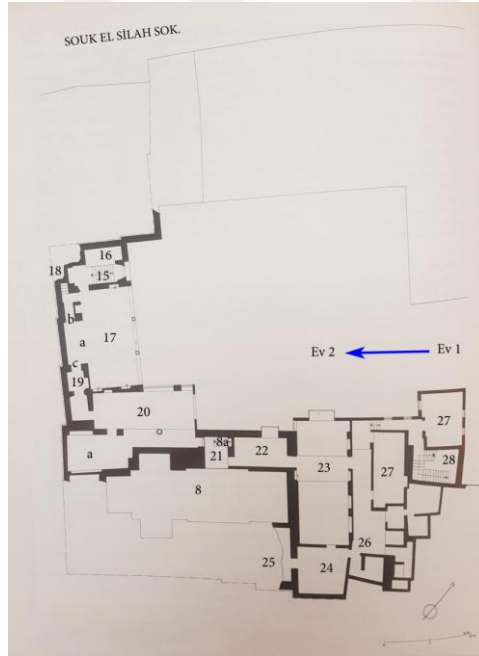
Görsel 91. El Razzaz Evi – Ev 1- Birinci kat (Maury vd, 1983: s.124- Düzenlenmiştir). 19-21-31-28-26-29- Odalar 20- Mkad (günümüzde 3 odadan oluşmaktadır) a- koridor b- Tuvalet 22- yıkılmış hamam ve Tuvalet 23- Küçük El Qa'a 24- El Qa'a 25- Ara oda 27- El Qa'a 30-Tuvalet32-33- Ortak alan . (Y): Yıkılmıştır

Görsel 92. El Razzaz Evi – Ev 1- İkinci kat (Maury vd, 1983: s.125- Düzenlenmiştir). 34- Teras- eskiden odaydı 35- Büyük El Qa'a 36- 37-Oda.

Görsel 93. El Razzaz Evi – Ev 2- Giriş kat (Maury vd, 1983: s.128- Düzenlenmiştir). 1- Evin ana girişi (şu anda kullanılmamaktadır) 2- Giriş dehlizi 3- İç avlu (batı avlu) 4- zemini alçak bir oda ve iç kısmında tuvalet 5- Oda-İwan 6- Dolaylı dehliz 7-El Qa'a'nın giriş kapısı 8- El Qa'a 8a- İç merdiven alanı 8b-KD İwan 8c- GB İwan 9- Hamam ve tuvalet 10- Misafir odası 11-Dinlenme odası 12- Ortak hizmet alanları 13- Mutfak 14- Oda

Görsel 94. El Razzaz Evi – Ev 2- Birinci kat (Maury vd, 1983: s.130- Düzenlenmiştir).15- Mkad merdivenleri 16- Girinti (Sedella) 17- Mkad 17a-girinti (Sedella) 17b- KD kapı 17c- GD kapı 18- Ara kat oda 19- Hol 20- Dinlenme odası 20a- oda 21- Al Aghany (Harem alanından Alt El Qa'a'ya bakan pencere) 22-Ara oda 23- Üst El Qa'a alanı 24- Müzik odası 25-Oda 26-Hamam, tuvalet ve Malkaf 27- Dinlenme odası 28- Merdivenler

Görsel 95. -İkinci kata ait harem El Qa'a alanına ait Maşrabeya ve Sedelle (Ev 1-35)

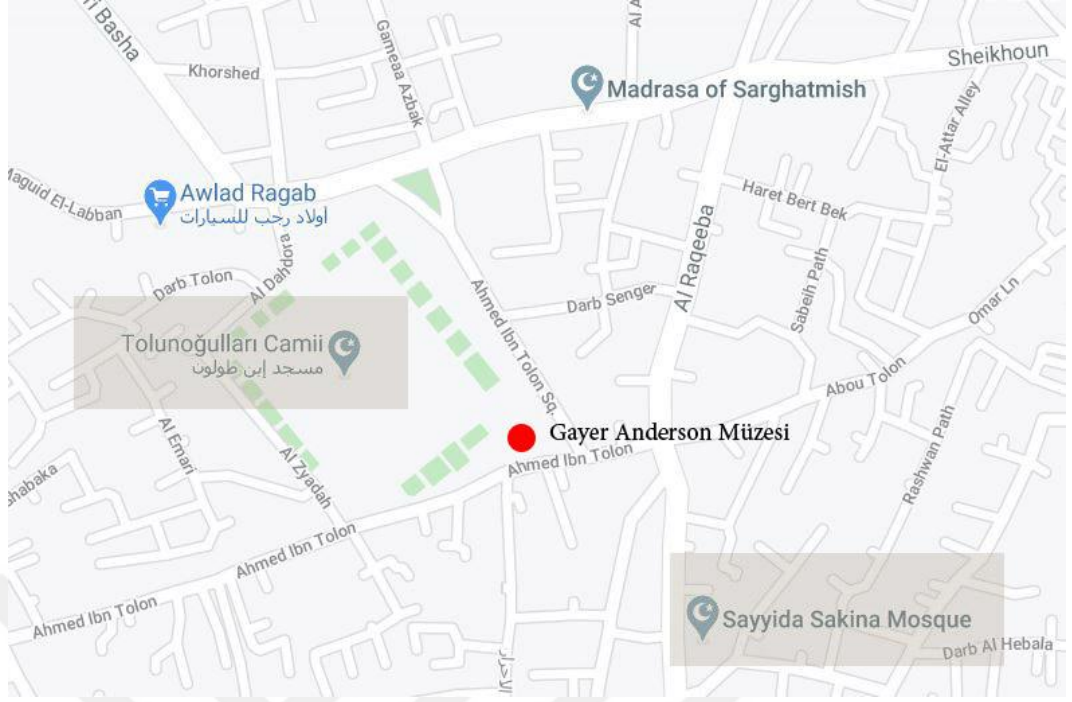
4.2.5.Gayer Anderson Müzesi/ El Keritleya Evi (MS 1540-1631):

Müze hemen Ahmet Ebn Tolun Camisi'nin yanında bulunmaktadır (Görsel 96). Müze aslen iki evden oluşmaktadır. Aralarında 'Kantara' olarak isimlendirilen köprü ile birleştirilmiştir. Birinci ev Mohamed El Gazar tarafından 1631 yılında inşa edilmiştir. İkinci ev ise 1540 yılında Abdel Kader El Haddad tarafından inşa edilmiştir, ancak bahsi geçen evin son sahibi Amna Bent Salem olduğu için onun adıyla anılmaktadır. Bu iki evin El Keritleya ismini almasının sebebi, evin en son sahibi olan kadının Yunanistan'ın Girit adasından olmasıyla ilişkilendirilmiştir. Müzeye dönüştürüldüğünde Gayer Anderson adını almıştır. Gayer Anderson İngiliz ordusunun doktoruydu. Anderson 1935'te Mısır'ın İslam Tarihi Eserler Komitesi'nden evde yaşayabilmesi için izin talebinde bulunmuş hatta evi koruyup İslam mimarisine uygun bir şekilde yapılan evi bozmadan, içini İslam sanat tarzına uygun bir şekilde düzenleyerek, değerli antika eşyalarla ve donatılarla tamamlayacağını söylemiş ve bunu gerçekten uygulamıştır. Bu istek karşılığında, İslam Tarihi Eser komitesi evin restorasyonunu yapmak ve evde yaşaması için evdeki eşyaları ülkesine döndükten ya da ölümünden sonra devlete bırakması şartıyla

kabul etmiştir. Ne yazık ki Gayer Anderson evde fazla yaşayamadan 1940'ta vefat etmiştir. Ölümünden sonra ev, Mısır Tarihi Eser Kurulu tarafından müzeye dönüştürülmüştür. 1942 yılında Anderson Müzesi'nin açılışı İslami Sanat Müzesi yönetimi altında açılmıştır. Ebn Tolun camisinin çevresini büyütme projesi için düzenleme komitesi tarafından evler yıkılmak istenmiştir. Ancak Arap tarihi eser koruma komitesi itiraz ederek evi koruma altına almıştır. Gerekli restorasyon işlemlerine de başlamıştır. Bu ev 16 yüzyıldan itibaren Osmanlı Dönemi'ne ait evlerin nasıl olduğu aktaran ve bunu ziyaretçilerine yaşatan önemli bir örnek olarak görülmektedir (Abdelhamid Hosny ve Demirarslan, 2019: s. 225; Okasha, 2008: s. 78; Rezk, 2003c: s. 674; Yaghy, 2004: s. 114, 120).

Müzenin (birleştirilmiş 2 evin) üç ana cephesi vardır: Birincisi KB yönündedir, iki evin arasında bir geçit mevcuttur. Kemerli bir kapı sayesinde geçit yoluna girilir (üstü kapalı bir koridor gibi, bugün Atafet El Gamea⁶⁴ diye adlandırılmaktadır). Ebn Tolun camisine yakın olan bu girişten geçerek birkaç merdiven inilmekte, sağ tarafta 2.eve giriş yapılırken, sol taraftan 1. Eve giriş yapılmaktadır (C1). İkinci cephe GD yönündedir. Bu cephede sebil için bir pencere bulunmaktadır (bardakları koymak için mermer bir raf yapılmıştır). Hemen yanında 1.evin ikincil kapısı mevcuttur. Yaghy'ye (2004: s. 121) göre eve bağlı olan sebil örneğinde, bu sebil Abdel wahed El Fasy'nin evinden sonra gelen ikinci en eski sebildir. Bahçeye bakan bu cephede birden fazla ahşap kare torna işi parmaklıklarla kapatılmış pencereler ve Maşrabeya'lar görülmektedir (C2) (Görsel 97). Üçüncü cephesi, KD yönündedir; bu cephenin tam ortasında ahşap bir kapı yapılmıştır, kapı açıklığı sivri kemerdir. Kapının üzerinde 3 tane kare şeklinde parmaklıklarla kapatılmış pencereler tasarlanmıştır. Üzerinde ise 2 tane Maşrabeya bulunmaktadır (C3). Maşrabeyalar'ın üzerindeyse birer adet ahşap torna işi parmaklıklarla kapatılmış pencereler bulunmaktadır (Görsel 98).

⁶⁴ Atafa kelimesi küçük yan sokak, El Gamea ise cami anlamına gelmektedir.

Görsel 96. Gayer Anderson Müzesi'nin konumu ve etrafındaki önemli yerler

Ebn Tolun Camisi'ne yakın olan girişten girerek sol tarafta bulunan 1. Eve giriş yapılmaktadır ve bu evin yani müzenin ana girişidir (1) (Görsel 98). Bu evi farklı kılan özelliği, eve bağlı bir sebinin (11) olmasıdır, Sebinin iki penceresi dış cepheye doğru bakmaktadır. Pencereilerin önünde bulunan raf sayesinde bardaklar konulmaktaydı.⁶⁵ Pencereilerden biri GD duvarında bulunan ana girişin (1) sağ yanında diğer ise GD cephesinde bulunmaktadır (Görsel 98-Ev1). Bu küçük giriş alanının (2) yerleri taştan, tavanı ise ahşap kirişlidir, kare ve dikdörtgen alanları oluşturan bu kirişlerin üzerinde renkli geometrik ve yaprak desenler bulunmaktadır. Duvar kaidesinin üzerinde ise Ku'ranı Kerim'den ayetler nesih yazısıyla yazılmıştır. Girişin karşı duvarında taş bir platform yapılmıştır. Bu küçük girişten sol tarafa yönlendirilerek sivri kemer kapı açıklığından çapraz tonozla yapılmış bir koridordan (3) geçerek iç avluya (4) geçilmektedir. Bu şekilde dolaylı bir giriş ilkesi sağlanmıştır (Görsel 98, 102 -Ev1) (Rezk, 2003c: s. 674-675; Yaghy, 2004: s. 121).

Evin hemen ilk sağ odasından, ikincil merdiven bulunmaktadır. Önündeki kapıdan geçerek bir odaya daha geçilmektedir bu oda iki penceresi olan sebil (11)

⁶⁵ Sebinin amacı, yoldan geçen kişilerin su ihtiyaçlarını gidermesi ve yaptıran kişinin sevap kazanmasıdır. Osmanlı Dönemi'nde sebiller bazen farklı yapılara bağlı yapılar bazen ise müstakil bir yapı olarak tasarlanır. (Yaghy, 2004: s. 121).

odasıdır. Eve bağlı bir sebil yapma fikri alışılmışın dışındadır. Aynı şekilde iç avlun gizli bir köşesinde yapılmış olan su kuyusu (8), su deposunun ne kadar büyük olduğunu göstermektedir. Sebilde bulunan kuyu ile avluda bulunan kuyu (kuzeyde) arasındaki mesafe, mimari açıdan farklı bir konut olduğunu göstermektedir. Girişteki odalar genelde depo ve hizmet alanları olarak kullanılmaktaydı. İç avlusu (4) küçüktür ve ortasında mermerden bir fiskiye bulunur. Evin avlusunda bulunan taş merdivenler sayesinde birinci kata çıkıldığında Mkad (17) (6,00mx5,28m) yer almaktadır (Görsel 99-Ev1). Avlu da bulunan yedi basamak taş merdiven sayesinde yıldız şeklinde künde kari çift kanatlı bir kapıya (2,20 m x 0,99 m) ulaşılmaktadır, geçmeli taşlardan oluşan lentolu kapıyı geçerek dokuz basamaklı iç merdivenler ile Mkad'a ulaşılmaktadır (Görsel 102). Kapının her iki yanında 0,62 m yüksekliğinde ve kare 0,40 m taş platform yapılmıştır. Kapının bulunduğu taçkapının üst kısmındaki pencerenin etrafındaki taş kabartmalar dikkat çekmektedir. İç merdiven duvar düzleminde 1,13 m yüksekliğinde ve 0,30 eninde dikdörtgen mermer plaklarla süslenmiştir (bir plak sade bir plak bej, kırmızı, siyah ve beyaz renklerden oluşan geometrik desenli mermerden oluşmaktadır). Merdivenlerin sonunda bulunan sahanlığın sol tarafındaki kapıdan geçerek Mkad'ın yerinden 14 cm daha alçak 1,21 m eninde bir alana geçiş yapılır. Bu alan Mkad kapısından El Qa'a (18) alanına ulaştıran bir geçiş alanı olarak düşünülebilir (17d). Üç basamaklı merdiven sayesinde El Qa'a'nın GD tarafında bulunan İwan'e (18b) geçilmektedir (Görsel 99) (Abdelhamid Hosny ve Demirarslan, 2019: s. 226; Rezk, 2003c: s. 677; Yaghy, 2004: s. 123-124).

Mkad'ın avluya açık bölümü iki renkten oluşan (beyaz ve kırmızı) at nalı kemer taşıyla avluya açıktır. Bu iki kemeri ortada bulunan yuvarlak mermer korint başlığına sahip sütun taşımaktadır (Görsel 99, 102). Kemer dizisinin alt bölümünde torna işi tirabzan yapılmıştır. Kemerlerin etrafı kabartılı oymalarla süslenmiştir. Kemerlerin dış ayakları ise duvara yüklenerek üç diziden oluşan Mukarnası taşımaktadır. Mkad'ın GB tarafında bir duvar girintisi yapılmıştır; bu girinti yerden 0,52 m yükseklikte, 1,87 m uzunluğunda ve 0,33 m derinliğindedir. Girintinin duvarının tam ortasına dairesel renkli bir mozaik yapılmıştır. Girintinin tablasında Osmanlı motifleri ile süslü çinilerle döşenmiştir, hemen 1,05 m uzaklığında aynı duvarda bir Sedelle (17a) yapılmıştır, alt tablası yerden 0,50m yüksekliğinde,

derinliği 0,98m ve eni 2,36 m olarak tasarlanmıştır. Bu taş platform sedir olarak kullanılmaktaydı. Alt tablası kk çiniler ile döşenmiştir. İ duvarındaysa 4 kareden oluşan Osmanlı motifler ile süslü çiniler mevcuttur. Tavanı düz tavadır, bitki ve geometrik desenle, duvar kaidesi yazılarla süslenmiştir. Sedelle'nin Mkad' a açık tarafında n ahşap kirişi taşıyan payandalar dış köşelere devam ederek süslemektedir. KB yönünde Mkad'in giriş kapısı dışında iki tane gömme dolap mevcuttur (Kitaplık), ift kanatlı kapaklarla kapatılmaktadır, üst kısmıysa oymalı raf olarak tasarlanmıştır (dolabın alt tablası yerden 30 cm yüksek, en 1,16m ve yükseklik 1,89 m). Dolapların üstünde ve tavan kaidesinin altına Mkad'in merdiven dehlizine açık ahşap parmaklıklarla örtülü bir pencere yapılmıştır. GD tarafındaysa tıpkı karşısındaki duvarda olduğu gibi ve iki gömme dolap ve üzerinde bu defa El Qa'a (18) ya bakan iki ahşap parmaklıklarla örtülü pencereler mevcuttur. Aynı duvarın güney yönünde El Qa'a giriş kapısı (1,90m x 1,11m) yer almaktadır. Kapının düz ahşap kirişi 41 cm eninde üzerinde yazılar bulunmaktadır; ancak net olmadığından dolayı okunaklı değildir. Kapının kündekari sanatıyla yapılarak İslami Dönem sanat motiflerini yansıtđı görülmektedir. Mkad'in tavanın kalem işi ile hem bitki hem de geometrik desenleriyle süslenmesi ve ahşap kaidesi üzerine yazılan ayetler ile dikkat çekmektedir. Kullanılan renkler genellikle beyaz ve altın rengidir, zemin ise koyu lacivert olarak tasarlanmıştır. Bu Memlkler Dönemi'nde sıklıkla kullanılan bir detaydır. Yer döşemesi olarak yonu taşı kullanılmıştır. Mkad tavanını süsleyen tavan kaidesinin üzerine evin ve sebilin kurucusu olan Mohamed Salem EL Gazar'ın adı ve evin kurulduğu tarih gibi detaylar yazılmıştır. İkinci katta çıkma yapılmış ve Mkad alanına gölge sağlamak adına payandaların taşıdığı ahşap bir çıkma yapılmıştır. Mkad'in GD yönünde bulunan kapıdan geçerek El Qa'a ya girilir. El Qa'a, El Dorkaa ve iki İwan'den oluşmaktadır. Bu El Qa'a salonu selamlık alanına bağlıdır. Her İwan'de torna işi pencere bulunmaktadır. Biri dış cepheye (evin giriş cephesi) diğerisi ise i avluya bakmaktadır. El Dorkaa'nın tavanı ahşap kirişlidir ancak İwan'lerin tavanı düz ahşap kaplamadır. El Qa'a tezhip ile renkli, bitki ve geometrik kalem işi desenlerle dikkati çekmektedir. Katın çoğu selamlık alanıdır. İkinci (KD) İwan'de bulunan kapıdan geçerek kk ara odadan (19) sonra harem El Qa'a odasına (20) geçilmektedir. Harem alanına girildiğinde sokağa bakan girintili taş platformlu Sedelle alanları (20-a) ve karşı duvarlarında sık aralıklı Maşrabeya'lar (20-e) tasarlanmıştır (Görsel 99, 103- Ev1). KB yönünde taş platformlar ve avluya

bakan torna işi pencereler mevcuttur. Bu kata ulaşmak için ya Mkad'ten geçmek gerekmektedir ya da ikincil merdivenden çıkarak ulaşılabilir. Evin iç kısmındaki bu ikincil merdivenler sayesinde ikinci kata da geçilmektedir. İkinci kata çıkıldığında hemen karşısında iki oda bulunur: Çalışma (24) ve okuma odası (25) (Görsel 100). Üçüncü katta ise iki oda bulunur; birinde Anderson tarafından koleksiyonuna dâhil ettiği Hint işi mobilya (24-Görsel 101), diğerinde ise El Dorkaa ve bir tane İwan'den oluşan küçük bir Q'aa alanı İran donatı malzemelerinin sergilendiği oda (31) olarak kullanılmaktadır (Görsel 101). Merdivenin sağ tarafında büyük bir teras bulunmaktadır (32). Birçok antika mermer çeşme bu alanda sergilenmektedir. Çatının en önemli özelliği Maşrabeya'nın gölgelendirme olarak kullanılmasıdır. Aynı katta ve daha önce bahsedilen iki odanın yanında bulunan 'Kantara' yani köprü (kapalı bir alan) (33) sayesinde diğer eve geçilmektedir (Görsel 101) (Abdelhamid Hosny ve Demirarslan, 2019: s. 226; Rezk, 2003c: s. 676; Yaghy, 2004: s. 122-127).

İlk evin üçüncü katından ikinci evin üçüncü katına geçildiğinde, farklı ülkelere ait tarzlarda donatı malzemeleri ayrı odalarda (35) sunulmaktadır (Türk, İngiliz, Şam ve Çin stilleri) (Görsel 101-Ev2). Diğer odalarda Eski Mısır ve Yunan tarihi eser parçaları sergilenmektedir ve oradan da ikinci evin ikinci katına inilmektedir (14). Bu bölüm aslında harem bölümüdür. Burada dinleme odası, misafir odası ve Aghany odası/ alanı bulunur (26-27-29-30-Görsel 100). Bahsettiğimiz iki odadan sonra dar bir koridordan oluşan Al Aghany (29-30) diye adlandırdığımız odaya geçirilir, bu dar koridorun hepsi Maşrabeya ile El Qa'a (22) salonunu bakmaktadır. Bu şekilde El Qa'a da yapılan kutlamaları kadınlar da izleme şansına sahiplermiş. Bu bölümün özeliği kapının içerden kapatılmasıdır (Normalde tüm kapılar dıştan kapatılır). Bu katın evin en ilginç katı olduğu söylenebilir. Odanın akla gelmeyecek bir yerinde tehlike anında kadınların saklanması için gizli bir yer mevcuttur. Özel oda olarak da isimlendirilen Al Aghany odası doğal klima etkisi yaratacak küçük bir pencereye sahiptir ve o pencere açıldığında şiddetli bir rüzgâr esip tüm katı sarmaktadır ve Maşrabeya sayesinde o alandaki bölgelere yayılmaktadır. Daha önce de anlatıldığı gibi havanın geniş alanda dar alana geçişi sayesinde kuzeyden gelen rüzgâr dar pencereden geçip soğuk hava esintisinin girmesini sağlamaktadır (Görsel 100-Ev2). Birinci katta ise küçük bir Mkad'ten (17) El Qa'a (22) ya geçilir (Görsel 99, 104-Ev2). Diğer evdekinden daha geniş ve ihtişamlıdır. Özellikle ortada bulunan fiskiye

ve mermer çalışmaları İslami Dönem motiflerini en iyi şekilde yansıtmaktadır. İwan'nin arka tarafında müzik odası (23) bulunur. Tavandaki detayları ile salona bakan Maşrabeya mekâna farklı özel bir anlam katmaktadır. Giriş katına inildiğinde iç avlu, odalar ve depo odaları mevcuttur (Görsel 98- Ev2). 2. Evin Mkad bölümü (17), Osmanlı ve Memlük Dönemi'nden günümüze kadar ulaşan en küçük Mkad olduğu söylenebilir. Sadece bir basık sivri kemer sayesinde avluya açıktır, kemerin kemer yatağı olarak dört kademeli Mukarnas süslemeli payandalar taşımaktadır. Bu tür Mkad için özel bir merdiven yapılmamaktadır. Mkad'a ulaşmak için hemen dolaylı giriş holünün karşısında bulunan bir kapı açıklığından geçerek diğer katlara çıkan iç merdivenler kullanılmaktadır. Mkad, dikdörtgen bir alandan oluşmaktadır (4,43 m x 3,08 m). Mkad'in KD yönünde üzerinde boşaltma kemer olan lento iki kanatlı bir ahşap kapı (2,16 mx 1,01 m) bulunmaktadır, bu kapıdan geçerek ana El Qa'a alanına geçilmektedir. GD tarafında ise Mkad'ın zemininden 20 cm daha yüksek olan bir oda (4,87 m x 4,20 m) bulunmaktadır ve bu odanın iki penceresi vardır. Odanın KD tarafında ise odaya bağlı bir tuvalet yapılmıştır (günümüzde restorasyon malzemeleri depolanmaktadır) (Görsel 99-Ev2) (Abdelhamid Hosny ve Demirarslan, 2019: s. 226; Yaghy, 2004: s. 115-117).

İkinci evin ana cephesi KD yönündedir, doğu tarafındaki ana girişi girintilidir ve her iki yanında oturmak için bir platform yapılmıştır (Mekasele). İçeri girerken geçilen kapının lentosu geçmeli taşlardan oluşmaktadır. Üstüdeyse küçük bir pencere ve Maşrabeya yapılmıştır. Evin diğer iki cephesinden ahşap torna işi pencereler ve Maşrabeya'lar gözükmektedir. Ana kapıdan giriş yapıldıktan (1) sonra taş zeminli ve kirişli ahşap tavanı olan giriş alanına (2) geçilmektedir, karşı duvarında oturmak için taş platform ve yanlarda duvar girintisi bulunmaktadır, sağ tarafa yönelerek tavanı düz ahşap kaplamalı kirişli olan ve zemini taş döşeme dolaylı girişten iç avluya (4) (6,30 m x 6,05 m) girilmektedir (Görsel 98-Ev2) (Rezk, 2003c: s. 152-153). Girişten avluya geçerek evlerin farklı alanlarına girilmektedir. Giriş katında depo odaları ve iç merdiven, birinci katta Mkad, El Qa'a ve ona bağlı odalar ikinci kattaysa harem alanına bağlı odalar bulunur.

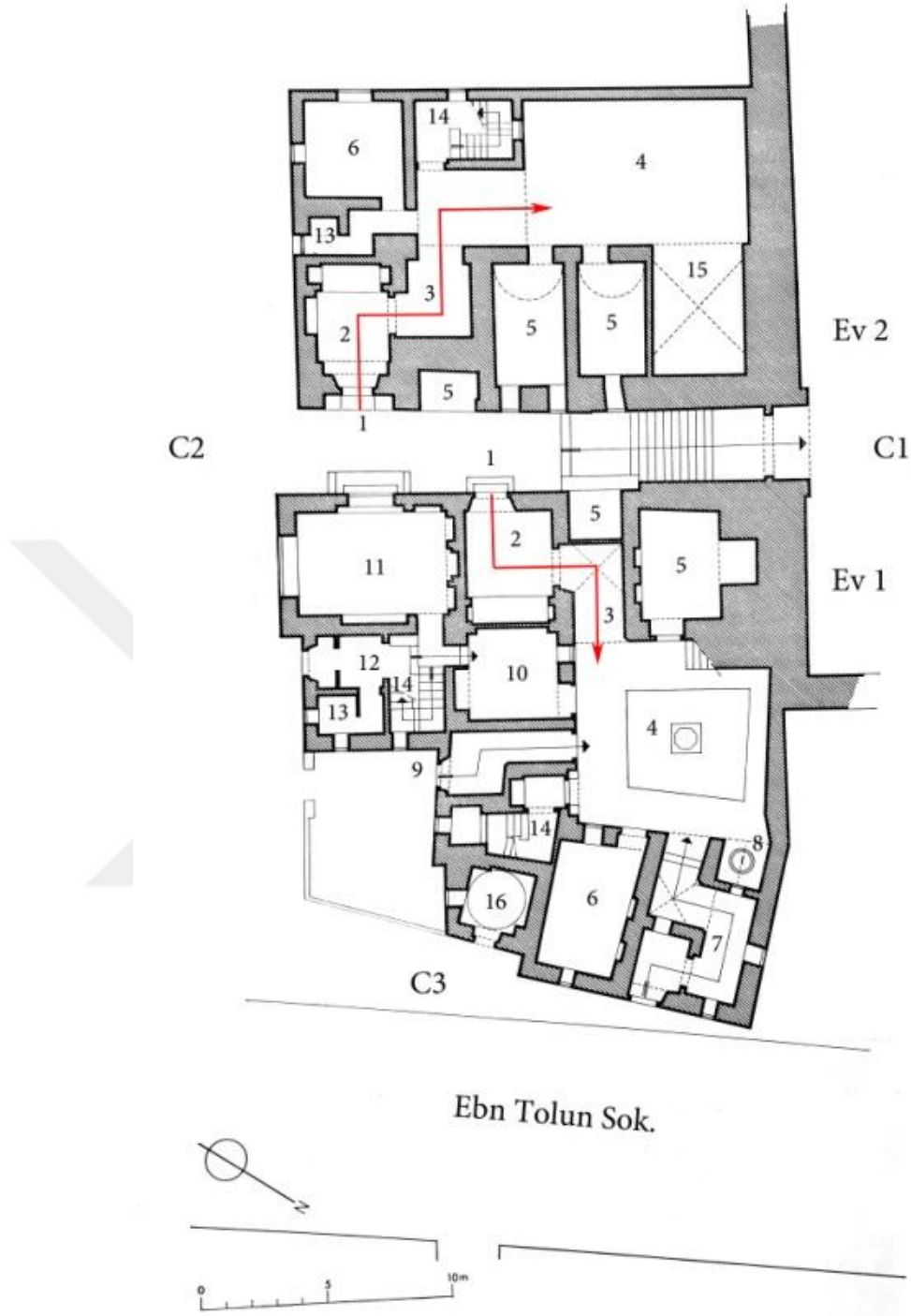
Son olarak 2. Evin KD yönünde bulunan ana giriş kapısından çıkış yapılarak müze gezisi sona ermektedir. Evde var olan her eser Anderson tarafından satın alınarak toplanmıştır. Bu donatı örnekleri sayesinde İslami tarzı yansıtan ve sonraki

dönemlerde etkilenecek oluşan donatı malzemelerini bir arada görme fırsatını sunmaktadır.

İki evde de görüldüğü üzere mahremiyet olgusu oluşturulmuştur. Dolaylı giriş, Maşrabeya kullanımının yanı sıra evde yabancı biri olduğunda ikincil merdiven (14) sayesinde evin kadınları rahat bir şekilde hizmet alanlarına ulaşmaktadır. İç avlu, avluda bulunan fiskiye, kuzey yönündeki pencereler ve Maşrabeya sayesinde havalandırma ilkeleri uygulanmıştır. Kullanılan malzeme açısından; hem El Qa'a'nın El Dorkaa alanında hem de avluda kullanılan mermer yerler ve su ögesi Kahire'nin sıcak iklimini hafifletmek için kullanılmıştır. Ahşap tavan ve ahşap süslemeler üzerine yapılmış olan renkli kalem işi, soğuk malzeme olan taş ve mermer malzemeyle zıtlık oluşturmuştur.

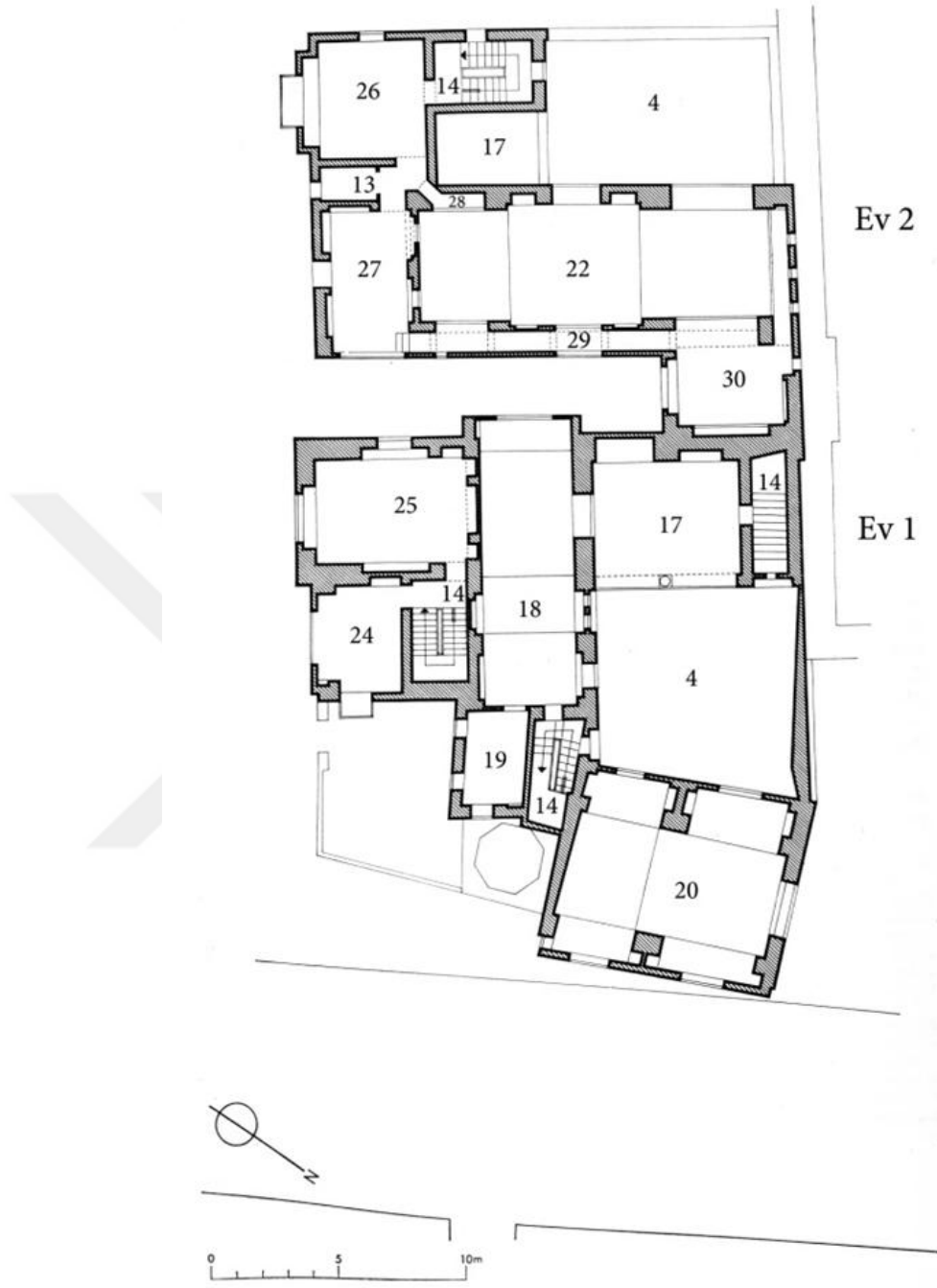
Görsel 97. İki evi C2 cephesi- iki evi birleştiren Kantara gözükmektedir

Görsel 98. Gayer Anderson Müzesi - Giriş katı (Revault ve Maury, 1979: s.59) / 1- Ana giriş 2- Girişi alanı 3- Dolaylı giriş 4- İç avlu 5- Depo odaları 6- Odalar 7- İkincil giriş 8- Su kuyusu 9- yeni giriş 10- Ara oda 11- Sebil 12- Sebilin girişi 13- Tuvalet 14- İç merdivenler 15- Tonozlu sundurma 16- Anıt mezar

Görsel 99. Gayer Anderson Müzesi-Kat1(Revault ve Maury, 1979: s.63) - Evi ElQa'a, Mkad ve harem ilişkisi. 17- Mkad 17a- Sedelle 17d- Geçiş yolu 18- El Qa'a- Selamlık 19- Ara oda 20- El Qa'a harem alanı a- Sedelle b-İwan c- El Dorkaa e- Maşrabeya 21- Oda 22-El Qa'a 23- Dinlenme odası

Görsel 100. Gayer Anderson Müzesi-Kat2 (Revault ve Maury, 1979: s.67) 13- Tuvalet 24-25-Odalar 26-27- Harem alanı -Ön odalar 28- Gizleme alanı 29- 30- Al Aghany Odası

Görsel 101. Gay Anderson Müzesi- Kat3 (Revault ve Maury, 1979: s. 75) 24-31- Odalar 32- Teras 33- Kapalı geçiş Köprüsü 34- Ara oda-hol 35- Odalar (daha önceden harem alanı)

Görsel 102. Mkad, avlu ve taçkapı (Ev 1) Görsel 103. Harem El Q'aa (Ev 1)

Görsel 104. El Qa'a ve harem alanından Al Aghany alanı (Ev2)

4.2.6. Gamal El Din El Zahaby Evi (MS 1638):

Evin kurucusu Gamal El Din El Zahaby'dir, Osmanlı İmparatorluğu tarafından tayin edilen Vali Hüseyin Paşa (MS 1635- 1637) ve Vali Mahmut Paşa'nın (MS 1637-1640) yönetim dönemlerinde, Mısır'ın zengin ve en büyük kahve

tüccarlarından biriydi. Gamal El Din ardında birçok bina bırakmıştır, en bilinenleri; evi ve sebili ve mektebi olan Wekala'sidir⁶⁶ (Rezk, 2003c: s. 756; Yaghy, 2004: s. 130). Evin ana girişi ve ana cephesi (C1) Hoş Kadam sokağına bakmaktadır. Ev tarihi El Muiz sokağına bakan El Fakahany Camisi'ne yakındır (Görsel 105, 106).

Görsel 105. Evin haritada konumu ve etrafındaki önemli yerler (Google maps)

Evin üç cephesi vardır. Birincisi ana cephe GB tarafındadır, bu cephede bulunan ana giriş (1) sayesinde girilmektedir (Görsel 106). Kapı girişi sivri kemer formunda olup; tek ahşap kapı kanadı kullanılmıştır. Kapının etrafıysa taş oymalar ile süslenmiştir, kapının sol tarafındaysa iki tane Maşrabeya ve arasında da iki tane ahşap parmaklıklarla örtülü pencereler yapılmıştır (C1). Sol Maşrabeya'nın sol tarafında ise üç pencere yapılmıştır. Cephenin üst bölümünde ahşap parmaklıklarla kapatılmış pencereler mevcuttur. İkinci cephe KB Hammam sokağına bakmaktadır, cephe köşede dönmektedir ve ilk bölümünde 3 dükkân mevcuttur. Dükkân cephesinde üzerinde iki tane dikdörtgen ahşap kepenkle örtülü ahşap kirişli pencereler ve etrafı tuğladan yapılmış boşaltma kemer bulunmaktadır (C2 -15). Cephenin diğer uzantısında üçer tane güncel cam pencere üst üste gözükmektedir (C2). KD yönünde bulunan üçüncü cephedeysse, şu anda kapatılmış bir giriş görülmektedir, muhtemelen zamanında kadınların giriş çıkışı için bir kapıydı (17).

⁶⁶ S. 28 bkz.

Cephede üç sıra pencere yapılmış, ilk ve ikinci sırada üçer küçük pencere ve üçüncü sırada dört tane büyük pencere mevcuttur ve hepsi çağdaş camlarla kapatılmıştır. Bu cephenin üçüncü katıysa, alt katların keskin açılarını önlemek için iç mekândaki odalar kademeli düz çıkıntılarla yapılmıştır (C3), Dördüncü cepheden ise hiçbir şey gözükmemektedir (Görsel 107). Çünkü yanına bitişik yeni binalar yapılarak cephenin görünümünü engellemektedir (Rezk, 2003c: s. 756-757).

GB cephede bulunan ana kapıdan (1) geçtikten sonra kare bir giriş alanı karşılamaktadır. GD duvarında sivri kemer kapı açıklığı tek ahşap kanadıyla dikdörtgen alan olan güvenlik odasına açılmaktadır (3). Giriş alanının karşı duvarında oturma amacıyla yapılmış taş platform bulunmaktadır. Girişin zemini ise taşla döşenmiştir. Girişin tavanı ahşap kirişlidir ve kalem işi ile süslenmiştir ancak bitki ve geometrik desenlerden geriye kalan süslemeler net bir şekilde gözükmemektedir. Tavan kaidesini süsleyen yazılar günümüze maalesef net bir şekilde ulaşamamıştır. Giriş alanındaki sivri kemerli geçişle dolaylı giriş sağlanarak (2), sonunda sivri kemer kapı açıklığından geçerek açık avluya (4) girilmektedir. Avlunun yer döşemesi taştan yapılmıştır. Ortasında ise başka bir evden getirilmiş mermer fiske yerleştirilmiştir (Görsel 107, 110) (Rezk, 2003c: s.757).

Konutta iki avlu mevcuttur, biri küçük (8) diğeri ise büyük (4) tasarlanmıştır. Konut, büyük avluya bakan üç kattan oluşmaktadır. Giriş katında, GD ve GB yönünde avluya açılan birçok depo odası (10) mevcuttur, KD yönündeyse Mandara (alt katta bulunan El Qa'a ya verilen addır.) bulunmaktadır. Mandara iki İwan ve bir Dorkaa'dan oluşmaktadır. Mandara'ya (12) ulaşmak için avlunun KD tarafında bulunan lentolu kapı açıklığından geçerek hem koridor hem de merdivene ulaşılmaktadır (11-13), oradan geçerek Mandara'ya girilmektedir. KB yönündeyse üst kata çıkan iki merdiven alanı mevcuttur, biri avludan Mkad'a ulaştırmaktadır (5), diğeri ise kapı ardında bir iç merdiven olarak kurgulanmıştır (14) (Görsel 107). Birinci katta Mkad, tuvalet, ana El Qa'a salonu ve harem alanına ait odalar yer almaktadır. İkinci katın büyük bir kısmı yıkılmıştır sadece birkaç oda ve bir revak geriye kalmıştır (Görsel 108) (Rezk, 2003c: 758, 759; Yaghy, 2004: s. 130-131).

Avluya bakan dört iç cephe vardır. GB tarafında; dolaylı giriş sivri kapı açıklığının yanında şişkin kemerli kapı açıklığı sayesinde hizmetkârlar için tuvalet

(16) ve yan yana üç depo odasının kapısı yer almaktadır (10). Motifsiz üç kapının açıldığı odaların tavanı beşik tonozdan yapılmıştır. Mkad, avlunun GB tarafındadır (18) (Görsel 108). Mkad'ı giriş katında bulunan tavanı beşik tonoz olan iki oda taşımaktadır (10). Mkad'ın avluya bakan açık bölümü, iki sivri kemer şeklinde tasarlanmıştır. Bu iki kemeri ortasından mermer korint sütun başlığı ve üzerinde ahşap sütun tablası olarak tasarlanmış bir sütun kemer iç ayağı taşımaktadır. Kemerlerin dış ayakları ise duvara yüklenerek üç sıradan oluşan Mukarnası taşımaktadır. Mkad'ın avluya bakan yönünde kemerleri süsleyen Mimet taş kabartma yapılmıştır. Kemerlerin üzerinde ikinci katın çıkma bölümünü taşıyan taş payandalar mevcuttur. Kemerlerin alt bölümüne 60 cm yüksekliğinde torna işi korkuluklar yapılmıştır. Mkad'a ulaşmak için 5 basamak sonra bir sahanlık mevcuttur (1,94 m x 1,44m) (5). Önünden bir kapıya (2,30 m x 1,00 m) ulaşılmaktadır. O kapının üzerinde 42 cm derinliğinde ve 1,98 eninde bir taçkapı yapılmıştır, Kavsara bölümünü üç basamaklı Mukarnas süslemektedir. Kapının yan taraflarında 1m yüksekliğinde kare oturaklı taş platformlar⁶⁷ yapılmıştır. Kapının kirişi ablak tekniği ile birbirine geçmeli taştan yapılmış, etrafındaysa yükü azaltmak adına boşaltma kemer yapılmıştır. Lento ve boşaltma kemer arasında beyaz zemin üzerine çizilmiş mavi geometrik desenli çiniler döşenmiştir. Mukarnas'ın altında dikdörtgen ahşap parmaklıklarla kapatılmış bir pencere yapılmıştır, her iki yanındaysa geometrik kabartmalı oyma desenler tasalanmıştır. Hepsinin etrafını çevreleyen Mimet süslemesi yapılmıştır (Rezk, 2003c: s. 757; Yaghy, 2004: s. 132-133).

Mkad merdivenlerinin sağ tarafında yani avlunun KB yönünde 2 kapı bulunmaktadır biri şişkin kemerdir ve bu kapı depo odasına açılmaktadır (10). Diğeri ise düz taş geçmeli kemerdir ve buradan iç merdivene geçilmektedir. Depo kapısının üzerinde ahşap torna işi ile örtülmüş pencere vardır, iç merdivene (14) götüren kapının üzerindeyse demirli parmaklıklar örtülü pencere vardır, onun üzerinde bir başka pencere daha mevcuttur, pencerenin alt bölümü altı adet alt dönel pencereden oluşmaktadır, üst kısmı ise ahşap parmaklıklarla kapatılmış bir pencere ile örtülmüştür. Pencerenin üzerinde üst katın çıkma köşesi ve onu taşıyan taş payandalar gözükmektedir. Çıkma köşenin cephesinde kare şeklinde olup alt bölümü yedi adet alt dönel pencereden oluşan ve üst bölümü ahşap parmaklıklar ile örtülen

⁶⁷ Oturmak ya da saksı koymak için kullanılmaktaydı.

pencere yapılmıştır, sol tarafındaysa Maşrabeya mevcuttur. Avlunun KD yönünde, ilk önce iki kanatlı bir kapı karşılamaktadır. Kapının lentosu geçmeli taş şeklinde yapılmıştır, hemen yanında sivri kemerli kapı açıklığı olan çift kanatlı ahşap kapı mevcuttur. Bu iki kapının üzerinde ikinci katın cephesi görülmektedir, bu cephe çıkıntılı olduğundan bindirmeyi payandalar taşımaktadır. Çıkmanın iki tane dikdörtgen penceresi vardır, biri küçük ve ahşap parmaklıklarla örtülü diğeri ise büyük nerdeyse ikinci katın yüksekliğinde olup, pencerenin alt bölümü iki dizi alt dönel pencereden oluşmaktadır, üst kısmıysa ahşap parmaklıklarla örtülüdür. Üzerindeki üçüncü katın cephesi yaklaşık 75 cm ikinci kattan daha çıkıntılıdır. İki payanda sayesinde ahşap tavan taşınmaktadır, üzerinde üçüncü katın tuğla duvarları ve duvarın tam ortasına küçük Maşrabeya yapılmıştır. Bu cephenin sağ tarafındaysa birinci ve ikinci katın yüksekliğinde sivri kemerli bir girinti vardır; üzerinde 3 tane dikdörtgen, üst kısmı ahşap parmaklıklarla örtülmüş, alt kısmıysa alt dönel pencere yapılmıştır. Aynı cephede 4 tane üst pencere yapılmıştır (Görsel 107) (Rezk, 2003c: s. 758, 759).

Avlunun GD yönünde bulunan duvarında dört kapı mevcuttur; birincisi şişkin kemerli girintinin ortasında bulunan birbirine geçmeli taştan oluşan lentosu ile tek kanatlı ahşap kapı, ikinci ve üçüncüsü kapı açıklığı sivri kemerdir, her birinin üzerinde bulunan pencereler demir parmaklıklarla kapatılmıştır. Dördüncü kapı açıklığı ise şişkin kemerdir (6,10). İkinci ve üçüncü kapı dikdörtgen odalara açılmaktadır (10), odaların tavanı ise beşik tonoz formundadır. Dördüncü kapıdan geçerek dolaylı bir odaya girilmektedir, tavan ise beşik tonozdur. Bu cephenin ikinci ve üçüncü katı çıkmazdır. Bu düzlem üzerinde ikinci katın ahşap parmaklıklarla örtülü üç penceresi yer alırken, üçüncü katın altı penceresi gözükmemektedir. Birinci kat taştan, ikinci ve üçüncü kat tuğlayla inşa edilmiştir (Görsel 107) (Rezk, 2003c: s. 759).

Avluda bulunan taçkapıdan (5) geçtikten sonra küçük bir alana girilmektedir. Sola doğru dönerek iç merdivenlerin bulunduğu dokuz basamak ve sonrasında gelen sahanlık sayesinde sol tarafta bulunan Mkad'e (18) geçilmektedir. Sahanlığın karşısında bir açıklık vardır, Mkad'a yönlendiren bir hole birleşerek, kapı açıklığından Mkad alanına geçilmektedir. Bu holün GB tarafında sokağa bakan bir pencere yapılmıştır, merdivenlerden çıkınca sağ tarafta ise etrafı kemerli bir girinti

(niş) vardır, sol taraftaysa Mkad'ın giriş kapısı (2,15 m x 0,86 m) bulunmaktadır. Mkad (7,30 m x 5,15 m), zemini yonu taşından döşenmiştir (18), GB tarafında Mkad'ın uzunluğunda bir alan mevcuttur, eni 1,10 metredir. Mkad'ın zemini bu ince uzun geçiş (18c) alanından 11cm daha yüksektir, GB duvarındaysa 1,40 m derinliğinde 3,50 m eninde ve tavanı 3,40 cm yüksekliğinde Sedelle yapılmıştır (18a), taş platformu yerden 50 cm yüksekliğindedir. Sağında ve solunda künde kari çalışmasıyla yapılmış çift kapaklı kitaplık mevcuttur (1,55m x 0,65 m x 0,32 m). Bu girintiye bağlı, Maşrabeya sayesinde sokağa bakılmaktadır, giriş alanı üzerinde olduğu için Maşrabeya (18b) aracılığıyla kapıda kimin olduğu öğrenilmekteydi. Maşrabeya'nın tablasının yerden yüksekliği 0,50 m, derinliği 0,74 m, eni 2,33 m ve 2,60m yüksekliğindedir. Tavanıysa geometrik ve bitkisel motiflerle süslenmiş, kaidesi üzerine restorasyonun yapıldığı dönemde ülkeyi yöneten Hidiv ikinci Abbas Hilmi Paşa'nın (1892-1921) adı yazılıdır (Görsel 108) (Yaghy,2004: s. 133, 134).

Mkad'ın tavanı ahşap kirişlidir (bakkaltavan) ve aralarında bulunan alanlar renkli kalem işi ve tezhip ile süslenmiştir. Tavan kaidesini duvarların iç köşelerine ve ortalara yerleştirilmiş ahşap Mukarnaslar taşımaktadır, köşelerdeki Mukarnas'tan devam eden ince üçlü yaprak bitki motifli ahşap oyma, iç köşeyi süslemektedir. Kaidenin üzerinde Fetih suresinden ayetler, evin kurucusu, mesleği ve evin yapım tarihi yazılmıştır (Görsel 111) (Yaghy, 2004: s. 135,136). Mkad'ın GB duvarında Sedelle'nin sağında ve solunda iki kapı (1,83 m x 0,96 m), KB tarafındaki kapıdan küçük bir koridora geçilmektedir, koridordan da merdivenin sahanlık önünde bulunan alana çıkmaktadır, yani bu sayede Mkad bölümüne çıkan merdivenlere ulaşılmaktadır. Diğer kapıysa dolaylı giriş koridoruna açılmaktadır (19). Bu dehliz sayesinde ikinci kata çıkan iç merdivenlere ya da El Qa'a ya bakan Al Aghany alnına da ulaşılmaktadır. Bu koridor Hamamın (20) arkasındadır ve hizmet koridorudur, kapının ortasında bulunan ufak kapı kanadı sayesinde Mkad alanına yiyecek ve içecek uzatılmaktaydı. Mkad'ın GD duvarının tam ortasında bulunan kapıdan (2,03 m x 0,80 m) bir hole (21) geçilmektedir, Mkad zemininde 80 cm yani 3 basamak yüksektir (1,77 m x 3,15 m). Bu hol sayesinde ana El Qa'a alanına (24) ulaşılmaktadır ya da Mkad ve El Qa'a arasında bulunan hamamın ılık alan işlevini görmektedir (21)⁶⁸. Holün (21) KD tarafında bir kapı sayesinde küçük bir odaya

⁶⁸ Planda bu kapı alınan kesit yüksekliğinden dolayı gözükmemektedir.

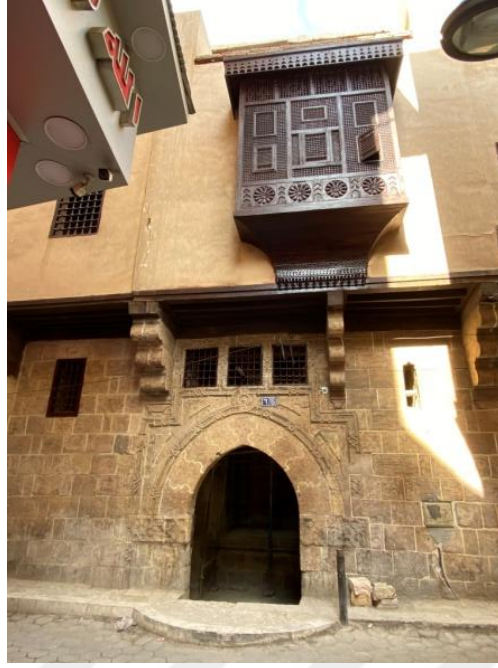
girilmektedir, oda avluya bakan bir Maşrabeya'ya sahiptir (22). Odanın KB tarafında künde kari kapaklı bir kitaplık mevcuttur. Odanın ahşap tavanı altıgen formda ve çıtakari işçiliğinde olup aralarında içi çiçek motifleri ile bezeli karelerle oluşmuştur. Tavanın ortasında kare bir göbek mevcuttur. Ahşap tavan kaidesi renkli ve tezhip ile bitki desenleriyle süslenmektedir. Bu odanın işleviyle ilgili iki yorum vardır; birincisi bu odanın hamamın bir bölümü olduğu söylenmektedir, diğer görüşe göreyse selamlığa ait kışlık oturma alanı olduğudur. Birinci görüş daha muhtemel görülmektedir. Hamamın (22) önündeki koridorun tavanı sekizgen ve dairesel camla kapatılmış oyuklar sayesinde mekân aydınlatılmaktadır, duvarın batı duvarında küçük bir kapıyla hamama (22) girilmektedir. Hamamın tavanı cam ile kapatılmış oyuklar ve alçıyla yapılmıştır, yeri kare ve dikdörtgen mermer ile döşenmiştir, mermerlerin aralarında renkli geometrik desenler yapılmıştır. Holün (21) sonunda başka bir kapıdan geçerek tavanı açık olan bir hole geçilir, KD yönünde ahşap parmaklıklarla kapatılmış pencere sayesinde avluya bakmaktadır. GB tarafında mermer bir Saffa bulunmaktadır. Holün GD yönündeki duvarın arkasında bulunan taş merdivenler (23) sayesinde ikinci katta bulunan avluya bakan bir odaya ve El Qa'a ya bakan Al Aghany dehlizine ulaşmaktadır (Görsel 108) (Yaghy, 2004: s. 135,136; Rezk, 2003c: s. 760-761).

Ana El Qa'a (24) salonuysa iki İwan ve bir Dorkaa'dan oluşmaktadır. Dorkaa'nın kare mermer zemini farklı renkler ile yapılmıştır; yıldız, kare ve sekizgenden gibi geometrik desenlidir. Tavanında sekizgen Şohşeha bulunmaktadır, her köşesinde ahşap parmaklıklar ile örtülü kare pencereler bulunan ve dört köşesinde geçiş elemanı olarak Mukarnesat kullanılmıştır. Tavanı ise farklı bitki ve geometrik desenler ve tezhip ile süslenmiştir. Altında bulunan tavan kaidesi üzerine Al-i İmran suresinin 190 ve 191 ayeti Sülüs yazı tarzıyla yazılmıştır (Görsel 108, 109) (Rezk, 2003c: s. 761).

İki İwan alanı El Dorkaa' ya açık olan yanlarında ön kirişini taşıyan ahşap payandalar bulunmaktadır, payandaların süslemeleri dış köşelere kadar devam edip ucunda Mukarnas ile bitmektedir. KD İwan alanındaki iki yanda bulunan Sedelle'nin tavanında ayetler yazılmaktadır. Doğu yönündeki Sedelle diğerinden daha geniştir, düz ahşap kaplama tavana sahiptir, tavan kalem işi yapraklı bitki motifler ile süslenmektedir. Daha ufak alana sahip batıda bulunan Sedelle'nin tavanı diğerine

benzemektedir. Ancak sol ve sağ taraflarında kitaplık mevcuttur, ayrıca torna işi bir pencere sayesinde avluya bakmaktadır. İwan'nin KB tarafında iki tane kapı mevcuttur; birincisi yatak odasına (26) açılmaktadır, doğu tarafında bulunan bir pencere sayesinde arka küçük avluya (8) bakmaktadır. İkinci kapı ise başka bir yatak odasına (25) açılmaktadır, KB yönünde bir pencere ile iç avluya (4) bakmaktadır. İwan duvarlarının alt bölümleri renkli mermer ile geometrik ve yıldız motifli şeritlerle kaplanmıştır. İwan'nin El Dorkaa'ya açık olan bölümünde ve El Dorkaa'nın yükselen duvarlarının taşıyan ön kirişine evin kurucusunun adı ve evin yapım tarihi yazılmıştır. İkinci İwan ise GB tarafında ve daha geniştir, sağ tarafındaki duvarda çok ince mermer kaideli bir girinti var, sol tarafındaysa Sedelle mevcuttur, güney tarafında kitaplığın hemen solunda mermer bir Mihrap sayesinde kıblenin yönü belirtilmiştir. Sedelle'nin tavanı Bakkaltavan ve İwan'a açık olan tarafı payandaların taşıdığı ön kirişle bakmaktadır. Tavan kaidesini ayet yazıları süslemektedir. Bu derin girintiye bağlı ahşap torna işi ile örtülü ana cepheye bakan bir balkon yer almaktadır. İwan'ın tavanı ise ahşap kirişlerin (Bakkaltavan) oluşturduğu kare ve dikdörtgen alanları gizlemek ve güzelleştirmek adına bitki motifleri süslemektedir, Tavan kaidesine beyaz renkle ayet El Kürsü yazılmıştır (Görsel 108) (Rezk, 2003c: s. 761, 762).

El Dorkaa'nın GD tarafında bulunan tek kanatlı kapıdan geçerek önce küçük bir hole sonra dikdörtgen bir koridora geçilir (27-28). Koridorun sol duvarında iki tane pencere sayesinde küçük arka avluya bakmaktadır. Pencerenin bir tanesi Maşrabeya (günümüzde mevcut değildir) ile diğeri ise torna işi ile yapılmış parmaklıklar ile örtülüdür. Bu koridorda bulunan çift kanatlı kapı sayesinde taş merdivenler ile alt kata inilmektedir (7). Koridorun sonunda küçük bir tuvalet yer almaktadır (29) (Görsel 108) Holün başında bulunan merdivenler ile ikinci kata çıkılır, uzun üstü açık bir koridor karşısında beş köşeli ve şu anda bir tuvalet olarak kullanılan bir odaya gidilir. Aynı şekilde mermer zeminli, çağdaş ahşap tavana sahip küçük bir odaya ulaşılmaktadır, odanın KD tarafında bir kapı mevcuttur, bu kapı açık bir alana açılmaktadır. KB tarafında avluya bakan bir Maşrabeya yapılmıştır. Giriş katında, KD yönünde konumlandırılmış olan El Qa'a(Mandara) birinci katta yer alan El Qa'a salonuna planlama açısından benzemektedir ancak kalem işi süsleme yazılar maalesef net değildir (Rezk, 2003c: s. 762, 763).

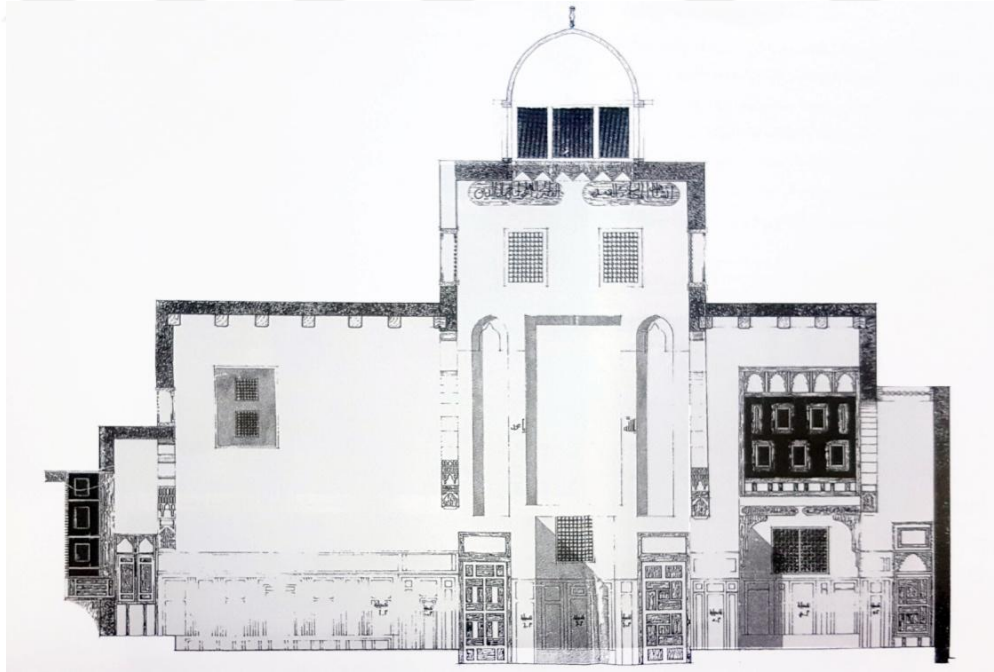
Görsel 106. Gamal El Din Evi'nin dış cephesi ve ana giriş kapısı

Görsel 107. Gamal El Din El Zahaby Evi- Giriş katı (Maury vd, 1983:146- Düzenlenmiştir) 1-Ana giriş kapısı 2-Dolaylı giriş dehlizi 3-koruma odası 4- İç avlu 5-Mkad merdivenleri 6-Koridor-dehliz 7- ikincil merdiven- harem merdiveni 8-Arka avlu (hizmet alanı) 9- Mutfak 10- Depo alanları 11- Koridor 12- El Qa'a-Mandara 13- 14Merdivenler 15- Dükkanlar 17- Gizli kapı şu anda depo olarak kullanılarak kapatılmıştır (EL Sayed, 2018: s. 178)

Görsel 108. Gamal El Din El Zahaby Evi- Birinci kat (Maury vd, 1983: s.147- Düzenlenmiştir) 4- İç avlu 18-Mkad 18a-Girinti (Sedelle) 18b- Maşrabeya 18c- Geçiş alanı 19- Koridor 20- Hamam sıcaklık 21- Hol- Hamama bağlı 22- Oda-Soğukluk/ hamama bağlı 23- merdiven alanı 24- Üst El Qa'a 25-26 odalar 27- Al Aghany alanına götüren merdivenler 29-Tuvalet.

Görsel 109: Gamal El Din El Zahaby Evi- Üst El Qa'a kesiti (Şakwir, 2005: s. 39)

Görsel 110. Günümüzde restorasyonda olan evin iç avlusu

Görsel 111. Mkad'ın tavan detayları (El Sayed 2018: s. 185)

4.2.7. El Sehemy Evi (MS 1648-1796):

Ev El Gamalaya semti El Muiz sokağına bağlı El Darb El Asfar ara sokağında bulunmaktadır. Ev iki bölümden oluşmaktadır; GB bölümünü Abdel Wahab El Tablawy tarafından 1648 yılında inşa edilmiştir, KD bölümüyse Hacı İsmail Şeleby tarafından 1796 yılında inşa edilmiştir ve bu zaman dilimi Osmanlı Devleti tarafından tayin edilen Abu Bekir Paşa (1796-1798) dönemine tekabül etmektedir. Bu iki ev İsmail Şeleby tarafından birleştirilerek tek ev haline getirmiştir (Görsel 112). İki evde Osmanlı Dönemi'nde inşa edilmiştir. Evin mülkiyeti El Sehemy ailesi

ve torunlarına geçtiği için, ev El Sehemy olarak adlandırılmıştır. Evin son sahibi ise 1928 yılında vefat eden Muhammet Emin El Sehemy'dir, kendisi El Ezher Camisi'nin Revak El Atrak (Türk kemeri) şeyhi olarak görev almıştır. Arap Tarihi Eser Koruma Komitesi tarafından ev 1930 yılında satın alarak koruma altına almıştır ve restorasyonu yapılmıştır. Yapılan restorasyon çalışmalarından sonra El Sehemy evinin eski yapıların kalıntıları üzerine inşa edildiği görülmüştür. 1994 yılı ve sonrasında tekrar restorasyon çalışması yapılmıştır. Yapılan kazılardan yola çıkılarak evin bulunduğu alanın Memlûkler Dönemi'nde tekke, Fatimiler Dönemi'nde ise mezbaha alanı olarak kullanıldığı söylenmektedir (Yaghy, 2004: s. 138, 139; Rezk, 2003c: s. 834). Günümüzdeyse bazı bölümlerinde restorasyon çalışmaları yapılmaktadır. Yapılan ziyaretler sonucunda Anderson Müzesi'nden sonra bu evin Kahire İslami Dönem evleri arasında iyi durumda olan ikinci ev olduğu gözlemlenmiştir.

Evin üç dış cephesi vardır, malzeme olarak taş ve tuğladandır. İlk ve ana cephe (C1) El Darb EL Asfar sokağına bakmaktadır yani GB yönündedir ve üç katı bu cepheden gözükmektedir. Giriş katının orta bölümünde kapı açıklığı sivri kemer olan tek kanatlı ahşap kapı mevcuttur. Sivri kemerin etrafında Mimet süslemesi yapılmıştır. Bu ana girişin (1) solunda iki kanatlı ahşap ikincil bir kapı (21) bulunmaktadır; kapı evin hizmet alanlarına (18, 19) ve yanında Şeyh Nasr El din El Arbain'in türbesine açılmaktadır (20). Giriş katına bağlı ahşap parmaklıklar ile kapatılmış dört pencere bulunmaktadır, evin birinci ve ikinci katı zemin kattan çıkma ile yaklaşık bir metre sokağa çıkmaktadır ve burayı dokuz taş payanda taşımaktadır. Çıkma birkaç

Maşrabeya, renkli camlar ile ya da ahşap parmaklıklar ile kapatılmış bazı pencereler de mevcuttur. İkinci cephe (C2) GD yönünde olup; düz değildir ve iki kattan oluşmaktadır. Giriş katında ahşap parmaklıklarla kapatılmış beş pencere, birinci katta ise yedi pencere mevcuttur. Bu cephenin doğu yönünün sağ tarafında bulunan kapıdan geçerek evin dış avlusuna giriş yapılmaktadır. Üçüncü cephe KD tarafındadır ve iki bölümden oluşur; biri sağ tarafta yıkılmıştır ve diğeri sol taraftadır ancak yeni binalarla bitişiktir (Görsel 113) (Rezk, 2003c: s. 834, 835).

Görsel 112. Tarihi sokak olan El Muiz sokağına yakın El Sehemy Evi ve etrafındaki önemli yapılar; Mustafa Gafar Evi, El Akmar Camii, El Futuh ve El Nasr tarihi şehir kapıları

Evin ana kapısından (1) giriş holüne giriş yapılmaktadır. Giriş alanı taş ile döşenmiştir. Ancak tavanı alttan ahşap kaplamalı kirişli tavadır. Giriş alanının karşı duvarında oturmak için taş platform yapılmıştır. Ana kapıdan giriş yaptıktan sonra sağ tarafta tek kanatlı kapıdan geçerek uzun ve alttan ahşap kaplamalı tavanlı bir koridora (2) girilmektedir, bu dolaylı girişten iç avluya (3) ulaşılmaktadır. İç avlunun zemini taş döşemedir ve ortasında bir bahçe yer almaktadır (Görsel 113, 115) (Rezk, 2003c: s. 834, 835).

Ev iki avlu barındırmaktadır: iç ve dış avlu. İç avlu (3) (21 m x 16,50 m) GB yönündedir, ikinci avlu (24) KD yönündedir, büyük bir bahçe ve hizmet alanını barındırmaktadır. Bahçedeki su çarkı, tahıl değirmeni ve hizmetkârların odaları (25, 26, 28, 27) bu dış avluya açılmaktadır. İki avlunun arasında yer alan ve Takhtaboş'un KB tarafındaki koridor sayesinde avlular arasında geçiş sağlanmıştır (12) (Yaghy, 2004: s. 140, 142).

Ev iç avluya bakan ve giriş katında yer alan üç El Qa'a salonuna sahiptir. İlk El Qa'a (5) dolaylı girişten giriş yapan kişinin solundadır ve en önemli özelliği üç İwan'e sahip olmasıdır. Güney İwan'ın tavan kaidesinin üzerinde ayetler yazılmıştır. İkinci El Qa'a salonu giriş yapan kişinin sağındadır (4), iki İwan ve El Dorkaa'dan oluşmaktadır. El Dorkaa'nın zemini farklı renklerden oluşan mermerlerden yapılmıştır. Duvarlarının alt bölümlerinde ahşap ile kaplanmıştır. Üçüncü El Qa'a KB yönündedir ve evin en büyük El Qa'a salonudur (14). İki İwan ve El Dorkaa'dan oluşmaktadır. El Qa'a'nın tavan kaidesinde evi yapan İsmail Şeleby ve yapım yılı yazılmıştır. Evin GB yönünde El sehemy'nin mezarlığı mevcuttur (20) (Görsel 113) (Yaghy, 2004: s. 140,141).

İç avluya bakan dört iç cephe mevcuttur. Cepheler taş ve tuğladan yapılmıştır. GB yönündeki iç cephede iki kapı bulunmaktadır. Bunlardan biri El Qa'a karşılama alanına diğeri avlunun giriş kapısıdır (5, 2), El Qa'a kapısının yanlarında ahşap parmaklıklarla kapatılmış büyük iki pencere yapılmıştır. Cephenin birinci katıysa Mkad'in (29) kemerli cephesi gözükmektedir. Mkad'in yanında Maşrabeya ve onun üstünde beşe bölünmüş büyük bir pencere gözükmektedir, üst pencereler alçı ve renkli camlardan yapılmıştır. Camlı pencerelerin solunda (Mkad ve Maşrabeya arasında) üst üste torna işiyle kapatılmış üstten dönel kapakları olan iki pencere daha mevcuttur. Bu cephenin üst bölümündeki çıkmayı iki ahşap payanda taşımaktadır ve ortasında Maşrabeya ve sağında ahşap parmaklıklar ile kapatılmış dikdörtgen pencere bulunmaktadır. İkinci iç cephe KB yönündedir ve giriş katında birçok kapı bulunmaktadır. İki kapı açıklığı beşik kemerlidir ve üstlerinde birer ahşap parmaklıklar ile kapatılmış pencereler mevcuttur. Kapılardan biri İsmail Şeleby'nin evine ait alandır (7, 18,19). Diğer kapıysa depo odasının kapısıdır (17). Üçüncü kapı; Kündekari dikey ve yatay parçalardan oluşmaktadır. Bu kapı iç taş merdivenlere açılmaktadır (16), kapının lentosu geometrik kabartmalarla süslenmiştir ve etrafındaysa dairesel Mimmet süslemesi ile çevrilidir. Dördüncü çift kanatlı kapı İsmail Şelebi'nin evine ait selamlık El Qa'a'ya (14) ve diğer alanlara ulaştırmaktadır (13 gibi). Beşinci kapı bahsi geçen El Qa'a'ya ulaştırır (7). Altıncı kapı ise iç merdiven alanına açılır (16). Yedinci ve sekizinci kapı tuvalete (22) ve ara odaya ulaştırmaktadır (13). Aynı cephenin kuzey tarafında birinci katından ahşap parmaklıklar ile kapatılmış pencereler mevcuttur. Birinci katta üç taş payandanın

taşıdığı bir çıkma bölümü mevcuttur bu çıkma iki evi birleştiren koridoru oluşturmaktadır. İkinci katın batı tarafında Maşrabeya yapılmıştır (7, 17, 16, 15, 16, 22) (Görsel 113, 115) (Rezk, 2003c: s. 835, 836).

Evin KD tarafında bulunan bir kapı sayesinde dış avluya yani bahçeye çıkılmaktadır (24). Dış avluya bağlı farklı hizmet alanları mevcuttur. Bahçede su çarkı için bir alan yapılmıştır, at ya da büyük baş hayvanların değirmene bağlanarak ihtiyaç duyulduğunda çarkı döndürerek su pompalanmaktaydı (25). Ayrıca bir tahıl değirmeni de bulunmaktadır (26). Bahçede kubbeli bir oturma alanı vardır. Alçı ve on altı renkli camlı bu kubbe eski bir eve aitti, bu kubbe silindir kasnak ve dört Mukarnas ile duvara yüklenmektedir. Bahçede ayrıca eve hizmet eden çalışanlar için odalar, tahıl deposu ve hayvanlar için ahır (at ve büyük baş hayvanlar) yapılmıştır (27,28) (Rezk, 2003c: s. 843).

Üçüncü cephede Takhtaboş (11), üstünde İsmail Şelebi'nin eşine ait harem alanına ait üst kısmı renkli cam- alçı olan torna işi ahşap pencere gözükmetedir (39) (Görsel 114, 115). Üstüdeyse ahşap bir sundurma yapılmıştır. Sağ tarafındaysa avluya bakan bir Maşrabeya (39e) ve ahşap parmaklıklarla kapatılmış pencereler mevcuttur. Dördüncü cephe GD yönündedir, giriş katında üç kapı bulunmaktadır, ilki dolaylı giriş alanından geçtikten sonra sağ taraftadır, kapısı lentolu ahşap künde kari iki kanatlı bir kapıdır, kapı Abdel Wahab Evi'ne ait El Qa'a(yemek odasına) (4) ve diğer odalara ulaştırmaktadır, kapının üstünde ve solunda ahşap parmaklıklarla kapatılmış pencere bulunmaktadır. İkinci kapıysa ahşap tek kanatlı künde kari üstü geometrik kabartmalı lentosu, etrafında dairesel Mimet süslemelidir ve evin hizmet alanlarına açılmaktadır (6, 7, 8, 22). Kapının solunda ahşap parmaklıklar ile kapatılmış iki pencere mevcuttur. Üçüncü kapının zemini yüksektir ve üç basamaklı ulaşılır. Kapı Mandara ve selamlık alanına ulaştırmaktadır (9,10). Kapı geometrik kabartmalı lento ve üstünde geçmeli taşların oluşturduğu boşaltma kemer yapılmıştır. Kapının etrafında Mimet süsleme ve üstünde ahşap parmaklıklarla kapatılmış pencere mevcuttur. Bu cephenin birinci katına ait ahşap parmaklıklar kapatılmış birçok pencere ve arada bir Maşrabeya bulunmaktadır. İkinci kat çıkmadır ve iki Maşrabeya'ya sahiptir. Maşrabeya'dan birinin üzerinde ahşap parmaklıklar ile kapatılmış pencere mevcuttur. Cephenin güneyinde bir pencere ve altında KD tarafındaki tente devam etmektedir (Görsel 113) (Rezk, 2003c: s. 836, 837).

Avlunun KB tarafındaki selamlık alınının arkasında Kuran okuma odası, Mutfak, Tuvalet ve hizmetkârların odaları bulunmaktadır (8, 13, 18, 19, 22, 27, 28). Avlunun GD tarafında yemek odası olarak kullanılan El Qa'a, karşılama alanı olarak kullanılan El Qa'a ve başka odalar mevcuttur (4, 8, 10) (Görsel 113) (Rezk, 2003c: s. 837).

Karşılama alanı (El Qa'a) evin GB tarafındadır (5), çift kanatlı kapının künde kari kapının üst kısmında yazılar ve tarihi mevcuttur. El Dorkaa ve üç İwan'den oluşmaktadır. KB tarafındaki İwan daha geniştir, karşı duvarında yüksek bir girintiye sahiptir. El Dorkaa'nın (5c) zemini farklı renk mermerler ile döşenmiştir ortasında kare ve içinde sekizgen şekilli bir fiskiye yapılmıştır. El Dorkaa'nın ahşap tavanıysa yıldız çitakari motiflerle süslenmiştir. İwan'lerin (5b) tavanı kirişlidir ve oluşturduğu kare ve dikdörtgen alanlarda renkli geometrik ve bitkisel motifler bulunmaktadır (Rezk, 2003c: s. 837). Günümüzde süslemeler gözükmemektedir. GB İwan'e bağlı bir başka İwan daha bulunmaktadır. Karşı duvarının üst bölümünde sokağa bakan ahşap parmaklıklarla kapatılmış üç pencere bulunmaktadır. Alt bölümdeyse gömme çift kanatlı künde kari ve üst bölümünde üçer oymalı raflı kitaplık yapılmıştır. İç İwan' a bağlı iki Sedelle (5a) ve GB İwan'in duvarında bir sedelle yapılmıştır (Görsel 113).

İç avlunun KD tarafında avluya bir yönü tamamen açık olan, tavanı taşıyan mermer yuvarlak bir sütun sahip Takhtaboş (11) alanı bulunmaktadır. Takhtaboş'un KD duvarındaysa iki büyük torna işi ahşap çalışmasıyla kapatılmış pencere yapılmıştır ve bu pencereler dış avluya bakmaktadır. Bu Takhtaboş Osmanlı Dönem konutlarından geriye kalan en eski Takhtaboş'tur (Yaghy, 2004: s. 141).

Takhtaboş'un üstünde yani birinci katta çinili El Qa'a salonu (39) diye adlandırılan harem alanı mevcuttur, iki İwan ve bir El Dorkaa'dan oluşmaktadır. Bu alan İsmal Şelebi'nin çinili harem El Qa'a salonudur. El Dorkaa'nın zemini renkli mermer ile döşenmiştir (39). Tavanıysa Alttan kaplamalı ahşap kirişlidir ortasında diğer El Qa'a alına benzeyen Şohşeha bulunmaktadır. Üzerindeki süslemeden çok fazla eser kalmamıştır. El Dorkaa'nın (c) KD duvarında Saffa ve üzerinde ibrik- niş gibi görseller oluşturan üç ahşap torna işi ile kapatılmış pencereler yapılmıştır. GB duvarında büyük bir Maşrabeya yapılmıştır, ahşap çerçeveli cam kanatlı pencerelerle

kapanmaktadır ve Maşrabeya'nın üst bölümü ise renkli alçı cam pencereler ile süslenmiştir. Renkli camların üzerinde El Qa'a ya yenileme yapan El Ezher şehi Mohamed Sehemy, mesleği ve yaptığı yenilemenin tarihi (1325 HT) ' yazılmıştır. El Qa'a da bulunan iki İwan'ın zemini taş döşemedir ve ahşap kirişli süslemeli tavanlıdır. Tavan kaidelerindeyse Rum ve Hatay motifleri ile süslenmiştir. Her iki İwan'ın KD duvarlarında Sedelle (a) yapılmıştır; iç duvarında Maşrabeya (e) yapılmıştır ve üstünde torna işi bitki-geometrik-niş gibi figürlerin oluşturduğu pencere mevcuttur. Her iki Sedelle İwan'a açık olduğu tarafta ön kirişi taşıyan ve süslemeli ahşap payandalar ile dış köşelere devam ederek süslenmektedir. Aynı şekilde İwan'ın El Dorkaa'ya açık olan taraflarında aynı çalışma yapılmıştır (Görsel 114, 116) (Rezk, 2003c: s. 841-842). İwan alanında gömme dolaplar yapılmıştır. Bu dolaplar, kündekari kapaklarla ve etrafındaki oymalı raflar dikkat çekmektedir. Depolama alanlarının üstünde bir raf yapılmıştır, bu rafın altında kalan duvarlar beyaz zemin üzerine çizilmiş mavi, kırmızı, yeşil renklerle oluşturulan bitki desenli çinilerle kaplanmıştır.

El Qa'a'nın arka bölümünde ve avlunun kuzeyinde yer alan iç merdivenler sayesinde ulaşılan hamam bulunmaktadır (38). Hamam üç alandan oluşmaktadır: sıcaklık, ılık ve soğukluk. Sıcaklık ve soğukluk odasını kubbeli cam küçük yuvarlak açıklıklarıyla dikkat çekmektedir. Birinci katın GB yönünde Mkad bulunmaktadır (29) . Mkad (U. 4,84 m x E. 4,49 m) giriş alanı ve üç İwan'e sahip El Qa'a'nın GD yönündeki İwan'ın üstünde konumlandırılmıştır. İkinci ve üçüncü katta birçok oda ve şöşeha'nin görüldüğü çatı bölümü yer almaktadır (Yaghy, 2004: s. 141, 142).

Mkad'in (4,84 m x 4,49 m) (29) KD yönündeki bölümü iki at nalı kemer (sivri kemer)⁶⁹dizisiyle avluya bakmaktadır. İki kemerin iç ayaklarını yuvarlak tek bir mermer sütun taşımaktadır, dış ayaklarsa yan duvarlara bağlanmıştır, kemerlerin arasında ahşap gergi çubuğu yapılmıştır. Kemerlerin alt bölümünde restorasyon sırasında ahşap korkuluklar eklenmiştir (Görsel 115). Mkad'e ulaşmak için seçeneklerden biri avlunun GD duvarının güneyindeki kapıdan geçerek iç merdivenlerle (6) birinci kata ve sonrasında uzun dehlizden (33) sola doğru dönerek

⁶⁹ Rezk'in (2003: s. 835) eserinde sivri kemer diye geçmektedir ve yapılan ziyaretlerden de gözlemlendiği üzere sivri kemer olduğu görülmüştür.

Mkad'e giriş yapılır (29). Mkad'in kapısı (1,80 m x 0,85 m) tek kanatlı ahşap kapıdır. Mkad'in GD duvarında tek künde kari kapaklı gömme kitaplık yer alır (Y. 1,68 m x E. 1,05m x D. 0,25 m) ve zeminden 0,25 yüksekliğinde yapılmıştır. Üstünde ve yanlarında üçer oymalı raflar yapılmıştır. Bahsi geçen cephenin güneyinde Mkad'ın giriş kapısı bulunmaktadır. KB duvarı, GD duvarına benzemektedir, aynı ölçülerde kitaplık ve bir kapıya sahiptir, kapı sayesinde bir koridora ulaşılır ve iç merdivenler ile ikinci kata çıkılır ayrıca koridor sonunda bulunan kapıdan geçerek El Qa'a'ya (32) girilmektedir. Mkad'in GB duvarının orta bölümünde Sedelle (1,51 m x 0,46 m) yapılmıştır. Sedelle Mkad'ın zemininden 0,33 m yukarda ve yüksekliği tavan kaidesine kadardır. Sedelle'nin alt bölümünde iki kapaklı bir gömme dolap bulunmaktadır. Dolabın üstünde ahşap parmaklıklarla kapatılmış pencere mevcuttur. Sedelle'nin yanlarında birer kapı bulunmaktadır; biri tek kanatlı bir kapıdır (1,66 m x 0,77 m) güney tarafındadır ve bir odaya (4,06 m x 1,66 m) açılmaktadır (31), yerleri güncel bir malzemeyle döşenmiştir. Odanın tavanı düz ahşap kaplamadır, 2,76 m yüksekliğinde yani Mkad'ten daha alçak bu şekilde üzerinde kare gizli bir açıklık yapılarak gizli bir alana ulaşılmaktadır. Bu odada birçok niş vardır ve çoğunda kitaplık yapılmıştır. Aynı odanın GB duvarında ahşap parmaklıklarla kapatılmış ve sokağa bakan büyük bir pencere (1,64 m x 0,74m) yapılmıştır. Yerden yüksekliği 0,63 cm. olan Sedelle'nin diğer tarafındaki kapıdan geçerek bir odaya (30) (4,06 m x 2,93 m) girilmektedir, zemini güncel malzemeyle (seramik) ile döşenmiştir. Tavan yüksekliği Mkad ile aynıdır, tavanı ahşap kirişlerin oluşturduğu renkli kare ve dikdörtgen alanlar, tezhip ve geometrik ve bitki motifler ile süslenmektedir. Odanın GB duvarında alt tablası zeminden 0,61 m yüksekliğinde bir Maşrabeya (Y. 1,76 m x E. 1,87 m x D. 0,69 m) sayesinde El Darb El Asfar sokağına bakmaktadır. Odada iki girinti yapılmıştır. Biri güneyde (Y. 1,60 m x E.0,55 m x D. 0,28 m) ve diğeri (Y. 1,60 m x E.0,63 m x D. 0,46 m) karşısındadır. İlk girintinin üstünde bir başka girinti (E. 0,50m x D.0,30 m) tavana kadar devam etmektedir. Girintilerin alt tablası yerden yükseklikleri aynıdır 0,27 m (Görsel 114, 115) (Yaghy, 2004: s. 142, 144).

Mkad'in zemini yonu taşıyla döşenmiştir, KB tarafında eni 2,53 m uzunluğu Mkad ile aynı ve Mkad zemininden 0,32 m yüksekliğinde bir alan yaratılmıştır. Mkad'ın avluya açık olan duvarında yer alan geçiş duvarla kapatılmıştı. Muhtemelen

bu basamaklı alanın o dönemde yapıldığı düşünülmektedir, restorasyondan sonra Mkad'ın avluya bakan kemerli alanı açılmıştır. Mkad'in tavanı ahşap kirişlidir, oluşturduğu kare ve dikdörtgen alanlarda da tezhip ve renklerle kalem işi geometrik (yıldız gibi) ve bitki (kırmızı zemin üzerine siyah, beyaz ve sarı) süslemeleri yapılmıştır. Tavan kaidesinin üzerinde çizilmiş on altı çerçevenin içinde Ayet El Kürsü, evi inşa edenin adı (Abdel Wahab El Tablawy) ve inşa tarihi yazılmıştır. Mkad'i çevreleyen ve kapı- kitaplık üstünde olan ahşap çerçevede, on dört çerçevenin içinde Hz. Muhammed için İmam El Bosery tarafından yazılan şiir dizeleri yazılmıştır (Yaghy, 2004: s. 143, 147).

Giriş katındaki selamlık alanı İsmail Şelebi evin KB tarafındadır, selamlık alanından önce dikdörtgen bir ara oda mevcuttur, odadan geçerek iç merdivenlere ulaşılır ve iç merdivenler sayesinde iki evin üst katlarına erişilmektedir (15,16). Merdivenlerin sağ tarafında Selamlık alanına ait El Qa'a'ya girilir (14). El Qa'a İki İwan (b) ve El Dorkaa'dan (c) oluşur. El Dorkaa'nın yerleri küçük renkli mermer ile döşenmiştir ve fıskiye barındırmaktadır, yüksek ahşap tavana sahiptir, İwan'ın zemini taştan ve kirişli tavanları kalem işiyle süslenmiştir. GD İwan bölümündeki tavan kaidesinde Ayet El Kürsü yazılmıştır. KB İwan tavan kaidesinde Fetih suresi yazılmıştır. GD İwan avluya Maşrabeya sayesinde bakılmaktadır (e) (Rezk, 2003c: s. 838). KB İwan'ın ve El Dorkaa'nın kuzey duvarında Kur'an-ı Kerim okuma odasına bakan torna işi geniş pencereler yapılmaktadır, önlerine oturmak için taş platform yapılmıştır. Her iki İwan'ın duvarlarında depolama amaçlı gömme dolaplar yapılmıştır. EL Dorkaa'nın GB duvarında mermer Saffa (f) yapılmıştır. Her iki İwan'ın ahşap ön kirişlerini taşıyan payandalar ile El Dorkaa'ya bakılmaktadır, dış köşeleri ahşap oyma süslemeler devam etmektedir. El Dorkaa'nın tavanındaki sekizgenli kubbeli ahşap şohşeha ve onu taşıyan üçgen geçiş öğeleri dikkat çekmektedir. El Dorkaa'nın düz ahşap tavanı yıldızlı çıtakari ile süslenmiştir. Zamanla renkleri ve üzerindeki kalem işi çalışması solmuştur. El Dorkaa'nın yükselen duvarlarının her bir yanında torna işiyle kapatılmış ikişer pencere bulunmaktadır. El Dorkaa'nın tavanı çıtakari düz ahşap tavadır ortasında sekizgenli kubbeli Şohşeha yapılmıştır (Görsel 113).

Avludan çift kanatlı künde kari kapılardan geçerek bir koridora ve karşısındaki kapıdan geçerek Yemek El Qa'a salonu (4) daha önce anlatılmış olan El Qa'a

salonlarına benzemektedir. Ek olarak El Qa'a'nın El Dorkaa bölümünde nişli Saffa yapılmıştır, sağ tarafında gömme dolap ve sol tarafında evin diğer alanlarına ulaştıran bir kapı bulunmaktadır. KB duvarında zemini taştan tavanı renkli bitki desenleri ile bir Sedelle (a) yapılmıştır. El Dorkaa'nın tavanı İwan'den daha yüksektir ve barındırdığı pencereler ile ışıklandırma ve havalandırma sağlanmaktadır. İki İwan'ın da zemini taşla döşenmiştir (Rezk, 2003c: s. 839). GB İwan'ın tavanı ahşap kirişlidir, GB İwan'e açık düz ahşap kaplamalı çıtakari süslemeli üç Sedelle mevcuttur. İwan ve girintilerin tavanları tezhip ve renkler ile geometrik ve bitkiler ile süslenmiştir. Sedelle duvarlarında depolama alanları mevcuttur. KD İwan tavanı ahşap kaplamalı düz tavadır ve çıtakari süslemesiyle kırmızı zemin üzerine sarı ve siyah renkler kullanılmıştır. GD-KB duvarlarında duvar girintilerinin alt bölümlerinde kapaklı oymalı gömme depolama alanları yapılmıştır.

Avlunun GD duvarının güneyinde bulunan El Qa'a salonu aynı zamanda karşılama alanı olarak adlandırılmaktadır (10). El Dorkaa'nın (c) yerleri mermer ortasında mermer fısıkiyeye sahiptir, tavanıysa düz ahşap kaplamalı baklava ve İslami motif çıtakari süslemeli olup; üzerinde tezhip ve renkli motifler yapılmıştır. Tavan kaidesini meyve tabakları ve çiçek motifleri süslemektedir. KD İwan taş zeminle döşenmiş tavanıysa ahşap kirişlidir ve motiflerle süslenmiştir. KD ve KB duvarlarında Sedelle yapılmıştır; ancak biri diğerinden daha geniştir. KD Sedelle'nin üst bölümü alçı ve renkli camla yapılmış alt bölümlü torna işi Maşrabeya (e) ile arka bahçeye bakmaktadır. KB Sedelle torna işi çalışmasıyla kapatılmış ahşap penceresi ile arka avluya bakmaktadır (Rezk, 2003c: s. 839). Aynı İwan'ın GD duvarında bir girinti mevcuttur. Ancak bu girintinin alt bölümünde dört künde-kari kapaklı kitaplık ve etrafı oymalarla (oyma raflar) çevrilidir.

Evin birinci katında Mkad, yemek odası, Abdel Wahab El Tablawy evine ait harem alanı ve İsmail Şelebi evine ait harem alanı bulunmaktadır (Rezk, 2003: s. 839). Mkad'a ulaşmak için GD yönündeki merdivenlerden çıkıldıktan sonra koridordan geçilmektedir. Koridorun karşı duvarında bir oda bulunmaktadır ve sokağa ahşap parmaklıklarla örtülü bir pencereyle bakmaktadır. Koridorun sağ tarafında Mkad'ın giriş kapısı mevcuttur. Mkad'ın KB duvarındaki kapıdan geçerek küçük bir koridor tuvalet ve yemek salonu olarak kullanılan El Qa'a 'ya ve ikinci kata ulaştıran iç merdivenlere geçilir (Görsel 114) (Rezk, 2003c: s. 839, 840).

Birinci katta bulunan El Qa'a (yemek salonu) (32) ve El Dorkaa'nın zemini mermer ile döşenmiştir ve yıldız çitakarı tavana sahiptir, ortasında sekizgenli kubbeli Şohşeha bulunmaktadır, Şohşeha'yi taşıyan dört ters üçgen geçiş öğelerinin üzerine yüklenmektedir ve El Dorkaa'nın (c) yüksek tavan duvarlarında bölümünde ahşap parmaklıklar ile kapatılmış altı kare pencere bulunmaktadır. GB İwan Maşrabeya ile sokağa bakmaktadır, üzerinde alçı üst pencereler yapılmıştır, İwan'ın GD duvarında taş zeminli ve geometrik desenli düz ahşap tavanlı Sedelle (a) yapılmıştır. KB duvarında alt bölümünde depolama alanı ve onun üstünde ahşap bir raf olan bir girinti mevcuttur. KD İwan (b) dikdörtgendir ve evin iç avlu kısmına üst bölümün renkli cam ve alçı pencereler ile süslenmiş Maşrabeya ile bakmaktadır. Her iki İwan'ın zemini taş ile döşenmiştir, tavanlar ise renkli bitki ve geometrik desenler ile kalem işi ile süslenmiştir (Görsel 114) (Rezk, 2003c: s. 840).

Abdel Wahab El Tablawy'nin evinde bulunan harem El Qa'a alanı (34) tıpkı diğer El Qa'a alanları gibi El Dorkaa bölümündeki küçük mermer parçaların oluşturduğu motifler ile döşenmiştir, tavanıysa düz ahşap tavan üzerine kabartmalı yıldız ve kalem işi bitki motifleriyle süslenerek tam ortasında sekiz köşeli Şohşeha ve onu taşıyan dört ters üçgen yapılmıştır. El Dorkaa'nın yükseldiği bölümde yedi ahşap parmaklıklarla kapatılmış pencereler yapılmıştır. El Dorkaa'nın karşı duvarında bir Sedelle mevcuttur, zemini taştan ve tavanı ise düz ahşap tavan üzerine kabartmalı-çitakarı yıldız ve kalem işi bitki motifler süslemektedir, barındırdığı Maşrabeya sayesinde dış sokağa bakmaktadır. Maşrabeya'nın üstünde renkli cam ve alçıyla yapılmış üst pencere mevcuttur. El Dorkaa'nın tavan kaidesinde üzerine Hz. Muhammed'i metheden dizeler yazılmıştır. İwan'ların zemini taş döşemedir. KB yönündeki İwan ahşap kirişli tavanı ve onun oluşturduğu kare-dikdörtgen alanlar renkli bitki ve geometrik desenlerle süslenmiştir. Tavan kaidesinin üzerinde Fetih suresi yazılmıştır. GB İwan'ın tavanı ise düz ahşap kaplamalıdır ve yıldız ve bitki motifleri ile süslenmiştir. Tavan kaidesinin üzerinde Ayet El Kürsü yazılmıştır. Her iki İwan'ın GB taraflarında Maşrabeya yapılmıştır, Maşrabeya'nın üzerinde renkli camlı dikdörtgen üst pencere yapılmıştır (Görsel 114) (Rezk, 2003c: s. 841). Maşrabeya'nın yan taraflarında kapaklı kitaplıklar yapılmıştır. KB İwan tarafında nişlerin alt bölümlerinde kapaklı ve oymalı depolama alanları yapılmıştır. El Dorkaa'nın giriş kapısının yanında tek kemerli bir Saffa mevcuttur. El Q'aa' ya

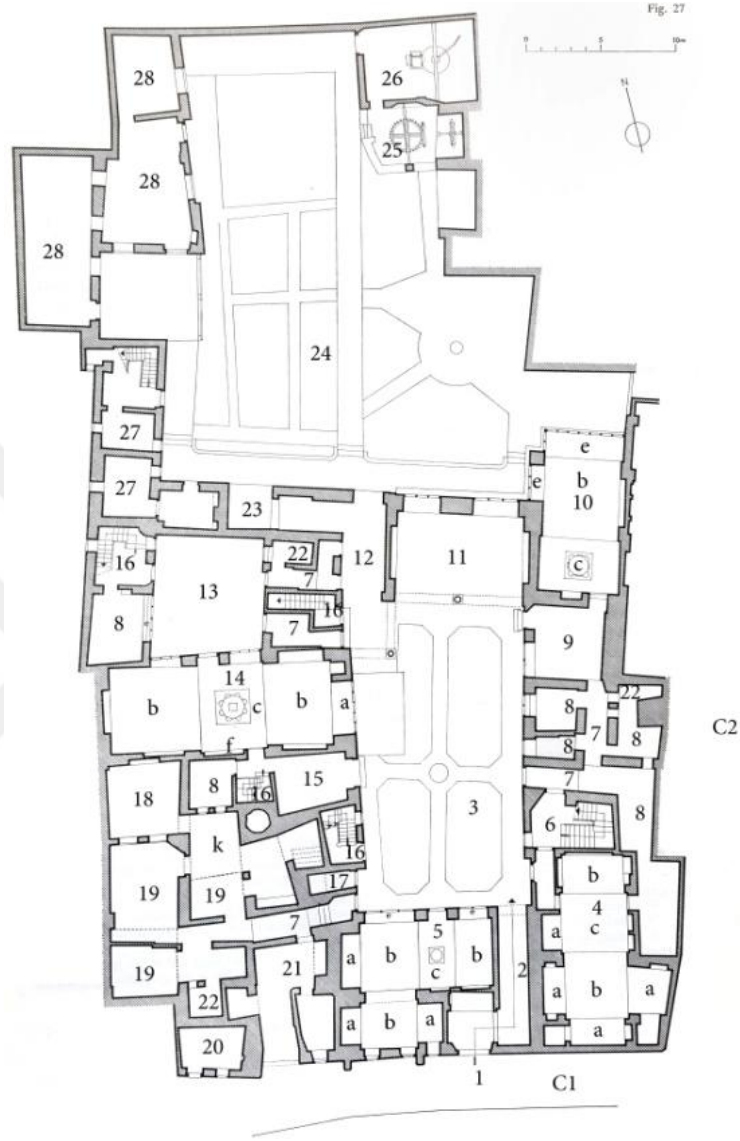
girmeden önce bir ön oda bulunmaktadır ve tavanında büyük KD yönüne bakan bir Malkaf bulunmaktadır. El Qa'a'ya ait ahşap parmaklıklar kapatılmış pencereler bu ön odaya açılmaktadır bu şekilde Malkaf'ten gelen hava akınından faydalanmaktadır. El Q'aa'da bulunan Şohşeha'dan ise sıcak hava çıkışı sağlanır.

Ara bir odadan geçerek bu harem alanına bağlı hamama girilmektedir. Ara odanın kuzeyindeki üç basamak inerek ilk önce küçük bir alan karşılamaktadır sağ tarafında Mazmala⁷⁰ ve mevcuttur. Bu alandan sonra hamamın üç alanı bulunmaktadır. Üç alanın tavanları alçı ve küçük renkli camlar ile süslü kubbeli ve zeminleri mermer döşemedir. Hamamın zemini mermer döşemedir (38) (Rezk, 2003c: s. 842).

Evin GD tarafında bir başka harem El Qa'a alanı mevcuttur (43). El Dorkaa'nın (c) tavanı düz tavadır geometrik motiflerle süslenmiştir. İwan'lerin (b) tavanı alttan ahşap kaplamalı kirişlidir, KB İwan'ın (b)karşı duvarındaki Sedelle ahşap torna işi üst üste konumlandırılmış pencereler ile avluya bakmaktadır. El Dorkaa'nın duvarında bulunan kapı sayesinde kitaplık deposuna geçilir (44). Bu odaya tek kanatlı bir kapıyla girilmektedir, zemini taş döşemedir, tavanının ortasında yıldız formunda bir göbek yapılmıştır. Diğer kısımlar ise düz ahşap tavadır ve üzerinde renkli geometrik desenler yapılmıştır. Odanın KB duvarında avluya bakan Maşrabeya (e) yapılmıştır ve üzerinde yani devamında ahşap torna işi pencere mevcuttur. Maşrabeya'nın sağ tarafında depolama alanı ve üstünde ahşap raf yapılmıştır. GB duvarında kitaplık mevcuttur ve üzerinde kalem işiyle renkli bitki süslemeler yapılmıştır. GD İwan ise GD ve KB duvarlarında oymalı raflı kapaklı depolama alanı yapılmıştır ve üstlerinde ahşap raf konulmuştur (Rezk, 2003: s. 842). Diğer harem El Q'aa'nın tavanı alttan kaplamalı kirişli tavadır (45). El Dorkaa'nın KD duvarında bulunan sedelle Maşrabeya (e) ile dış avluya bakmaktadır. El Qa'a'nın zemini taş ile döşenmiştir. Sedelle'nin yerler ise ahşap ile döşenmiştir. GD ve KB duvarlarında oymalı rafları olan gömme dolaplar ve üstlerinde ahşap raf yapılmıştır (Görsel 114, 117). (Rezk, 2003c: s. 843). Kur'an-ı Kerim okuma odasının KB tarafındaki kapıdan geçerek iç merdivenler ile ikinci kata ulaşılmaktadır. Evin ikinci katına çıkıldığında bir ön oda karşılamaktadır, oda da bulunan torna işi penceresiyle El Qa'a ya bakmaktadır ve oturmak için platform yapılmıştır. Aynı merdivenlerle

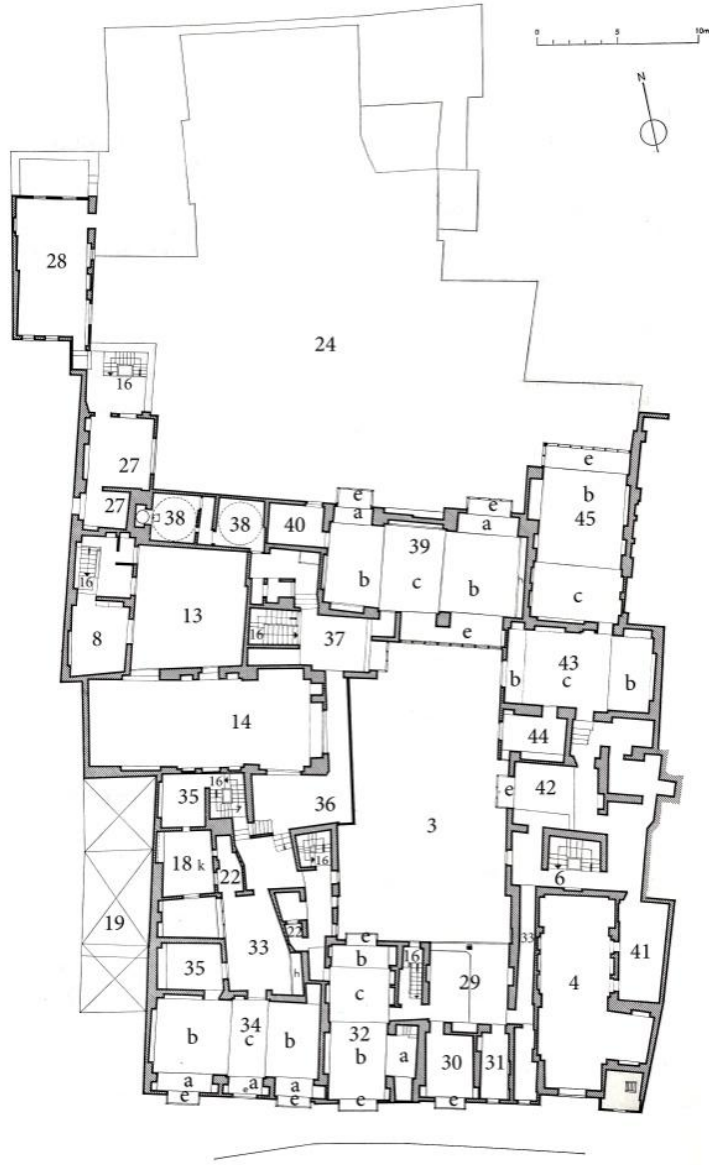
⁷⁰ Büyük su testisi

üçüncü kata çıkılmaktadır, üçüncü katta birçok Qa'a, hamam ve odalar mevcuttu ancak bunlar günümüzde yıkılmış durumdadır (Rezk, 2003c: s. 843).

Görsel 113. El Sehemy Evi- Giriş katı - 1-Ana giriş (Revault ve Maury, 1979: s.99) 2-Dolaylı giriş 3- İç Avlu 4-El Mandara (Alt El Qa'a) 5- Küçük Mandara- Karşılama alanı 6- İç merdivenler 7- Koridor 8-9 Ön oda 10- Küçük El Mandara 11-Takhtaboş 12- iki avlu arasında geçiş koridoru 13-Ön oda-Kuran okuma odası 14- Büyük El Mandara 15- Ön oda 16- İç merdivenler 17-Merdiven boşluğu 18- Arka hizmet avlusu k- havalandırma boşluğu 19- Mutfak içeren hizmet ortak alanlar 20-El Sehemy'nin türbesi 21-İkincil giriş 22- Tuvalet 23-Dış avluya ikinci giriş 24- Arka avlu-bahçe 25-Su çarkı 26- Tahıl değirmeni 27- 28-konaklama alanları-Ortak hizmet alanları⁷¹(hizmetkârların odaları, ahır, tahıl deposu gibi). a- Sedelle b-İwan c-El Dorkaa f- Saffa e- Maşrabeya

⁷¹ Önceden yıkık bir alandı ancak günümüzde restore edilmiştir.

Görsel 114. El Sehemy Evi- Birinci katı- 1-Ana giriş (Revault ve Maury, 1979: s.99) 16- İç merdivenler 22-Tuvalet 29-Mkad 30-31-Odalar 32-Üst El Qa'a 33- Ara alan- Malkaf 34- Harem El Q'aa alanı 35-37- Ön oda 36- Tavanı açık geçiş alanı 38- Hamam 39- Çinili Harem El Qa'a alanı 40- Oda 41- Al Aghany odası 42-44-Oda 43- 45 El Qa'a - a- Sedelle b-İwan c-El Dorkaa e- Maşrabeya

Görsel 115. El Sehemiy Evi- Sol fotoğrafta avlunun KD yönündeki Takhtaboş ve çinili El Qa'a alanına ait Maşrabeya gözükmektedir. Sağ fotoğraf avlunun diğer iç cephelerini ve Mkad'ı göstermektedir.

Görsel 116. Çinili El Qa'a alanına ait İwan. Sağ tarafta Sedelle gözükmektedir, yükseltilmiş taş platformu oturma alanı olarak kullanılmaktaydı, karşı ve sol duvarda kapaklı gömme dolaplar ve oymalı raflar gözükmektedir (39).

Görsel 117. Maşrabeya ve gömme dolapları ile harem El Qa'a'nın İwan alanı (45). Fotoğrafta İslami Dönem'deki oturma şeklini yansıtan iç mekân örneği.

4.2.8. El Saadat Evi (MS 1659-1754):

Evin kurucusu köklü bir aileden gelen Ahmed Ebn İsmail İbn Muhammed El Saadat tarafından inşa edilmiştir, El Sadaat ailesi Sufi bir tarikat olan Şazelilik tarikatının kurucusudur. Bazı söylentilere göre bu evde aslında önceden dedeleri yaşamaktaydı. Ancak her biri eklemeler yapmıştır. Ahmet Bey büyük El Qa'a alanına bağlı olan yüksek tavanlı bir alan eklemiştir ;ayrıca depo alanları, açık cumba gibi eklemeler de yapmıştır (Rezk, 2003c: s. 966). El Ezher'in en iyi şeyhlerinden eğitim almıştır. Kendisi hem şeyh hem de saygı değer bir âlimdi. O dönemde çok eşlilik ve çocuk sayılarının çok olması ayrıca kızların baba evinde kalmalarını sağlamak için azat edilmiş biriyle evlendirilmesi yaygın bir olguydu (El Sayed, 2018: s. 163-164). Bu faktörler doğal olarak evlerin şemalarını etkilemiştir. Ev, Abdel Baki Bey Sokağına bağlı olan El Saddat sokağına ve El Helmeya bölgesinde bulunmaktadır (Görsel 118).

Görsel 118. El Saadat Evi'nin konumu ve yakınlarda bulunan tarihi yerler

El Saadat Evi'nden geriye kalanlar sadece evin küçük bir bölümüdür. El Sadaat gibi alimlerin evleri, Memlük saraylarını andırmaktadır. Tarihi eser komitesinin yaptığı restorasyonlar sonrası giriş katta karşılama ve hizmet alanları bulunmaktadır. Planda da görüldüğü üzere giriş alanından (1-2) girilerek iç avluya geçilmektedir (4), avluya bağlı olarak atlar için bir alan yapılmıştır, hemen yanında El Qa'a (15) giriş kapısı yer almaktadır (Görsel 119) (El Sayed, 2018: s. 164). Evin iki dış cephesi vardır, ilki ve ana cephesi KB yönündedir (C1). KB⁷² cephesi iki bölümden oluşmaktadır; birinci bölümünde alt kata ayıt yenilenmiş bir pencere yer almaktadır ve birinci kata ise alt bölümü ahşap kantlarla örtülü üç cam pencere bulunmaktadır. İkinci bölümündeyse alt katta torna işi ile örtülü üç pencere mevcuttur, üst kattaysa payandaların taşıdığı Maşrabeya yapılmıştır. Çıkmanın üst kısmındaysa ahşap bir tente yapılmıştır, cumbanın sol tarafında ahşap parmaklıklarla kapatılmış üç pencere mevcuttur ve bu cephenin en solunda üç dikdörtgen cam pencere daha bulunmaktadır (Rezk, 2003c: s. 967). Yapılan restorasyonlardan sonra bu pencerelerin altında yani giriş katına ait üç ahşap parmaklıklarla kapatılmış pencereler yapılmıştır. Günümüzde C3 olarak görülen bölümden alt kata ait ahşap parmaklıklarla kapatılmış bir pencere ve üstünde üç cam pencere mevcuttur. Cam

⁷² Plandan görüldüğü üzere KD yönündedir.

kanatlı pencerenin alt bölümüne dar aralıklarla yapılmış ahşap bir örtüyle ile kapatılmıştır, bu pencere örneği cephe anlatımı sırasında bahsi geçen cam pencerelerle aynıdır.

Evin ikinci cephe C2 ana giriş kapısını kapsamaktadır (Görsel 121). Giriş kapısının (1) etrafı beşik kemerli bir girinti, alt bölümünde bulunan kapı açıklığı ise sivri kemer olarak tasarlanmıştır, etrafı Mimet ile süslemektedir. Kapının üstünde demir parmaklıklar ile örtülü küçük bir pencere yapılmıştır, kapının yan taraflarında sivri kemerli girintiler tasarlanmıştır, daha önceden üst bölümlerinde pencere varken bu pencereler günümüzde kapatılmıştır.⁷³ Bu cephenin üst bölümünde payandaların taşıdığı cumba yer almaktadır (Rezk, 2003c: s. 967). Açık olan bu cumbanın alt bölümü mahremiyet sağlamak adına alt bölümüne dar aralıklarla yapılmış ahşap bir örtüyle ile kapatılmıştır. Cumbanın sağ tarafında cam kanatlı alt bölümü ahşap ile örtülü bir pencere bulunmaktadır (Görsel 121).

Ana giriş kapısından geçerek giriş alanına girilmektedir, giriş alanı dikdörtgen formundadır, tavan ise kirişli ahşap tavadır. Bu giriş tavanı birinci katta yer alan dehlizi taşımaktadır, dehliz Maşrabeya sayesinde açık bir alana bakmaktadır. Giriş alanının (2) GD duvarında sivri kemerli tek kanatlı ahşap kapıdan geçerek El Dorkaa'nın girişi bulunan açık tavanlı dikdörtgen iç avluya (4) geçilmektedir (Rezk, 2003c: s. 967). Giriş alanının karşı duvarında taş platform yapılmıştır ve bu alana bağlı bekçi odası (3) bulunmaktadır. Bulunan sol kapıdan geçerek avluya (4) giriş yapılmaktadır (Görsel 119).

Dolaylı girişten (2) sonra sol tarafta düz ahşap tavanlı dikdörtgen bir alan mevcuttur, bu alanda tek sütunlu bir Takhtaboş, Takhtaboş'tan (5) geriye kalan bölümleri yer almaktadır. KB duvarında üzerinde iki sivri kemerli penceresi olan lentolu kapıdan geçerek bir hole (6) geçilmektedir ve holün yan taraflarında ona bağlı odalar (7,8) bulunmaktadır. Holün (6) ucunda yer alan kapıdan geçerek bir dehlize (8) geçilmektedir, dehlizin tavanı çapraz tonoz ortasında süslemeli göbek yapılmıştır. Bu dehliz tavanı kirişli ahşap olan üç odaya ulaştırmaktadır (12, 13, 14). Dehlizde bulunan iç merdivenlerden birinci kata çıkılmaktadır (9). Üst katı (harem alanı) yenilenmiştir ve odalardan ibarettir (Görsel 119) (Rezk, 2003c: s. 967).

⁷³ Günümüzde gözükmemektedir.

Günümüzde bu üç odaya (12, 13, 14) geçmek için El Qa'a 'da bulunan kapıdan geçiş yapılmaktadır.

Ana El Qa'a salonu (15) evin kuzey tarafındadır, El Dorkaa alınının KD yönünde iki birbirine benzeyen girinti bulunmaktadır (Görsel 119, 122). GD ve KB taraflarında İwan'ler mevcuttur. İlk İwan dikdörtgen formundadır, El Dorkaa'ya bakan tarafında ön kirişi taşıyan iki ahşap payandalar yapılmıştır. Ön kirişin üzerinde mavi şerit üzerine beyaz yazılarla süslenmiştir; yazılardan geri kalan bölümde yaptıran kişinin adı ve Al İmran süresinin 191. Ayeti yazılmıştır. İwan'ın diğer her üç yanında Sedelle mevcuttur. Bu girintiler yerden yüksek taş platformlar olarak tasarlanıp minder ve yastıklar konularak taş sedir olarak kullanılmaktaydı. Geniş İwan'nin duvarlarının alt bölümleri süslemesiz olarak tasarlanmıştır. Ancak üst kısmı beyaz zemin ve renkli bitki figürlü çiniler ile kaplanmıştır. İwan'ın alt bölümüyle üst bölümü arasında ahşap bir çerçeve yapılmıştır. İwan'i çevreleyen bu ahşap çerçeve, dikdörtgen bölümlerden oluşur ve mavi zemin üzerine beyaz ile dua yazılmıştır. İwan'ın tavanı düz ahşap tavan olarak tasarlanmış ve üzerinde bitki ve geometrik figürler ile süslenmiştir. Ancak tavanın orta bölümünde dikdörtgen alanda yıldız figürleri yapılmıştır. İwan'ın tavanında iki demir parmaklıklar ile kapatılmış ışıklandırma ve havalandırma amacıyla yapılmış pencereler mevcuttur (Görsel 119, 122) (Rezk, 2003c: s. 968). El Dorkaa'nın tavanında kare formunda bir Şohşeha bulunmaktadır ve İwan den yükseldiği duvarların her bir yanında ikişer ahşap parmaklıklarla kapatılmış pencereler mevcuttur.

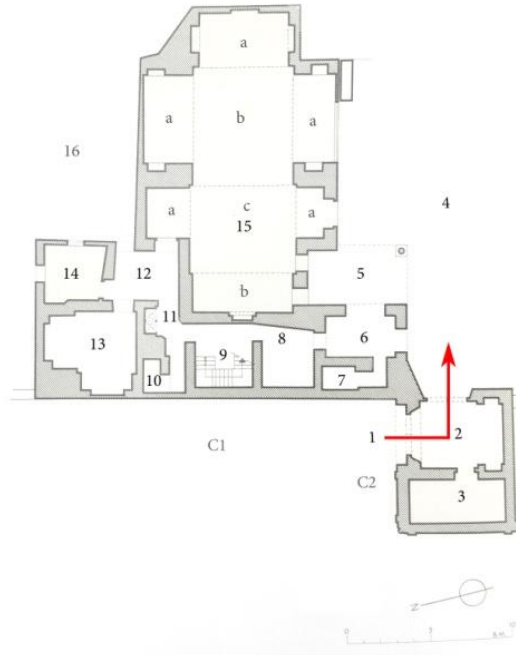
İkinci İwan ise KB yönündedir ve dikdörtgen bir alandır; ancak diğer İwan'den daha küçüktür. İwan'ın iç tarafında etrafı Mukarnas ile süslü Şazuran⁷⁴ yapılmıştır. Şazuranın yan taraflarındaysa dikdörtgen formda olan alanlar çiniler ile süslenerek kaplanmıştır. İwan'ın GB tarafında bir pencere mevcuttur, pencere giriş alanına bakmaktadır. İwan'ın duvarlarının alt kısmı süslenmemiştir; ancak üst bölümü ise harçla sıvanıp üzerine beyaz zemin üzerine renkli bitki desenler ile süslenmiştir. Duvarların alt ve üst kısmını ayıran çıkıntılı ahşap çerçeve ayırmıştır. Diğer İwan'de

⁷⁴ Bir Duvar girintisi örneğidir ancak bu girintinin alt bölümünde duvara eğik bir mermer yapılmaktadır ve adı Selsebil'dir, yanlarında mermer beyaz sütunlar ve üst bölümünde ahşap süsleme Mukarnas yapılmaktadır. Genelde Şazuran'dan akan su bir fıskiye ya da havuza boşalmaktadır. Şazuran Sebillerde yapılarak içenler için su soğutulmaktaydı. Ancak konutun El Qa'a salonunda yapıldığında, su yok ise bu öge süs amaçlı yapılmaktadır su var ise bulunduğu alanı akan su sayesinde ve bir Fıskiyeeye ince bir kanalla bağlanarak serinletmekteydi (Rezk, 2000: s.157,158).

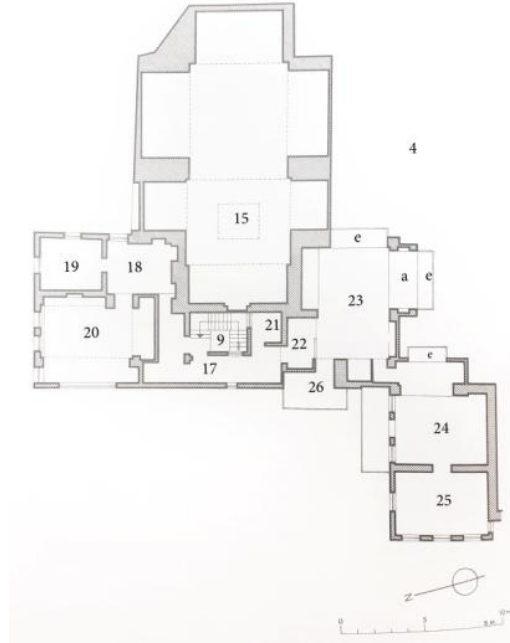
olduğu gibi bu İwan'ın tavanı da ahşap bitki ve geometrik desenler ile süslenmiştir (Rezk, 2003c: s. 968).

El Qa'a'da (15) bulunan fiskiye El Dorkaa'nın büyük bir bölümünü kapsamaktadır. El Qa'a'ya bağlı bir kapıdan geçerek bir hole geçilmektedir; El Qa'a 'ya bağlı odaların tam olarak her odanın ne işlev için kullanıldığına dair bir bilgi yoktur. Ancak El Qa'a yani karşılama alanının evin diğer katlarıyla ya da harem alanları gibi özel bölümlerden geçmemek adına gereken hizmet alanları olarak tahmin edilmiştir (Mutfak, tuvalet, misafir odası gibi) (10, 12, 13, 14, 16). Bu odaların yanı sıra iç merdivenler (9) bulunmaktadır. Holden geçerek arka açık avluya (16) geçilmektedir. Bu açık avlu bu hole bağlı bir mutfak olduğunun bir ispatıdır. Bunun yanı sıra holün süslü mermer zemin döşemeleri bu alanın misafirin kalması için özel bir alan olduğunun da bir göstergesidir. Bir diğer ihtimalse bu alanın aslında misafir alanıydı ancak mirasçılar zamanla bunu hizmet alanına çevirmiş olduğu ihtimali de mevcuttur (Görsel 119) (El Sayed, 2018: s. 164, 165).

Evin birinci kat ise özel yaşam odasına sahiptir ve bu alana ulaşmak için El Qa'a'nın arka tarafındaki hizmet alanından (12) iç merdivenler (9) sayesinde çıkılmaktadır. Bu alan iki bölümden oluşmaktadır, ilk bölüm daha geniş ve ana yaşam alanı olarak görülmektedir ve bu alan iki ana odadan oluşmaktadır (23, 24,25). Birinci odanın (23) en önemli özelliği muhteşem tavanı ve ahşap kubbesidir (Görsel 123, 124). Ek olarak ahşaptan yapılmış oymalar ve motifler mekânın ihtişamına ihtişam katmaktadır. Özellikle yapılan geniş Maşrabeya'lar ve depolama alanları dikkat çekmektedir. Zamanında yapılan evlerde olmayan odaya bağlı bir cumba-balkon mevcuttur. İkinci bölüm ise daha küçüktür ve merdivenler çıkıldığında sağ tarafta bulunan bir koridordan (17) geçerek bu alana girilmektedir. Bu alan üç odadan oluşmaktadır (18, 19, 20). En önemli özelliği ise yapılan ahşap kabartmalar, depolama alanları ve süslemeleridir (Görsel 120, 123, 124) (El Sayed, 2018: s. 169).

Görsel 119. El Saadat Evi- Giriş kat (Maury, 1983: s. 262- Düzenlenmiştir) 1-Giriş kapısı 2-Dolaylı giriş 3-Sebil (eskiden rezervuar idi) 4-İç avlu 5- Takhtaboş 6- Hol- atlar için bir alan olduğu da düşünülmektedir 7-Eski merdiven 8-Koridor –oda 9- Harem Merdivenleri 10-Tuvalet 11- Mazyara 12-13-14- hizmet alanları (mutfak ve depo gibi) ya da misafir odası olduğu düşünülmektedir 15- ElQ'aa (Mandara) a- Sedelle b- İwan c- El Dorkaa 16- Arka avlu.

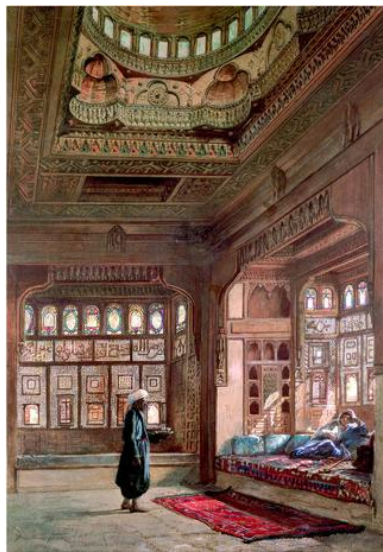
Görsel 120. El Saadat Evi- Birinci kat (Maury, 1983: s. 262- Düzenlenmiştir) 17- Koridor 18-Ara oda 19-20- Odalar 21- küçük bir oda 22- Giriş alanı -Malkaf 23- Küçük El Q'aa 24-25 Odalar.26- ana giriş kapısına bakan Maşrabeyalı oda a- Sedelle b- İwan c- El Dorkaa e- Maşrabeya

Görsel 121. El Sadaat Evi- Ana giriş kapısı –Cephe 2/Görsel 122. ElQa'a- El Mandara

Görsel 123. El Saadat Evi- Harem El Qa'a'dan Maşrabeya ve süslemeli kubbe (Görsel 120-23).

Görsel 124. Harem, İngiliz oryantalist ressam Frank Dillon tarafından 1870 yılında çizilmiştir (URL-

32)

4.2.9. El Set Wasila'nin Evi (MS 1664):

Evin Mkad tavan kaidesinde yazılmış olduğu üzere Hacı Muhammed El Kenani adındaki bir zatın oğulları Abdel El Hak ve kardeşi Lütfü tarafından (1663 MS) inşa edilmiştir. Daha önceki evlerde de görüldüğü üzere ev zaman içinde birçok kişi tarafından satın alınmıştır. En son sahibi olan Emir Süleyman Ağa El Selehdar'ın eşi tarafından azat edilen El Set Wasila Hatun'un (19. yy. başı) adını taşımıştır (Rezk, 2003c: s. 990). Ev El Ezher bölgesindedir ve El Ezher Camisi'nin arkasındaki bölgede yer almaktadır. Ev, Zeynep Hatun Evi'ne çok yakındır ve hemen bitişiğinde El Hawary'nin Evi bulunmaktadır. Evin KD cephesi (C1) Atafet EL Ainy ara sokağına bakmaktadır (Görsel 79).

Genelde evlerin tasarımını etkileyen en önemli unsur, arazinin formudur. El Set Wasila Evi iki alandan oluşmaktadır; ilk alan Misafir karşılama alanıdır ve bu alana ana giriş kapısından ulaşılmaktadır (1), ikinci alansa harem ve özel alanlardan oluşmaktadır ve bu alana ikincil kapıdan (2) ulaşılır. Karşılama alanı; giriş alanı (3), Mkad (20), avlu (4) ve etrafındaki hizmet alanları (5, 6, 8, 9), su ve at ahırından oluşur (7,10). Harem alanı; ikincil kapı (2), Mandara (14) ve bağlı olduğu odalar, değirmen, üst kattaki El Qa'a alanları ve hamamdan oluşur (Görsel 125, 126, 128) (Şakwir, 2005: s.48).

Evin iki cephesi taşır. Ana cephesi KD yönündedir (C1), cephenin doğu tarafında ana giriş bulunmaktadır (1). Giriş kapısının açıklığı sivri kemer ve etrafında Mimet süslemesi yapılmıştır. Kapının üstünde ahşap torna işi parmaklıklar ile kapatılmıştır. Bu pencere sayesinde kapıya gelen kişinin kim olduğunu görmekteydiler. Üstüdeyse dikdörtgen bir girinti ve iki yanında ise bir düz kemer diğeri ise parabolik kemer olan iki duvar hücresi bulunmaktadır. Girişin sağ tarafında beş pencere mevcuttur. Bu alt bölümdeki pencerelerin üstünde ahşap parmaklıklarla örtülü beş pencere yapılmıştır, üstünde üst katın çıkıma bölümünü taşıyan beş payanda bulunmaktadır (Rezk, 2003c: s. 990). Aynı cephenin en sağ kısmında gizli ikincil bir giriş kapısı bulunmaktadır (2) (Görsel 125).

İkinci cephe GD tarafındadır. Ancak mevcut olan yan binadan dolayı sadece duvarın batı bölümünden bir bölüm gözükmektedir. Alt bölümünde üç mazgala

(gözetleme deliği) benzeyen açıklar mevcuttur ve üstünde torna işi bir pencere bulunmaktadır (C2) (Rezk, 2003c: s. 991).

Günümüzde evin üç yanı komşu binalarla çevrilidir. Evin ana cephesi kuzey yönündedir. Birkaç basamak sayesinde sivri kemerli kapı açıklığından giriş yapılmaktadır ve kapıdan geçtikten sonra küçük bir giriş alanı (3) bulunmaktadır. Güneyinde, oturmak için kullanılan yüksek taş platform yapılmıştır. GD duvarında bulunan kapıdan geçerek avluya (4) giriş yapılmaktadır (Görsel 125).

İç avluyu (10,30 m x 5,85 m) saran üç iç cephe bulunmaktadır (Görsel 129). Avlunun doğu tarafında, giriş katında üç kemerli kapı mevcuttur. İlk kapı dolaylı giriş (3) kapısıdır, ikincisi tuvalet alanıdır (5) ve üçüncü kapıysa depo odasına (6) ulaştırmaktadır. Bu cephenin ilk katında yani biraz önce saydığımız mekânların üstünde Mkad'a bağlı olan oda bulunmaktadır (Görsel 130). Bu odanın avluya bakan iki penceresi mevcuttur. Pencereleden biri büyük, diğeri ise üst üste yapılmış iki penceredir ve bu pencereler torna işi ahşap parmaklıklar ile kapatılmıştır. Avlunun batı yönünde giriş katında bir kapı bulunmaktadır (11). Kapının yanında bir girinti yapılarak su kuyusu köşesi olarak hazırlanmıştır (10) ve üzerindeki pencere ahşap parmaklıklar ile kapatılmıştır. Kapıdan (11) geçerek bir hole girilmektedir. Güney duvarındaki EL Mandara'nın (14) giriş kapısı bulunmaktadır (Görsel 125) (Yaghy, 2004: s. 165). Mandara'nın arkasında bulunan dehlizden (13) de geçerek giriş yapılabilmektedir. Aynı zamanda arkı kapıdan (2) hem üst kata hem de evin giriş katına da ulaşılmaktadır. Dehlizin tavanı çapraz tonoz ve sokağa bakan pencereler günümüzde kapatılmıştır. Bu cepheden üst katlara ait pencereler gözükmemektedir. Birinci kata ait ahşap parmaklıkla kapatılmış pencere, üstünde büyük torna işi bir pencere ve sol taraflarında üst üste üç torna işi pencere yapılmıştır.

Avlunun kuzey iç cephesi düz bir duvar olarak yapılmıştır. Güney yönündeki iç cephenin giriş katında iki beşik kemerli kapılar bulunmaktadır. İlk mekân atlar için ahır (5,20 m x 2,80 m) (7) olarak kullanılmaktaydı ve doğu duvarında taş beşik tonozlu bir girinti (4, 20 m x 2,00 m) mevcuttur. İkinci mekân ise depo odasıdır (8) (4,75 m x 4,75 m). İki mekânın tavanı da bakkaltavan olarak tasarlanmıştır. Her kapının sağ tarafında parabolik kemerli (restorasyondan sonra beşik kemer olarak düzenlenmiştir) pencereler yapılmıştır. Bu odalar ilk katta yer alan Mkad'ı (20)

taşımaktadır. Bu cephenin ikinci katı maalesef tamamen yıkılmıştır (Görsel 126, 129) (Yaghy, 2004: s. 166)

Evin Alt El Qa'a (Mandara) mekânı ve üst katlardan bazı bölümler yıkılmış ve kötü durumdaydı. Ancak bu eve ilk restorasyon yapma düşüncesi çalışması 1925 yılında başlanmıştır, sonra 1932 yılında çalışmalarına devam edilmiştir, 1948 yılında ev tarih eser sayılarak Tarihi Eser Koruma Komitesine bağlanmıştır (Şakwir, 2005: s. 62). Evin en önemli restorasyon çalışması 2001 yılında yapılmıştır. Evin büyük bir kısmı yıkıldı ancak geriye kalan duvar ve tavan kalıntılarında yola çıkılarak restorasyonu yapılmıştır. Birinci katlarında da ciddi yıkıntılar mevcuttu. Ancak 2001 ile 2005 arasında yapılmış olan restorasyonlar sayesinde evin yıkılmış olan duvarları tekrar inşa edilmiştir. Şu anda ev kültürel faaliyetler ve seminerler için kültür ve sanat merkezi olarak kullanılmaktadır ve aynı zamanda bir tarihi eserdir.

Güney yönünde yer alan Mkad'in (20) avluya açık tarafına iki at nalı kemer yapılmıştır, iki kemerin kemerlerin iç ayaklarını mermer bir sütun taşımaktadır ve aynı zamanda aralarında gergi çubuğu konulmuştur. Diğer evlerde de olduğu gibi kemerlerin etrafı Mimmet ile süslenmiştir. Avluda bulunan sekiz basamaktan oluşan taş merdivenler sayesinde bir sahanlığa ulaşılır (12). Sahanlığın karşısında üst katlara ait üç ahşap parmaklıkla kapatılmış pencere yapılmıştır. Merdivenlerin altında bir girinti yapılmıştır. Merdiven sahanlığına açılan geometrik kabartmalı ve lentolu bir kapı (2,10 m x 1,05 m) yapılmıştır. Kapının etrafı boşaltma kemer olarak tasarlanmıştır, lento ve boşaltma kemer arasındaki alan da çinilerle döşenmiş olduğu düşünülmektedir. Kapının üstünde ahşap parmaklıklarla kapatılmış pencere, üst kısmında iki sıralı Mukarnas ve pencereyi çevreleyen kabartma süslemeler yapılmıştır. Pencerenin üstünde bir başka pencere daha bulunmaktadır. Kapıdan geçtikten sonra iç merdiven alanına girilir, dört basamağın sonunda ulaşılan sahanlığa iki kapı açılmaktadır. Bu kapıların ilkinden sağ tarafta uzun bir koridorundan (22) geçerek bir odaya (23) geçilmekte ve büyük torna işi bir pencereyle bu alan avluya bakmaktadır. İç merdivenlerden sol taraftaki kapıdan (1,90 m x 0,90 m) geçerek Mkad (6,33 m x 4,43 m) alanına girilmektedir (20). Kapının hemen karşısında yeri Mkad'tan 0,20 m daha alçak Mkad'in boyunda ve 0,90 m eninde bir geçiş yeri yapılmıştır (20a). Mkad'in avluya bakan tarafında torna işi tahta tirabzan yapılmıştır. Mkad'in güney duvarında Sedelle mevcuttur; yüksekliği tavan

kaidesine kadardır, eni 3,10 m ve derinliği 0,60 m'dir (20b). Aynı duvarın sağında ve solunda kitaplık (ilki: 1,80 m x 0,93 m x 0,60m – ikincisi 1,92 m x 0,96 m x 0,42 m) yer almaktadır (günümüzde sadece girinti mevcuttur). Mkad'in doğu ve batı duvarları birbirine benzemektedir. Mkad'in giriş kapısının hemen karşı duvarında bir kapı sayesinde Mkad alanına bağlı bir mekâna (konaklama odası) (21) geçilmektedir (Görsel 130). Her iki duvarın ortasında oymalı raflı çift kanatlı depolama alanları bulunmaktadır. Mkad'in batı duvarının üst bölümünde üst kısmı sabit alt kısmı açılabilen torna işi ile kapatılmış iki pencere yapılmıştır, Burası, harem alanına bağlı Al Aghany alanıdır, bu şekilde kadınlar Mkad'te geçen konuşmaları takip etmekteydi (27). Mkad'in tavanı oluşturduğu kare ve dikdörtgen üzerine geometrik ve bitkisel figürler ile süslenmiştir, tavan kaidesi ise mavi zemin üzerine beyaz ile ayet el kürsüyle ve evin yapım tarihi gibi yazılar süslemektedir (Görsel 126) (Yaghy, 2004: s. 166-168).

Mkad tavanını süsleyen geometrik ve bitkisel figürleri; ayrıca kullanılan kırmızı, beyaz, yeşil, siyah, kahverengi ve tezhip ile dikkat çekmektedir. Sedelle'nin tavanı ve Mkad'ı çevreleyen çerçevedeki süslemelerden geri kalan çizimlerde de benzer çizimler bulunmaktadır. Bu evdeki süslemeler diğer evlerden önde olduğu görülmektedir (Yaghy, 2004: s. 170).

Mkad'in güney duvarının GB tarafında bulunan kapıdan geçerek koridorun sonunda bulunan ve Mkad' e bağlı El Qa'a (21) salonuna geçilmektedir, bu da El Qa'a'nın tek girişidir.⁷⁵ El Qa'a'nın girişi El Dorkaa'nın KB duvarında bulunmaktadır. Bu El Qa'a sadece bir İwan (6,25 m x 3,70 m) ve El Dorkaa'dan oluşmaktadır. İwan'ın karşı duvarında niş (Y. 2,10 m x E.1,35 m x D. 0,30 m) yapılmıştır ve üst bölümünde Medine'de bulunan Hz. Muhammet'in mescidi çiziminden geriye kalanlar bulunmaktadır. Doğu duvarında İwan zemininden 0,45 m iki niş- duvar hücresi yapılmıştır. Bu nişlerin ilki (Y.1,80 m x E.1,40 m x D. 0,30 m) zamanında tarihi eser kaçakçılarının girişinin sağlanması için pencereye dönüştürülmüştür ve üst bölümünde kubbeli evler çizilmiştir. İkincisinin ölçüleri (E.3,35m x D.0,25m) ve yüksekliği tavan kaidesine kadar uzanmaktadır. Bu iki nişin arasında üçüncü bir resim, üç çerçeve Mihrabı temsil etmektedir (Yaghy, 2004: s.

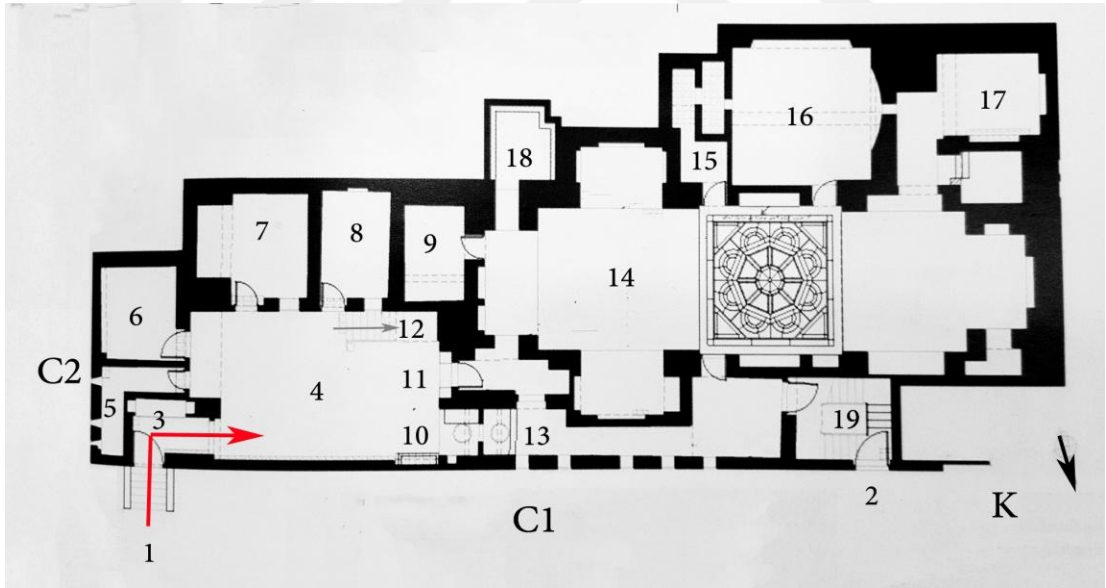
⁷⁵ Mkad'e bağlı bu odalar yatak-konaklama odası ya da misafir ağırlama alanı olarak da kullanılmaktadır.

168-169). İwan'ın batı duvarında iki tane ahşap tavanlı Sedelle bulunmaktadır. Bir diğer niş ve daha büyük olanı GB tarafındadır ve tavan kaidesine kadar uzanmaktadır (E. 3,40 m x D.1,60 m). Diğer bir niş ise kuzey yönündedir, bu girintinin eninin 1,40 m olması dışında diğer girintiden farkı yoktur. İlk ve büyük girintinin kuzey ve güney duvarında çerçeveler içerisinde çizimler yapılmıştır, Mescid-i Haram resmedilmiş olduğu düşünülmektedir; alt bölümünde ise kitaplık yapılmıştır. Avluya bakan torna işi büyük bir pencere mevcuttur. İki girintinin arasında büyük bir ağaç çizilmiştir ve ahşap yan payandaların taşıdığı ön kirişiyle sayesinde İwan'a açılmaktadır. İwan'ın açık olan tarafı duvarın dış köşesinde süslemeli iki ahşap payandaların taşıdığı ön kirişiyle sayesinde El Dorkaa'ya (3,90 m x 1,60 m) açılmaktadır. Payandaların ucunda tarih ve küçük niş şeklinde oyma yapılmıştır. El Dorkaa'nın zemini İwan'den 0,15m daha alçaktır. El Dorkaa'nın güney duvarında bir girinti niş (E. 1,80 m x D. 0,17 m) yapılmıştır. El Qaa'nın tavanı süslemesiz ahşap kirişlerden ve zemini yonu taşıyla yapılmıştır. Mkad'a bağlı El Qa'a'nın duvarını süsleyen çizimlerin bir kısmı ihmal sonucunda renk ve detaylarını kaybetmiştir (Yaghy, 2004: s. 169, 170). El Dorkaa'nın GD tarafında üst üste duvar girintisi yapılmıştır, alt bölümünde Saffa'ya benzeyen bir raf üstündeki girinti kible yönünü göstermektedir. Evin dikkat çeken yağlı boya duvar resimleri 19 y.y.'da çizilmiştir, bu sanat akımı Osmanlı İmparatorluğu'nda başlayıp Kahire'ye de yansımıştır (Şakwir, 2005: s. 56).

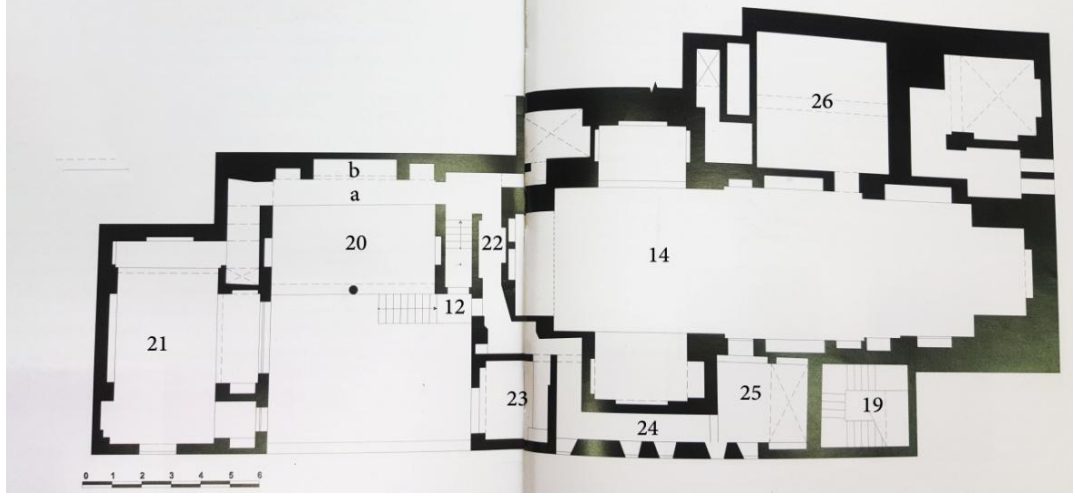
Alt El Qa'a alanı El Dorkaa ve iki İwan'den oluşmaktadır. Daha önce de bahsedildiği üzere bu alanın çoğu yıkıktı ancak restorasyonlar sayesinde yenilenmiştir. Avlunun KB yönünde bulunan Beşik kemerli bir girinti yapılmıştır. Lentolu ve etrafı boşaltma kemerle çevrili bir kapı açıklığı (11) ve iki yanında oturmak için taş platformlar yapılmış olan bir kapıdan geçerek beşik tonozlu bir höle geçilmektedir, sağında bulunan kapıdan girerek, çapraz tonoz tavanlı dehlizin (13) sonunda bulunan taş merdivenler (19) sayesinde üst katlara geçilmektedir. Bu alanda aynı zamanda evin ikincil ve gizli kapısı bulunmaktadır. Bahsi geçen holün sol tarafında bulunan kapıdan geçerek alt katta bulunan El Qa'a ve hizmet alanlarına geçilmektedir (14, 15, 16, 17, 18) (Görsel 125) (Rezk, 2003c: s. 992). El Qa'a'da İwan taraflarında girintiler, Sedelle'ler, Depolama alanları yapılmıştır ve duvar girintileri bulunmaktadır. Aynı zamanda harem alanından yapılan El Dorkaa'nın üst

bölümünde ahşap parmaklıklarla kapatılmış bir pencere (Al Aghany) sayesinde bu büyük salonda yapılan konuşmalar ve kutlamalar takip edilmekteydi. Al Aghany alanını aynı zamanda Mkad alanında da yapılmıştır. El Dorkaa'nın üst kısmında hem aydınlatma hem de havalandırma amacıyla Şohşeha yapılmıştır. El Dorkaa'nın ortasında şimdi üzeri kapatılmış olan bir fiskiye bulunmaktadır.

Evin ikici katıysa ev ahalisine aittir, özellikle üst El Qa'a salonu (28) ziyaretçiler için değil, kadınlar tarafından kullanılmaktaydı. (Şakwir, 2005: s. 106). Aynı katta ara oda, Hamam, tuvalet, oda ve tek İwan'lı El Qa'a bulunmaktadır (29, 30, 31, 32). Üst El Qa'a'nın (28) GD İwan tarafında iki Sedelle ve karşı duvarında avluya bakan büyük torna işi bir pencere yapılmıştır, doğu tarafındaki sedelle sayesinde Mkad'e bakan Al Aghany alanına ulaşılır. El Dorka'nın KD duvarındaki kapıdan geçerek El Qa'a'ya bakan Al Aghany alanına ve arka merdivenler (19) ulaşılmaktadır (Görsel 127, 131).

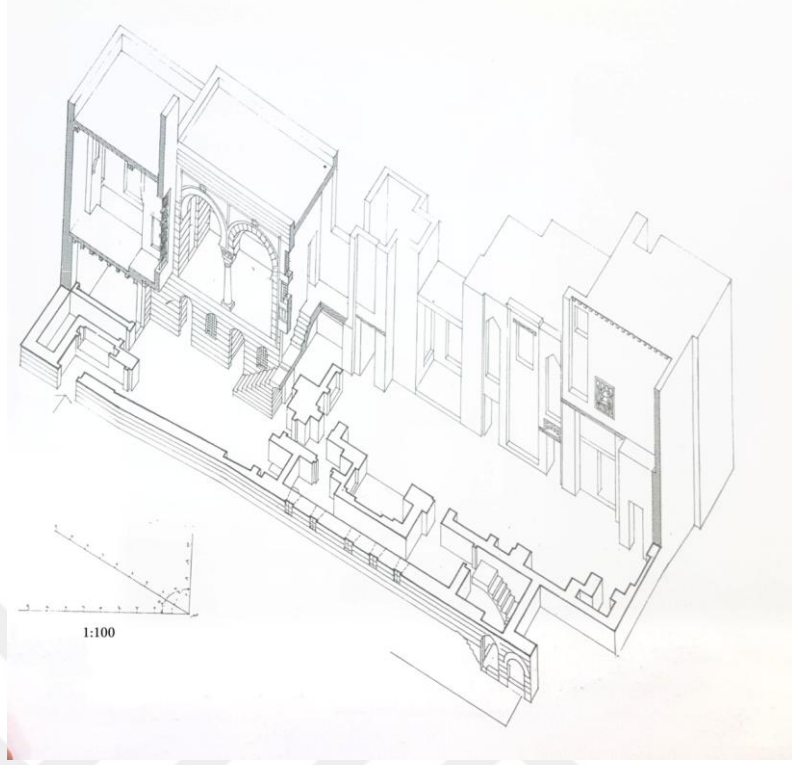
Görsel 125. El Set Wasila Evi- giriş kat (Şakwir, 2005: Düzenlenmiştir) 1-Giriş kapısı 2- İkincil kapı 3-Dolaylı giriş alanı 4- İç avlu 5-Tuvalet 6-Depo odası 7-At ahır 8- Depo alanı 9-oda 10- Su kuyusu 11- Mandara ve diğer odalara avludan giriş hol kapısı 12- Mkad merdivenleri 13- Dolaylı koridor 14- El Qa'a (Mandara) 15- Depo 16- Değirmen odası 17- Eve bağlı başka odalara ulaştırılan alan 18-Oda 19- Üst katlara ulaştırılan merdivenler

Görsel 126. El Set Wasila Evi- birinci kat (El Set wasila, 2005: s. 60-61 Düzenlenmiştir) 20- Mkad 20a-Geçiş alanı 20b-Girinti (Sedelle) 21- Mkad bağlı El Qa'a salonu 22- Koridor 23- Avluya bakan oda 24- 25- Dehliz- koridor- Aghany 26- Üst El Qa'a ya bağlı Hamam götürün bir alandır

Görsel 127. El Set Wasila Evi- ikinci kat (El Set Wasila, 2005: s. 50 Düzenlenmiştir) 27- Al Aghany 28- Üst El Qa'a 29- Oda 30- Hamam alanı 31-32 Odalar

Görsel 128. El Set Wasila Evi- perspektif (Şakwir, 2005: Düzenlenmiştir)

Görsel 129. El Set Wasila Evi- Mkad ve Avlu alanı

Görsel 130. El Set Wasila Evi – Mkad'a bağlı tek İwan'li El Qa'a alanı (kat 1-21)

Görsel 131. El Set Wasila Evi- Harem El Qa'a-(Kat 2-28)

4.2.10. El Şebşery Evi (17. yy.):

El Şebşery Evi Rum ara sokağından ayrılan bir yan sokak olan El Tetry sokağında bulunmaktadır (Görsel 105). Bu ev Muhammed Ali Paşa'nın sebiline ve Zuwail kapısına yakındır. Rum Mahallesi en önemli eski mahallelerden biridir. Rumlar, Fatımiler Dönemi'nde iki yerleşim bölgesinde yerleşmişlerdir; biri aşağı Rum ara sokağı-Mahallesi diğeri yukarı Rum Ara Sokağı- Mahallesi diye adlandırılmıştır. 1008 yılında Halife El Hakem Bi-Amr Allah El Fatımi tarafından Zuwail kapısının dışında kalan aşağı Rum ara Sokağı-Mahallesi'nin yıkımı emredilmiştir ve sadece yukarı Rum Mahallesi-ara sokağı kalmıştır (Rezk, 2003c: s. 1230).

Evin kurucusu Şeyh Mohamed İbn Emam El Din El Kabbany El Şebşery'dir. Ev üç kattan oluşmaktadır (Yaghy, 2004: s. 173). Evin tek dış cephesi GD (C1) yönündedir, evin ana girişi (1) sokak seviyesinde aşağıda olduğundan dolayı beş basamaklı merdiven sayesinde ana tek kanatlı ahşap kapıya ulaşılmaktadır (Görsel 132, 133). Ana giriş kapı açıklığı sivri kemerdir ve etrafında Mimet motifi yapılmıştır. Kapının üstünde demir parmaklıklarla örtülü pencere bulunmaktadır. Pencerenin yanlarında yıldız motifli ve üstünde geometrik desenli kabartmalı motifler yapılmıştır. Motiflerden sonra Maşrabeya yapılmıştır ve onun üstünde daha küçük bir Maşrabeya daha bulunmaktadır. Cephenin ortasında ve ilk Maşrabeya ile aynı hizada iki ahşap parmaklıklarla örtülü pencereler bulunmaktadır. Cephenin batı tarafında demir parmaklıklarla kapatılmış iki pencere mevcuttur, üzerinde Maşrabeya bulunmaktadır. Maşrabeya'nın barındırdığı üç küçük Maşrabeya'yı taşıyan üç taş payandalar yapılmıştır.⁷⁶ Maşrabeyaların üzerinde dikdörtgen bir pencere ve sol tarafında küçük pencereler bulunmaktadır (Rezk, 2003c: s. 1231).

Evin ana girişinden (1) geçerek dikdörtgen giriş alanı (2) karşılamaktadır, karşı duvarında yükseltilmiş taş platform yapılmıştır. Platformun her iki yandaki alanda nişler mevcuttur ve tavanı alttan ahşap kaplamalı kiristir. Giriş alanından sola doğru yönelerek dolaylı giriş dehlizinden (3) iç avluya (4) giriş yapılmaktadır. Dehlizin tavanını taş çapraz tonuz oluşturmaktadır. İç Avluyu saran dört iç cephe bulunmaktadır (Rezk, 2003c: s. 1231). Dehlizin sonunda bulunan sivri kemer kapı

⁷⁶ Maşrabeya başlığında asıl Maşrabeya'nın anlamı ve değişimi detaylı bir şekilde anlatılmıştır.

açıklığından çıkarak avluya girilmektedir, iç avlunun GD duvarındaki bu kemerli girişin hemen yanında avluya açık Takhtaboş (6) bulunmaktadır (Yaghy, 2004: 173). Dikdörtgen bir alan ve tavanı düz ahşap ile kapatılmıştır. Tavanı taşıyan taş bir sütun bulunmaktadır. Takhtaboşun GD ve KD duvarında dikdörtgen girinti yapılmıştır, GB duvarındaysa bir oda (5) bulunmaktadır, kapısı taş lentolu tek kanatlı ahşap ve etrafında Mimmet oymalıdır. Kapının üzerinde ise ahşap parmaklıklarla kapatılmış bir pencere mevcuttur. Takhtaboş'un üzerinde birinci kata ait odalar ve ikinci katında El Qa'a alanı bulunmaktadır (33). İç cephedeysse bu odaların ve El Qa'a alanına ait Maşrabeya ve pencereler görünmektedir (Görsel 133) (Yaghy, 2004: s. 174; Rezk, 2003c: s. 1231).

İç avlunun KB yönünde sivri tonozlu bir girinti alanı mevcuttur (11). Bu alana açılan üç kapı bulunmaktadır, yan taraflardaki kapılar sayesinde iki odaya (10,13) açılmaktadır (biri tuvalet diğeri depo odası) ve ortadaki kapı at ahırına (12) açılmaktadır. Ancak Maury'e (1983) göre bu alan mutfak olarak kullanılmaktadır. Bu alanın üzerinde birinci kata ait tek İwan'lı El Qa'a alanı mevcuttur (24). Bu kemerin yanında ahşap parmaklıklarla kapatılmış bir pencere, üzerinde Maşrabeya, onun üzerinde torna işi ile kapatılmış bir pencere ve en son üst kata ait bir Maşrabeya daha yapılmıştır (Görsel 133) (Yaghy, 2004: s. 174; Rezk, 2003c: s. 1231).

KD yönünde iki kapı mevcuttur. Bu kapılardan biri üst katlara ulaştıran iç merdiven (14) alanına diğeri ise depo odasına(8) açılmaktadır. Kapıların üstünde ahşap parmaklıklarla kapatılmış pencereler mevcuttur. Bu cephenin üst katlarıysa güncel malzeme olan kırmızı tuğla ile inşa edilmiştir ve iki taş payandanın taşıdığı çıkma mevcuttur. Bu çıkma alandan üç dikdörtgen pencere gözükmektedir (Görsel 133) (Yaghy, 2004: s. 174; Rezk, 2003c: s. 1232).

İç avlunun GB yönünde giriş katına ait iki sivri kemerli kapı (2,00 m x 1,04 m) bulunmaktadır ve kapılar depo odalarında açılmaktadır (7). Taş çapraz tonozlu odalardan biri 3,15m diğeri 2,90 m enindedir ve uzunlukları 4,30 m'dir. Kapıların üzerinde ahşap parmaklıklarla kapatılmış ikişer pencere bulunmaktadır. Pencerelerin üzerinde yıldızlı geometrik kabartmalar ve onu çerçeveleyen Mimmet deseni mevcuttur. Bu cephenin giriş katının üzerinde Mkad (20) alanı gözükmektedir. Mkad avluya iki dizi sivri kemerle avluya bakmaktadır. Kemerlerin iç ayaklarını taşıyan

mermer sekizgen, kaidesi kare ve Nakus taçlı bir sütundur. Kemerleri sağlamlaştırmak adına gergi çubuğu yerleştirilmiştir. Kemerlerin etrafıysa Mimet kabartmasıyla süslenmiştir. Kemerlerin alt bölümünde torna işi ahşap tırabzan yapılmıştır. Bahsi geçen cephenin güneyinde bulunan taş merdivenler sayesinde (9) avludan Mkad'a ulaşmaktadır (Görsel 134, 137, 138). Yedi basamaklı merdivenden sonra sahanlığa ulaşılır (1,70m x 1,20m) ve altında şişkin kemerli bir girinti mevcuttur. Sahanlığa açılan lentolu ve etrafı geçmeli taşların oluşturduğu boşaltma kemerli bir kapı (1,90 m x 1,00 m) sayesinde iç merdivenler geçilmektedir. Boşaltma kemerin kilit taşının üzerinde daireye benzeyen bir kabartma süslemesi yapılmıştır. Kapının üzerinde ahşap parmaklıklarla kapatılmış etrafındaysa Mimat kabartması yapılmıştır. Kapıdan geçerek iç merdiven (21) alanına (4,50 m x 1,40m) geçilir, sekiz basamaklı merdivenlerin sonunda bir sahanlık karşılamaktadır ve sahanlığın karşısında üzerinde Malkaf olan bir girinti (1,20 m x 0,70m) mevcuttur. Tavanı ise üç bölümden oluşur. Bu bölümlerden ilki yüksek ve taştan, ikincisi sivri taş tonoz şeklinde ve üçüncü bölüm ahşap kaplama düz tavadır. Sahanlığın sol tarafındaki kapıdan (0,95m x 1,90 m) geçerek Mkad'a (20) (6,20 m x 4,50 m) ulaşılır. Sahanlığın sağ tarafındaki kapıdan geçerek birinci katın bazı alanlarına ulaştıran merdivenler bulunmaktadır (Görsel 134) (Yaghy, 2004: s. 174, 175).

Mkad'a giriş yapıldıktan sonra Mkad'tan bir basamak alçak (0,15 m) ve 1,08 eninde olan bir geçiş alanı mevcuttur (20a). Mkad'in yerleri yonu taşı ile döşenmiştir. Mkad'ın GB tarafında tavan kaidesine kadar uzanan bir duvar girintisi (Sedelle) mevcuttur (en 3,20 m ve derinlik 0,80 m). Mkad' a açık olan alanda ön kirişi taşıyan ve dış köşeleri süsleyen ahşap süsleme yapılmıştır ve ucunda oyma ve tarih mevcuttur. Girintinin tavanı düz ahşap tavadır ve üzerinde çitakari çalışmasıyla yıldız figürleri oluşturulmuştur. Girintinin yan duvarlarında başka girintiler daha mevcuttur, girintilerin alt tablası yerden 0,30 m yüksekte alt bölümlerinde iki künde kari kapaklı gömme dolaplar (yükseklik 1,70 m, en 0,90 m ve derinlik 0,65 m) ve dolapların üst kısmında ona bağlı üç oyma raflar yapılmıştır (Görsel 134, 137, 138) (Yaghy, 2004: s. 175, 176).

Mkad'in KB ve GD duvarları nerdeyse benzerdir, GB duvarlarında kapı mevcuttur, kapının üzerinde parabolik kemerli duvar hücresi yapılmıştır. KB tarafındaki kapı Mkad'in giriş kapısıdır ve diğeri (1,85 m x 0,90 m) Mkad'a bağlı

konaklama odasıdır (19). Her iki duvarın ortasında bir girinti mevcuttur ve girintinin alt bölümleri künde kari çift kapaklı depolama alanı (En 2m, derinlik 2m) olarak kullanılmıştır ve her iki yanında dörder üstünde ise üçer oyma raflarla sarılmıştır. KB depomla alanının derinliği 0,18 m'dir. Ancak diğer duvarda 0,46 m derinliğindedir ve bu duvarda (GD) depolama alanının üzerinde ahşap parmaklıklarla kapatılmış pencere bulunmaktadır. Mkad'in tavanı ahşap kirişlidir ve oluşturduğu kare ve dikdörtgen alanlarda süsleme bulunmamaktadır. Mkad'a bağlı konaklama odası (19) ya da uyumak için gereken malzemelerin depolandığı bir alan günümüzde iki odaya dönüştürülmüştür. İlkinde, (3,60 m x 5,50 m) GD duvarında iki girinti yapılmıştır ve her birinde ahşap parmaklıklarla kapatılmış pencere mevcuttur. Aynı odanın KB duvarında ise iki pencere yapılmıştır; biri kaydırılabilir ahşap pencere ve avluya diğeri ise Mkad'a bakmaktadır. Odanın ikinci bölümünde ise (2,45 m x 3,60 m) ilk odanın KD tarafında bulunan kapıdan (0,85m x 0,35 m) geçerek ulaşılmaktadır (18). GD duvarında iki duvar girintisi ve ortalarında ahşap parmaklıklarla kapatılmış bir pencere mevcuttur, KB duvarında ise avluya bakan bir pencere ve pencerenin doğusunda Maşrabeya (18 e) bulunmaktadır. KD duvarında bulunan girinti kapıya çevrilmiştir ve bu kapıdan geçerek bir başka odanın (17) ön odası olan bir alana (15) girilmektedir. Bu odaların değişime uğradığı görülmektedir ve özellikle yeni yapılan tavanlar maalesef kötü yapılmıştır (Görsel 134) (Yaghy, 2004: s. 176, 177).

İç avlunun KD duvarının kuzey tarafındaki kapıdan geçerek birinci kata ulaşılmaktadır. Koridorun sonundaki kapıdan ön oda, oda ve tuvalette geçilmektedir (25,16). Koridordan (26) sol tarafındaki kapı açıklığından geçerek tek İwan'e sahip bir El Qa'a (24) alanına geçilmektedir, odanın doğu tarafında avluya bakan bir Maşrabeya yapılmıştır (24 e), El Qa'a'nın GB duvarındaki kapısından geçerek ön oda (23) tuvalet, merdiven (21) ve Mkad (20) alanlarına gidilmektedir (Görsel 134). Ara odanın (23) KD tarafındaki merdivenlerini (27) çıkarak oda ve tuvaletten oluşan bir ara kata ya da özel bir daireye geçilmektedir (28, 16) (Görsel 135).

Avlunun KD tarafındaki iç merdivenlerden ikinci kata ulaşılmaktadır (14). Sol tarafa yönelince koridor karşılamaktadır (29). Ön oda, oda (30, 31) ve ona bağlı bir tuvalet (16) alanını geçerek, El Qa'a'ya (33) giriş yapılmaktadır. Büyük El Qa'a alanı iki İwan (33 b) 'den oluşmaktadır, El Dorkaa'nın (33 c) KB duvarında avluya bakan çıkma bir Maşrabeya (33 c-e) mevcuttur. İwan'lerde depolama alanları

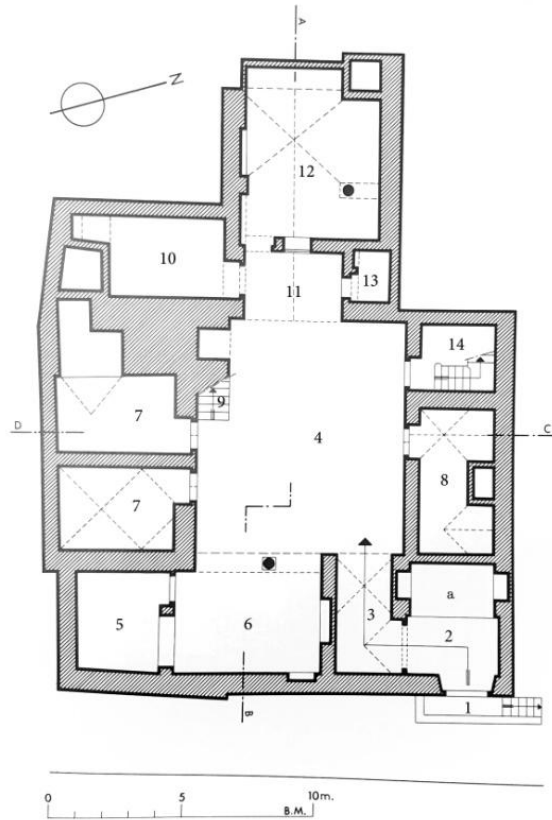
yapılmıştır; ancak her iki İwan'de dış sokağa bakan Maşrabeyalar (33b-e) ve önündeki taş platform sayesinde oturma alanı oluşturulmuştur. Güney İwan'de avluya bakan bir Maşrabeya daha yapılmıştır. Güney İwan'den El Qa'a'ya bir bağlı bir odaya geçilmektedir (Görsel 135, 137, 138). Aynı merdivenlerden sağ tarafa yönelerek koridorun sonunda birkaç basamak çıkarak iki oda ve tuvaletli bir alan mevcuttur daire-ara kat olarak adlandırılabilir (36, 37, 16) (Görsel 135). 36 numaralı odaya bağlı birkaç merdiven ya da 27 numaralı merdiven sayesinde üst kata çıkılmaktadır. Evin üçüncü katı yıkılmıştır ancak plandan yola çıkarak anlatılmaktadır. İlk önce ön oda ve tuvalet (38-16) sonra bir kapı sayesinde küçük El Qa'a (39) alanına girilmektedir ve ona bağlı bir başka oda daha (40) mevcuttur. Bu odanın KD duvarındaki pencere sayesinde alt kattaki el Q'aa'ya (33) bakmaktadır. 14 numaralı iç merdivenlerden üçüncü kata çıkıldığında, ön oda ve El Qa'a'ya bakan bir odaya (Al Aghany odasına) geçilmektedir (42), bu odanın KD tarafındaki duvarında bulunan pencere sayesinde ikinci kattaki El Qa'a alanına torna işi bir pencereyle bakmaktadır. (Görsel 136, 137).

Günümüzde bu eve ulaşmak çok zordur. Ev maalesef bölge sakinleri tarafından bile bilinmemektedir. Evin yanlarında bulunan beton binalardan dolayı neredeyse gözükmemektedir. Eve restorasyon yapılması için çalışmalar başlamıştır; ancak devamı gelmemiştir. Günümüzde tarihi eser olarak kayıt altına alınmıştır. Ancak aynı sokakta bulunan esnaflar; bu evin sadece dış restorasyonuna başladığını fakat devamı gelmediğini ve hiçbir zaman ziyarete açılmadığını söylemektedirler. Düşük gelirli sakinleri olan bu mahallede maalesef bu tür binalara önem gösterilmemektedir ve bunu yansıtan da evin giriş kapısının önündeki çöplerdir.

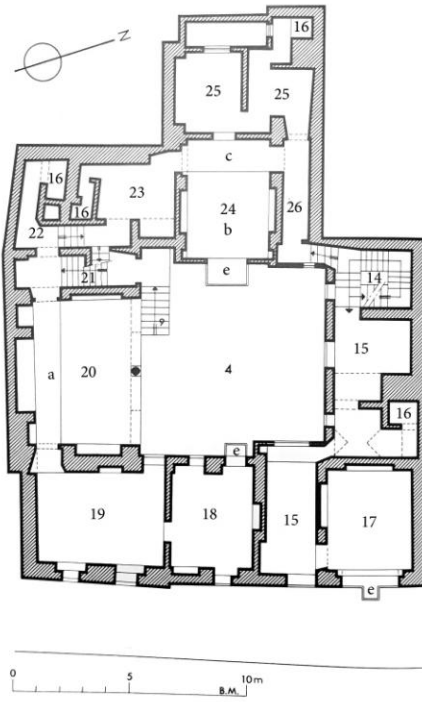
Tarihi eser bakanlığı özellikle bu tür tarihi konutlara sık sık restorasyon yapmaktadır. Ancak etrafında bulunan bölge sakinleri bu konularda bilinçlendirilmediği bir yana, korunması için de düzenli bir denetim yapılmamaktadır. Maalesef Gamal El Din Evi, EL Şebşery ve El Sadaat Evi diğer evler gibi etrafında başka tarihi yapıların bulunmamasından dolayı, restorasyonları yapılmasına rağmen küçük mahallelerde olmaları sebebiyle korunamamaktadırlar.

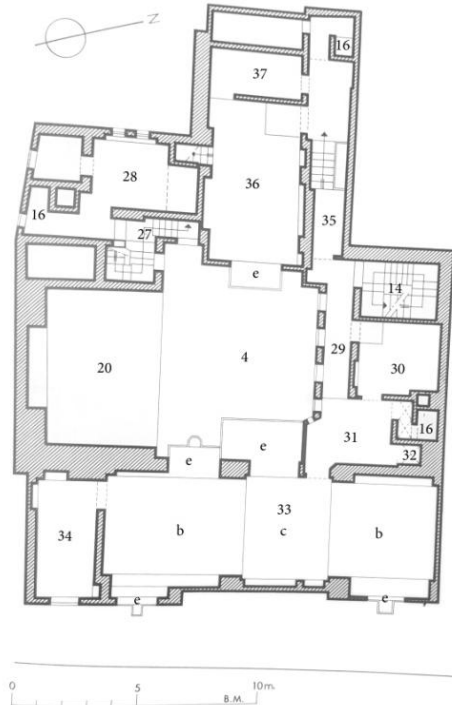
Görsel 132. Ana giriş kapısı ve ana cephenin bulunduğu ara sokak

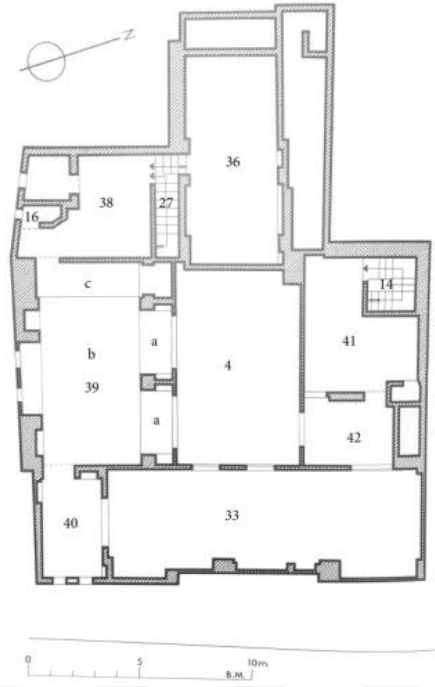
Görsel 133. El Şebşery Evi -giriş katı (Maury vd., 1983: s.155) 1- Ana giriş 2- Giriş alanı 3-Dolaylı giriş 4-İç avlu 5- Oda 6- Takhtaboş 7-8-Depo 9-Mkad merdivenleri 10- Hizmet alanı –depo 11- sivri tonozlu hol- girinti 12- Mutfak ya da at ahır 13- Tuvalet 14- İç merdivenler

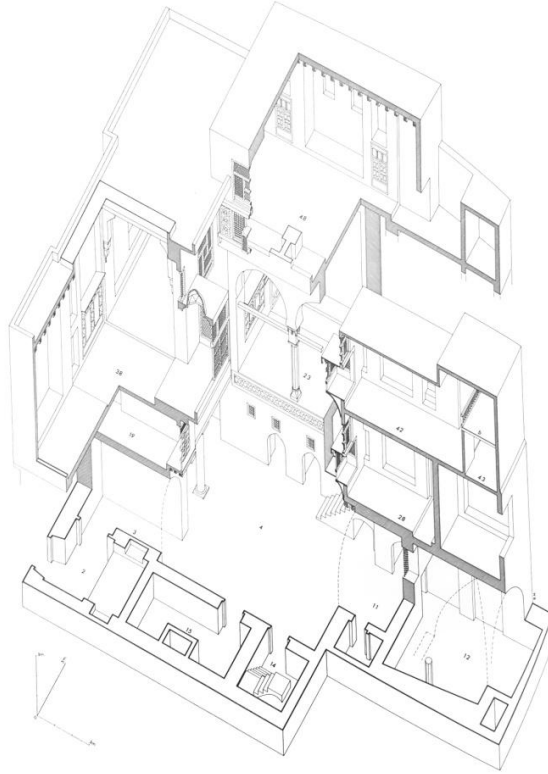
Görsel 134. El Şebşery Evi-birinci katı (Maury vd., 1983: s.156)- 15- ara oda 16- Tuvalet alanları 17- 18- Oda 19-Mkad'e bağlı oda 20- Mkad a-geçiş alanı 21- Mkad'e ulaştırın iç merdivenler 22-Koridor 23-ön oda 24- Küçük El Qa'a b-İwan c-El Dorkaa e- Maşrabeya 25-ön oda ve oda 26- koridor

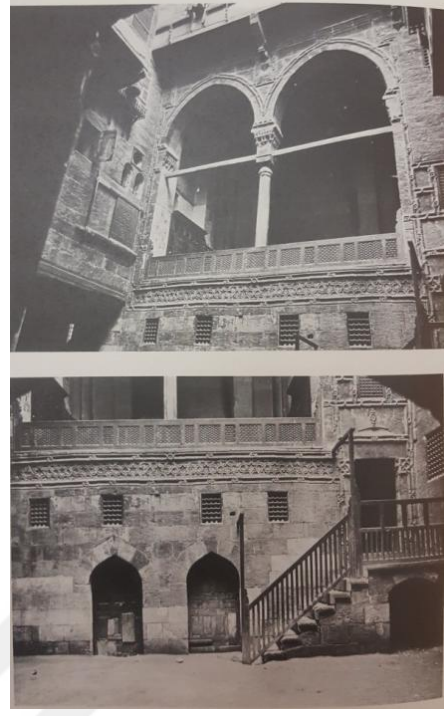
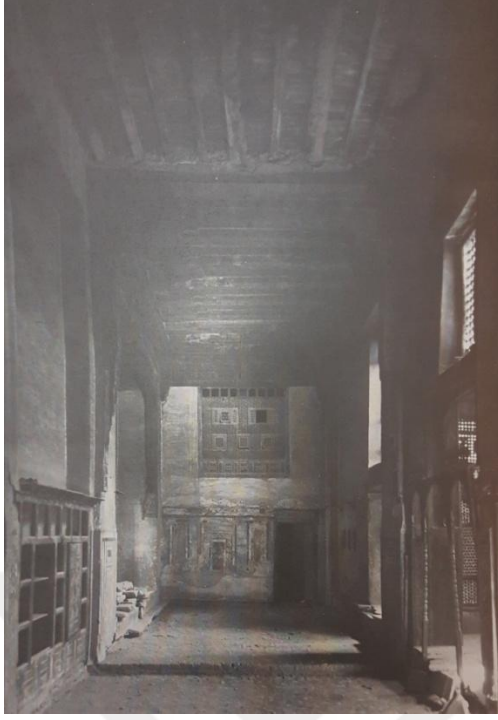
Görsel 135. El Şebşery Evi- ikinci katı (Maury vd., 1983: s. 157) 16- Tuvalet 27- merdiven 28- oda 29- Koridor 30-31- oda 32-Mazyara 33-EL Qa'a b-İwan c-El Dorkaa e- Maşrabeya 34- EL Qa'a'ya bağlı Oda 35-Koridor 36-37- odalar

Görsel 136. El Şebşery Evi- üçüncü katı (Maury vd., 1983: s. 158) 38-41- oda 39-El Qa'a/ a- Sedelle
b-İwan c- El Dorkaa 40- 42-Al Aghany odası

Görsel 137. El Şebşery Evinin perspektifi (Maury vd., 1983: s. 165)

Görsel 138. El Şebşery Evi- sol taraftaki fotoğraf ana El Qa'a alanıdır (33), karşı duvarda görünen torna işi pencere ise Al Aghany odasına aittir (40)/ Sağ taraftaki fotoğraflar El Mkad cephesine aittir (Maury vd, 1983)

4.2.11. Mustafa Gafar El Selehdar Evi (MS 1713):

Evi inşa eden kişi hakkında çok fazla bilgi bulunmamaktadır. Sadece evin kurucusu kahve ticareti yapan Mustafa Gafar El Selehdar tarafından inşa edildiği bilinmektedir. Osmanlı Devleti tarafından tayin edilen Vali Vali Paşa dönemine (1711-1714) tekabül etmektedir. Zengin tüccarlar genelde El Muiz Sokağına yakın olan ticaret merkezlerine saraylara ya da köşklere benzeyen büyük evler yapmaktaydılar, Mustafa Gafar ve Gamal El Din El Zahaby evleri örneklerden bazılarıdır (Rezk, 2003c: s. 1414-1416). Evin iki dış cephesi mevcuttur; biri ana cephe (C1) EL Darb El Asfar Sokağı'na diğeri Mısır'ın önemli ve tarihi sokaklarından biri olan El Muiz Sokağı'na bakmaktadır (C2) (Görsel 112). Evin hemen bitişiğinde El Kharazaty Evi⁷⁷ ve onun yanında El Sehemy Evi bulunmaktadır. Günümüzde bu evlerin hepsi birbirine açıktır ve bazı bölümleri ziyaretçilere açıktır. Ancak özellikle EL Kharazaty ve El Selehdar Evi'nin odaları tarihi eser kurumu tarafından ofis olarak kullanılmaktadır.

⁷⁷ 19.yy.'dan kalma bir ev

Evin ana cephesi üç kattan oluşmaktadır; giriş katı taştan ve diğer iki kat tuğladan inşa edilmiştir. Cephede evin ana girişi yapılmıştır (1), kapı açıklığı beşik kemer şeklindedir, kemerin alınlığında Mukarnas süslemesi, etrafında ise Mimet süslemesi, kemer köşelerinde basit geometrik kabartmalar yapılmıştır. Kapının sağ tarafında demir parmaklıklar ile örtülmüş dikdörtgen bir pencere mevcuttur, kapının sol tarafındaysa diğer pencereye benzeyen dört pencere yapılmıştır. Bu cephenin ilk katıysa çıkma-konsol olduğu için beş taş payanda ile taşınmaktadır, aynı kata ait en sağında ve en solunda Maşrabeya, ortasında daha ufak bir Maşrabeya, ayrıca ahşap torna işi parmaklıklar ile kapatılmış iki pencere daha mevcuttur. İkinci katın duvarı gözükmektedir. İkinci cephe KB yönündedir ve El Muiz Sokağı'na bakmaktadır (C2), cephenin alt bölümü tek düz bir duvardan oluşmamaktadır ve çıkıntılar yapılmıştır. Cephenin sağ bölümünde torna işi ile kapatılmış üst katlara ait dört pencere, sol tarafındaysa alt El Qa'a 'ya ait pencere gözükmektedir, üstünde çıkmayı taşıyan iki ahşap payanda yapılmıştır. Çıkmada Maşrabeya ve üzerinde ahşap torna işi ile kapatılmış pencere tasarlanmıştır (Görsel 139, 140) (Rezk, 2003c: s. 1414, 1415).

GB duvarındaki ana giriş kapısından geçerek giriş holü karşılamaktadır (1), giriş alanının tavanı alttan ahşap kaplamalı yapılmıştır ve zemini taş döşemedir. Giriş holünden geçerek iç avluya (2) girilmektedir, avluyu saran dört iç cephe mevcuttur. GD cephesinde iki kapı bulunmaktadır; biri küçük bir odaya açılmaktadır (4), diğer ise üst katlara ulaştıran taş iç merdivenler (5) bulunmaktadır. KB duvarında iki çift kanatlı kapılar mevcuttur; biri tuvalete diğer ise depo odasına açılmaktadır (6). Bahsi geçen dört kapının üstünde ahşap torna işi ile kapatılmış dikdörtgen pencereler yapılmıştır. GB tarafında da iki pencere bulunmaktadır, KD tarafında ise tek kanatlı ahşap ve üzerinde iki dizeli şiir yazan düz mermer lentolu bir kapı bulunmaktadır. Kapının kirişinin üstünde boşaltma geçmeli taşlardan oluşan kemeri mevcuttur, lento ve boşaltma kemerin arasındaki alanda çiniler kullanılmıştır. Bu kapı sayesinde El Mandara'ya giriş yapılmaktadır. Kapının sol tarafında ahşap parmaklıklar ile kaplı pencere bulunmaktadır (Rezk, 2003: s. 1415). Bu iç cephelerde ahşap torna işi pencereler yapılmıştır, ek olarak KD iç cephede Maşrabeya ve üzerinde El Qa'a ya ait üç torna işi ile kapatılmış ahşap pencereler bulunmaktadır (Görsel 140) (Rezk, 2003c: s. 1415).

Selamlık alanı olan giriş katındaki El Qa'a (El Mandara) (7), El Dorkaa ve iki İwan'den oluşmaktadır, El Dorkaa'nın zemini ve ortasındaki fıskiye mermerden yapılmıştır, mermerlerin oluşturduğu geometrik renkli motifler mekâna güzellik ve ihtişam katmaktadır. İwan duvarlarında depolama alanları ve kitaplıklar bulunmaktadır, üzerinde bulunan ve tüm salonu saran çerçevenin üzerinde Fetih süresinden ayetler siyah zemin üzerine tezhip ile yazılmıştır (Rezk, 2003c: s. 1415). El Dorkaa'nın küçük mermer parçalarından oluşan geometrik şekiller, GB duvarındaki Saffa ve GB İwan tarafındaki ahşap torna işi ile yapılmış Al Aghany dikkat çekmektedir. El Mandara'nın duvarını kaplayan ahşap levhaların üzerine geometrik ve bitki motifleri farklı renklerle çizilmiştir. Bu tür malzemelerin kullanımı mekâna gösteriş katmaktadır (Görsel 140, 142).

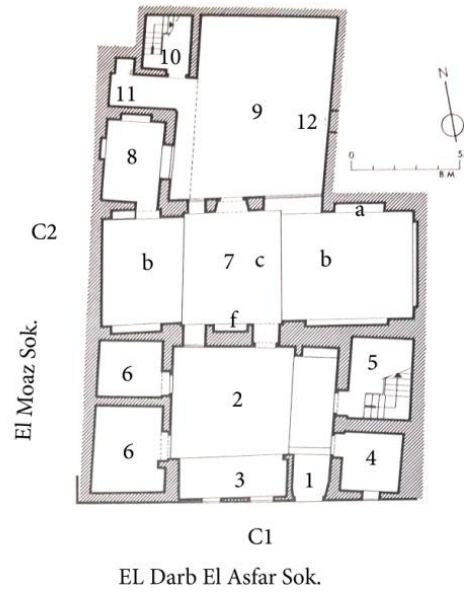
GD tarafında bulunan merdivenler (5) sayesinde üst katlara ulaşılmaktadır ve birinci katta tavanı açık bir teras alanına geçilir (13). Kuzey tarafında çift kanatlı iki kapı bulunmaktadır, biri dikdörtgen bir oda, KB ve GB duvarında torna işi ile kapatılmış pencereler mevcuttur (14). İkinci odanın GD iki torna işi penceresi ve KB tarafında bir pencere yapılmıştır (15). Odanın KD tarafında çift kanatlı kapısından geçerek üst El Qa'a (16) salonuna geçilmektedir. İki odanın kirişli tavanı alttan ahşap kaplamalıdır (Görsel 141).

El Qa'a salonu (16) El Dorkaa ve iki İwan'den oluşmaktadır, kuzeydeki İwan EL Muiz Sokağına Maşrabeya ve üstündeki torna işi pencere ile bakmaktadır, İwan'ın KD ve GB tarafında kitaplıklar mevcuttur ve düz ahşap tavanlıdır. Güney İwan diğerinden daha büyüktür, karşı duvarında torna işi ile kapatılmış üst üste iki pencere yapılmıştır. GB duvarında iki girinti ve alt bölümlerinde gömme dolaplar yapılmıştır, KD duvarında iki girinti yapılmıştır alt bölümlerinde torna işi pencereler mevcuttur. Bu İwan'ın tavanını ahşap kirişlerin üzerindeki kare ve dikdörtgen alanlar oluşturmaktadır (Görsel 141). El Dorkaa'nın yerleri mermer döşemedir. KD duvarında iki duvar girintisi yapılmıştır; ilk girintide üst üste üç pencere diğer ise açık terasa (17) ulaştırır ve ona bağlı ancak şu anda yıkılmış olan merdivenlere (10) sayesinde aşağıya arka avluya inilmektedir. Kapının üstünde pencere bulunmaktadır. El Dorkaa'nın GB duvarında üç girinti bulunmaktadır; ilkinde kapı, ikincisinde torna işi pencere ve üçüncüsünde Maşrabeya ve üstünde torna işi iki pencere bulunmaktadır. El Q'aa'nın tavanında yıldız süslemeleri vardır ve tavanın ortasında

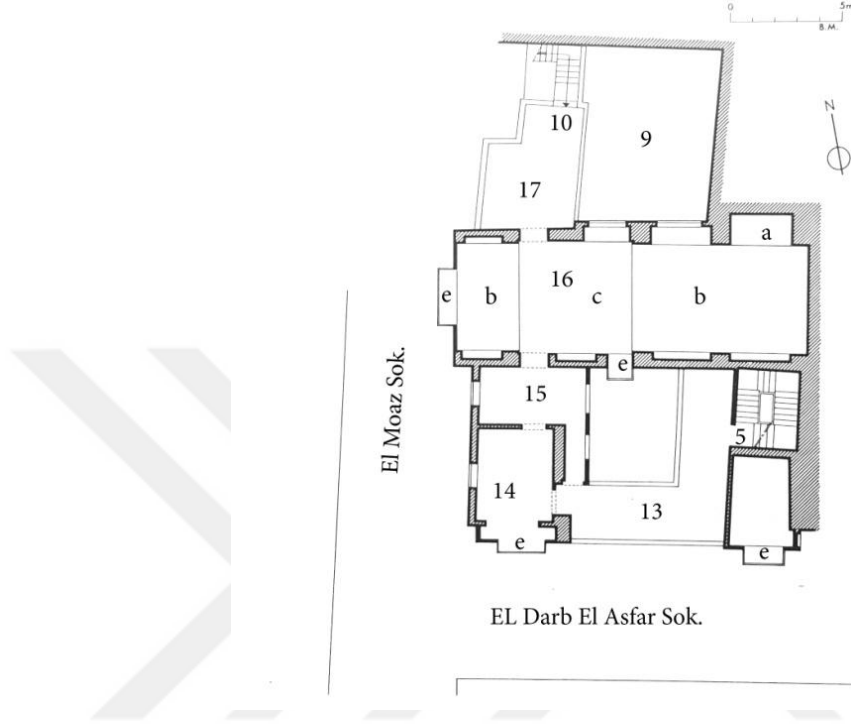
şoşheha bulunmaktadır. Evin iki avlusu vardır; ilki kare şeklindedir ve giriş katındaki Mandara ve diğer odalar ona açılmaktadır (2). Diğer arka avlu (9) dikdörtgendir, avluya üst El Qa'a salonunun belirli bir parçası bakmaktadır. Bu evde Mkad bulunmamaktadır onun yerine giriş katında Takhtaboş (3) yapılmıştır (Görsel 140) (Rezk, 2003c: s. 1417).

Görsel 139. Mustafa Gafar Evi'nin dış cephesi ve El Muiz Sokağı

Görsel 140. Mustafa Gafar Evi- giriş katı (Maury vd., 1983: s. 222 Düzenlenmiştir) 1-Giriş kapısı 2- İç avlu 3- kemerli bir alan (Bazı kaynaklarda Takhtaboş olarak görülmektedir) 4- Güvenlikçi odası 5- iç merdiven 6- Depo 7- El Qa'a (Mandara) a- Sedelle b-İwan c-El Dorkaa f- Saffa 8- Oda 9- Arka avlu 10- ikincil merdiven 11- Kuyu 12- Eski hizmet- ikincil kapı

Görsel 141. Mustafa Gafar Evi- birinci katı (Maury vd., 1983: s. 222) 10- İkincil merdiven 13- Teras 14- Oda 15- Oda 16- Üst El Qa'a a- Sedelle b-İwan c-El Dorkaa e- Maşrabeya 17- arka avluya bakan teras

Görsel 142. Mustafa Gafar Evi- El Mandara-El Dorkaa'nın mermer zemini, Saffa, İwan ve Al Aghany gibi ögeler gözükmetedir.

4.2.12.El Harawy'nin Evi –El Oud Evi (MS 1731):

Mkad'in tavan kaidesinde yazıldığı üzere, bu evin kurucusu Ahmet Yusuf El Serfy olarak geçmektedir, bu evin kurucusuyla ilgili çok fazla belge ve bilgi bulunmamaktadır. Osmanlı valileri olan Abdullah Paşa EL Kaborly (1729-1731) ya da Muhammet Paşa El Selehdar (1731-1733) yönetim dönemlerinde inşa edilmiştir. Bu ev 1813 yılında diğer evlerde de olduğu gibi evin en son sahibi EL Kasr El Eany tıp okulu hastanesinde doktorluk yapmış olan Abdel El Rahman Paşa El Harawy adını taşımaktadır. (Rezk, 2003c: s. 1508). Günümüzde bu evde ud eğitimi ve kültürel organizasyonlar verilmektedir. Bu nedenden dolayı El Oud Evi yani Ud Evi olarak da adlandırılmaktadır. Günümüzdeki işlevinden ötürü sadece belirli bölümlere girilmektedir. Gerek dış görünüşü gerek iç mekânlardaki özensiz sergileme şekli, mekânın ruhunu ve tarihi yapısına uymamaktadır. Ev, Zukak El kasr Sokağının sonundadır ve El Ezher Sokağına yakındır (Görsel 79).

Ev iç avluya bakan üç kütleden ve iki dış cepheden oluşmaktadır. Evin ana cephesi GB yönündedir (C1), ana giriş kapısı (1) bu cephede bulunmaktadır. Beşik kemerli tek kanatlı ahşap kapı ve etrafı Mimet süslemesi yapılmıştır. Üzerinde demir parmaklıklar ile kapatılmış bir pencere bulunmaktadır. Aynı Cephenin güney tarafındaki üst katı üç taş payandanın taşıdığı çıkmada üç eliböğründenin taşıdığı Maşrabeya bulunmaktadır. Maşrabeya'nın üstünde ahşap parmaklıklar ile kapatılmış

iki pencere yapılmıştır ve bu cephenin üst kısmında ahşap payandaların taşıdığı ahşap bir sundurma yapılmıştır. İkinci cephe KD tarafındadır (C2), cephenin kuzeyinde bulunan beşik kemerli kapı açıklığı olan çift ahşap kanatlı ve etrafı çıkıntılı taşlarla çevrili ikincil bir giriş kapısı (11) mevcuttur. Bu ikincil kapı Zukak El Ein Sokağına bakmaktadır. Günümüzde bu kapının sol tarafında bir atölye bulunmaktadır. Kapının üst katlara ait üst üste iki sıra üçer pencere yapılmıştır. Pencere cam ve ahşap çerçevesidir, pencerenin alt bölümü ise kepenklerle kapatılmıştır. Pencerenin etrafında beyaz zemin üzerine mavi geometrik desenler ile çizimler yapılmıştır (günümüzde rengi mavi ve kremdir) ve alt pencerelerin iki tanesinin arasındaysa kitabelik içinde (Ya Fettah Ya Rezzak) yazılmıştır (Görsel 143, 144) (Rezk, 2003c: s. 1508, 1509). Evin günümüzdeki girişi ikincil giriştir (11). Ancak 19.yy.'da eklenmiş olan kuzey yönündeki cepheden küçük bir bölüm dıştan görülmektedir, diğer bölümlerse yüksek duvarlar nedeniyle görülmemektedir.

İç avluya ulaşmak için yukarıda bahsi geçen iki kapı kullanılmaktaydı. Bu kapılardan ilki evin ana cephesi olan güney yönündedir (1). İkincil giriş ise kuzey yönünde bulunmaktadır (11). Ev üç kattan oluşmaktadır. Giriş kat evin en önemli bölümlerini kapsamaktadır. Güney tarafında Mkad (12) (bazı kaynaklarda Takhtaboş diye geçmektedir. Genelde Mkad birinci katta olduğu için Takhtaboş olarak adlandırmak daha uygundur) (Görsel 144, 148), doğu Tarafında El Mandara (15), GB tarafında at ahır ve değirmen bulunmaktadır (3,4) ve GD arka tarafında ise mutfak ve diğer hizmet alanları bulunmaktadır (5) (Görsel 144, 149). Birinci katta ise harem ve birçok oda bulunmaktadır. Harem El Qa'a (34) alanındaki Doğu İwan tarafında bulunan kapıdan geçerek dehlize geçilmekte, dehlizde bulunan basamakları çıktıktan sonra (41), bir koridora çıkılmaktadır. Koridorda bulunan kapıdan geçerek dört duvarla sarılı açık tavanı olan bir alana geçilmektedir (43). Koridorun sonunda duvarsız bir terasa çıkılmaktadır (45) (Yaghy, 2004: s. 188, 189). Günümüzde bu bölüm kötü durumdadır; özellikle 44 numaralı oda ve ardında binanın yıkık arka bölümü görünmektedir. Bu da aslında evin daha da geniş olduğunu göstermektedir.

GB tarafındaki kapıdan giriş yapıldığında (1) uzun bir koridordan görülmektedir (2,6). Koridorun yerleri taş tavanı kirişli ahşap kaplamalıdır, KB duvarında beşik kemerli iki kapı (3,4) açıklığı bulunmaktadır ve her birinin üzerinde ahşap parmaklıklar ile kapatılmış pencereler yapılmıştır. Bu odaların yanında tek

ahşap kanatlı kapısı olan ve beşik tonozlu bir kiler odası bulunmaktadır (5). Koridorun sonunda beşik kemerli tek kanatlı bir kapı sayesinde avluya (9) giriş yapılmaktadır (Görsel 144) (Rezk, 2003c: s. 1509).

Kuzeydeki, evin ikinci kapısından girildiğinde (11) kare küçük bir alana geçilmektedir (10). Bu giriş alanının karşı duvarında oturmak için yükseltilmiş taş platform yapılmıştır ve üstünde beşik kemerli bir açıklık bulunmaktadır. GB duvarındaysa demir parmaklıklar ile kapatılmış sivri kemerli iki pencere yapılmıştır. Bu alandan çıkış yapılarak iç avluya (9) geçilmektedir. Avlunun dört yanı çevrili ve taş zeminle döşenmiştir. Avlunun GD iç cephesi iki bölümden oluşmaktadır ve bir bölümü diğerinden iki metre daha çıkıntılıdır. Çıkıntılı olan duvarda dilimli kemerli bir girinti bulunmaktadır. Girintinin etrafı Mim süslemesi ile çevrilidir, alt bölümlerinde ise yıldızlı kabartmalar yapılmıştır. Bu girintinin yan tarafında dikdörtgen pencereler bulunmaktadır. Bahsi geçen cephenin girintili bölümünün ortasında iki kanatlı bir kapı bulunmaktadır, bu kapı selamlık alanına ait büyük El Qa'a-El Mandara (15) alanına açılmaktadır (Görsel 144, 147, 149). Bu kapının üstünde ahşap parmaklıklarla kapatılmış iki pencere, sonrasında bir balkon-açık koridor (42) bulunmaktadır. Balkonun üstünde iki pencere vardır ve balkonun korkulukları torna işi ahşap çalışmasıyla yapılmıştır. KB yönündeki iç cephe tıpkı diğer cephede olduğu gibi bir bölümü çıkıntılıdır, çıkıntılı olan bölümde bir kapı açıklığı vardır ama günümüzde kapısızdır. Bu kapı giriş alanı (10) ile avluya geçiş yapılıdır. Kapının solunda depo odası bulunmaktadır, çift kanatlı ahşap kapısı olan sivri kemerli bir kapı açıklığına sahiptir. Depo odasının (8) KD duvarında giriş alanına (10) bakan iki pencere bulunmaktadır. KB duvarındaysa üç dilimli kemer formunda bir girintide kapı yapılmıştır, kapıdan geçerek beşik tonoz tavanlı küçük bir odaya girilmektedir. GB duvarındaysa sivri kemerli bir girintide bulunan bir kapıdan geçerek evin giderinin geçtiği alan bulunmaktadır. Depo odasının (8) sağ tarafında demir parmaklıklar ile kapatılmış sivri kemerli bir pencere yapılmıştır. KB iç cephenin birinci ve ikinci katına ait üçer pencere yapılmıştır, pencereler ahşap çerçeveli cam ve alt bölümünde ahşap kepenkler ile örtülmektedir. Depo kapısının solunda lentolu bir kapı bulunmaktadır (7), kapının taş kirişi ve ayakları yıldız kabartmalarla süslenmiştir, lentonun etrafında bitkisel ve geometrik desenler ile süslenmiş boşaltma kemer ve tüm bunları çevreleyen Mimmet süslemeli bordür

yapılmıştır. Kapının üstünde dikdörtgen torna işi bir pencere etrafında Mimet süslemeli bordür, lentosu iki sıralı Mukarnas ile süslenmiştir. Birinci katın çıkmasını iki taş payanda taşımaktadır. Aynı cephenin üst katlarında ahşap torna işi çalışmalarla kapatılmış pencere ve üstünde ondan daha geniş bir pencere ve sol tarafında torna işiyle örtülü üç pencere daha yapılmıştır. Bu cephenin girintili bölümündeysen, tam ortasında Mimet bordürlü sivri kemerli bir kapı ve üstünde ahşap parmaklıklar ile örtülü bir pencere mevcuttur (5) (Rezk, 2003c: s. 1510).

Avlunun GB iç cephesinin güneyinde beşik kemerli bir kapı bulunmaktadır. Kapının üzerinde ahşap parmaklıklarla örtülü bir pencere, pencerenin sol tarafında torna işi ahşap ile kapatılmış bir pencere ve solunda da lentolu bir kapı mevcuttur. Kapının boşaltma kemeri, etrafı ve lentosu kabartmalı motifler ve gülbezek ile süslenmiştir. Kapının üstünde dikdörtgen bir pencere, kapının solundaysa büyük bir pencere bulunmaktadır, pencere torna işi ahşap kafes ile örtülmüştür, Mkad anlatımı sırasında detaylı bir şekilde anlatılmaktadır. Bu tek kanatlı yıldız motiflerden oluşan künde kari kapı, yazlık Mkad alanına açılmaktadır (bir başka kaynakta Takhtaboş diye geçmektedir). Çıkmalı üst katı üç taş payanda taşımaktadır ve sağ tarafında dört ahşap parmaklıklarla örtülü pencereler mevcuttur. Bu çıkmanın ortasında ahşap torna işi çalışmasıyla kapatılarak ortasına ahşap ince küçük altı payandanın taşıdığı Maşrabeya bulunmaktadır. Maşrabeya'nın özelliği ise iki adet beş köşeli çıkıntısı olmasıdır⁷⁸. Maşrabeya'nın üstünde bir başka pencere daha mevcuttur. En üste ahşap payandaların taşıdığı ahşap bir tente yapılmıştır. Avlunun dördüncü iç cephesi KD tarafındadır ancak düz ve süslemesiz bir duvardan ibarettir (Rezk, 2003c: s. 1511).

Avlunun güney duvarında bulunan kapıdan (1,00 m x 2,38 m) Mkad'a (9,20 m x 5,60 m) giriş yapılmaktadır. Mkad'ın (12) lentolu kapısının üstünde ahşap parmaklıklarla kapatılmış bir pencere (1,00 m x 0,70 m) bulunmaktadır. Giriş katında bulunan Mkad'ın zemini beyaz kireç taşıyla döşenmiştir. GD duvarında bir kapı açıklığı mevcuttur, o kapıdan geçerek bir odaya girilmektedir (13). Kapının sağ tarafında ise bir girinti yapılmıştır, girintinin alt bölümünde ahşap bir kitaplık yapılmıştır. Mkad'ın GB duvarında iki girinti mevcuttur, altı bölümlerinde ahşap kitaplıklar yapılmıştır, ahşap kitaplıkların yüksekliği 2,04 m, kitaplıklar dört künde kari çalışmasıyla yapılmış kapakları ile kapatılmaktadır, üst ve etrafında

⁷⁸ Bölüm 4.1.1.1.4 bkz

oymalar –oymalı raflar yapılmıştır. İki dikdörtgen girintinin tavan kaidesine kadar uzanmaktadır, batı tarafında kalan girintinin derinliği 0.42 m eni ise 2,90 m, ikinci girintinin diğerine benzemektedir. Ancak eni 3,60 m olan iki girintinin yerden yüksekliği ise 0,24 metredir. KD duvarında Mkad’ın giriş kapısı ve her iki yanında girinti mevcuttur ve torna işi ahşap ile kapatılmış pencereler yapılmıştır. Mkad’ın ahşap kirişli tavanı renkli bitki süslemeleriyle (zambak çiçeği, yaprak gibi motifler) dikkat çekmektedir. Tavan kaidesi üzerinde yazılar ve sonunda evi inşa eden kişinin adı ve evin yapım tarihi yazılmıştır. Mkad avlunun tüm güney tarafını kapsamaktadır ve üç pencereyle avluya açılmaktadır; duvarın doğu tarafında yüksekliği birinci kata kadar uzanan, eni 4,05 m ve alt tablası yerden 1,20 m yüksekte olan torna işi ahşap çalışmasıyla örtülmüş bir pencere yapılmıştır. Mkad kapısının batı tarafında diğer pencereye benzeyen ve aynı yüksekliğe sahip ancak 1,60 m eninde pencere mevcuttur. Üçüncü pencere kapının üstündedir. Mkad’in kuzey duvarında üç girinti yapılmıştır, derinlikleri 0,82 m, iki girintinin alt tablası 0,60 m yerden yüksektir, girintiler daha önce bahsi geçen avluya bakan pencereler barındırmaktadır. Mkad’in batı ve doğu duvarları birbirine benzemektedir, her birinde bir tavan kaidesine kadar uzanan bir girinti yapılmıştır, derinlikleri 0,40 m, yerden yükseklikleri 0,24 m, batı duvarındaki girintinin eni 3,30 m ve doğudaki ise 3,02 metredir. Girintilerin alt kısımları depolama amaçlı dolaplar yapılmıştır, her birinin yüksekliği 2,04 metredir. Depolama alanları diğer depolama alanlarına benzemektedir. Doğudaki duvarın kuzeyinde bulunan kapıdan (1,08m x 2,25 m) Mkad’a bağlı bir odaya (2,78 m x 2,07 m) (13) giriş yapılmaktadır. Mkad’in zemininden 0,20 m yüksekliğindedir ve güney duvarındaysa bir pencere (2 m x 1,05 m) bulunmaktadır. Kuzey ve doğu duvarında avlu ve Mkad- El Mandara arasında bulunan koridora (14) bakan ahşap parmaklıklar ile kapatılmış pencereler yapılmıştır. Odanın tavanı bahsi geçen koridora da bağlıdır, renkli geometrik (yıldız, baklava şekli gibi) ve bitki desenleri ile çok yoğun motiflerle süslenmiştir ve koyu kırmızı zemin üzerine beyaz-siyah- sarı gibi renkler kullanılmıştır. Bu da Osmanlı Dönem tarzını yansıtmıştır. Mkad’in tavanı ise ahşap kirişler ve oluşturduğu kare- dikdörtgen alanlarda tezhip ve renkler ile dikkat çeken kalem işi motifler yapılmıştır. Tavanda kullanılan renkler Memlûk Dönemi’ni yansıtırken (özellikle koyu lacivertin zemin rengi olarak kullanılması), kullanılan motifler Osmanlı Dönemi’ni yansıtmaktadır. Mkad’in dikkat çeken tavan kaidesinin üzerine çizilmiş yirmi sekiz çerçevenin içine Hz. Muhammet’i metheden şiir dizeleri

ve evin yapım bilgileri yazılmıştır (Görsel 144, 148) (Rezk, 2003c: s. 1511; Yaghy, 2004: s. 189-192).

Avlunun GD tarafındaki kapıdan geçerek (çizimde bir duvar görülmektedir (14) günümüzde bu duvar mevcut değildir, El Mandara kapısı direk avluya bakmaktadır) ulaşılan selamlık El Qa'a (15) salonuna giriş yapılmaktadır. El Dorkaa ve iki İwan'den oluşmaktadır. El Dorkaa'nın renkli ve geometrik desenli mermer zemini ayrıca ortasında bulunan fiskiye dikkat çekmektedir. GD duvarının alt bölümünde iki kitaplık ve üzerinde parabolik kemerli girintili bir niş yapılmıştır. Üstüdeyse ahşap parmaklıklar ile kapatılmış iki pencere mevcuttur. El Qa'a'nın giriş kapısının sağ tarafında dikine bir girinti yapılmıştır, sağ tarafında bir oda mevcuttur (16), tuvalet olduğu düşünülmektedir. El Dorkaa'nın tavanında sekiz köşeli bir Şoşsha bulunmaktadır. İwan tavanından yüksek olan El Dorkaa'nın her köşesinde ikişer pencere bulunur ve altında Al-i İmran Suresinden ayetlerin yazıldığı bir çerçeve yapılmıştır (Görsel 144,149) (Rezk, 2003c: s.1511, 1512).

GB tarafında bulunan İwan, ahşap şişkin kemer ile El Dorkaa'ya açılmaktadır. İwan'ın tavanı ahşap kirişlerin oluşturduğu kare ve dikdörtgen alanların süslediği renkli geometrik ve bitki figürlerinden oluşmuştur. Tavan kaidesi mavi zemin üzerine beyaz renkle yazılmış Fetih suresinden ayetler yazılmıştır. İwan'ın GB duvarında ahşap şişkin kemerli bir girinti, girintinin iç duvarında tek kanatlı bir kapıdan geçerek taş zeminli bir odaya geçilmektedir (17), ahşap kirişli tavanı levhalarla kapatılmıştır. Aynı duvarın batısında bir kapı bulunmaktadır, bu kapı sayesinde evin hizmet alanlarına ulaşılır (20, 21, 22, 18, 23) (günümüzde bu hizmet alanlarının büyük bir bölümü ve onun üzerindeki katlara ait bölümler yıkıktır). GD ve KB duvarlarındaki girintilerin altı bölümünde kitaplık ve üzerinde Hz. Muhammed'i metheden şiir dizeleri (El Barda kasidesi) yazılmıştır (Görsel 144) (Rezk, 2003c: s. 1512).

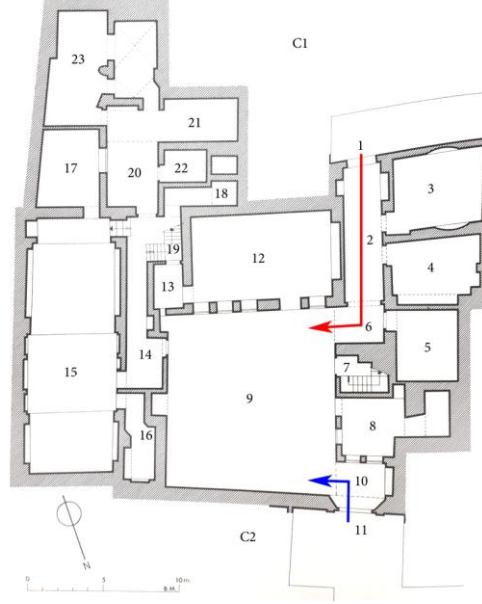
İkinci İwan KD tarafındadır, diğer İwan'a zemin ve tavan olarak benzemektedir. Ancak tavan kaidesi kahverengi zemin üzerine tezhip ile çerçeveler içinde yazılmış Ayet El Kürsü yazılmıştır. GD ve KB duvarlarında iki niş bulunmaktadır, nişlerin alt bölümlerinde ahşap kitaplık yapılmıştır. KD duvarının

ahşap torna işi ile kapatılmış üç üst pencere bulunmaktadır (Görsel 144, 149) (Rezk, 2003c: s. 1512, 1513).

Avlunun KB duvarında ve depo odasının sağında bulunan kapıdan geçerek hareme çıkan merdivenlere ulaşılmaktadır (7). Birinci ve ikinci kat harem alanıdır, birinci kata bağlı hizmet, birçok odalar ve EL Qa'a bulunmaktadır. İkinci kattaysa odalar bulunmaktadır, odaların zemini taştan, bazı odaların tavanları ahşap kirişli ve süslemeliydi ve bazı odaların tavanı ahşap levhalarla kapatılmıştır (Rezk, 2003c: s. 1513). Harem El Qa'a salonu (35); El Dorkaa ve İki İwan'den oluşmaktadır, El Dorkaa'nın şu anda mevcut olmayan Şohşeha'sının genel çizgisi gözükmektedir. İwan bölümlerinde birçok depolama alanı mevcuttur. Kapaklı bölümlerin kapakları küçük ahşap parçalardan oluşan künde kari çalışmasıyla yapılmıştır, üzerine kalem işi bitki figürleri çizilmiştir. Bu oda avluya bakan Maşrabeya ile dikkat çekmektedir. El Dorkaa'da bulunan mermer Saffa ve altında bulunan sütun ve kemerler ile oluşan nişler bulunmaktadır. Bütün El Qa'a'yı çevreleyen ve depolama alanlarının üstünde olan bir çerçeve yapılmıştır. Bu çerçevenin üzerine kalem işi yazılar süslenmektedir. El Qa'a da bulunan ve avluya bakan Maşrabeya çubukları oluşturduğu şekiller ve yazılar dikkat çekmektedir. Çatı katındaki Al Aghany odasından Batı İwan'nin yüksek duvarında yapılmış olan torna işi penceresi ile kadınların El Qa'a'da yapılan konuşmaları ya da kutlamaları takip etmesi için yapılmış olduğu düşünülmektedir (Görsel 146, 147, 150).

Görsel 143. El Hawary Evi'nin KD yönü-Zeynep Hatun Evi'nin çatısından çekilmiştir (ana giriş kapısı ve C2 cephesi)

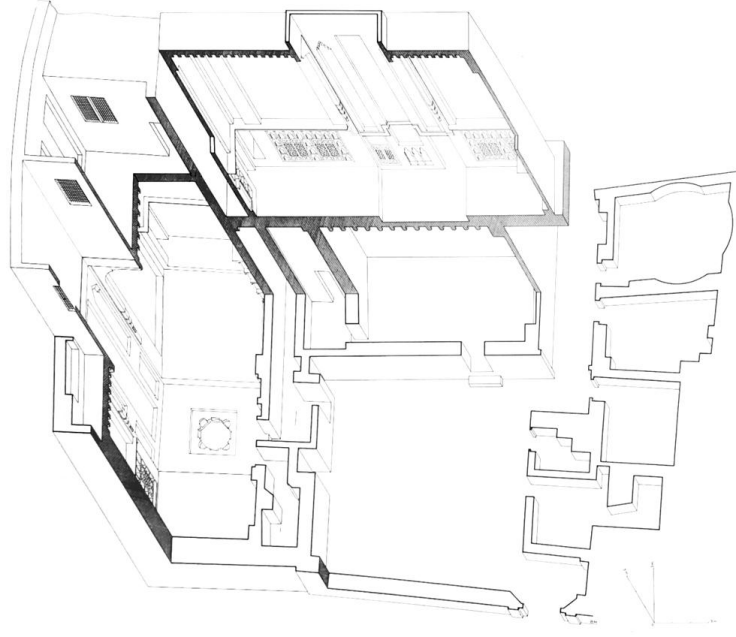
Görsel 144. El Hawary Evi- giriş katı (Maury vd., 1983: s. 200- Düzenlenmiştir) 1-Giriş kapısı 2- Giriş Dehlizi 3- Değirmen odası 4- Depo 5-Oda 6-Hol 7- Hareme ulaştırın merdivenler 8- Oda 9- Avlu 10- ikincil giriş alanı 11-İkincil giriş kapısı (günümüzde bu kapı kullanılmaktadır) 12-Mkad-Taktaboş 13-Ara oda 14- Hol-Koridor (Günümüzde bu alan duvarla çevrili değildir)15- El Qa'a (Mandara) 16- Tuvalet 17- Oda 18-Tuvalet 19- merdivenler (Harem) 20- Hizmet alan avlusu 21- Mutfak 22-Depo 23- Hizmet alanı

Görsel 145. El Hawary Evi- ara kat (Maury vd., 1983: s. 201) 24- 25-26-27- Odalar (bir daire olarak düşünülebilir 28-Ön oda 29- Tuvalet 30-31 oda 32- Hamam alanından kalıntılar

Görsel 146. El Hawary Evi- birinci katı (Maury vd., 1983: s. 202) 33- Ara alan 34-El Qa'a 35- Dehliz- Koridor 36- Oda 37-ön oda 38- Tuvalet 39- Küçük oda 40- Odalar- bir daire 41- Balkona merdivenler 42- avluya bakan balkon 43- ön oda 44- El Qa'a (bir bölümü) 45- Dinlenme odası

Görsel 147. El Hawary Evi- İzometri (Maury vd., 1983: s. 203)

Görsel 148. El Hawary Evii- Mkad-Takhtaboş

Görsel 149. El Hawary Evi- El Mandara ve ona ait Şohşeha-giriş katı

Görsel 150. El Hawary Evi- El Qa'a, depolama alanları, Mermer Saffa ve Al Aghany'ye ait torna işi pencere-birinci kat

4.2.13. El Senary Evi (MS 1783- 1794):

Ev El Naserya Mahallesi Sayeda Zeynab bölgesinde bulunmaktadır. Evin kurucusu Kethüda İbrahim El Senary⁷⁹ tarafından inşa edilmiştir. El Senary aslında kapıcılık yapmaktaydı ancak kendini geliştirerek okuma yazma öğrenmiş ve Mustafa Bey gibi önemli kişilerin hizmetine girmiş ve ondan Türkçe öğrenmiştir. Son olarak 1794 yılında Murat Bey onu vekili olarak tayin etmiştir ve bu şekilde güce sahip olmuştur. Zenginleşen El Senary kendine bu evi inşa etmiştir ve ona hizmet eden

⁷⁹ El Senary onun lakabıdır ve bu lakabı Sudan'ın Sinar Şehri'nden gelmiş olmasından dolayı bu lakabı almıştır (Yaghy, 2004: s. 199).

cariyeler ve kölelerle sahipti. Ancak 1801 yılında İskenderiye’de Osmanlı kaptanı Hüseyin Paşa tarafından hem El Senary hem de başka önemli zatlari öldürülmüştür (Yaghy, 2004: s. 199-200). Bu eve ihtilal döneminden Fransız bir bilim adamı olan Mong’un adını taşıyan dar bir ara sokaktan (pasaj) geçerek girilmektedir (Rezk, 2003c: s. 2168). Günümüzde evin ana kapısı kapalıdır ve arka avlusundan giriş yapılmaktadır (Görsel 151, 152).

Evin belgelerinden yola çıkarak bu evin yapımı ve düzenlenmesi yaklaşık on yıl sürmüştür (1783- 1794 MS). Evin toprağı birçok bölümden oluşmaktadır ve farklı zamanlarda El Senary tarafından alınmıştır. Bu toprağın üzerinde daha önceden inşa edilmiş farklı binaların bazıları yenilenmiş, bazıları kaldırılmış, bazıları baştan inşa edilmiş ve hepsini birbirine bağlamıştır. Evin yapımı 1798 ile 1801 yılları arasında olan Fransız ihtilalından beş yıl önce bitmiştir. Ancak Fransızların Mısır’da bulunduğu süre zarfında bu ev Fransız ressamlar ve bazı bilim adamları tarafından mesken olarak kullanılmıştır. Özellikle Wasf Masr⁸⁰ kitabındaki resim ve araştırmalar bu evde yapılmıştır (Yaghy, 2004: s. 199, 200).

Ev 1960’lı yıllardan itibaren tarihi eser komitesi tarafından kullanılmıştır. Sonrasında 1992 yılındaki depremden kaynaklanan hasarlardan sonra 1996 yılında restorasyona uğramıştır (Yaghy, 2004: s. 203). Ev günümüzde çok iyi durumdadır ve kültür sanat merkezi olarak kullanılmaktadır.

Mang ara sokağına bakan kuzey yönünde bir tane dış cephesi (C1) vardır. Evin ana giriş kapısı (1) cephenin batı tarafındadır ve hemen üstünden büyük bir Maşrabeya yapılmıştır (Yaghy, 2004: s. 203). Maşrabeya’nın alt bölümünde geometrik ve bitkisel oymalar yapılmıştır. Maşrabeya’yı oluşturan torna işi çubukların arası dar tutulmuştur ve hemen üzerindeki bölümde altı tane çok küçük pencere yapılmıştır, bu sayede havalandırma ve evin kapısına gelen kişilerin kim olduğu görülmekteydi (Görsel 152, 153).

Kapının bulunduğu alan dilim süslemeli beşik kemerdur ve etrafında Mimet süslemesi yapılmıştır. Kapının kendisi cepheden girintilidir kapı açıklığı ise şişkin kemerdur ve tek kanatlı ahşap kapı olarak tasarlanmıştır. Kemerin alını iki sıralı

⁸⁰ Fransızların Mısır hakkındaki tüm bilgileri yazmış olduğu önemli bir kitaptr.

Mukarnas süslemelidir ve etrafında Mimet süslemesi yapılmıştır. Kapının sol tarafında ahşap parmaklıklarla kapatılmış iki pencere bulunmaktadır. Evin ana kapısından geçerek (1) dolaylı bir giriş koridorundan (2) iç avluya doğru (5) girilmektedir. Dolaylı girişin sağ tarafında bulunan beşik kemerli kapı bay misafirlerin beklediği ve karşılandığı salon bulunmaktadır (4). Salonun ortasındaki sütun kemerlerin iç ayaklarını taşıyarak çapraz kemerli tavanıyla dikkat çekmektedir. Dehlizin batı duvarında ahşap parmaklıklarla kapatılmış üç pencere mevcuttur. Doğu duvarında ise ahşap parmaklıkla kapatılmış bir pencere ve altında bir odaya açılan beşik kemerli bir kapı bulunmaktadır (3). Odanın kuzey tarafında ahşap parmaklıkla kapatılmış bir pencere ve güney duvarında evin diğer bölümlerine geçiş sağlayan beşik tonozlu bir kapı açıklığı yapılmıştır.⁸¹ Dehlizin sonunda bulunan beşik kemerli açıklıktan geçerek iç avluya (5) giriş yapılmaktadır. Avlunun kuzey duvarındaki bu kemerli kapıdan avluya geçilmektedir, üzerinde üst kata ait bir Maşrabeya bulunmaktadır (Görsel 153) (Rezk, 2003c: s. 2169; Yaghy, 2004: s. 203). Dehlizin bir kısmı beşik tonoz bir bölümü düz tavan olarak tasarlanmıştır.

Avlunun (9,00 m x 7,90m) ortasında mermer bir fiskiye bulunmaktadır. Doğu tarafındaki avluya bakan üç kapı sayesinde; su kuyusu (10), depo alanları, ortak hizmet alanlarına (mutfak, tuvalet gibi) ya da arka bahçeye ulaşılmaktadır (11, 12, 13, 14, 15, 16, 17, 18). Su kuyusunun bulunduğu alan (10) cephe duvardan daha girintilidir ve süslemeli beşik kemerlidir. Bu girintinin üzerinde ahşap parmaklıklarla kapatılmış bir pencere bulunmaktadır (Görsel 153) (Rezk, 2003c: s. 2170; Yaghy, 2004: s. 204). Aynı cephede kapıların üzerinde ahşap parmaklıklarla kapatılmış pencereler ve onların üzerinde dört adet eliböğüründenin taşıdığı biri küçük diğeri büyük iki Maşrabeya bulunmaktadır. Maşrabeya'nın üzerinde ve ölçüsüyle orantılı torna işi ahşap ile kapatılmış iki pencere yapılmıştır.

Avlunun batı tarafında depo odalarına ve hizmet alanlarına (7,8) açılan iki kemerli kapı mevcuttur. Bu cephede ahşap parmaklıklarla kapatılmış pencereler mevcuttur. Avlunun kuzey tarafında dolaylı giriş kemeri dışında hiçbir şey bulunmamaktadır (2) ve güney tarafta ise giriş katına ait Takhtaboş bulunmaktadır (9) (Yaghy, 2004: s. 204). Takhtaboş'u taşıyan dairesel mermer bir sütun bulunmaktadır. Ahşap düz tavanı ve üzerindeki oyma geometrik çalışmalar dikkat

⁸¹ Günümüzde dış avludan bu oda sayesinde koridora ve eve geçiş yapılır.

çekmektedir. Günümüzde bu alanda İslami Dönem'i yansıtan sedefkari ve Maşrabeya çubuklarından oluşan mobilyalar bulunmaktadır. Takhtaboş'un tavanıysa Mkad alanını taşımaktadır (Görsel 153).

Kayıtlara göre Mkad (20) 1791 yılında El Senary'nin yaptığı eklemelerden biri olduğu yazılmaktadır. İç avluya (9,00 m x 7,90 m) bakan cephesi iki beşik kemer dizisinden oluşmaktadır. Ancak kemerin dış kısmına Mukarnas süslemesi yapılmıştır. İki kemerin iç ayaklarını mermer dairesel bir sütun taşımaktadır (Yaghy, 2004: s. 204). Diğer evlerde de olduğu gibi etrafında Mimet süslemesi yapılmıştır. Mkad'in bir kemerinin altı torna işi ahşap tırabzan ile kapatılırken diğer kemer de oturmak için çıkma ahşap bir öge yapılmıştır. Ögenin alt kısmında süslemeler yapılmıştır ve üst bölümü ahşap kemerle avluya bakmaktadır. Bu oturma ögesi eve yapılan restorasyonlardan sonra eklenmiştir, daha önceki kaynaklarda geçmemektedir ancak Wasf Masr kitabında bu alanda ve bu şekilde olduğu çizilmiştir (Görsel 154, 157).

Takhtaboş'un sağ tarafında Mkad alanına ulaştıran taçkapı (6) bulunmaktadır. Taçkapının önünde avluda bulunan altıncısı sahanlık olarak devam eden beş yarım daire şeklinde basamaklı taş merdivenler bulunmaktadır, sahanlığın önünde iç merdivenler alanına açılan lentolu çift kanatlı bir kapı yapılmıştır. Kapının etrafında bulunan taşlarda geometrik kabartmalar, lentonun üzerinde ise üç motif ve aralarında çiçek kabartması ve hepsinin etrafında Mimat karartması yapılmıştır. Kapının etrafındaki boşaltma kemer ve lento arasında mavi, beyaz, yeşil kırmızı renklerden oluşan bitki motifli çinilerle kaplanmıştır. Kapının üzerinde ahşap parmaklıklarla kapatılmış dikdörtgen bir pencere ve bunların hepsini çevreleyen Mimet süslemesi yapılmıştır. Taçkapının üzerinde bir pencere daha mevcuttur (Görsel 154, 157).

Plandan da görüldüğü üzere kapıdan geçerek iç merdiven bölümüne giriş yapılır. On basamaklı merdivenin sonunda bir sahanlık bulunmaktadır, sahanlığın her iki tarafında kapı bulunmaktadır, sağ kapıdan geçerek kata geçiş sağlayan ortak odalar ona bağlı bir tuvalet ve evin diğer odalarına geçilmektedir. Ayrıca üst kata ulaştıran bir merdiven de bulunmaktadır (21, 22, 23). Bu odadan geçerek kattaki diğer odalar geçiş yapılabilir. Mkad'in iç merdivenlerinden sol tarafa geçildiğinde ise Mkad alanına geçilir (20), Mkad'in kuzey duvarında bulunan koridordan (30)

geçerek küçük El Qa'a salonu (28) ve ona bağlı odalara girilmektedir (29). Ayrıca bu kat birbirine açık olduğundan büyük El Qa'a alanına da giriş yapılabilir (Görsel 154).

Küçük El Qa'a alanının (28) tavanı ahşap kirişli ve zemini taş döşemedir. Batı duvarında avluya bakan iki Maşrabeya (28 e) ve önünde taş platformlar (Sedelle) bulunmaktadır. Sedelle'nin (28 a) tavanı düz ahşap tavadır. El Qa'a'nın kuzey duvarında kandilleri koymak için küçük bir duvar hücresi mevcuttur, doğu duvarındaysa diğer odalara (29), ulaştıran kapılar bulunmaktadır. Kapıdan geçerek arka odalara ve tuvalete ulaşılmaktadır. Ayrıca ikincil merdivenler de bulunmaktadır (17) (Görsel 154) (Rezk, 2003c: s.2171). Doğu duvarındaki büyük girintinin alt bölümünde gömme dolaplar- kapaklı etrafında oymalı gözler ve üstünde rafı olan kitaplık yapılmıştır. Batı duvarındaki kapıdan geçerek bir ön oda karşılamaktadır (27) birkaç basamak çıkarak avluya Maşrabeya ile bakan bir alan karşılamaktadır aynı zamanda büyük bir Malkaf bulunmaktadır, bu alan El Qa'a'ya bağlı İwan olarak geçmektedir (24 b). Kuzey duvarındaki kapıdan geçerek büyük El Qa'a alanına (24) girilmektedir.

El Qa'a'nın El Dorkaa'alanına (24 c) giriş yapılmaktadır, El Dorkaa'nın güney duvarında giriş kapısı ve torna işi parmaklıklarla kapatılmış pencereler, batı duvarında hamam alanına (25, 22) ulaştıran bir kapı, yanında torna işiyle kapatılmış pencere ve doğu duvarında mermer Saffa'nın (24 f) bulunduğu bir girinti mevcuttur. El Dorkaa'nın ortasında mermer bir fiske bulunmaktaydı, tavanıysa ahşap bitki ve geometrik motif oymalarla süslü ve ortasında kubbeli Şohşeha'yı taşıyan sekizgen ve Mukarnas köşeler bulunmaktadır. El Dorkaa'dan bir basamak yüksekte olan İwan'ın kuzey tarafında sokağa ve giriş kapısına bakan büyük bir Maşrabeya bulunmaktadır (24 b-e). Batı duvarının ortasında çift kapaklı ve etrafında oymalı rafların bulunduğu depolama alanı bulunmaktadır. Doğu duvarının ortasında odaya açılan bir kapı ve her iki yanında gömme depolama alanları mevcuttur. İwan'ın tavanı ahşap düz tavadır ve orta kısmında oyma süslemeler yapılmıştır. İwan'ın El Dorkaa'ya açılan yönünde ön kirişi taşıyan ahşap oyma süslemeli payandalar ile bulunmaktadır (Görsel 154, 158). Güney İwan 'de bulunan kuzeye bakan Malkaf'ten sağlanan hava, El Dakaa'nın güney pencerelerinden geçmektedir; ayrıca Kuzey İwan'ın kuzeyindeki

Maşrabeya'dan serin hava akışı sağlanırken, ısınmış olan sıcak havanın ise El Dorkaa'da bulunan Şohşeha'den çıkışı sağlanmaktadır (Görsel 156).

Mkad kapısından (1,92 m x 1,12m) giriş yapıldığında Mkad'in zemininden 15 cm daha alçak bir alan (4,00 m x 1,50 m) mevcuttu. Mkad'in zemini ise yaklaşık 8,40 m uzunluğunda eni ise 4,70 metredir. Daha önce de bahsedildiği üzere Mkad'in avluya bakan duvarının doğusunda bulunan koridordan (30) geçerek harem El Qa'a (28) salonuna geçilmektedir. El Qa'a'nın batı duvarındaki Maşrabeya (28 e) sayesinde hem avluya bakar hem de Mkad'ta olanları takip etmektedir. Mkad'in güney duvarında girinti-duvar hücresi (yükseklik 2,06 m x en 2,30 m x derinlik 0,35 cm) yapılmıştır. Doğu duvarında ise benzer bir girinti (yükseklik 1,85 cm x en 1,92 m x derinlik 0,20 cm) mevcuttur, alt tablası yerden yüksekliği 0,45 m'dir.⁸² batı duvarında Mkad'in giriş kapısı ve yanında depolama alanı olarak kullanılan bir girinti (yükseklik 1,65 cm x en 1,55 m x derinlik 0,32cm) mevcuttur. Zemini daha önce yonu taşıyla döşenmiş olup; tavanı ise günümüzde süslemesiz ahşap kirişlidir. Bu tür girintilerin alt bölümünde depolama alanı yapılmaktadır (Görsel 154) (Yaghy, 2004: s. 206-207).

Evin ikinci katıysa çatı katıdır. İkinci katta sadece iki oda bulunmaktadır (32), biri büyük diğeri küçüktür. Büyük odanın doğu duvarında ahşap torna işi ile kapatılmış iki pencere ve güney duvarında odanın giriş kapısı ve solunda bir pencere yapılmıştır. Kuzeyinde havalandırma boşluğuna (33) bakan bir pencere ve sağ tarafında odaya açılan bir kapı bulunmaktadır (Görsel 155) (Rezk, 2003c: s. 2173).

⁸² Günümüzde çift kapaklı kitaplık arasında ve üzerinde oymalı raflarla çevrili gömme depolama alanı olarak yapılmıştır.

Görsel 151. El Senary Evi'nin konumu (Google maps)

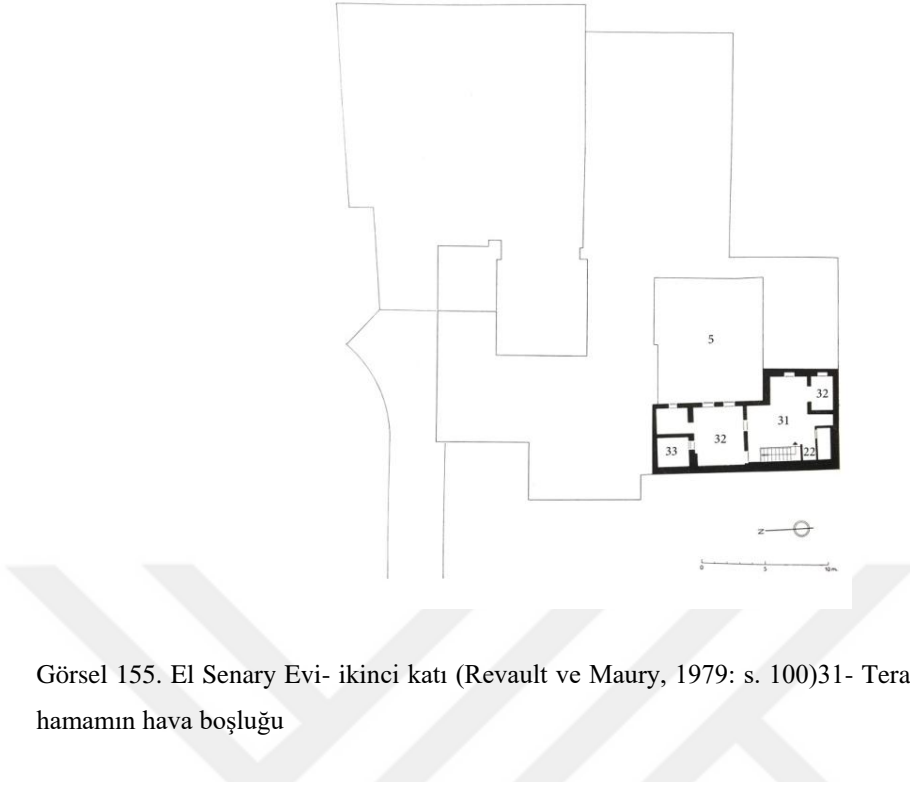
Görsel 152. El Senary Evi- Ana giriş kapısı (C1)

Görsel 153. El Senary Evi- Giriş katı (Revault ve Maury, 1979: s. 91) 1-Ana giriş kapısı 2-Dolaylı dehliz 3- Bekçi odası 4- Bay misafir karşılama odası 5- İç avlu 6-Mkad merdivenleri 7- Tuvalet-Hizmet alanı 8- Hizmet ortak odalar 9- Takhtaboş 10- Su kuyusu 11-13- Ortak hizmet alanları 14- Mutfak öncesi oda 15- Konut hava boşluğu 16- Mutfak 17- İkincil merdiven 18- Arka avlu 19- Dış avluya giriş (günümüzde kitap satış alanı)

Görsel 154. El Senary Evi- birinci katı (Revault ve Maury, 1979: s. 96) 20- Mkad a- alçak alan 21- ara geçiş odası 22-Tuvalet 23- Oda 24- Üst El Qa'a b-İwan c- El Dorkaa 25- Hamam 26- Oda 27- Oda- Küçük El Qa'a'ya geçiş alanı 28- Küçük El Qa'a a- Sedelle e- Maşrabeya 29- odalar 30- Koridor

Görsel 155. El Senary Evi- ikinci katı (Revault ve Maury, 1979: s. 100)31- Teras avlusu 32- oda 33- hamamın hava boşluğu

Görsel 156. El Senary Evi- Mkad, Üst el Qa'a'yi ve ona ait Malkaf- şöşsha- saffa- Maşrabeya gibi öğeleri gösteren kesit (Revault ve Maury, 1979: s. 98)

Görsel 157. El Senary Evi-Sol fotoğraf Taçkapı- Sağ fotoğraf Takhtaboş ve Mkad alanını göstermektedir (6, 9,11) (Revault ve Maury, 1979: s. 98)

Görsel 158. El Senary Evi- Üst El Dorkaa'nın tavanı (24 c) (Revault ve Maury, 1979: s. 98)

3.2.14. Ali Labib - El Memar El Masry'nin Evi (18. yy.ortası)

Ev 18. yy. sonunda El Şerif Omar EL Maltily ve kardeşi İbrahim tarafından inşa edilmiştir. Evin birçok adı bulunmaktadır; evin gözlemcisi- bekçisi olan Ali Labib sonradan Fransız sömürge döneminden (1798-1801) itibaren bazı sanatçılara odaları kiralayarak resim atölyesi olarak kullandıklarından dolayı sanatçıların evi diye adlandırılmıştır (Rezk, 2003c: s. 2108). Son olarak ünlü mimar Hasan Fathy evin üst katında yaşamıştır. Ev günümüzde El Memar El Masry yani Mısır Mimarisi adını taşımaktadır. Günümüzde kültürel faaliyet alanı ve müze olarak

kullanılmaktadır. Mısır'ın tarih boyunca sahip olduğu farklı mimari dönemleri ve yöresel mimarlığı ile ilgili maket ve yazılarla açıklanmaktadır. Ayrıca Mısır'ın birkaç ünlü mimarlarının çalışmaları ile ilgili maket ve çizimler sergilenmektedir. Evin en son katında yaşamış olan Hassan Fathy'nin eşyaları ve çalışmaları müze gezisini kapsamaktadır. Evin ana cephesi Darb El Labana ara sokağına bakmaktadır, konum olarak Kanibey Camisi'nin arkasında ve Kale bölgesindedir (Görsel 70).

Görsel 159. Ali Labib Evi- Dış cephe

Evin iki dış cepheye sahiptir, ana cephesi GD yönündedir ve evin üç katı gözükmektedir (Görsel 159, 160). Bu cephe yaklaşık 16,80 m uzunluğundadır. Evin ana giriş kapısı (1) cephenin doğu tarafındadır, evin giriş kapısı beşik kemerlidir, kemer anlının üzerine Mukarnas süslemesi ve etrafındaysa Mimet kabartması yapılmıştır. Kapının her iki yanında sekiz uçlu yıldız kabartması yapılmıştır. Ana giriş kapısı sade tek kanatlı ahşap bir kapıdır. Kapının üstünde ahşap parmaklıklar ile kapatılmış bir pencere yapılmıştır. Kapının sol tarafında ahşap torna isi ile kapatılmış bir pencere ve üzerinde ahşap parmaklıkla kapatılmış pencere daha bulunmaktadır. Evin birinci katına ait iki Maşrabeya ve onların üzerlerinde pencereler yapılmıştır (günümüzde bu pencereler ahşap parmaklıklar ile kapatılmıştır). İkinci katta ise iki Maşrabeya ve üzerlerinde dikdörtgen pencereler bulunmaktadır (günümüzde bu pencereler ahşap parmaklıklar ile kapatılmıştır). Ana cephenin birinci ve ikinci katları çıkmadır ve onları taşıya beş taş payanda bulunmaktadır (Rezk, 2003c: s.

2109; Yaghy, 2004: s. 208). Giriş katı hariç ana dış cephe genel olarak simetriktir, her iki yanda üst katlara ait üst üste iki Maşrabeya ve üzerlerinde pencereler yapılmıştır, orta alandaysa üçüncü kata ait bir çıkma ve ona ait iki yan yana biri küçük biri büyük iki torna işi pencereler yapılmıştır. Giriş katı ise düz duvardır, giriş kapısının yanında bulunan yüksek tepe pencereleri ve cephenin diğer ucunda giriş katına ait yüksek pencere dışında hiçbir detay yapılmamıştır. Giriş katı selamlık alanı olsa bile giriş katlardaki pencerelerin insanların göz hizalarından daha yüksek ve küçük yapılması iç mekânlardaki mahremiyeti sağlamaktadır. Ayrıca Harem alanına ait birinci kattaki pencereler Maşrabeya olarak yapılmıştır (Görsel 159).

İkinci dış cepheye GB (C2) yönündedir ve iki bölümden oluşmaktadır. Bir bölümü diğerinden yaklaşık iki metre çıkıntılıdır. Bu çıkıntılı bölümde birçok pencere bulunmaktadır (Rezk, 2003c: s. 2109). Girintili bölümdeyse Maşrabeya ve üzerinde torna işi pencere, yanında benzer pencereler ve alt kata ait ahşap parmaklıklarla kapatılmış pencereler mevcuttur. Günümüzde bu cephedeki pencereler ahşap parmaklıklarla örtülmüştür.

Ev iki avludan oluşmaktadır; ilki küçük ve GD tarafındadır (2), ikincisi ise ana avludur KB tarafındadır (10) ve diğerinde daha büyüktür. Evin girişi GD cephesinde (C1) bulunmaktadır (1). Kapıdan geçerek bir giriş alanı karşılamaktadır, tavanı ahşap kirişlidir, yerler ise taş döşemedir ve kapıdan geçtikten sonra karşı duvarında taş platform yapılmıştır. Giriş alanından sol tarafa yönelerek küçük avluya (6,20 m x 5,70 m) (2) giriş yapılmaktadır, avlunun yerleri taş döşemedir, avlunun KD duvarında bulunan kapıdan geçerek koridorun sonunda bulunan dikdörtgen bir odaya ulaşılmaktadır (6). Avlunun GD duvarı düz duvar olarak yapılmıştır. En üst katı çıkmadır ve onu taşıyan ahşap payanda bulunmaktadır. Çıkma iki ahşap parmaklıklarla örtülü iki kare pencere mevcuttur (Rezk, 2003c: s. 2109; Yaghy, 2004: s. 208-209). GB duvarında üç kapı bulunmaktadır (3, 4, 5). İlk kapı yıldız ve baklava kabartmalı, lentolu ve etrafında oymalı süslemeler ile boşaltma kemer yapılmıştır. Lento ve boşaltma kemeri arasında desenli çiniler mevcuttur. Etrafındaysa Mimet süslemesi yapılmıştır. Bu kapıdan geçildiğinde dikdörtgen bir odaya (3) giriş yapılmaktadır. Odada avluya bakan büyük ahşap parmaklıklar ile kapatılmış bir pencere mevcuttur. Odanın GB ve GD duvarlarında birer pencere bulunmaktadır. İkinci kapıya bir koridora açılmaktadır ve koridor kare depo odasına

ulaştırmaktadır (4). Her iki odanın kapısının ortasında bulunan taş merdivenler sayesinde birinci katta bulunan Mkad alanına ve ona bağlı konaklama odasına çıkılmaktadır (Görsel 160) (Yaghy, 2004: s. 209). İ avlunun KD duvarında giriş katında iki kapı mevcuttur, biri beşik kemerli tek kanatlı künde kari kapıdır ve üzerinde ahşap parmaklıklarla örtölü bir pencere bulunmaktadır. Sağ tarafındaysa avluya açılan bir kapı daha mevcuttur. Bu i cepheye ait birinci kat çıkmadır ve yükünü taş payanda taşımaktadır. Birinci kata ait bir Maşrabeya yapılmıştır, hemen yanında ahşap parmaklıklar ile kapatılmış bir pencere yapılmıştır, ikinci kata ait bir başka Maşrabeya ve onu beş eliböğüründe taşımaktadır (Rezk, 2003c: s. 2109; Yaghy, 2004: s. 209). Her iki pencerenin üstünde torna işi pencereler yapılmıştır.

Avlunun KB tarafında iki kapı bulunmaktadır, ilk ahşap lentolu tek kanatlı kapıdan geçerek birinci kata ulaştıran i merdivenlere (7) giriş yapılır ve yanında bulunan şişkin kemerli girişten geçerek ikinci avluya giriş yapılmaktadır (8) (Görsel 160). Avlunun bu cephesinin birinci katı çıkmadır ve taş payandalar taşımaktadır, birinci kata ait bir Maşrabeya, yanında bir pencere ve onun üzerinde ibrik figürünü oluşturan iki torna işi ahşap parmaklıklarla kapalı bir pencere daha yapılmıştır. Bu ıkma katı alttan ahşap kaplamalı kirişli tavan taşımaktadır (Rezk, 2003c: s. 2109). Bu cephenin üst Maşrabeya'sını bu katta çıkmadır ve altından onu taşıyan ahşap kirişler gözükmektedir.

Mkad alanına ilk ve küçük avludan geçilmektedir (Görsel 162). At nalı iki kemer dizisi ile avluya bakmaktadır. Kemerlerin i ayakları yuvarlak bir sütuna dayanırken, dış ayaklar yan duvara bağlanmaktadır. Kemerlerin etrafında Mimet süslemesi yapılmıştır. Kemerlerin alt bölümünde ahşap torna işi korkuluk konulmuştur. Eskiden KB tarafındaki kemer duvara bağlı olan altı eliböğüründenin taşıdığı Maşrabeya ile kapatılmıştı. Maşrabeya üç ön ve iki yan pencereler ile avluya açılmaktaydı. Diğer kemer ise Maşrabeya ile aynı yükseklikte ahşap torna işi ile kapatılmıştı. Bu pencereler camlıydı. Diğer kemer ise ahşap torna işi ile kapatılmıştır ve hem Maşrabeya hem de diğer pencerenin iç kısımlarında cam kanatlı pencereler ile örtölmekteydi (Yaghy, 2004: s. 209, 210). Günümüzde ise iki kemer tamamen avluya açık bir şekilde bakmaktadır (Görsel 163).

Avluda bulunan taçkapı sayesinde Mkad alanına geçilmektedir. Taçkapının önündeki dört basamaklı merdivenden sonra bir sahanlık (0,90 m x 1,84 m) bulunmaktadır. Yan tarafında torna işi korkuluk yapılmıştır. Taçkapının üst kısmı dilimli kemer olarak tasarlanmıştır. Taçkapının alt bölümündeki lentolu kapıdan (1,86 m x 0,85 m) geçerek iç merdiven alanına girilmektedir. Lentonun üzerinde geometrik kabartmalar ve her iki yanında ise taşın üzerine selvi ağaç şeklinde oymalar yapılmıştır. Kapının her iki yanında oturmak için yükseltilmiş platformlar (Uzunluk 0,38 m x En 0,32m) mevcuttur ve üzerine kabartmalı motifler yapılmıştır. Kapı açıklığı künde kari çalışmasıyla yapılan ahşap tek kanatlı kapıyla örtülmektedir. Kapının etrafında bulunan boşaltma geçmeli taş kemer ve kapının lentosu arasındaki alanda mavi beyaz bitki süslemeli çiniler yapılmıştır. Kapının üstüdeyse ahşap parmaklıklarla kapatılmış bir pencere mevcuttur. Kapıdan geçerek altı basamaklı iç merdiveninden sonra bir sahanlık karşılamaktadır. Sağ taraftaki kapı bir odaya açılmaktadır, sol taraftaki ahşap kapıysa Mkad alanına açılmaktadır. Sahanlığın karşı duvarındaki pencere ise ahşap torna işi parmaklıklarla örtülmüştür; ancak içerden cam kanatlı pencerelerle kapatılmaktadır. Hem giriş alanı hem de taçkapının etrafında Mimat kabartma motifi yapılmıştır (Görsel 162, 163) (Yaghy, 2004: s. 211-213). Mkad dikdörtgen bir alandır (yaklaşık 6,00m x 4,25m). Mkad'in KD tarafı açık kemer dizisi ile avluya bakmaktadır. Mkad'in GB duvarında bir pencere bulunmaktadır, GD duvarındaysa sokağa bakan ve beş eliböğüründen taşıdığı Maşrabeya yapılmıştır, dış cepheden yaklaşık 1,25 m çıkıntılıdır. Maşrabeyanın üstünde renkli vitray camlarla kapatılmış üç pencere yapılmıştır. Mkad'in yerleri yonu taşıyla döşenmiştir. Tavanıysa düz ahşap ince kirişli tavan olarak tasarlanmıştır (Yaghy, 2004: s. 211).⁸³ Günümüzde Maşrabeya'nın üstündeki dikdörtgen pencere ahşap parmaklıklar ve üzerine normal saydam cam kanatlı pencerelerle kapatılmaktadır. Maşrabeya'nın alt tablası geniş tutularak oturma alanı sağlanmıştır. Ayrıca Maşrabeya'nın orta alanındaki çıkıntı aslında Maşrabeya alanına su testisi konularak suyun soğuması sağlanmaktaydı. Yapılan son restorasyondan sonra Mkad'in tavanı ahşap kirişlidir. İlk avlunun en üst katında iç avluya bakan üst katlara ait beş Maşrabeya yapılmıştır. Bu küçük iç avlunun hem diğer avluya bir dehlizle

⁸³ Bu anlatım 2002 yılında yazar tarafından yapılmıştır ancak bu tarihten sonra restorasyon yapılmıştır.

bağlı olması hem de üst katlara ait çıkmanın ve Maşrabeya'ların iç avluya sağladığı gölge, mekâna serinlik ve gölge katmaktadır.

İkinci ve ana avlunun batı tarafında Takhtaboş (11) bulunmaktadır, Takhtaboş'un batı duvarında depo odalarına açılan iki kapı mevcuttur (14, 15). Kuzey tarafında bulunan üçüncü kapı ise tuvalete (13) açılmaktadır. Dördüncü kapı sayesinde birkaç basamakla alt El Qa'a (El Mandara) (16) alanına geçilmektedir. El Qa'a ise iki İwan ve El Dorkaa'dan oluşmaktadır. El Qa'a' ya bağlı konaklama-yatak odası mevcuttur. Hem El Mandara hem ona bağlı olan oda (17), ahşap torna işi pencereler ile avluya bakmaktadır. Avlunun kuzey duvarında bulunan ve önündeki iki basamaktan sonra iç merdiven alanına girilir (12) ve bu avluya ait harem alanı olduğu düşünülen üst kata ulaşılmaktadır (Görsel 160, 164). Birinci katta odalar, hamam bulunur ve üst El Qa'a alanına geçilmektedir. Evin kurucusunun sanat ile ilgilendiği aşikârdır. Üst El Qa'a salonlarındaki duvarlara geleneksel ev ve bahçe figürleri çizilmiştir. Bu sanat özellikle 18 y.y ve 19 y.y.'da yayılmıştır (Görsel 161, 165) (Yaghy, 2004: s. 210).

Birinci avlunun KB duvarındaki kemerli kapı açıklığından geçerek ikinci avluya ulaşılmaktadır. Bu geçiş dehlizinin yerleri taş döşemedir, sol tarafında dikdörtgen bir oda mevcuttur (5), odanın zemini yeni döşemedir, tavanıysa ahşap kaplamalı kirişli tavadır. Ardında tuvalet bulunmaktadır (9). Dehlizden sonra ikinci avluya (10) giriş yapılır. Dikdörtgen avlunu taş döşemelidir, avlunun KD duvarında lentolu bir kapı bulunmaktadır, kapının etrafındaki boşaltma kemeri ve düz kemer arasında mavi beyaz bitki motifleri taşıyan çiniler yerleştirilmiştir. Kapının etrafındaysa kabartmalı geometrik motifler yapılmıştır. Kapının üzerinde bir pencere mevcuttur. Aynı cephenin giriş katının üzerinde birinci katın çıkma bölümü ve onu taşıyan payanda gözükmektedir. Çıkma bölümde kare beş pencere mevcuttur, üçü alt kısımda ve ikisi üsttedir (Rezk, 2003c: s. 2110). Üç basamak sonra bu kapı sayesinde üst katlara ulaştıran iç merdivenler bölümüne girilmektedir.

İkinci avlunun GB iç duvarının en batısında çift kanatlı zigzag motif şeklindeki künde kari kapı mevcuttur. Kapıdan geçmek için yarım daire şeklindeki basamaklı merdiven çıkılmaktadır (Rezk, 2003c: s. 2110). Bu kapıdan geçerek Mandara odasına (16) girilmektedir. Kapının etrafında yapılan geometrik kabartmalar, düz taş ve

etrafındaki boşaltma kemerin arasında mavi beyaz desenli çiniler dikkat çekmektedir. Bu çiniler genelde Osmanlı Dönemi'ne ait bir süsleme ögesidir. Kapının sol tarafında Mandara'ya ait ahşap torna işi parmaklıklarla kapatılmış pencere bulunmaktadır. Aynı cephenin güney tarafında birkaç merdiven inerek tek kanatlı bir kapı sayesinde tonozlu bir odaya giriş yapılmaktadır (18). Bahsi geçen odaya bağlı ve yukarıya doğru çıkan birkaç basamak sayesinde arka bir bahçeye çıkış yapılmaktadır. Bu da evin batı tarafındadır (C2 tarafındadır). Avlunun KB yönündeki alan Takhtaboş (11) olarak tasarlanmıştır. Üst katın çıkma olması ve bu çıkmayı taşıyan orta alandaki mermer sütun kullanılmıştır. Takhtaboş'un tavanı ise düz ahşap tavadır. KB duvarındaki beşik kemerli kapı sayesinde depo odasına (14) girilir. Genel olarak bu avlunun üst katlarına ait pencereler sayesinde avluya açılmaktadır. Bu pencereler torna işi ahşap çalışmalarla kapatılmıştır. Mandara'nın El Dorkaa alanında sekizgen mermer bir havuz yapılmıştır -muhtemelen vaktinde fıskiye olarak işlev görmekteydi- giriş kapısının yanındaysa mermerli Saffa bulunmaktadır. İwan taraflarında oymalı rafli ve künde kari kapakları olan gömme dolaplar yapılmıştır. El Mandara'ya bağlı hem iç avluya bakan hem dış avluya bakan ahşap parmaklıklarla kapatılmış pencereler yapılmıştır (Görsel 160, 164).

Evin ikinci katına çıkıldığında bir koridor karşılamaktadır (19). Sol tarafa doğru gidildiğinde daha önceden mutfak olarak kullanıldığı düşünülen iki ortak alan ve bir odaya ulaşılmaktadır (20, 21, 22). Sağ tarafa doğru gidildiğinde geniş bir alan karşılamaktadır (23). Hemen karşı duvarında torna işi bir bölme ve ona bağlı ahşap bir kapıdan geçerek dış açık bir avluya (24) çıkılmaktadır. Geniş holün (23) sağ taraflarında tuvalet, küvet alanı (25, 26) ve Küçük EL Qa'a (27) alanına açılan bir kapı bulunmaktadır. Tek İwan'e sahiptir, İwan'ın duvarına Rumeli hisar ve etrafında bulunan manzaralar çizilmiştir. Müzede yazılan bir bilgilendirmeye göre; genelde Osmanlı Dönemi'nde ev sahipleri Türk asıllı olduklarını göstermek ve bunu çizerek bir iftihar göstergesi olarak kullanmaktaydılar. Holün GB duvarındaki kapıdan geçerek üst El Qa'a (28) alanına giriş yapılmaktadır. El Qa'a El Dorkaa (28 c) ve İki İwan'den (28 b) oluşmaktadır. El Qa'a'ya bağlı Sedelle'ler yapılmıştır (28 a). El Qa'a'nın tavanında kalem işi ve farklı renkler kullanılarak hem geometrik hem de bitki figürleri mevcuttur; ancak bitki figürleri daha fazladır. El Qa'a'ya bağlı bir oda (29) bulunmaktadır ve GD İwan 'deki kapıdan geçerek arka ara odaya geçilmektedir

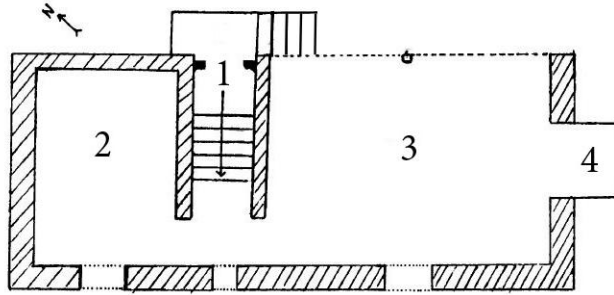
(Görsel 161, 165, 166). Bu evin ikinci katında-çatı katında Mimar Hassan Fathy yaşamaktaydı. Beton yapılarda yaşamayı reddeden ünlü mimar bu katta kendine bir yaşam ve çalışma alanı kurmuştur ve bu evde vefat etmiştir (Görsel 167).

Görsel 160. Ali Labib Evi- giriş katı (Revault ve Maury, 1979: s.165) 1- Ana giriş kapısı ve giriş alanı 2-birinci avlu 3- oda 4-5-6- Hizmet alanına ait odalar 7- iç merdiven 8-İkinci avluya geçiş alanı 9- Tuvalet 10- İkinci avlu 11-Takhtaboş 12- İç merdivenler 13- Tuvalet 14- Depo odası 15-17- El Mandara'ya bağlı odalar 16- El Mandara b- İwan c- El Dorkaa 18- Bodrum odasına ulaştırın merdiven

Görsel 161. Ali Labib Evi- birinci katı (Maury vd., 1983: s. 248) 19- Koridor 20- hizmet alan odası 21- eski Mutfak 22-Oda 23- Geniş hol 24- Dış avlu- teras 25- Tuvalet 26- küvet bulunmaktadır 27- Küçük EL Qa'a 28- Üst El Qa'a a- Sedelle b- İwan c- El Dorkaa

Görsel 162. Ali Labib Evi- Mkad'ın krokisi (Yaghy, 2004) -düzenlenmiştir

Görsel 163. Ali Labib Evi- Mkad'in merdivenleri ve dış cepheye bakan Maşrabeya

Görsel 164. Ali Labib Evi- Sol görsel ikinci avluyu ve Takhtaboş'u göstermektedir- Sağ taraftaki görsel El Mandara alanına aittir (Görsel 160-11,16)

Görsel 165. Ali Labib Evi- El Qa'a alanına ait duvar resmi (Görsel 161-28)

Görsel 166. Ali Labib Evi- Üst EL Qa'a'ya ait Şohşeha (Görsel 161-28)

Görsel 167. Ali Labib Evi- Hassan Fathy'nin oturma odası

İncelenen örneklerde de görülmüştür ki; karmaşık bir plan düzenine sahip Eski Kahire evlerinin her birinin plan şekli farklı olmakla birlikte iç mekânda ortak özellikleri bulunmaktadır. Bunlar kısaca şöyle özetlenebilir:

- Konutlar harem, selamlık ve hizmet alanlarından oluşması
- Genelde iki ile üç kat arasında olup, düz çatı katı yapılması
- Havalandırma, mahremiyet ve ışılandırma amacıyla iç avlunun yapılması
- Havalandırma amacıyla mimari öğelerin kullanılması (Malkaf, Maşrabeya, Şohşeha)
- Hava şartlarına karşı mekânsal çözümlerin yapılması (Mkad ve Takhtaboş gibi)

- Ana El Qa'a alanının bulunması ve konutun en gösterişli kapalı alanı olması
- Mahremiyet ilkelerinin sağlanması
- Mahremiyet açısından dış cephede kullanılan pencerelerin göz hizasında olmaması ve Maşrabeya ile kapatılması
- Mahremiyet ve iklimlendirme durumuna bağlı pencere seçimi; ahşap torna işi pencereler, ahşap parmaklıklarla kapatılmış pencereler, Maşrabeya ve üst pencereler gibi uygulamalar görülmektedir.
- Konutların giriş bölümlerinde dolaylı giriş ilkesine uyulması
- İkincil kapının bulunması
- İkincil merdivenlerin bulunması
- Alt katta El Mandara ya da karşılama salonunun bulunması
- Mkad alanına özel bir girişin bulunması ve taçkapının yapılması
- Ana giriş kapısı, Mkad alanı, avlu, iç cephe ve Ana El Qa'a alanlarına mimari ve süsleme açısından gelen misafirlerin dikkatini çekmesi için evin diğer alanlarına göre daha fazla özen gösterilmesi
- Oturmak için yapılan taş platformlar
- Farklı ahşap tavan çeşitleri (çıtakari, düz tavan, künde-kari, oymalı, kirişli tavan)
- Ahşap tavanların bitkisel ve/ya da geometrik kalem işi ile süslenmesi
- Tavan kaidesinde yazılan Kur'an-ı Kerim'den ayetler ve konutu inşa eden kişinin adı
- Künde-kari kapaklı etrafında oymalı rafları olan gömme dolapların yapılması

4.3. DONATI ÖRNEKLERİ:

Konutun içindeki temel ihtiyaçlardan doğan eylemlerin yapılma şekli daha çok kültür, inanç ve ekonomik unsurdan etkilenmektedir. Konutta ihtiyaç duyulan temel alanlar şu şekilde sıralanabilir: Yemek yeme alanı, yemek pişirme alanı, uyuma alanı, oturma alanı ve yıkanma alanı. Bu temel eylemlerin ne şekilde yapıldığı ve konutun hangi bölümünde yapıldığı kültürden kültüre değişmektedir. Memlûk ve Osmanlı Dönemleri'ndeki bu üst tabakaya ait evlerde yapılan incelemeler sırasında, bu temel eylemlere göre konutta mekânsal kurgunun yapıyla birlikte şekillendiği görülmektedir.

Arap Müslümanların sanat ile ilgilenmesi İslam'ın halifelik merkezinin Arap yarımadasının dışında olduğunda başlamıştır. İslami sanat tarzı başlarda bulunduğu ülkenin sanatından etkilenecek İslam kültürüne göre uyarlanmıştır. Örneğin, başlarda Mısır'da İslami sanat tarzı Kıpti sanat tarzından etkilenmiştir. Ancak bu ilk yüzyıldan hemen sonra kendine özgü bir sanat oluşturmaya başlamıştır, bu özgünlük ve gelişim zaman içerisinde artarak daha önceden etkilenecek oluşan sanattan uzak hem mimari hem de sanatsal olarak özgünleşmiştir (Rashed, 1982: s. 81-Waziri, 1999: s. 7). Hz. Muhammed ve dört halife Dönemi'nde basit ve mütevazı hayat tarzına önem verilmiştir. Hem konut hem de ibadet yerleri mütevazıydı. Kullanılan malzemeler ise basit ve ilkeldi. Arapların fetihlerinden sonra Suriye'de bazı kiliseler ve İran'da bazı saraylar mescitlere dönüştürülmüştür. Ancak Mısır'da yeni bir şehir ve mütevazı mescitler inşa edilmiştir. Halifelik Emevilere geçtikten sonra bu durum değişmiştir. Yönetim merkezi Şam olan Emevi Devleti, Fas ve Bizans krallarının inşa ettiği abartılı yapılar gibi büyük yapılar inşa etmeye başlamışlar. Bu şekilde ilk İslami sanat ve mimari tarz ortaya çıkmıştır: Bu da Emevi tarzıdır. Bu sanat ve yapı tarzı yönettiği diğer alanlara da geçmiştir. Halifeler ilk başlarda yerde oturmaktaydılar; ancak özellikle Emeviler Dönemi ve sonraki dönem halifeleri yerde oturmak yerine üzerinde altın, fildişi ve değerli taşlarla süslenmiş oturma öğeleri (taht) yapmışlardır (Rashed, 1982: s. 82, 83).

Kısaca Mısır'da ve Arap dünyasında mekânda eşya kullanımına ve yapılara göz attıktan sonra Kahire evlerinde mekânda eşya kullanımını incelenmektedir. Genel olarak Kahire evlerinde birçok eylem aynı mekânda yapılmaktaydı. Yani aynı alanda yemek yenir, uyunur ve oturulurdu (Görsel 168). Her eylem için uygun donatı malzemesi hazırlanırdı. Donatı örneklerinden bahsetmeden önce eylemlerin nasıl yapıldığı aşağıda anlatılmaktadır:

Uyuma eylemi:

Uyuma zamanı geldiğinde depolama alanlarında (ana alanlara bağlı küçük odalarda ya da özel bir depolama alanında) bulunan döşekler odanın herhangi bir köşesine serilerek uyulmaktaydı. Genelde kışın tavanı alçak olan odalar tercih edilmekteydi. Çok sıcak havalarda ise açık olan alanlarda (avluda) ya da evin çatısında bulunan odalarda yatılmaktaydı (Hanna, 1993: s.195). Uyumak için özel bir

oda mevcut değildir, sabah oturmak için kullanılan odalar akşam uyumak için de kullanılmaktadır. Uyumak için yatak kullanılmazdı. Sadece döşek ve yastık yeterliydi (Ali, 2014: s. 142). Memlûkler Dönemi'nde yapraksız hurma ağaç dallarından hazırlanan döşeklerin üzerine pamuk ile doldurulmuş minderler serilerek uyulmaktaydı (Ashour, 1992: s. 129). Konutta bulunan ana mekânlara bağlı küçük odalar yapılmaktaydı. El Qa'a ve Mkad gibi karşılama alanlarına bağlı küçük odalar konaklama ya da uyumak için kullanılmaktaydı. Özellikle özel alanlara yani mahrem alanlara girmeyecek ve misafir olarak kalması gereken kişiler bu odalarda ağırlandılmaktaydılar (Hanna, 1993: s. 15). Konutlarda farklı tavan seviyeleri kullanılmıştır. Genelde bir alandan diğer alana geçerken basamaklar kullanıldığı ya da tavan yüksekliği değiştiği görülmektedir. Bu şekilde de farklı seviyelerde odalar bulunmaktadır. Ancak Abdel El Salam'e göre (2003: s. 84) üst katlarda farklı seviyelerde bulunan odalar ya da daireler uyumak için kullanılmıştır. Bu daireler El Qa'a'dan daha küçük ve tavanları bu ana mekânlara göre alçak tavanlıdır. Konutların anlatımı sırasında da bazen ara katlar ya da ayrı iki oda ve onlara bağlı hizmet alanlarına rastlanmıştır. Bu alanlara daire ya da mesken olarak adlandırılabilir. Hanna'e göre (1993: s. 61) saraylarda ya da konutlarda bulunan daireler (mesken) evin içinde yaşayan aile fertlerine özel bir alan sunmaktadır. Örneğin çok eşli biri ise konutun içinde her eş için ayrı bir daire tahsis edilebilmektedir.

Oturma eylemi:

Daha önce de anlatıldığı üzere evlerde misafir ağırlamak ya da oturmak için birçok alan mevcuttur. Genelde yere serilen minderlerde oturulmaktaydı. Ama minder haricinde donatı örnekleri de mevcuttur. Bu konu detaylı bir şekilde (Bölüm 4.3.1.5)' de anlatılmaktadır (Görsel 168).

Yemek Yeme ve pişirme eylemi:

O dönemlerde yerde yemek yenmekteydi ve genelde konutlarda yemek pişirilmemekteydi. Yani insanların çoğu (ne kadar zengin olursa olsun) konutta yemek pişirmek yerine dışarıdan pazarlarda ve sokaklarda pişirilmiş yemekleri satın alarak tüketmekteydiler. Bazen de evde hazırladıkları yemekleri fırınlara gönderip pişirmekteydiler. Bahsi geçen dönemlerde özellikle yapılan kutlamalarda misafire yemek ikram etmek ve en iyi şekilde ağırlamak çok önemliydi (Görsel 169) (Ashour,

1992: s. 129- 131, Ali, 2014: s. 120). Gelen misafirlerin ellerini yıkamaları için Saffa'nın alt bölümüne bakır ya da çini ibrik ve leğenler konulmaktaydı. Saffa'nın üstündeysen su testisi, aydınlatma öğeleri veya değerli süsler koyulmaktaydı.

Saray ve müstakil evlerde mutfak bulunmaktaydı ve mutfaklarda fırın yapılmaktaydı. Bu alanlara bağlı depo odaları, su kuyusu ve değirmen gibi destekleyici alanlar geniş evlerde yapılmıştır. Bazı müstakil evlerde mutfak bulunsun ya da bulunmasın isteğe göre avluda da yemek pişirilmekteydi. Ama bu durumda basit ve kolay yemekler pişirilirdi. Genelde yemekler hazır satın alındığı için mutfak önemli bir kavram değildi (EL Sayed, 2018: s. 201).

Yıkanma ve ihtiyaç eylemi:

Alt tabaka halk hamamlarında yıkanmaktaydı. Ancak zengin tabakaya ait konutların içinde özel hamamlar yapılmaktaydı. Tuvaletler ise konutların farklı alanlarında bulunmaktadır. Her alanın kendi özel tuvaleti olduğu görülmüştür. Örneğin, harem alanına (bazen kadın revakı olarak da adlandırılmıştır) ait özel bir tuvalet ve hizmet alanı bulunmaktadır.

Görsel 168. El Qa'a alanından günlük hayatı yansıtan bir çizim (Maury vd., 1983: s.95)

Görsel 169. Oryantalist John Frederick Lewis tarafından resmedilen “ögle yemeği, Kahire” adlı tablosu (1875) (URL-33)

Bu bölümlerde Memlük ve Osmanlı Dönemler’inde kullanılan donatı malzemeleri ve günümüzdeki yansımaları alt başlıklarda incelenmiştir.

4.3.1. Konutlarda Donatı Örnekleri:

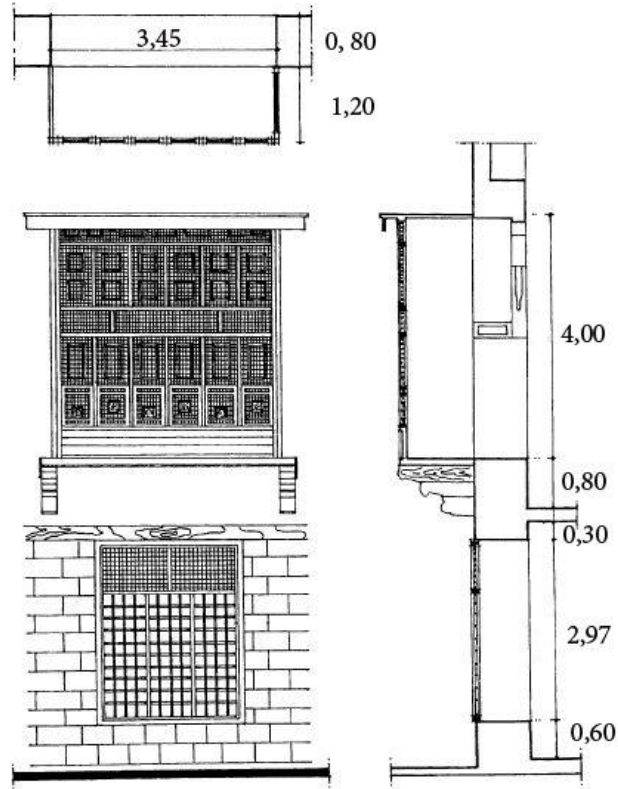
Mısırlılar genel olarak konutlarına önem göstermekteydiler. Evler dış cepheden basit ve küçük gözükse de iç mekânlar çok düzenli bir şekilde bölünmüş ve dekore edilmiştir (Ashour, 1992: s. 125). Tezde incelenen Kahire konutlarında görüldüğü üzere konutlar ana bölümlerden oluşup etrafında ikincil bölümler barındırmaktaydı. Yani El Qa’a ana bir bölüm ise ona bağlı ikincil alanlar yapılmaktadır. Bu ikincil alanlar tuvalet, dehliz, oda ya da mutfak (birini ya da birkaçını barındırabilir) gibi hizmet alanlarından ibarettir. Sadece El Qa’a alanı değil bu diğer birincil alanlar için de geçerlidir; karşılama alanlarında (Mkad gibi) ya da harem alanlarında da görülmektedir. Birincil alanların tavanı ona bağlı ikincil alanların tavanından daha alçaktır. Yapılan iç mekân süslemeleri birincil ana alanlara uygulanmaktadır (Hanna, 1993: s. 58). Yani mekânda kullanılan tavan yüksekliği mekânın önemini göstermektedir. Genelde misafirlerin ağırlandığı ve kutlamaların yapıldığı alanlarda yüksek tavan, en iyi malzemeler ve farklı süslemeler uygulanmaktaydı.

Müslüman zanaatkârlar marangozluk (doğrama ve mobilya alanında) konusunda çok gelişmişlerdi, yaptıkları örneklerden de görüldüğü üzere ahşapla birlikte farklı malzemeler de kullanmışlardır. Yani ahşap kapı ya da mobilyalarda ahşap ile beraber sedef, bakır ve fildişi gibi malzemelerle zenginleştirmişlerdir. Sadece ahşap çalışmalarında değil cam, çömlek, dokumacılık ve metal çalışmalarında da başarılar elde etmişlerdir. Daha öncede vurgulandığı üzere özellikle Memlükler Dönemi’nde sanat ciddi bir gelişim göstermiştir. Aşağıdaki başlıklarda Memlük ve Osmanlı konutlarında kullanılan farklı donatı ve iç mekân tasarım örnekleri anlatılmaktadır.

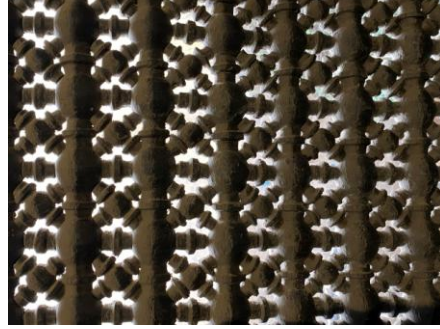
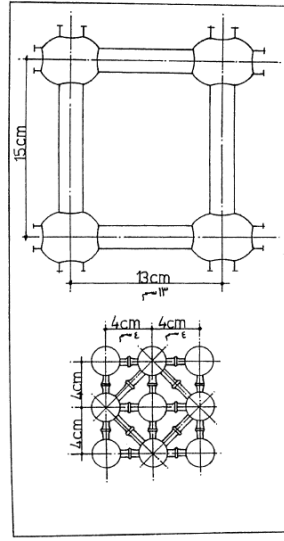
4.3.1.1. Pencere türleri:

Bahsi geçen dönemlerde kullanılan pencere türleri kısaca şöyledir: Maşrabeya, torna işi pencereler, ahşap ya da demir parmaklıklarla kapatılmış pencereler ve alçı-renkli camlarla kapatılmış üst pencereler. Bu pencerelerin seçimi mahremiyet ve iklimlendirmeye göre belirlenmektedir. Geniş ve gözün erişebileceği hizada olan

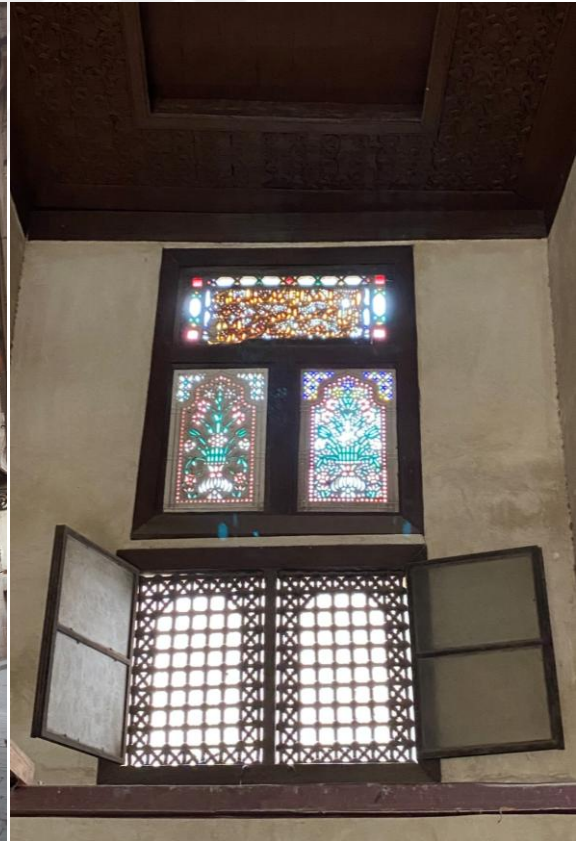
açıklıklarda Maşrabeya ya da torna işi pencereler kullanılmaktadır. Özellikle bu pencerelerin alt bölümündeki çubuklar sıkı yapılmaktadır. Torna işi ve Maşrabeya çalışmalarında Memlük ve Osmanlı Dönemleri'ndeki maharetli zanaatkârlar sayesinde çubuklarla görseller ve yazılar oluşturulmaktaydı. Zamanlarının çoğunu evde oturarak geçiren kadınlar kimse onu görmeden Maşrabeya'nın barındırdığı çok küçük pencereler sayesinde Kahire sokağını izlemekteydi. Ahşap parmaklıklarla kapatılmış pencereler ise göz hizasında olmayan, genelde küçük kare ya da dikdörtgen açıklıkları kapatmak için kullanılmıştır. Bu pencere türü dış, avluya bakan ya da üst pencerelerde uygulanmıştır (Görsel 170, 171, 172). Cam ve alçı pencere (alçılı vitray) ise her zaman üst pencere olarak konumlandırılmıştır. Bu camlı pencereler bitki, ibrik, geometrik ya da yazı gibi figürleri oluşturarak yansıttığı renkler ile mekâna ışık girişi sağlamakta ve renkleri ile mekânı dekore etmektedir (Görsel 172). Torna işi çalışması pencereler dışında bazı mobilyalarda ve bölmelerde de kullanılmıştır.

Görsel 170. Zeynep Hatun evinden Maşrabeya kesitleri (Waziri, 1999: s.98)

Görsel 171. Sol görsel: Gamal El Din evinden torna işi detayları ve ölçüleri. Bu bir örnektir, ölçüler işleve ve arzuya göre değişmektedir (Waziri, 1999: s.125)- Sağ görsel El Oud evinden torna işi çalışması

Görsel 172.Torna işi, Maşrabeya, ahşap parmaklıklar ve üst alçı cam pencereler. Görselden de görüldüğü üzere alt katta yapılan pencereler göz hizasında değildir ayrıca bu odalar genelde depo odası ya da giriş alanına açılmaktadır (sol görsel El Sehemiy evinin dış cephesi- sağ görsel Zeynep Hatun evinden)

4.3.1.2. Kapı Örnekleri Ve Süslemeleri:

Konutun ana giriş kapısı tek ya da çift ahşap kanatlıdır. Kapı kanatları iri başlı çiviler (Kalpaklı çivi) ile ya da kapının köşeleri bakır parçalarla kaplanarak süslenir ve bu ögeler aynı zamanda kapıyı güçlendirmektedir. Kapıda kullanılan bakır ve demir çivi kullanımı bir Türk tarzıdır. Ana giriş kapısı iç taraftan ahşap sürgülü kilitle kapatılır ve daha fazla güvenlik sağlamak için tahta bir levha da konulur. Genelde kapıları açıp kapatırken ya da kapıyı çalmak için bakır ya da demir bir halka tokmak konulmaktaydı (Abdel El Salam, 2003: s.69, 109) Yapılan araştırmalar doğrultusunda görülmüştür ki; ana giriş kapısı genelde tek kanatlıdır ve düz süslemesiz güçlü ahşap kapılar olarak tasarlanmıştır. Bazı örneklerde kapı çok büyük olduğunda yavru kanatlı kapı yapılmıştır. Bu yavru kanatlı kapı ev sahibi eve girdiğinde ev ahalisini rahatsız etmemesi için ideal bir çözümdür. İç mekânda kullanılan kapılar genelde künde kari çalışmasıyla yapılmıştır. Özellikle yıldız ve başak örgü formu daha yaygın kullanıldığı görülmüştür.

Osmanlı Dönemi'nde iç kapılarda altıgen şeklindeki figür tercih edilmiştir. Hedef Memlûkler Dönemi'nde sıklıkla kullanılan geometrik İslami yıldız figüründen çıkıp farklı geometrik desenler seçerek Osmanlı tarzına has bir motif şekli yaratmaktır. Ayrıca bazı örneklerde de künde kari olan bu kapılarda fil diş işlemler yapıldığı görülmektedir (Görsel 174, 175, 176). İç mekândaki bazı kapılar dıştan sürgülü ahşap kilitlerle kapatılmaktaydı (Görsel 173) (Abdel El Salam, 2003: s. 69, 108, 112, 114).

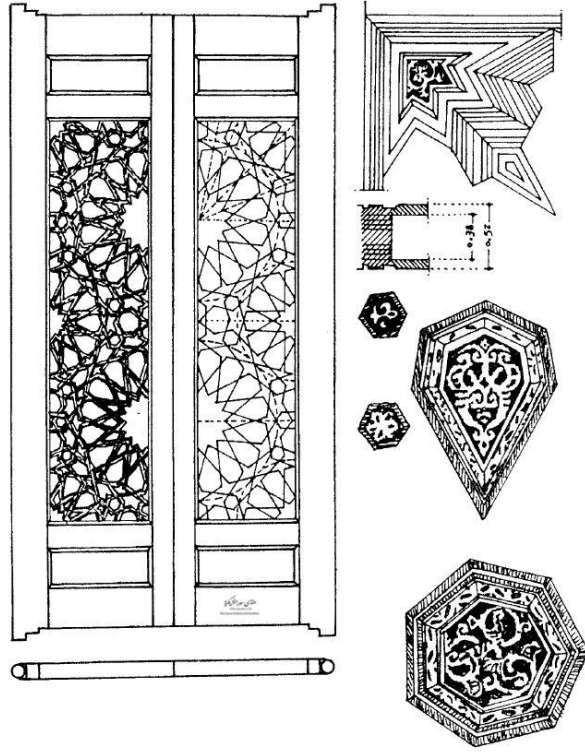
Görsel 173. Kilit örnekleri (Anderson Müzesi)

Görsel 174. Fildişi işlemeli ahşap kapı pano detayı- Memlükler Dönemi (14. yy.) (İslami Sanat Müzesi)

Görsel 175. Osmanlı Dönemi'nden kapı örnekleri (Anderson Müzesi)

Görsel 176. Kapı detayı (Waziri, 1999: s. 43)

4.3.1.3. Depolama Alanları ve Donatıları:

Konutlarda farklı depolama alanları kullanılmıştır. Alt katta binicilik malzemeleri, yiyecek, çamaşır-mutfak malzemeleri için ayrı odalar kurgulanmıştır. Üst katlardaki salon ve ana alanlara bağlı küçük odalarda günlük kullanılan malzemeler depolanmaktaydı. Duvarlardaysa gömme dolaplar yapılmıştır, bu gömme dolaplarda günlük malzemeler, kitap ve süs eşyalar koyulmaktaydı. Gömme dolaplar künde kari kapaklıdır. Kapakların etrafında ve üstünde ya da sadece üstünde oymalı açık raflar yapılmaktaydı. Bu depolama alanı geleneksel Türk evindeki gömme dolaplarına benzemektedir. Kıyafetler ve özel eşyalar ise genelde sandıklarda depolanmaktaydı (Görsel 177).

Görsel 177. El Oud evinde bulunan farklı gömme dolaplar ve süsleme detayları

4.3.1.4. Yatay ve düşey düzeylerde süslemeler:

Konutların anlatımı sırasında detaylı bir şekilde yatay ve düşey yüzeylerde kullanılan süslemeler anlatılmıştır. Özellikle tavan süslemelerine çok önem verildiği ve çok farklı şekillerde yapıldığı görülmüştür. Ancak özetlemek gerekir ise belirli alanlara belirli tavan şekli yapılmamaktadır ve konuttan konuta hatta alanda alan değişmektedir. Birçok tavan şekli görülmektedir. Ters tavan (bakkaltavan), Altan ahşap kaplamalı düz tavan, süslemelerde ise çıtakari, oyma ve künde kari çalışmaları yapılmıştır (Görsel 178, 179, 180). Bu tavanlar bazen sade bazen geometrik ve bitki kalem işi motiflerle farklı renkler ve/ ya da tezhip yöntemi ile renklendirilmektedir. Konut anlatımı sırasında da görüldüğü üzere özellikle ahşap tavan ve tavan kaide süslemelerine çok önem verilmekteydi. Özellikle misafirlerin geçtiği, kaldığı ve ağırlandığı alanlarda süslemeler yoğun bir şekilde görülmektedir. Tavan kaidelerinde kalem işi motifler ya da dini yazılar ve konutu yapan kişinin lakabı, işi, tarih ve ismi yazılmaktaydı. Tavanlarda kırmızı zemin rengi kullanılması Osmanlı Dönemi'nde tercih edilmekteydi. Özellikle depo odalarında ya da dehlizlerde çapraz veya beşik tonoz kullanılmıştır.

Konutun ana giriş kapısı ve giriş katında avluya açılan kapıların etrafındaki taş oyma işi yapılmıştır. Özellikle konutun iç cephesi (iç avluyu çevreleyen duvarlar) olan Mkad'ın bulunduğu cephe ve ona ulaştıran taçkapının etrafında yapılan taş oyma süslemesi dikkat çekmektedir (Görsel 81). Konutlarda Ablak tekniği kullanıldığı da görülmektedir. Özellikle Mkad alanına ait kemerlerde. Memlük saraylarında El Qa'a'nın İwan ve sedelle'nin El Dorkaa'ya açılan yanı da ablak tekniğiyle yapılmış kemerler kullanıldığı Taz ve Beştekin saraylarında görülmüştür. Ancak konutlarda ön ahşap kemeri taşıyan yan ahşap payanda ve köşe süslemeleri tercih edilmiştir (Görsel 181, 81).

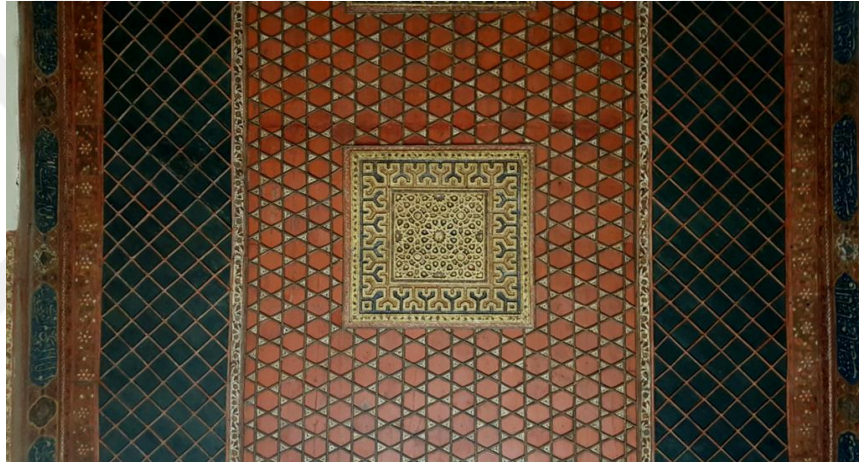
Duvar süslemelerinde genelde gömme dolapların üstünde alanı çevreleyen ahşap bordur yapılmaktaydı bu bordürlerin üzerine kalem işi süslemeler, ahşap oymalar, ayet ya da dini şiirler yazılmaktadır. Özellikle Ana El Qa'a alanlarındaki duvarların alt bölümlerinde renkli mermer ile kaplandığı görülmektedir. Ya da El Sehemy ve Mustafa Gafar'ın El Qa'a alanında renkli motiflerle süslenmiş ahşap levhalarla kaplanmıştır. El Sehemy ve El Saadat evlerinde görüldüğü üzere ise El

Qa'a duvarlarında renkli (mavi ve beyaz) çiniler döşenmiştir. Bu konutlarda Osmanlı Dönemi'nde duvarlara yapılan bir kaplama sanatıdır. Bir diğer süslemeyse duvara uygulanan çizimlerdir. El Set Wasila ve Ali Labib evlerinde duvarların üzerine İstanbul'dan bazı manzaralar ya da bitki ve doğa manzaralar çizilmiştir. Bu sanat Osmanlı Dönemi'nde görülmüştür ve Türk asıllı olanların bir iftihar göstergesidir. Bazı duvarlardaysa duvar hücreleri ya da girintiler yapılmaktaydı bu girintilerin alt tablası kandil koymak için kullanılmaktaydı. Bazılarıysa kıblenin yönüne işaret etmekteydi. Memlük ve Osmanlı Dönem Kahire evlerinde konut duvarlarını süsleyen en güzel öge pencerelerdir.

Hanna'ya göre (1993: s. 62, 63) Kahire evlerinin bir diğer özelliği ise konutun içinde farklı zemin ve tavan yüksekliğinin kullanılmasıdır. Bu sadece odalar arasında değil; aynı odanın içinde de farklı yükseklikler yapılmıştır. Bunun birçok sebebi vardır. Tavanın yüksekliği mekânın önemini yansıtmaktadır. Bu farklı zemin ve tavan yüksekliğinin iklimlendirmede de etkindir; alçak tavan sıcaklığı korurken yüksek tavan serinletmektedir. Zemin yüksekliğinin değişmesi bir kullanımdan bir başka kullanıma geçildiğini göstermektedir. Örneğin İwan'ın El Dorkaa'dan bir basamak yüksek olması, İwan'ın oturma alanı olduğuna bir işarettir. Hanna'nın (1993) yorumuna göre bu tasarım düşüncesi Eski Mısır Dönemi'nde de uygulanmaktaydı. Mezar duvarlarında resmedilen ev örneklerinde farklı zemin yüksekliği ve evin sahibi yüksek tavanlı bir alanda otururken, ona hizmet edenler daha alçak tavanlı bir alandan geçtikleri görülmektedir. Konut mimarisinde farklı yüksekliklerin kullanma düşüncesi sadece Mısır'da uygulanmasa da bu tasarımın Firavunlar Dönemi'nden Osmanlı Dönemi'ne kadar kullanıldığı gözlemlenmiştir. Mısırlılar genel olarak konutlarına önem göstermekteydiler. Evlerin dış cepheden basit ve küçük gözükse de iç mekânlar çok düzenli bir şekilde bölünmüş ve dekore edilmiştir. Tezde incelenen Kahire konutlarında görüldüğü üzere; konutlar ana bölümlerden oluşup etrafında ikincil bölümler barındırmaktaydı. Yani El Qa'a ana bir bölüm ise ona bağlı ikincil alanlar yapılmaktadır. Bu ikincil alanlar tuvalet, dehliz, oda ya da mutfak (birini ya da birkaçını barındırabilir) gibi hizmet alanlarından ibarettir. Sadece El Qa'a alanı değil bu diğer birincil alanlar için de geçerlidir; karşılama alanlarında (Mkad gibi) ya da aile alanlarında (harem gibi) görülmektedir. Birincil alanların tavanı ona bağlı ikincil alanların tavanından daha

alçaktır. Yapılan iç mekân süslemeleri birincil ana alanlara uygulanmaktadır (Ashour, 1992: s.125; Hanna, 1993: s. 58). Yani mekânda kullanılan tavan yüksekliği mekanın önemini göstermektedir. Misafirlerin ve kutlamaların yapıldığı alanlarda yüksek tavan, en iyi malzemeler ve farklı süslemeler yapılmaktadır.

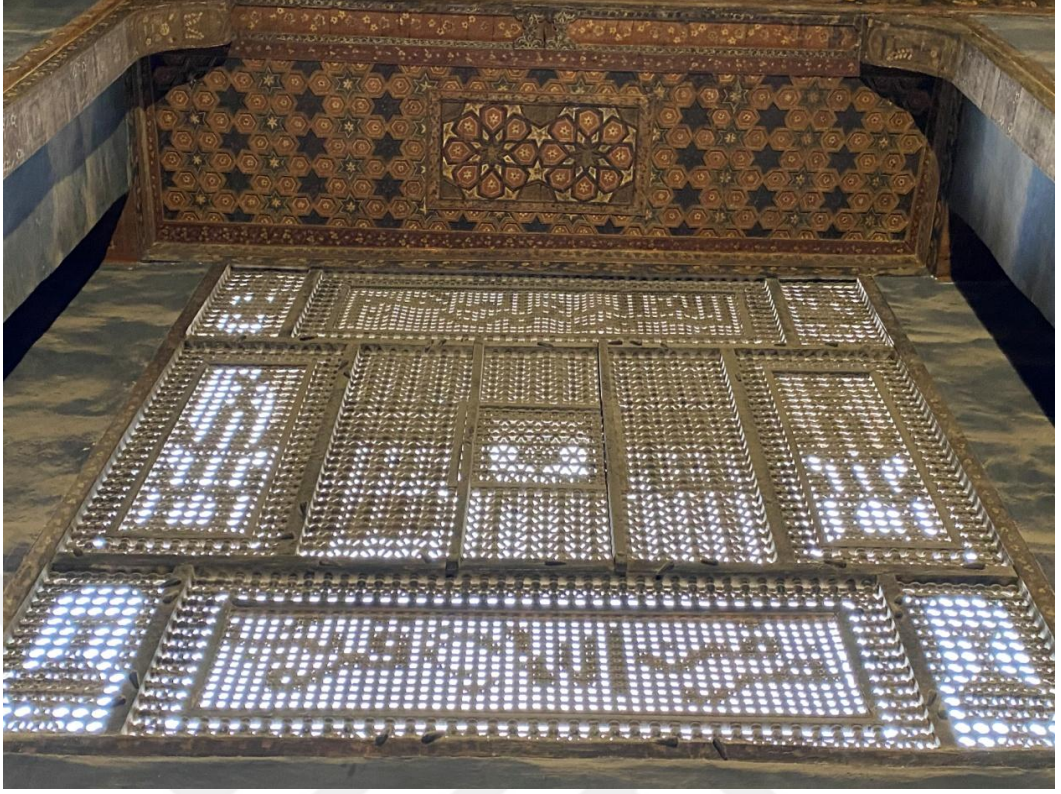
Zeminler genel olarak yonu taşı ile döşenmiştir. El Qa'a salonunun El Dorkaa zemini genelden küçük mermer parçaları ile döşenmiştir ve ortasına gene mermerden yapılmış fiskiye yer almaktadır. Yonu taşı yer döşemelerinde daha fazla tercih edilmiştir. Yonu taşının tercih edilmesinin sebebi daha kolay şekil almasıdır ve 40 cm x 40 cm ya da 30 cm x 80 cm ölçülerde hazırlanmaktaydı (Abdel El Salam, 1999: s. 162).

Görsel 178. Taz Sarayı'nda Mkad alanına bağlı odanın ahşap düz tavan üzerine yapılan çıtıkari çalışması

Görsel 179. El Set Wasila evinden Mkad tavanı

Görsel 180. Ana El Qa'a alanından Torna işi pencere ve sedelle'nin geometrik tavan detayı-El Oud evi

Görsel 181. Mukarnas süslemesi- El Oud evi

4.3.1.5. Oturma Donatıları ve Diğer Mobilyalar:

Oturma alanları genel olarak üçe ayrılmaktadır; yer minderleri, taş platformlar ve mobilyalar. İwan, Sedelle ve bazen Mkad bir basamak yüksekte olması bu alanın farklı amaçla yapıldığına dair bir göstergedir. Bahsi geçen bu alanların zeminine değerli halılar ve minderler serilerek oturulmaktaydı. Oturacak olan kişi ayakkabılarını o basamaktan önce çıkarması gerektiğine dair bir işarettir. Ek olarak pencere görevi yapan Maşrabeya'nın alt tablası geniş tutularak minder serilerek oturulmaktaydı. Bir diğer oturma ögesi ise evin farklı alanlarında özellikle konutun ana giriş kapısının yanlarında ve giriş alanının karşı duvarına yapılan taş platformlardır.

8. yy.'dan 15. yy. sonuna kadar İslami Dönem'den geriye kayda değer mobilya örneği görülmemiştir. Bahsi geçen dönemlerde oturma mobilyaları yapılmamıştır. Halı, kilim ve hasır üzerine oturulmaktaydı (Görsel168). Sonraki dönemlerde sabit mobilya örnekleri görülmüştür. Bunlardan biri taş platformlar (Görsel 182). Mobilya, sabit ve hareket ettirilebilen diye ikiye ayrılmıştır. İslami Dönem'deki mobilyaların çoğu yapıyla bir bütündür, yani sabit mobilya türüdür. Bunlar: Taş platformlar, gömme dolaplar, Saffa gibi. Hareket ettirilen mobilyalar ise yer sofrası, yüksek sehpa (akşam yemeyi sehpa adını taşır), banklar ve sofalardır. Sehpalar farklı şekillerde (kare, altıgen ve sekizgen) ve farklı malzemelerden (maden, ahşap ve çini (çömlek)) yapılmıştır. Sehpalar aynı zamanda yüksek ve alçak olarak iki çeşittir. Yüksek sehpa 98 cm, alçak sehpa 43 cm yüksekliğindedir. Yuvarlak yer sofralarının yüksekliği 30 cm' i geçmemektedir. Aslında bu sofranın üst bölümü geniş bir tepsi gibi (yani bir bütün değil) bu tepsi bakır ya da çiniden yapılmaktadır. Ahşap banklar ise oturmak için kullanılmıştır (Görsel 183, 184, 185, 186, 189). 16. yy.'dan itibaren oturma elemanları Türk tarzı oturma şeklinden etkilenmiştir. 18. yy. sonunda ise Fransız işgali ile beraber mobilya üretimi Avrupa tarzından etkilenmiştir (Rashed, 1982: s.82). Bir diğer mobilya türüyse torna işi bölmelerdir (Abdel El Salam, 1999: s. 174-181).

Memlûkler Dönemi'nde yaşamış Mısırlı tarihçi Makrizi, Kahire halkının zenginliğinden bahsederken, kızların çeyizine muhakkak sandalyeye benzeyen gümüş kaplamalı bakır bank konulduğunu; bu bankların bazen fildişi ve abanoz

işlemeli ahşaptan da yapıldığını ifade etmiştir. Mısır taş açısından çok zengin bir ülke olsa da ahşap açısından fakirdir. Bu sebepten dolayı yapı için gereken şekillendirilebilen ahşapları yurt dışından ithal ediliyordu. Araplar marangozluk sanatında çok gelişmişlerdi. Oturma mobilyası açısından iki kollu sedef süslemeli ahşap sandalye örnekleri görülmüştür. Ancak bu sandalyelerin kullanım şekli Araplarda farklıdır. Bu tür sandalyelere farklı adlandırmalar verilmiştir, gelin sandalyesi ve sarık sandalyesi gibi. Bu adlandırmalar üzerine konulan malzemelerden yola çıkarak adlandırılmıştır (Görsel 188) (Rashed, 1982: s. 84, 85).

Anlaşıldığı üzere genel olarak yere serilen halı ve minderler üzerine oturulmaktaydı. Ancak az da olsa oturmak için hareket ettirilen mobilyalar mevcuttur. Bunları özetlemek gerekirse ahşap banklar ve bazen sofalar da kullanılmıştır. Ancak sandalye örneklerinin belirli amaçlar için yapıldığı görülmüştür. Örneğin, Kuranı Kerim okuma sandalyesinde oturarak Kuran okunmaktaydı. Düğün kutlamalarında gelin ya da damat için sandalye yapılması gibi örnekler görülmüştür (Görsel 188). Sarık sandalyesinin üzerine sarık konulmaktaydı⁸⁴. Daha öncede vurgulandığı üzere Memlük ve Osmanlı Dönemleri'nde kutlamalar, siyasi görüşümler ve Kuranı Kerim okuma meclisleri gibi etkinlikler konutta yapılmaktaydı. Muhtemelen bu durumlarda meclisi kuran kişi özel bir sandalye ya da yüksek bir öge üzerine oturmaktaydı. Lindsay'e göre (2012: s. 191) sandalyeler genelde evin dışında kullanılmıştır. Onun üzerine hâkim, alim, aile reisi ya da yüksek düzeyli her kimse oturarak diğer insanlardan sosyal statü açısından üstün olduğu ve onun emrinde olduklarını göstermektedir. Sadece sandalye değil; diğerlerinden daha yüksek olan bir ögeye oturmak (üst üste konulan minderler ya da sofa üzerine oturmak) aynı anlamı taşımaktadır. Osmanlı Dönemi'nde tüccarlar genelde dükkânlarının önüne Arap tarzındaki sandalyelerinin üzerine oturmaktaydılar. Bu sandalyeler torna işi ve künde kari çalışmasıyla yapılıp, fildişi, sedefkâr işlemleri ile süslenmiştir. Onun üzerine oturarak nargile ya da kahvelerini içmekteydiler (Görsel 187) (Maher, 1962: s. 113).

⁸⁴ Zengin ailelerde gelin evlendiğinde eşine bu sandalyeyi takdim etmekteydi. Bu adet 19.yy başında bir gezici tarafından aktarmıştır (URL-34).

Görsel 182. Ablak tekniği ile giriş cephesi ve kapının yan taraflarındaki taş platform- Anderson Müzesi

Görsel 183. Ahşap banklar (Anderson Müzesi)

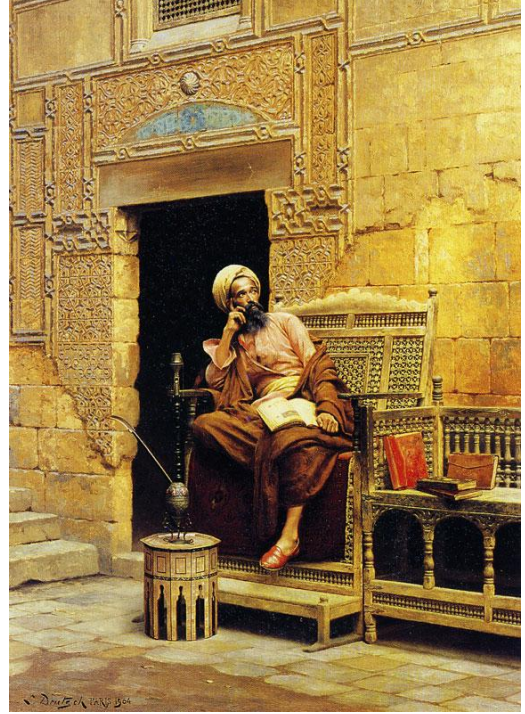
Görsel 184. Torna işi ve bakır yer sofrası-El Sehemy evi

Görsel 185. Memlükler Dönemi'nden fildişi ve abanoz işlemeli ahşap sehpalara (İslami Sanat Müzesi)

Görsel 186. Memlükler Dönemi'nden gümüş işlemeli bakır sehpa (İslami Sanat Müzesi)

Görsel 187. Sol görsel El Sehemy evinde bulunan sandalye – sağ görsel oryantalist Ludwig Deutsch'in tablosu (1894) (URL-35)

Görsel 188. Damat ve gelin sandalyeleri sedef işlemeli ahşap ve hasır malzemelerinden yapılmıştır - Anderson Müzesi

Görsel 189. Sehpa örnekleri

4.3.1.6. Aydınlatma:

Kahire İslami Sanat Müzesi'nde ve konutlarda bulunan aydınlatma öğelerinden; cam kandil (genelde mescitte asılır), bakır mumluk ve tavandan asılı kandil (avize) örnekleri görülmüştür. Aydınlatma elemanları bitki, geometrik motifler ve yazılarla süslenmektedir. Bakır, bronz ve demir gibi malzemeler

kullanılmıştır. Avizelerin iç kısmında ya da altında bulunan halkalara kandil ya da mum konulmaktaydı ve tasarımına göre altında bir tepsi bulunmaktadır. Üzeri delikli motiflerle işlenmiş avizelerden çıkan ışık yayılarak duvar ve tavanlara yansımaktadır (Görsel 190).

Görsel 190. Memlük Dönemi'nden gümüş işlemeli Bakır aydınlatma öğeleri (İslami Sanat Müzesi)

4.3.2. Kahire Evlerindeki Örneklerden Etkilenerek Oluşan Günümüz Mobilya Örnekleri:

Kahire evlerinden Anderson Müzesi'nde 19. Yüzyıla ait birçok mobilyayı da görmek mümkündür. Bu mobilyalar da incelendiğinde 14. yy. ve 18. yy. Kahire evlerindeki donatı örneklerinden etkilendikleri açıkça görülmektedir. Günümüzde torna işçiliği, sedefkari işçiliği, künde-kari işçiliği, İslam sanatına ait motifler ve bakır işçiliği gibi el yapımı sanatlar hala devam etmektedir. Ancak bu işi yapan zanaatkârlar çok azalmıştır. Kahire'nin çeşitli bölgelerindeki atölyelerde üretilen bu eşyaların Han El Halili⁸⁵ bölgesinde satışları yapılmaktadır (Görsel 191, 192, 193, 194). Ayrıca bazı tasarımcılar İslami Dönem donatı tasarımlarından ilham alarak modern bir biçimde mobilyalar yapmaktadırlar (Görsel 195).

⁸⁵ Günümüzde turistlerin uğurak noktası olan tarihi bir çarşıdır, Memlük döneminde 14. yy. inşa edilmiştir. Bu mekân Nobel Ödüllü Nacib Mahvuz'un romanlarında yer almıştır.

Görsel 191. 19.yy.'a ait mobilya örnekleri, torna işi ve sedefkar süslemeli- Anderson Müzesi

Görsel 192. Han Halili Çarşısı (URL-36)

Görsel 193. Günümüzden Sedefkar ve torna işi işlemleri ile tekli koltuk ve sehpa örneği –Han Halili

Görsel 194. Ahşap ya da demir ayaklı üst tablası bakır sehpa –Han Halili

Görsel 195. Maşrabeya ve Mukarnas'tan ilham alınarak modern bar tasarımı (URL-37)

DEĞERLENDİRME VE SONUÇ

Geçmişten günümüze kadar ulaşan mimari yapılar farklı kültürlerin yaşam tarzlarını ve inançlarını yansıtmaktadır. Her ülkenin kendine has mimari bir oluşum ve onu oluşturan nedenler mevcuttur. Bu mimari oluşum yaşam tarzı, sosyokültürel düşünce, dini, siyasi, coğrafi, ekonomi gibi olguların aynasıdır. Mısır'ın konut geçmişi incelendiğinde Eski Mısır Dönemi'nden İslami dönemlerin sonlarına kadarki konut mimarisinin insan odaklı yapılar olduğu görülmektedir. Bahsi geçen dönemlerde konutlar kullanıcının iç mekânda konforlu ve ergonomik bir yaşam sürdürmesi hedef alınarak tasarlanmıştır. Mısır'daki İslami dönemlerde inşa edilen konutlar geçmişten etkilenecek yapılmıştır.

Eski Mısır Dönemi'nde açık iç avlu, küçük pencereler, kullanılan malzemeler, yüksek tavanlı salonlar, düz çatı, Malkaf ve kuzeye bakan ön veranda gibi iklimsel çözümler kullanılmıştır. Bu çözümler ülkenin sıcak iklimine uygun bir şekilde tasarlanmıştır. Eski Mısır Dönemi'ndeki konutlar diğer medeniyetlerin aksine birçok eylemi tek bir yerde yapmak yerine mümkün olduğunca her eylem için bir alan yaratmak adına mekânları bölmekteydiler. Ek olarak özellikle üst tabakaya ait konutlarda geniş bahçe, karşılama (erkekler) alanı, hizmet alanı ve kadınlar alanı diye ayrılmaktaydı. Bu uygulamalar aileye ve kadınlara daha konforlu ve mahremiyet sağlamak adına sunulmuş bir çözümdür. Eski Mısır Dönemi'nde kadınların rahat bir yaşam tarzına sahip olmasına rağmen, konutlarda görüldüğü üzere mahremiyet insani bir ihtiyaçtır. İslamiyet sonrasında da inşa edilen konutlarda bu mimari çözümler kullanılmaya devam edilmiştir. Malkaf, Maşrabeya, farklı tavan yüksekliği ve Şohşeha gibi iklimsel çözümlerin yanı sıra, Mkad ve Takhtaboş gibi kuzeyden esen rüzgarı karşılayan bir yanı açık mekanlar sayesinde iç mekânda konforlu bir yaşam sağlanmıştır. Yani Eski Mısır Dönemi'ndeki çözümler geliştirilerek İslami dönemlerde de kullanıldığı görülmektedir. İslami yönetim dönemlerinde iklimsel çözümlerin yanı sıra dini değerler önemli bir rol oynamıştır. Konutta kadına önem verilmesi ve dini açıdan yabancı gözlerden korunması gerektiğinden; dolaylı giriş, iç avluya dönük karmaşık planlı konut yapısı, dış cephede az pencere ya da Maşrabeya ile kapatılmış pencereler ve konutun harem ve selamlık alanı olarak ayrılmasına neden olmuştur. Ancak dini ilkeler sağlanırken kadınların iç mekânda rahat bir şekilde yaşaması gereken tasarımsal çözümler

uygulanmıştır. Harem alanına bağlı özel hizmet alanları, ikincil merdivenler ve ikincil çıkış gibi olanaklar sunulmuştur. Eski Mısır Dönemi ile İslami Dönem arasındaki bir diğer ortak noktaysa; Eski Mısır Dönemi'nde gölge sağlamak adına işçi konutlarının bitişik yapılması, pişirme eylemlerini bazen açık tavanlı mutfak ya da açık alanlarda (İslami Dönem'de ikincil avluda) yapılması, hol ya da ön odanın bulunması ve geniş konutlarda dehlizlerin yapılması gibi detaylar İslami konutlarda da görülmüştür. Ek olarak oturmak için tuğladan yapılmış taş platformlar da her iki dönemlerde de görülmüştür. Çatı katı ise oturma alanı ya da uyumak gibi farklı eylemler için değerlendirilmesi ortak özelliklerden biridir.

Avrupa'da başlayan Sanayi Devrimi Osmanlı Devleti'ni etkilemiş olup, batılılaşma çalışmaları başlamıştır. 19. yy.'ın başlarında Mısır'ın yönetimine geçen Mehmet Ali Paşa doğal olarak Türkiye'deki mimari tarzdan etkilendiği için Mısır'da Avrupa tarzındaki konutlar görülmeye başlanmıştır. Özellikle 19. yy.'ın ortalarında Hidiv İsmail döneminde gelişim adı altında Batı kültürüne daha fazla yönelilmiştir. Kurulan yeni semtler Avrupa şehirlerine benzetilmeye çalışılmıştır. Bu şekilde iç mekân tamamen değişmiştir ve içe dönük avlulu konut tipinden dışa açık olan konut yapıları oluşmuştur. İslamiyet döneminde ve öncesinde de belirli değerler üzerine kurulmuş olan konutlardan uzak, Batının Mısır iklimine uygun olmayan yapı ve tasarımları hâkim olmuştur. Ne yazık ki, günümüzde hala Batı'daki yapı teknolojisi, malzeme ve iç mekân tasarımlarından düzenleme yapmaksızın etkilenilmektedir.

Tasarım (konut) “kültüre” cevap vermeli, bir başka deyişle “kültüre özgü” olmalıdır (Rapoport, 2004: s. 8). Mısır'ın Batıdan etkilenmeden önceki süreç incelendiğinde; insani değerlere, dini değerlere, ergonomik ve iklimsel konforun sağlanması için uygun şemasal tasarımın yapıldığı gözlemlenmiştir. Günümüzdeki İnşaat sektörü kazanç odaklı olması ve yapı teknolojisi sayesinde dikey yapılaşmanın sağlanması, daha fazla konut daha fazla kazanç düşüncesinden dolayı daha önce bahsi geçen ilkelerin bertaraf edildiği görülmektedir. İnsan sağlığına zararlı malzemelerin kullanılması, rüzgârın yönüne aldırış etmeden inşa edilmesi ve iç mekândaki mahremiyete önem vermeden koridor tipi konutlar inşa edildiği gözlemlenmektedir. Baştan doğru tasarlanmamış bu yapılar için ise yapay çözümler yaratılmıştır (klima gibi). Avrupa'daki konutlar kendi kültürlerine ve iklimsel şartlarına uygun bir biçimde yapılmıştır. Ancak Mısır'ın kendi kültürüne ve coğrafi

yapısına uygun olarak tasarlanmamış, mimari özgünlüğünden uzak, onun iklimsel ve kültürel anlayışına uygun olmayan Batı tasarımından etkilenmesi, mimari ve sanatsal olarak olumsuz sonuçların oluşmasına sebep olmaktadır. Yani Eski Mısır Dönemi'nden İslami Dönem'inin sonlarına kadar konutta nasıl gelişim sağlandıysa bu gelişimin asra uygun bir şekilde devam etmesi gerekmektedir.

İslami Dönem Kahire evlerinde odalar birçok işlev için kullanılmaktaydı. Yapılacak olan eyleme uygun donatı malzemelerine ihtiyaç duyulduğunda depo alanlarından çıkartılmaktaydı. Genelde minder üzerine oturulmaktaydı ve yer sofrasında yemek yenmekteydi. Ahşap bank, sehpa, belirli kişiler için sandalye ve gömme dolap gibi az mobilya örnekleri görülmüştür. Günümüzde İslami Dönem Kahire evlerindeki mimari çözümlerden fayda sağlanmasa da iç mekândaki süslemelere ve donatı tasarımlarında kullanılan motifler günümüzde bazı tasarımcılar tarafından modern hale getirilerek mobilya ve yapılarda kullanılmaktadır.

Bu tezin amacı, detaylı bir şekilde incelenmiş olan İslami Dönem konutlarındaki sosyokültürel değerlerin, dini değerlerin ve iklimsel şartlara uygun çözümlerden fayda sağlayarak, Mısır'ın kültürüne uygun, özgün ve ergonomik konutların oluşumuna vesile olmaktır. Mısır'ın sıcak çöl iklimini konutta hafifletmek adına inşa edilecek olan yapıların konumunun doğru bir şekilde belirlenmesi gerekmektedir. Ayrıca İslami Dönem'de tasarlanmış olan Malkaf gibi çözümlerin günümüze uygun bir biçimde uyarlanarak toplu konut ya da müstakil konut tasarımlarında kullanılması, iç mekândaki hava sirkülasyonu ve daha serin bir mekân oluşturacağı ön görülmektedir. Tabi sadece Malkaf değil diğer mimari öğelerin modern bir biçimde kullanılması özellikle sıcak iklime sahip ülkelerde bu gibi çözümler çevreye ve insan sağlığına zarar veren klima gibi yapay yöntemlerin daha az kullanılmasına vesile olacaktır. İç mekân ve yapı malzemelerinde doğaya ve insan sağlığına zarar vermeyen malzemelerin kullanılması gerekmektedir. Şemasal olarak iç mekânda Avrupa kültüründen etkilenmek yerine Arap ve İslam kültüründeki mahremiyet olgusunu oluşturabilmek adına konutlar doğru bir şekilde planlanması gerekmektedir. Günümüzdeki yeni yapım teknolojisi ve 19. yy.'dan önce Mısır'ın kültürel mirasından fayda sağlandığı takdirde özgün ve ergonomik konutların oluşacağı ön görülmektedir.

KAYNAKÇA

1. Kitaplar

- Abdel Gwad, Tawfik (1984). El Emara w Hadaret Masr El Faronya. Kahire: Mktabet El Angelo El Masrya Yay.
- Abdel Gwad, Tawfik (2009). Tarih El Emara w El Fenoun- Bölüm 2. Kahire: Mktabet El Angelo El Masrya Yay.
- Abdel Gwad, Tawfik (2014). Tarih El Emara w El Fenoun. Bölüm 1. Kahire: Mktabet El Angelo El Masrya Yay.
- Abdel Rahim, Abdel Rahim (1990). Fusul mn Tarih Masr El Ektesady w El Ektemay. Kahire: El Haya El Masrya El Amma Lel Keteb Yay.
- Abdel Rezak, Ahmed (2009). El Emara El Eslameya Fy Masr. Kahire: Dar El Fekr El Araby Yay.
- Ali, A.Sayed (2014). Bohus Fy El Tarih El Ektemay mn El Asr El Mamlouky. Kahire: El Magles El Alaa Lel Thakafa Yay.
- Ashour, Saeed (1992). El Moktama El Masry Fy Asr Salatyn El Mamalik. Kahire :Dar El Nahda El Arabeya Yay.
- Atiya, Mohsen (1994). Mawduat Fl El Fenoun El Eslameya. Kahire. Dar El Maref Yay.
- Badawy, İskender (1954). Tarih El Emara El Masrya El Kadima Bölüm 1. Giza: Hayet El Asar El Masrya Yay.
- Bektaş, Cengiz (2013). Türk Evi. İstanbul: YEM Yayın
- Bunson, Margaret (2002). The Encyclopedia of Ancient Egypt. New York:Facts on File, Inc.
- David, Rosalie (2003). HandBook to Life in Ancient Egypt. New York: Facts on File Inc.
- El Başa, Hasan (1999). El Emara w El Asar w El Fenoun El Eslameya Bölüm 1. Beyrut: Awrak Şarkeya Yay.
- El Razzaz, Hasan (ty). Awasem Masr El İslameya. Kahire: Matbuat El Shab Yay.
- El Şafey, Ferid (1994). El Emara El Arabeya Fy Masr El Eslamya Asr El Welah. Kahire: El Haya El Masrya El Amma Lel Bena Yay.

- Farghaly, Abu Ahmed (1991). Aham El Asar El Eslameya W El Kebteya Fl Kahera. Kahire: EL Dar El Masreya El Lebnaneya Yay.
- Fathy, Hassan (1986). Natural Energy And Vernacular Architecture (Ed.Walter shearer, Abdelrahman Ahmed). Londra: The University of Chicago
- Fathy, M.Farid (2000). Fy Gohrafyt Masr. İskenderiye: Dar El Marefa El Gameya.
- Garcin, J.Claude, Bernard Maury, J.Revault vd (1982). Palais et Maisons du Caire I Epoque Mamelouke. Paris: Centre National de la Recherche Scientifique.
- Garcin, J.Claude, Bernard Maury, Jacques Revault vd (1982). Palais et Maisons du Caire I Epoque Mamelouke. Paris: Centre National de la Recherche Scientifique.
- Görgün, Hilal (2004a). “Mısır/Başlangıçtan Bizans Dönemine Kadar”. TDV İslam Ansiklopedisi. Cilt 29. Ankara: s. 555-557.
- Görgün, Hilal (2004b) “Fransız İşgali ve Sonrası”. TDV İslam Ansiklopedisi. Cilt 29. Ankara: s. 569-575.
- Gür, Şengül Öymen (2000). Doğu Karadeniz Konut Kültürü. İstanbul: YEM Yayın
- Güvenç, Bozkurt (2004). Kültürün ABC’si. İstanbul: YKY
- Hanna, Nelly (1993). Beyut El Kahera Derasa Ektemaya Memarya (Çev: Halim Tuson). Kahire:El Araby Lel Nashr w El Tawzye Yay.
- Hart, George (2007). El Hadara El Masrya El Kadima (Çev:Hala Hassanen). Kahire: Nahdet Masr Yay.
- Hawas, Sohair (2002). El Kahera El Khedeweya. Kahire: Markaz El Tasmymat El Memarya Yay.
- İbrahim, Hossam (ty). El Kahera. Kahire: Dar El Hilal Yay.
- İnan, Afet (1987). Eski Mısır Tarih ve medeniyeti. Ankara: Türk.T.Kurumu Basımevi
- İstitut d’Orient (1988). Collection complete de la Nouvelle Description de l’ Egypte I. Paris.
- Karim, Sayed (1996). Loghz El Hadara El Faronya. Kahire: El Haya El Masrya Lel Ketab Yay.
- Kayserili, Alperen (2014). Erzurum Şehri’nin Kültürel Coğrafyası. Erzurum: Atatürk Üniversitesi Rek.Yay.

- Küçükerman, Önder (2007). Kendi Mekanının Arayışı içinde Türk evi. İstanbul: Türkiye Turing ve Otomobil kurumu.
- Lacovara, Peter (2009). The New Kingdom Royal City. Oxford: Routledge Taylor and Francis Group.
- Lacovara, Peter (2017). The World of Ancient Egypt. Kaliforniya: ABC-CLIO, LLC.
- Lindsay, James (2012). Al Alam El Eslamy fl Asour El Westa (Çev. Naser El Haglyen). Dubai: Hayet Abu Zaby Lel Seyaha w El Sakafa Yay.
- Livrage, Giorgio (ty.). Teb (Çev. İnci Kut). İstanbul: Yeni Yüksektepe Kültür Derneği Yay.
- Maher, Soad (1962). El Kahrea El Kadime. Kahire: Dar El Kalem Yay.
- Maury, Bernard, Jacques Revault, Andre Raymond vd (1983). Palais et Maisons du Caire II Epoque Ottomane. Paris: Centre National de la Recherche Scientifique.
- Musa Mohamed, Refaat (1993). Al wkalat w Al byut El Eslameya Fy El Asr El Osmany. Kahire: El Dar El Lebnanya Yay.
- Mustafa, Salah (1984). El Trath El Memary F Masr. Beyrut: Dar El Nahda El Arabeya Yay.
- Okasha, Aliaa (2008). El Emara El İslameya Fy Masr. Giza: Bardy Yay.
- Okasha, Tharwa (1994). El Kyam Fy El Emara El İslameya. Kahire: Shrouk Yay.
- Okasha, Tharwat (1981). El Keyam El Gamaleya fl Emara El Eslameya. Kahire: Dar El Marefa Yay.
- Özhazar, İbrahim, İsa Elbinsoy (2017). Modern Dönem İslami Ülkeleri 1. İstanbul: Tire Basın Yayın Eğitim ve org. Yay.
- Petrie, W.M. Flinders (1975). EL Haya El Ektemaya Fy Masr El Kadima(Çev:Hasan Cevher ve Abdel Menem Abdel Halim). Kahire: El Haya El Ama Lel Kitab Yay.
- Ramadan, Mahmoud (2006). Athar w Amer Kbar Omaraa Taefat El Razzaz. Kahire: Markaz El Hadara El Arabeya Yay.
- Rapoport, Amos (1969). House, Form and Culture. New Jersey: Prentice-Hall, Inc. Englewood Cliffs.
- Revault, Jacques, Bernard Maury (1977). Palais et Maisons du Caire du XIV au XVIII Siecle. Paris: Centre National de la Recherche Scientifique.

- Revault, Jacques, Bernard Maury (1979). Palais et Maisons du Caire du XIV au XVIII Siecle. Paris: Centre National de la Recherche Scientifique.
- Rezk, Assem (2000). Moagam Mostalahat El Emara w El Fonun El Eslameya. Kahire: Maktebet Matbouly Yay.
- Rezk, Esam Mohamed (2003a). Atlas El Emara El Eslamya w El Kebtya Bel Kahera. Bölüm 2, C1-C2. Kahire: Mktabet Madbouly Yay.
- Rezk, Esam Mohamed (2003b). Atlas El Emara El Eslamya w El Kebtya Bel Kahera. Bölüm 3, C2. Kahire: Mktabet Madbouly Yay.
- Rezk, Esam Mohamed (2003c). Atlas El Emara El Eslamya w El Kebtya Bel Kahera. Bölüm 4, C1-C2. Kahire: Mktabet Madbouly Yay.
- Rimon, Andrea (1994). El Kahera Tarih Hadara (Çev: Latif Farag). Kahire: Dar El Fekr Lel Drasat w Nashr Yay.
- Ropoport, Amos (2004). Kültür-Mimarlık-Tasarım (Çev.S.Batur). İstanbul: Yapı Yayın.
- Said, Salah (2009). Beut Ahyaa El Kahera El Kadyma fl El Karn El Tase Ashar. Kahire: El Magles El Aala lel Thakafa Yay.
- Sameh, Kamal (2000). El Emara El Eslameya Fy Masr. Kahire: Dar Nahdet El Shark Yay.
- Sameh, Kemal (1991). El Emara El Eslameya Fy Masr. Kahire: El Haya El Ama Lel Ketab Yay.
- Sayed, Ayman (2015). El Kahera Htatha w Tataworha El Omrany. Kahire: El Haya El Masrya Lel Ketab Yay.
- Shokry, Mohamed (1970). El Emara Fy Masr El Kadyma. Kahire: El Haya El Masrya lel Taalif w El Nashr Yay.
- Şakwir, Alaa (2005). Manzel El Set Wasile. Kahire: El Magles El Alaa Lel Asar Yay.
- Şakwir, Alaa (ty). Kasr El Emir Taz. Kahire: El Magles El Alaa Lel Asar Yay.
- T.C. Milli Eğitim Bakanlığı (2011a). Aile ve Tüketici Hizmetleri Konut İhtiyacı. Ankara.
- T.C. Milli Eğittim Bakanlığı (2011b). Ahşap Tavan Döşemeler. Ankara
- Tomar, Cengiz (2004). “ Mısır/Fetihten Osmanlı Dönemine Kadar ”. TDV İslam Ansiklopedisi. Cilt 29. Ankara: s. 559- 563.

Waziri, Yahya (1999). Mausuet Anaser El Emara El Eslameya bölüm 1. Kahire:Maktebet Madbulu Yay.

Wilkinson, Richard (2000). The Complete Temples of Ancient Egypt. New York :Thames and Hudson Inc.

Yaghy, Ghezwan (2004). Manazel El Kahera W Makadha Fl Asrin El Mamlouky w El Osmany. Kahire: Mktabet Zahraa El Shark yay.

Yagi, Koji (1986). A Japanese Touch for your Home. Tokyo: Kodansha International Ltd.

Yığıt, İsmail (1995). “Emeviler ”. TDV İslam Ansiklopedisi. Cilt 11. İstanbul: s. 87-104.

2. Makaleler, Bildiriler, Diğer Basılı Yayınlar

Abdel Salam, Yusuf (2003).Tahlil Anaser El Faragh El Memary El Dakhly El Eslamy w Tawzifha Fl El Maskan El Moaser. Doktora Tezi, Helwan Üniversitesi, Güzel sanatlar Fakültesi, Kahire.

Abdelhamid Hosny, Esra, Deniz Demirarslan (2019). “Mısır’da İslami Dönem Evleri ve Donatı Tasarımlarının Günümüze Yansıması” Mimarlık ve Yaşam Dergisi. 4(2): s. 211-237.

Abdelmegeed, Mohamed (2018). “Structural and Architectural Damage Aspects of Historic Renaissance Buildings in Egypt and the Proposed Rehabilitation Methods ”. Atiner’s Conference Paper Series Cul2018-2599. Atina: the Athens Institute for Education and Research: s. 3-28

Abdelmonem, M.Gamal (2016). “The modern ordinary: changing culture of urban living in Egypt's traditional quarters at the turn of the twentieth century ”. (52) 5:Middle Eastern Studies Journal: s. 825-844.

Al Ashmawy, Hanaa (1989). El Mayer El Basarya Bel Manatek El Tarihya Bemadynat El Kahera. Yüksek Lisans Tezi, Helwan Üniversitesi, Güzel sanatlar Fakültesi, Kahire.

Altıntaş, Osman, İsa Eliri. (2005). Birey Toplum ilişkisinde Kent Kültürü, Kamusal Alan ve Ondan Şekillenen Sanat Olgusu. İDİL Sanat ve Dil Dergisi. 1(5): s. 61-74.

Aydın, Nevzat (2015). “Hadislerde Mesken Mahremiyetini Tehdit Eden Unsurlara Karşı Alınan Önlemler” EKEV Akademi Dergisi.(63): s. 287-314

Azzam, Omar (ty). The Development of Urban and Rural Housing in Egypt. Doktora Tezi, Zürih Federal Teknoloji Enstitüsü, Zürih.

- Demirarslan, Deniz (Mart 2005). “Türk ve Japon Konut İç Mekanlarında Depremsellik Açısından Konut ve Eşya Kullanım Alışkanlıklarının İrdelenmesi”. Deprem Sempozyumu. Kocaeli: s.728-737
- El Adly, Mona (2006).Asar Al Amel El Diny Ala El Emara El Masrya El Kadima-Drasa Tahlileya Lel Emara Fy Tel El Amarna . Yüksek Lisans Tezi, İskenderiye Üniversitesi, Güzel Sanatlar Fakültesi, İskenderiye.
- El Dalil, Doaa (2007). El Mayer El Basarya Bel Manatek El Tarihya Bemadynat El Kahera. Doktora Tezi, Helwan Üniversitesi, Güzel sanatlar Fakültesi, Kahire.
- El Kady, Şefket (1998). El Emara El Eslameya Fy Masr. Doktora Tezi, Asyut Üniversitesi, Mimarlık Fakültesi, Asyut.
- El Nour, Ali (2005). Drasat Tahlileya Lel Thwabet w El Motghayerat Fl Emara El Farunya w El Emara El Eslameya By Masr. Doktora Tezi, Ain Şams Üniversitesi, Mimarlık Fakültesi, Kahire.
- El Samanudy, Gamal (1999). Tatwir El Hayez Lel Kusur El KArnayn 19- 20 Fy Masr Lesteghdamha Lel Ard El Metahafy. Doktora Tezi, Helwan Üniversitesi, Güzel sanatlar Fakültesi, Kahire.
- El Sayed, May (2018). Islamic Architecture Identity in Interior Architecture Design for Residential Building in Egypt. Yüksek Lisans, Helwan Üniversitesi, Güzel Sanatlar Fakültesi, Kahire.
- Ertürk, Zafer, Hamiyet Özen (1987). “Günümüz Toplu Konut Planlamasında Geleneksel Türk Evinin Uygulanabilirliği”. TMMOB İnşaat Mühendisleri Odası IX. Teknik Kongresi. Ankara: 559- 566.
- Gelil Mohamed, Nermine, Waleed Hussein Ali (2014). “Traditional Residential Architecture in Cairo from a Green Architecture Perspective”. Arts and Design Studies. 16: s. 6-26.
- Gür, Şengül Oyman (2005). “The Eastern Black Sea Traditional House” in Rural Architecture in the Eastern Exhibition Publ., Curator, Ameli Edgü, Milli Reassürans: s. 162-212
- Hagag, Mohamed Kamal (2013). An Architectural Vision For İslamic Architecture Form The Perception of Bio-energy. Yüksek Lisans Tezi, Helwan Üniversitesi, Güzel Sanatlar Fakültesi, Kahire.
- Köse, Abdullah (2007). “Balıkesir Çevresinde Geleneksel Kırsal Avlu Peyzajı Ve Değişimi”. Doğu Coğrafya Dergisi.(18). Erzurum: s. 7-38.
- Lacovara, Peter (2009). “Recent Work at Malqata Palace”. Egyptian Royal Residences /4.Sempozyum on Egyptian Royal İdeology London june 1-5 2004: Ed Rolf Gundlach ve John H. Taylor. Wiesbaden: Harrassowitz Verlag: s. 275-281.

- Lacovara, Peter (2013). "Recent Work at Malqata Palace". Ancient Egyptian and Ancient Near Eastern Palaces Volume I: Ed Manfred Bietak ve Silvia Prell. London: Austrian Academy of Sciences Press: s. 275- 281. (the Confererence of Palaces in Ancient Egypt, held in London 12th - 14th June 2013)
- Lacovara, Peter, Alexandra Winkels (2018). "Malqata- The Painted Place". Tracing Technscapes: Ed Johannes Becker vd. Leiden:Sidestone Press, s. 149- 172.
- M. Ahmed, Mohamed (2007). El Mawrus El Memary w Asaru Ala El Emara El Masrya El Moasra. Yüksek Lisans Tezi, El Ezher Üniversitesi, Mimarlık Fakültesi, Kahire.
- Mahmoud, Hala (2000). El Emara El Dakhlya Lemanazel El Asr El Osmeny. Yüksek Lisans Tezi, Helwan Üniversitesi, Güzel sanatlar Fakültesi, Kahire.
- Metually Ahmed, Ali (2006). Osus Tasmim El Emara El Sakanya Fl Kahera Fl Asrayn El Mamluky w El Osmany. Doktora Tezi, Kahire Üniversitesi, İslam Tarihi Eser Fakültesi, Kahire.
- Muşkara, Üftade (2017). "Kırsal Ölçekte Geleneksel Konut Mimarisinin Korunması: Özgünlük" . SEFAD. (37): s. 437-488.
- Özcan, Koray (2007). Anadolu'da Selçuklu dönemi yerleşme sistemi ve kent Modelleri. İTÜ dergisi. 6 (1): s. 3-15.
- Radwan, Abdel-Allah (1988). El Keyam El Memarya Lel Kahera El Osur El Westa w El Estefada Menha Fl El Emara El Masrya El Moasra. Doktora Tezi, Helwan Üniversitesi, Güzel sanatlar Fakültesi, Kahire.
- Rashed, Afaf (1982). El Mekad w Ahamyetuh w doru EL Wazyfy Fy Hayat El Ensan. Yüksek Lisans Tezi, Helwan Üniversitesi, Güzel sanatlar Fakültesi, Kahire.
- Sedky, Ahmed (2001). "The İnfluencing the Change in Cairene Domestic Architecture After the Ottoman Conquest". EJOS, IV, s. 1-23. ISSN 0928-6802.
- Şahin, Esmâ (2017). "Klasik Türk Edebiyatı Metinlerinde Nil Nehri". Divan Edebiyatı Araştırmaları Dergisi. (19). İstanbul : s. 275- 312.
- Şengün, M.Taner, Kemal Kıranşan (2013). "Sahara Çölü Tozlarının Akdeniz Havasına Etkisi ". 3rd International Geography Symposium – GEOMED Symposium Proceedings.Antalya: s. 582- 596.
- Süleyman, Ahmed (2017). El Tasiyr El Motabadel Ala El Tasmimat El Emara El Dakhlya El Sakanya Byn Masr W Dwal El Gwar. Yüksek Lisans Tezi, Helwan Üniversitesi, Güzel Sanatlar Fakültesi, Kahire.

Wahba, Malak, Reem Bahgat, Fathi Saleh (2001). "Cairo's Architectural Heritage: The Downtown Area ". Cultural Heritage Informatics Meeting- Proceedings from ICHIM 01 September 3-7. Milano: s. 279-290.

3. Elektronik Kaynaklar

Emery, Virginia (2011). "Mud-Brick Architecture". UCLA Encyclopedia of Egyptology. Los Angeles (<https://escholarship.org/uc/item/4983w678>) (erişim 9-5-2020)

Stevens, Anna (2016). "Tell El Amarna". UCLA Encyclopedia of Egyptology. Los Angeles (<https://escholarship.org/uc/item/1k66566f>) (erişim 9-5-2020)

URL-1. <https://www.turkcebilgi.com/hamsin-> (erişim 17-4- 2020)

URL-2. <https://www.worldometers.info/demographics/egypt-demographics/>(erişim 17-4- 2020)

URL-3. <https://www.capmas.gov.eg/Pages/populationClock.aspx> (erişim 26-4- 2020)

URL-4. <https://data.worldbank.org/country/egypt-arab-rep> (erişim 23- 04-2020)

URL-5. https://en.wikipedia.org/wiki/History_of_ancient_Egypt (erişim 14-5-2020)

URL-6. <https://sl.m.wikipedia.org/wiki/Slika> (erişim 23-5-2020)

URL-7.

http://www.teachinghistory100.org/objects/about_the_object/ancient_egyptian_house (erişim 16-5-2020)

URL-8. <https://tr.khanacademy.org/humanities/world-history/world-history-beginnings/ancient-egypt-hittites/a/egypt-article>(erişim 16-5-2020)

URL-9. <https://www.britannica.com/art/Egyptian-art/Domestic-architecture> (erişim 16-5-2020)

URL-10. https://www.britishmuseum.org/collection/object/Y_EA22783/
<https://www.ancient.eu/image/4766/egyptian-pottery-soul-house/2024-1700>(erişim 16-5-2020)

URL-11. <https://www.metmuseum.org/art/collection/search/544249> (erişim 16-5-2020)

URL-12. <https://brewminate.com/towns-and-houses-in-middle-and-new-kingdom-egypt/>(erişim 9-5-2020)

URL-13. <https://www.britannica.com/art/Egyptian-art/Domestic-architecture> (erişim 9-5-2020)

- URL-14. <https://www.ancient.eu/Amarna/> (erişim 9-5-2020)
- URL- 15. <https://www.britannica.com/place/Tell-el-Amarna> (erişim 9-5-2020)
- URL-16.
https://amarnaproject.com/pages/amarna_the_place/central_city/index.shtml
(erişim 9-5-2020)
- URL-17. https://amarnaproject.com/pages/model_of_the_city/index.shtml (erişim 9-5-2020)
- URL-18. <https://www.ancient.eu/image/6947/amarna-northern-palace/> (erişim 9-5-2020)
- URL-19.
https://amarnaproject.com/pages/amarna_the_place/north_palace/index.shtml
(erişim 9-5-2020)
- URL-20. <http://www.civilization.org.uk/miscellaneous/dump/late-egypt/amarna-town> (erişim 9-5-2020)
- URL- 21. <http://www.touregypt.net/featurestories/amarnahouse.htm> (erişim 9-5-2020)
- URL-22. <https://www.historyonthenet.com/ancient-egyptian-houses> (erişim 9-5-2020)
- URL-23. <https://www.britannica.com/art/Egyptian-art/Greco-Roman-Egypt> erişim (erişim 16-5-2020)
- URL-24. -<https://www.vetogate.com/1117742/>(erişim 16-5-2020)
<https://www.almasyalyoum.com/news/details/1283583> (erişim 16-5-2020)
- URL-25 <https://egy monuments.gov.eg/ar/archaeological-sites/al-fustat-old-cairo/>
(erişim 27-5-2020)
- URL-26. <https://www.almrsal.com/post/627769> (erişim 27-5-2020)
- URL-27. <https://karavansara.live/2018/01/15/the-shepherds-hotel-cairo/#jp-carousel-22921> (erişim 27-5-2020)
- URL-28. <https://www.cairo360.com/ar/article> (erişim 27-5-2020)
- URL-29. <https://akhbarelyom.com/news/newdetails/2942159/1/> (erişim 27-5-2020)
- URL-30. <https://kuran.diyane.gov.tr/tefsir/N%C3%BB-suresi/2818/27-29-ayet-tefsiri> erişim 19-3-2020
- URL-31. <http://www.kuranikerim.com/melmalili/bakara.htm>-erişim 26-03-2020
- URL-32. <https://www.posterlounge.com/p/401675.html> (erişim 6-3-2020)

URL-33. <https://www.istanbulsanatevi.com/sanatcilar/soyadi-l/lewis-john-frederick/john-frederick-lewis-oglen-yemegi-11408/> (erişim 14-04-2020)

URL-34.

https://books.google.com.tr/books/about/%D8%A7%D9%84%D8%A3%D8%B2%D9%8A%D8%A7%D8%A1_%D8%B9%D9%86%D8%AF_%D8%A7%D9%84%D8%B9%D8%B1%D8%A8_%D8%B9%D8%A8%D8%B1.html?id=an6DDwAAQBAJ&redir_esc=y (erişim 15-4-2020)

URL-35. <https://www.pubhist.com/w15949#.WLhluxVGIFk.pinterest> (erişim 15-4-2020)

URL-36.

https://en.wikipedia.org/wiki/Khan_elKhalili#/media/File:%D8%AE%D8%A7%D9%86_%D8%A7%D9%84%D8%AE%D9%84%D9%8A%D9%84%D9%8A_1.jpg (erişim 15-4-2020)

URL-37. <https://www.nadim.org/our-work> (erişim 15-4-2020)

**** Kaynağı belirtilmemiş olan fotoğraflar Esra ABDELHAMİD Hosny'ye aittir.**

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler:

- Adı/Soyadı: Esra ABDELHAMİD HOSNY
- Doğum Yeri ve Tarih: Mısır, 23 Temmuz 1992
- Uyruk: Mısır-Türk
- Diller: Arapça (Ana Dil)- Türkçe-İngilizce-İtalyanca
- e-posta: esraahosny@hotmail.com

Eğitim Durumu:

- 2018- 2020 Yüksek Lisans: Kocaeli Üniversitesi, Mimarlık ve Tasarım Fakültesi, İç Mimarlık Anasanat Dalı
- 2009 -2014 Lisans: Helwan Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi İç Mimarlık Bölümü, Mısır (YÖK denklik belgesi alınmıştır).
- 2006-2009 Lise: Narmer Dil Okulu, Mısır

Mesleki Deneyim:

- Kasım 2016 – Eylül 2018: İç mimarlık alanında serbest çalışma
- Ekim 2014 -Aralık 2014: “Shaima interiors” dekorasyon şirketinde stajyerlik

Akademik Yayınlar:

- Abdelhamid Hosny, E., Demirarslan, D., “Mısır’da İslami Dönem Evleri ve Donatı Tasarımlarının Günümüze Yansıması” Mimarlık ve Yaşam Dergisi, Cilt: 4, Sayı: 2, Aralık 2019, s. 211-237, <https://doi.org/10.26835/my.560945>
- Abdelhamid Hosny, E., E.Bilgiç, D., “Tarihsel Süreç İçerisinde Türk Konutlarında Depolama Alanlarının Deprem Kapsamında İncelenmesi”, 6.Uluslararası Deprem Sempozyumu, 25-27 Eylül 2019, Kocaeli, s. 215.
- E.Bilgiç, D., Abdelhamid Hosny, E., “Mekan Yüksekliklerinin ve Doğal Işık Kullanımının Kullanıcıya Mesajları– Antik Mısır Tapınakları Üzerinden Bir İnceleme”, 5th ICNTAD Conference, 26-28 Nisan 2019, İstanbul, s.247-254.

<http://icntadconference.com/wp-content/uploads/2019/05/ICNTAD2019-PROCEEDINGS-BOOK.pdf>

- E.Bilgiç, D. , Abdelhamid Hosny, E., “Din ve İnançlarda Suyun Önemi ve Mimariye Yansıması El Hamra Sarayı Örneği”, TİDSAD, Yıl: 6, Sayı: 20, Mart 2019, S. 59-76, Doi Number :<http://dx.doi.org/10.16989/TIDSAD.1698>. http://www.tidsad.com/Makaleler/1647292925_1698%20Didem%20ERTEN%20B%C4%B0LG%C4%B0%C3%87.pdf

